

**DOĞU AKDENİZ ÜLKELERİNİN MİLLİ GÜÇ
UNSURLARININ ÇOK KRİTERLİ KARAR VERME
TEKNİKLERİ İLE İNCELENMESİ**

Muhammet CÖMEZ

**İşletme Anabilim Dalı
Dr.Öğr.Üyesi Mehmet Mutlu AKINCI
Erzurum - 2021**

T.C.
ERZURUMTEKNİKÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI

**DOĞU AKDENİZ ÜLKELERİNİN MİLLİ GÜÇ UNSURLARININ
ÇOK KRİTERLİ KARAR VERME TEKNİKLERİ İLE İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Muhammet CÖMEZ

Tez Danışmanı

Doktor Öğretim Üyesi Mehmet Mutlu AKINCI

ERZURUM-2021

Yüksek Lisans Tezi Onay Sayfası

ONAY

Muhammet CÖMEZ tarafından hazırlanan DOĞU AKDENİZ ÜLKELERİNİN MİLLİ GÜÇ UNSURLARININ ÇOK KRİTERLİ KARAR VERME TEKNİKLERİ İLE İNCELENMESİ adlı bu çalışma 22 Kasım 2021 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından İşletme Ana Bilim Dalında yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı	Prof.Dr. Rahmi YAMAK Karadeniz Teknik Üniversitesi	imza
Danışman	Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Mutlu AKINCI Erzurum Teknik Üniversitesi	imza
Jüri Üyesi	Dr. Öğr. Üyesi Müge YÜCE Atatürk Üniversitesi	imza

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım. 22/11/2021

Prof. Dr. Yusuf Ziya SÜMBÜLLÜ

Enstitü Müdürü

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada orijinal olmayan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu ve tezimin erişim sürecine ilişkin aşağıdaki beyanımı kabul ediyorum.

22/11/2021

İmza

Muhammet CÖMEZ

☐ Tezle ilgili patent başvurusu yapılması / patent alma sürecinin devam etmesi sebebiyle Enstitü Yönetim Kurulunun/.../.... tarih ve sayılı kararı ile teze erişim 2 (iki) yıl süreyle engellenmiştir.

☐ Enstitü Yönetim Kurulunun/.../.... tarih ve sayılı kararı ile teze erişim 6 (altı) ay süreyle engellenmiştir.

☐ Enstitü Yönetim Kurulunun/.../.... tarih ve sayılı kararı ile teze erişim süresi ile ilgili bir kısıtlama bulunmamaktadır.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT	III
TABLolar LİSTESİ.....	V
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	V
KISALTMALAR LİSTESİ.....	V
ÖN SÖZ	VI
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

GÜÇ KAVRAMI

1.1. ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE MİLLİ GÜÇ VE MİLLİ GÜÇ UNSURLARI	3
1.1.1. Realizm/Neo-Realizm Geleneğinde Güç Kavramı	5
1.1.2. Liberalizm/Neo-Liberalizm Geleneğinde Güç Kavramı	7
1.2. MİLLİ GÜÇ VE MİLLİ GÜÇ UNSURLARI.....	8
1.2.1. Milli Güç Kavramının Açıklanmasında Realist Anlayış: Sert Güç (Hard Power) ...	9
1.2.2. Milli Güç Kavramının Açıklanmasında Liberal Anlayış: Yumuşak Güç (Soft Power).....	10
1.2.3. Milli Güç Kavramının Açıklanmasında Güncel Yaklaşımlar: Akıllı Güç (Smart Power).....	11
1.3. MİLLİ GÜCÜN ÖLÇÜMÜ VE MİLLİ GÜÇ UNSURLARI.....	12
1.3.1. Coğrafi Güç	30
1.3.2. Ekonomik Yapı ve Doğal Kaynaklar	31
1.3.3. Nüfus	31
1.3.4. Psiko-Sosyal Güç	32
1.3.5. Teknolojik Güç.....	32
1.3.6. Politik İdari Güç	32
1.3.7. Askerî Güç	32

İKİNCİ BÖLÜM

DOĞU AKDENİZ

2.1. DOĞU AKDENİZ'İN TARİHÇESİ.....	33
2.2. DOĞU AKDENİZ'İN COĞRAFYASI	39
2.3. DOĞU AKDENİZ'E KIYISI BULUNAN ÜLKELER.....	42

2.3.1. Türkiye	43
2.3.2. Suriye	47
2.3.3. Lübnan.....	51
2.3.4. İsrail.....	55
2.3.5. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY)	60
2.3.6. Mısır	63
2.3.7. Libya	64
2.3.8. Tunus.....	70
2.3.9. Yunanistan.....	76
2.4. DOĞU AKDENİZ JEOPOLİTİĞİ.....	79
2.4.1. Doğu Akdeniz’de Güç Mücadelesi	80
2.4.2. Jeopolitik Önemi	84
2.4.3. Jeostratejik Önemi.....	86
2.4.4. Bölge’de Bulunan Enerji Kaynakları	88

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇOK KRİTERLİ KARAR VERME TEKNİKLERİ

3.1. KARAR VERME VE KARAR TEORİSİ	90
3.1.1. Karar Verme Sürecinin Aşamaları	91
3.1.2. Karar Verme Süreci Modelleri.....	91
3.1.3. Karar Vermeyi Etkileyen Faktörler	93
3.1.4. Karar Verme Yöntemleri.....	93
3.2. ÇOK KRİTERLİ KARAR VERME TEKNİKLERİ	93
3.2.1. Entropi Ağırlık Yöntemi	97
3.2.2. ARAS Ağırlık Yöntemi	99

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

UYGULAMA

4.1. DOĞU AKDENİZ ÜLKELERİNİN MİLLİ GÜÇ UNSURLARININ ÇOK KRİTERLİ KARAR VERME TEKNİKLERİ İLE İNCELENMESİNE YÖNELİK BİR UYGULAMA	103
4.1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi	103
4.1.2. Araştırmanın Örneklemi ve Verilerin Elde Edilmesi.....	105
4.1.3. Araştırmada Kullanılan Yöntemler	106
4.1.4. Kriterlerin Belirlenmesi	106

4.1.5. Entropi Yöntemi ile Kriterlerin Ağırlıklarının Belirlenmesi	107
4.1.6. ARAS Yöntemi İle Alternatiflerin Sıralamasının Belirlenmesi.....	108
SONUÇ	114
KAYNAKÇA.....	117
EKLER	130

ÖZET
YÜKSEK LİSANS
DOĞU AKDENİZ ÜLKELERİNİN MİLLÎ GÜÇ UNSURLARININ ÇOK
KRİTERLİ KARAR VERME TEKNİKLERİ İLE İNCELENMESİ

Muhammet CÖMEZ

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Mutlu AKINCI

2021, (247) sayfa

Jüri: Prof. Dr. Rahmi YAMAK (Üye)

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Mutlu AKINCI (Danışman)

Dr. Öğr. Üyesi Müge YÜCE (Üye)

Doğu Akdeniz, tarihi antik Yunan ve Mezopotamya medeniyetlerine kadar götürülebilen dönemlerden itibaren Avrupa'dan başlayıp Çin'de sona eren karşılıklı ticari hatlar üzerinde ve bu hatların dış dünya ile bağlantısının önemli ve stratejik bir konuma sahip olmuştur. Bu stratejik konum, özellikle 2000'li yılların başından itibaren keşfedilmeye başlanan enerji kaynakları ile bölgesel politikaları şekillendirebilecek bir nitelik kazanmıştır. Bölgede keşfedilen enerji kaynakları ile bu kaynakların dünyaya dağıtımı bölgede fırsatlar ve riskleri beraberinde getirmektedir. Bu kapsamda özellikle Deniz Yetki Alanlarının Paylaşımı, Münhasır Ekonomik Bölge ve Kıbrıs Sorunu başta olmak üzere devam eden çekişmeli durum, hem bölgesel aktörler hem de küresel aktörlerin etkin şekilde yer aldığı ve haritaların yeniden şekillendirildiği orta vadedeki gelişmelerin güç üzerinden gerçekleştirilmesi kuvvetle muhtemeldir.

Bu çalışmanın amacı Doğu Akdeniz Bölgesi'ndeki ülkelerin millî güç unsurlarının ÇKKV yöntemi kullanılarak analiz edilmesidir. Bu amaç doğrultusunda çalışmada Uluslararası İlişkiler (UI) disiplininin ana akım teorileri olan realizm ve liberalizm ile ÇKKV yöntemlerinden olan Entropi ve ARAS kullanılmıştır. Daha önce söz konusu bölge ülkelerine ÇKKV yöntemi kullanan herhangi bir çalışmaya rastlanılmadığı için bu çalışma literatüre yeni bir bakış açısı kazandırmaktadır. Çalışmada elde edilen bulgulara göre Doğu Akdeniz'de millî güç kapasitesi açısından en önemli ülke olarak Türkiye görülmektedir. Buna göre bölgesel dış politikanın sürdürülmesi yönünde elde edilen en önemli sonuç, Türkiye'nin bölge ülkelerine karşı sahip olduğu üstünlüğün ancak bölgede bir küresel gücün müdahalesi ile dengelenebileceği yönündeki öngörüdür.

Anahtar Kelimeler: Doğu Akdeniz, Çok Kriterli Karar Verme Teknikleri, Milli Güç.

ABSTRACT
MASTER'S THESIS
ANALYSIS OF NATIONAL POWER ELEMENTS OF EASTERN
MEDITERRANEAN COUNTRIES BY MULTI CRITERIA DECISION MAKING
TECHNIQUES

Muhammet CÖMEZ

Advisor: Assist. Prof. Dr. Mehmet Mutlu AKINCI

2021, (247) page

Jury: Prof. Dr. Rahmi YAMAK

Assist. Prof. Dr. Mehmet Mutlu AKINCI

Assist. Prof. Dr. Müge YÜCE

The Eastern Mediterranean has an important and strategic position on the mutual trade lines starting from Europe to China and in ensuring the connection of these lines with the outside world since the periods that can be traced back to ancient Greek and Mesopotamian civilizations. This strategic position has gained more importance in the way that it can shape regional policies, especially with the energy resources that have started to be discovered since the beginning of the 2000s.

The energy resources discovered in the region and the distribution of these resources to the world bring opportunities and risks into the region. In this context, the ongoing contentious situation, especially the Sharing of Maritime Jurisdiction, the Exclusive Economic Zone and the Cyprus Problem, and the medium-term developments in which both regional and global actors are actively involved and the maps are reshaped, are highly likely to be realized through power.

The aim of this study is to analyse the national power elements of the countries in the Eastern Mediterranean Region by using the method of multi-criteria decision-making techniques. For this purpose, realism and liberalism, as of the mainstream theories of the IR discipline, and Entropy and ARAS, which are among the multi-criteria decision-making methods, were used in the study. Since no study using the aforementioned method has been encountered in the context of regional countries, this study brings a new perspective to the literature. According to the findings obtained in the study, Turkey is seen as the most important country in terms of national power capacity in the Eastern Mediterranean. Accordingly, the most important result in the direction of maintaining the regional foreign policy is the prediction that Turkey's superiority over the regional countries can only be balanced with the intervention of a global power in the region.

Key Words: Eastern Mediterranean, Multi Criteria Decision Making, National Power.

TABLÖLAR LİSTESİ

<u>Tablo No</u>	<u>Tablonun Adı</u>	<u>Sayfa No</u>
1	Headquarters'daki Milli Güç Unsurları.....	13
2	Morgenthau Tarafından Belirlenen Milli Güç Unsurları.....	14
3	Cerami vd.Tarafından Belirlenen Milli Güç Unsurları.....	15
4	Holsti Tarafından Belirlenen Milli Güç Unsurları.....	15
5	Organski Tarafından Belirlenen Milli Güç Unsurları.....	16
6	Tellis vd. Tarafından Belirlenen Milli Güç Unsurları	17
7	Pillsbury Tarafından Belirlenen Milli Güç Unsurları.....	20
8	Ünal Tarafından Belirlenen Milli Güç Unsurları.....	24

ŞEKİLLER LİSTESİ

<u>Şekil No</u>	<u>Şekil Adı</u>	<u>Sayfa No</u>
1	Doğu Akdeniz Ülkelerinin Milli Güç Performanslarını Belirleme Süreci	106

GRAFİKLER LİSTESİ

<u>Grafik No</u>	<u>Grafik Adı</u>	<u>Sayfa No</u>
1	Milli Güç Unsurlarına Göre Ülkelerin Sıralanması.....	110
2	Milli Güç Unsurlarına Göre Ülkelerin Harita Yardımıyla Sıralanması.....	110

KISALTMALAR LİSTESİ

ÇKKV	: Çok Kriterli Karar Verme
Ed.	: Editör
TDK	: Türk Dil Kurumu
çev.	: Çeviren
bk.	: Bakınız
vb.	: ve benzerleri
Uİ	: Uluslararası İlişkiler
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
GKRY	: Güney Kıbrıs Rum Yönetimi

ÖN SÖZ

Küresel sistemde mevcut çatışma ve kriz bölgeleri arasında Doğu Akdeniz, bölgesel ve küresel güçlerin ittifak ya da mücadelelerinin harita üzerinde şekillendiği stratejik bir bölgedir. Bu sebeple bölgeye yönelik doğru öngörülerde bulunabilmenin ön koşulu kapasite analizlerinin doğru yöntemlerle güvenilir şekilde yapılabilmesidir.

Bu çalışma bu motivasyonla yapılmış olup çalışmanın başından itibaren bana inanan ve emek veren değerli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Mutlu AKINCI'ya teşekkür ederim. Tez çalışması esnasında maddi ve manevi olarak bana desteklerini esirgemeyen ve vakitlerini aldığım sevgili aileme, teze kaynak bulma ile çalışma ortamı konusunda Milli Savunma Üniversitesi ve Erzurum Teknik Üniversitesi kütüphane görevlilerine ve değerli jüri üyelerine teşekkür ederim. Tez çalışmasının ülkeye ve bilime katkı sunmasını dileyerek yaptığım çalışmayı kızlarım Senanur ve Bilge Nisa'ya armağan ediyorum.

Muhammet CÖMEZ
Erzurum-2021

GİRİŞ

Thomas Hobbes, uluslararası ilişkilerde gerçekçi yaklaşımı kişiselleştirerek, bireylerin toplanıp devletler haline geldiğini ve iktidarı sürdürmeye veya güçlendirmeye çalıştığını belirtmektedir. Hobbes tarafından temelleri atılan ve "*iktidar her zaman acil amaçtır*" yaklaşımıyla gücü bir amaç olarak sunan bu görüş günümüzde Hans Morgenthau tarafından araçsallaştırılarak yeni bir boyut üzerinden sürdürülmektedir. Dolayısıyla devletin iktidarını sürdürebilmesi maksadıyla strateji belirleme ulus-devletin halihazırda uluslararası ortamdaki en önemli aktör olduğunun kabulü olan ulusal güvenlik perspektifi, güçle çok yakından ilgilidir. Anarşi ortamının hâkim olduğu uluslararası arenada, Doğu Akdeniz meselesinde orta ve uzun vadede kalıcı çözümün uluslararası hukukla belirlenebileceği bir ortamda güçlülerin hukuku uygulanacağı malumdur.

Bu kapsamda gücü tam olarak hesaplayabilmek maksadıyla stratejik karar vermede etkili olan nesnel her bir kriterin detaylı bir şekilde belirlenerek hesaplamaya dâhil edilmesi önem arz etmektedir. Nitekim çok sayıda birbiriyle çelişen kriterlerin olduğu durumlarda, politika belirleyici ve karar alıcılara, rasyonel gerekçe oluşturmak maksadıyla ÇKKV teknikleri yaygın olarak kullanılmaktadır. Bununla birlikte Doğu Akdeniz Bölgesine odaklanarak millî gücün hesaplanması amacıyla, ÇKKV tekniklerinin kullanıldığı çalışmalara rastlanmamıştır. İlaveten kriterlerin ağırlıklandırılmasını mümkün kılan Entropi ve ARAS yöntemleri de ilk kez bu çalışmada Doğu Akdeniz Bölgesi'ne uygulanmıştır.

Bu çalışma özellikle Mert BAYAT'ın Milli Güç ve Devlet adlı eserinde, millî gücün verimlilik ve etkin kullanımı üzerine vurgu yaptığı esasları doğrultusunda; Doğu Akdeniz'de bulunan ülkelerin *coğrafi, askerî, ekonomik, bilimsel ve teknolojik, enerji, sağlık ve sosyo-kültürel* unsurlardan oluşan millî güç unsurlarını ÇKKV yöntemiyle hesaplayarak güç üzerinden bölgesel politikalar oluşturulmasına katkı sağlamaktadır.

Birinci bölümde uluslararası ilişkilerde millî güç ve millî güç unsurları Realizm/Neo-realizm ve Liberalizm/Neo-liberalizm geleneklerinin sağladığı bakış açısı ve bu kapsamda sert güç, yumuşak güç ve akıllı güç kavramları çerçevesinde incelenmiştir. Ayrıca millî gücün ölçümüne yönelik literatür araştırması yapılmıştır.

İkinci bölümde Doğu Akdeniz'de bulunan ülkelerin siyasi, tarihî, ekonomik, coğrafi, sosyo kültürel yapıları ile askerî güç unsurları incelenmiştir. Daha sonra Doğu Akdeniz jeopolitik önemi kapsamında jeostratejisi ve enerji kaynakları yönünden incelenmiştir.

Üçüncü bölümde Çok Kriterli Karar Verme (ÇKKV) Teknikleri teorik olarak anlatılmış ve Entropi ile ARAS yöntemlerinin işlem basamakları hakkında bilgi verilmiştir.

Dördüncü ve son bölümde uygulama yapılmıştır. Bu kapsamda Araştırmada Dünya kalkınmışlık indeksini göstermek üzere World Bank tarafından yayınlanan 1443 kriter üzerinden daha önce yapılan çalışmalarda yaygın olarak kullanılan başlıklarda yer alan 168 kriter seçilmiştir. Ayrıca World Bank veri tabanında bulunmayan askerî kriterler, benzer çalışmalarda yaygın olarak kullanılan Military Balance veri tabanından birinci bölümde sunulan benzer çalışmalarda en fazla kullanılan 23 kriter hesaplamaya dahil edilmiştir. Kavramsal bakış açısı oluşturulması ve trend etkisine yakalanılmaması maksadıyla *askerî unsurlar, bilimsel ve teknolojik unsurlar, coğrafi unsurlar, ekonomik unsurlar, enerji, sağlık ve sosyo-kültürel unsurlar* olmak üzere yedi ana kriterin altında toplam yüz doksan bir (191) kriterin 2000-2020 yılları arasındaki son yirmi bir yıllık ortalaması alınmıştır. Her bir unsurun bileşenlerini oluşturan kriterlerin önemi Entropi yöntemiyle hesaplanmış müteakiben ARAS yöntemi kullanılarak çıkan sonuçlarla Doğu Akdeniz’de bulunan ülkeler millî güç unsurları bakımından kapasite yönüyle sıralanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

GÜÇ KAVRAMI

1.1. ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE MİLLİ GÜÇ VE MİLLİ GÜÇ UNSURLARI

Bilim tarihi boyunca Thucydides'ten başlayarak İbn Haldun, Clausewitz ve Morgenthau gibi uluslararası sistem, siyasi tarih ve siyasi aktörlerin tarih ve sistem içerisindeki konumları konusunda araştırmalar yapan birçok önde gelen düşünür, siyasi tarihin seyri ve siyasi aktörlerin bu seyir içindeki konumları konusunda çalışmalar yapan düşünürlerin odaklandıkları temel araştırma soruları gücün tanımı, tezahürleri ve eksen değişimine odaklanmıştır (Davutoğlu, 2001: 15).

Atina İmparatorluğu ile Sparta'nın başını çektiği Peloponez İttifakı arasında MÖ 431-404 yılları arasında gerçekleşen Peloponez Savaşları Sparta'nın zaferi ile neticelense de yıllarca süren savaşlar Yunan Şehir Devletleri Sisteminin çöküş sürecinde etkili olmuştur. Böylelikle Makedonyalı Büyük İskender'in Antik Yunan Medeniyetini kontrol altına almasına ortam oluşturmıştır. Söz konusu savaşta büyük oranda etkili olan bir komutan ve aynı zamanda Atinalı bir tüccar olan Thucydides, günümüzde de geçerliliği devam eden iki gözlem yapar. İlki, savaşların çıkış nedeni üzerine olduğunu belirterek; Atina ve Sparta arasındaki savaşın bir rastlantı veya tanrının laneti değil "Atina'nın artmakta olan gücü ve bu gücün Sparta'da yarattığı korku" sebebi ile gerçekleştiğini söyler. Bu gözleminde anahtar kavram güç olup, günümüzde uluslararası ilişkilerde bu durum Güçler Dengesi ve Savaş arasındaki ilişkiyi açıklamada sıkça kullanılmaktadır. Diğer gözlemi ise Melian Diyalogu üzerinden ifade edilir. Söz konusu diyaloga adını veren Melos, küçük bir ada devleti olarak Peloponez Savaşları esnasında Atina'nın tüm zorlamalarına rağmen bağımsız kalmayı tercih eder. Atinalı liderler Melos'a tehditle şu mesajı verirler: "Güçlüler yapabildiklerini yaparlar, zayıflar ise yapması gerekeni." Atina, tehditlerine boyun eğmeyen Melos'u işgal ederek erkeklerini kılıçtan geçirir, kadın ve çocuklarını köle olarak pazarlar. İlk gözleminde olduğu gibi ikinci gözleminde de anahtar kavram güç olmuştur. Atina, tehditlerine boyun eğmeyen Melos'u işgal ederek erkeklerini kılıçtan geçirir, kadın ve çocuklarını köle olarak pazarlar. İlk gözleminde olduğu gibi ikinci gözleminde de anahtar kavram güç olmuştur (Kadercan,2015:323).

Kautilya, Thucydides'ten takribi yüz yıl sonra (M.Ö.321-296) Hindistan'da yaşamış bulunan ve uluslararası politikada güç kavramına yer veren bir başka isimdir. Hindistan

Yarımadası'nda siyasi birliği ilk sağlayan Maurya İmparatorluğu'nda (M.Ö. 322 - M.Ö. 185) Hükümdara hocalık ve danışmanlık yapmış olup 15 kitap ve 150 bölümden oluşan “*Arthaşāstra*” adlı eseri yayınlamıştır (Sancak,2016:5). Söz konusu eserde güçlü bir düşman hakkında yapılması gerekenler, egemen devlet ve bir kaleyi ele geçirmenin stratejik yolları ile ilgili bilgiler verilmektedir (Küçükler,2001:114). İletişim olanaklarının kısıtlı olduğu bir dönemde, birbirine yakın zaman aralıklarında ve coğrafi olarak uzak bölgelerde yaşamış iki önemli şahsiyetin güç olgusu hakkında yazmış oldukları eserler bize uluslararası politikada R. Dahl'ın da belirttiği gibi gücün belli bir zamana ve coğrafyaya ait olmadığını göstermektedir (Dahl, 2007:201-202).

Güç kavramı hayatın her alanında kullanılmakla birlikte kullanıldığı her disiplinde belirleyici bir üstünlüğü olan kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Sözlük anlamı olarak güç;

“Fizik, düşünce ve ahlak yönünden bir etki yapabilme veya bir etkiye direnebilme yeteneği” , “Bir olaya yol açan her türlü hareket, kuvvet, takat.”, “Sınırsız, mutlak nitelik”, “Büyük etkinliği ve önemi olan nitelik”, “Bir cihazın, bir mekanizmanın iş yapabilme niteliği”, “Siyasi, ekonomik, askerî vb. bakımlardan etki ve önemi büyük olan devlet, devletler topluluğu”, “Bir ulus, bir ordu vb.nin ekonomik, endüstriyel ve askerî potansiyeli”, “Bir toprağın verimlilik yeteneği” ve “Birim zamanda yapılan iş” gibi çok farklı alanlarda kullanılmaktadır (Türk Dil Kurumu[TDK], 27.02.2021).

Fiziksel anlamda güç, mevcut kuvvetlerin kullanılması neticesinde ortaya çıkan verimlilik olarak tanımlanırken, davranışsal anlamda ise istenilen sonuçlara ulaşmak için başka unsurların davranışlarında değişiklik yapmayı amaçlar.

Güç kavramının nicel ve nitel birçok unsuru içermesi, “güç algılamaları”nda zamanla meydana gelen değişimler ve gücün dinamik doğası gereği kavramın tanımı, kapsamı ve ölçülmesi konularında birçok çalışma yapılmıştır. Özellikle temel çalışma konusunu “güç” ve güç ile ilgili unsurların oluşturduğu Uİ disiplininde realist akım başta olmak üzere Uİ uzmanları güç kavramına yüksek derecede önem vermektedirler. Bununla birlikte Keyik ve Erol (2019: 20)’un da belirttiği gibi Uluslararası İlişkiler için bu derecede önemli bir kavram olan gücün tanımlanması ve ölçülmesi oldukça zordur.

Kavramın açıklaması ve ölçülmesi konusunda yaygın bir belirsizlik mevcut olsa da Uİ disiplini içerisindeki teorik yaklaşımlar, uluslararası sistemin işleyişi konularında “güç” kavramına merkezî bir önem atfetmektedir (Özdemir, 2008:114). Uluslararası ilişkiler

disiplininde güç, bir devletin normal şartlar altında kabul etmeyeceği durumu kabul etmesini sağlamaktır (Yılmaz, 2008:10-11).

Milli güç üzerine çalışmalar yapan (Bayat,1986:6) gücü; uluslararası çevrede, karşımızda bulunan taraf ya da taraflara maksadımızı kabul ettirebilmek, ortaya çıkan olumsuz etkileri bertaraf etmek ve bunlardan ülke menfaatleri doğrultusunda faydalanma yeteneği olarak tanımlamaktadır.

Bu tanımlamalara bakıldığında uluslararası ilişkilerde güç kavramının birbiri ile yakından ilgili olan üç farklı boyutta ele alındığı görülmektedir. Bu boyutlar *davranışsal*, *materyal* ve *söylemsel* olarak sıralanmaktadır. Nitekim Uİ disiplini içerisindeki farklı ekoller, güç kavramını hangi boyut üzerinden tanımladıklarına bağlı olarak birbirinden farklılaşmaktadırlar. Realist ekol güç kavramını *maddi kapasite* üzerinden tanımlarken, Liberal ekol gücün *davranışsal boyutuna* vurgu yapmaktadır. İnşacı yaklaşım ve eleştirel teoriler ise gücün *fikirler*, *normlar* ve *söylemler* üzerinden tanımlanması gerektiğine dikkat çekerler (Kadercan, 2015: 324).

Güç kavramının farklı boyutlarına ek olarak kavramın tanımlanmasında yaygın olarak kullanılan bir ayrım daha söz konusudur. Bu ayrım, gücün *sahip olma* ile ilgili (possessional) yönü ile *ilişkisel* (relational) yönü arasındaki ayrımdır. Söz konusu ayrıma göre gücün *sahip olma* yönüne vurgu yapanlar güç ölçümünü ve millî gücü maddi kapasite üzerinden yaparken gücün ilişkisel bir olgu olarak anlaşılması gerektiği yönündeki kanı da oldukça yaygındır. Gücün ilişkisel yönü ile anlaşılması gerektiğini düşünen teorisyenlere göre *kontrol* ve *etki* ön plana çıkan anahtar kavramlardır (Sönmezoğlu, 2005: 173-174). Kontrol kavramı açısından bakıldığında kaynakların kontrol edilmesi “potansiyel gücün”; bu kaynakların diğer aktörler üzerinde sonuca yönelik bir etkiye çevrilmesi ise “gerçek gücün” tanımına denk düşmektedir (Keyik ve Erol, 2019: 24).

1.1.1. Realizm/Neo-Realizm Geleneğinde Güç Kavramı

Realistlere göre uluslararası ilişkiler en iyi, ülkeler arasındaki güç dağılımına odaklanarak anlaşılabilir. Devletlerin hukuk önündeki eşitliğine rağmen gücün dengesiz dağılımı uluslararası ilişkileri bir tür “güç politikası” sahası haline getirmektedir. Gücün devletler arasındaki dağılımı zaman içinde değişiklik göstermekte, nasıl dağıtılması gerektiği konusunda da fikir birliği bulunmamaktadır (Griffiths vd., 2011: 1).

Bu bakış açısına göre uluslararası ilişkiler görece kuralların az olduğu anarşik bir ortamda gerçekleştirilmekte, yeni kuralların koyulup bunların da yaptırımlarla desteklendiği yani merkezi bir idare ya da otoritenin olmadığı bir ortamda gerçekleştirilmektedir. Bu olgu her devletin güvenlik kapsamında kendi başının çaresine bakması zorunluluğunu ortaya çıkarmaktadır. Böylesine bir ortamda en iyi çözüm güçlü olmaktır (Özdemir, 2008:114). Dış politika analizlerinde güçlü olmanın tam olarak neyi ifade ettiği ya da ne kadar güçlü olunması gerektiği ve bunun ölçülebilirliği hususunda net bir tanımlama yapılamamakla birlikte ortaya sunulan görüş öneri ve tanımlamalar bulunmaktadır.

Realist teorisyenlere göre güç söz konusu olduğunda maddi kapasite ve materyal donanım önem kazanmalıdır. Bu anlayışa doğrultusunda uluslararası politikada güç, davranıştan bağımsız olarak devletlerin/aktörlerin ekonomik kapasitesi, organizasyonel yeteneği, demografik kaynakları ve askerî yeterliliği dikkate alınarak değerlendirilmelidir. Realizmin maddi kapasiteyi ön plana çıkaran bu anlayışı gereği devletlerarası ilişkilerde gücün materyal boyutu siyasi istikrar, teknoloji ve bilim alanlarında yetkinlik, organizasyonel ve endüstriyel kapasite, nüfus büyüklüğü ve üretim gücü, strateji geliştirebilme ve uygulayabilme yeteneğini de kapsamalıdır. Söz konusu unsurlar göz önüne alındığında devletlerin sadece belirli bir zaman diliminde sahip oldukları askerî kaynak ve imkânlar değil, aynı zamanda potansiyel güçlerinin de önemi ortaya çıkmaktadır (Kadercan, 2015: 328-329).

Realist akımın önde gelen temsilcilerinden olan Morgenthau (1970) siyasal anlamda gücün tanımlamasını yaparken, diğer politikalarda olduğu gibi uluslararası politikanın da bir güç ve iktidar mücadelesi olduğunu, ister devlet adamı ister sıradan vatandaş olsun her zaman özgürlük, güvenlik, esenlik istemekle birlikte nihai amacın güç ve iktidarı elde etmek olduğunu belirtmiştir. Bu maksatlarını da dini, toplumsal, felsefi ve ekonomik idealler olarak tanımladıklarını böylelikle bu ideallerin kendi motivasyonları, ilahi kuvvetlerin ve hayatın doğal gelişimi ile birlikte gerçekleştiğini ifade etmiştir. Ayrıca siyasal gücü, bir insanın başka insanların fikir ve eylemlerine sirayeti olarak tanımlarken onun aynı zamanda psikolojik bir ilişki çeşidi olduğunu belirtmektedir. Ortaya çıkan psikolojik etki nedeniyle taraflardan biri diğer tarafı istediği gibi yönlendirme yapabilmektedir. Gücün meydana getirdiği psikolojik ilişkide taraflardan birinin diğerinin taleplerini yerine getirmesine neden olan üç maksadı; oluşabilecek fayda beklentisi, ortaya çıkabilecek zarar korkusu ile karşı

tarafa duyulan saygı veya sevgi. Söz konusu psikolojik etki yaratılabilmiş ve karşı tarafla bu tür bir ilişki kurulabilmişse burada bir güç ilişkisinden söz edilebilir.

1.1.2. Liberalizm/Neo-Liberalizm Geleneğinde Güç Kavramı

Realist/neo-realist geleneğin anarşi ve çatışma ortamına yaptığı vurgu liberal/neoliberal gelenek tarafından belirli ölçüde paylaşılmaktadır. Bununla birlikte neo-liberal anlayışta devletler, anlaşmazlık konularına rağmen iş birliğinde bulunabilir ve uzun vadede çıkarlarını iş birliğini artırarak maksimize etmeye çalışırlar. Bu açıdan bakıldığında ekonomik güce özel bir önem veren liberal bakış açısında, özellikle tarafların askerî güçleri arasında anlamlı bir fark olmadığında anlaşmazlık konusunun çözümünü belirleyici temel etkenler arasında ekonomik gücün özel bir önem taşıdığına da dikkat çekmek gerekmektedir (Sönmezoğlu, 2005: 177).

1977’de Keohane ve Nye tarafından yazılan *Power and Interdependence: World Politics in Transition* isimli kitap neo-liberal kuramların ortaya çıkması açısından bir kırılma noktası niteliğindedir. Kitabın temel savı, karşılıklı bağımlılıkların olduğu bir dünyada gerçekçi (realist) paradigmanın, uluslararası rejimlerin dinamiklerinin anlaşılmasında sınırlı bir bakış açısı sunabileceği yönündedir.

1984’te Keohane tarafından yazılan *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy* başlıklı kitap ise yapısal gerçekçilik ile karşılıklı karmaşık bağımlılığın sentezini yaparak neo-liberal kurumsalcılık akımının gelişmesine katkı sağlamıştır. Buna göre iş birliği teorisi, güç dengesindeki değişikliklere rağmen ebedi iş birliği sürecinde devletlerin uzun dönemli rasyonel çıkarlarını savunan rejimlerin işlevsel faydası üzerine kurulmuştur (Griffiths vd. 2011: 109).

Liberaller materyal gücün önemini kabul etseler de bu boyutun realistlerin iddia ettiği kadar belirleyici olmadığını savunurlar. Davranışsal güç, liberaller için materyal güçten daha önemlidir (Kadercan, 2015: 333). Dolayısıyla liberal anlayış üzerine bina edilen dış politika ile realist anlayış üzerine oturtulan dış politika anlayışları birbirinden farklıdır. Liberalizme göre dış politikada ortak çıkar vurgusu önemlidir. Devletlerin ortak çıkarları olduğu müddetçe sistemin anarşik ve kaotik yapısı onların iş birliği yapmalarını engelleyemez (Oğuzlu, 2015: 153).

1.2. MİLLİ GÜÇ VE MİLLİ GÜÇ UNSURLARI

Uluslararası ortamda, milli gücün tarihsel olarak ordunun kapasitesiyle bağlantılı olduğu ve bunun doğal bir ilişki içinde olduğu düşünülür. Halbuki tek başına bir güç unsuru milli gücü belirleyemez. Örneğin, coğrafi alan bakımından Brezilya'nın muazzam bir büyüklüğü, Pakistan'ın kalabalık nüfusu, Belçika'nın endüstrisi ve İsviçre'nin birinci sınıf ordusu olmasına rağmen yine de bu ülkelerden hiçbiri süper güç konumunda değildir (Cerami ve Holcomb, 2001:88). Bu durumu (Morgenthau, 1948:116) milli gücün, "*Tek Etmen Yanılgısı*"nı güçlendiren unsurlardan biri olarak açıklamaktadır. Bu yanılgının bir başka yönü de *potansiyel güç* ile *gerçek güç* arasında ayrım yapamama olduğu belirtilmektedir. Söz konusu yanılgının ise "güç" teriminin hem "bir şeyler yapabilme kapasitesi" hem de bu "kapasitenin fiili kullanımı" anlamları yerine kullanılmasından kaynaklandığı belirtilmektedir.

Milli güç mutlak değil, görecelidir. Kısaca açıklamak gerekirse, bir devlet kendi içinde kapasite olarak belli bir güce sahiptir, fakat biz bunu kendi başına derecelendiremeyiz. Ancak bu gücü başka bir aktör ya da aktörlerle karşılaştırdığımızda ilgili uluslararası ortamdaki gücünü derecelendirebiliriz. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri'nin en güçlü devlet olduğunu söylemek, ABD'nin gücünü, şu anda var olan tüm devletlerin gücüyle karşılaştırmaktır (Cerami ve Holcomb, 2001:32).

Bu açıdan bakıldığında milli güç, dinamik bir yapıya sahiptir. Ait olduğu devletin parçasıdır. Başka devletlerle girilen ilişkiler ve kullanımlarla büyür veya azalır. Bir devletin gücü kısmen diğer devletlerin kendisi hakkında ne düşündüğüne kısmen de kendisinin diğer devletler hakkında ne düşündüğüne bağlıdır. Bir tarafın diğer tarafın cevabına dair sürekli bir beklentisi vardır (Organski, 1968: 110–111). Her politikanın oluşumunda yani yeni gelişen bir durumda aktörlerin durumu gözden geçirilerek durum değerlendirmesi yapılır ve karar verilir.

Milli Güç, bir milletin varlığını ispatlaması, muhafaza etmesi, geliştirmesi ve bu varlığı hedef alan mevcut veya olası her türlü tehdit ve tehlikeyi yok edebilmek maksadıyla maddi ve manevi imkân ve kabiliyetlerini, bütünlük arz edecek şekilde önceden belirlenen maksat ve hedefler istikametinde kullanma kabiliyetidir. Milli güç tarihi süreç içerisinde bir toplumun millet olma aşamasının tüm unsurlarını, kabiliyet ve özelliklerini kapsadığı gibi milletin siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel yaşamın örgütlendirilmesi anlamına da gelen

devleti meydana getiren unsurdur. Milli güç aynı zamanda devletin kuruluş nedenini belirleyerek uluslararası ortamdaki konumunu belirler (Bayat, 1986:6).

Çinli Albay Huang Shuofeng yaptığı çalışmalarda Kapsamlı Ulusal Gücün (Comprehensive National Power-CNP) ana bileşen faktörlerinin ve bunların sayısız indeksinin ayrıntılı bir analizini sunar. Huang şöyle yazar: "Kapsamlı Ulusal Güç araştırması, uluslararası stratejik durumu doğru bir şekilde analiz etmek ve düşman devletlerin, müttefiklerin ve kişinin kendi ülkesinin kapsamlı gücünü kendi ulusal stratejik karar verme sürecini bilimsel olarak planlamak amacıyla değerlendirmek için yapılır." Bu nedenle yalnızca teorik araştırmaya güvenmek, bu tür bir değerlendirme için yetersizdir ve bunun yerine, nitel ve nicel analiz geliştirmek için sistem teorisi ve matematiksel yöntemler kullanılmalıdır. Sonuç olarak, Humlg'nin bir ind"eks sistemi oluşturmadaki amacı "tamamen ve sistematik olarak" bilimsel niceliksel analizleri dışarıda bırakmak için kapsamlı ulusal gücün özelliklerini ve geliştirme koşullarını betimler (Pillsbury, 2000: 222).

II. Dünya Savaşı sonrası süreçte üniversitelerin uluslararası ilişkiler öğretimi üzerinde en büyük etkiye sahip metin olan Hans J. Morgenthau'nun çalışmaları da ulus-devlet davranışını, ulusal çıkar temelinde (iktidar açısından tanımlanan), mümkün olduğunda hükümetlerin izlediği normal hedef olarak açıklamıştır. O dönemin diğer önemli ders kitapları, iktidarın doğası ve ulusal iktidarın unsurları veya faktörleri hakkında ortalama olarak en az üç bölüm oyladı. Çoğu çağdaş siyaset bilimci ve uluslararası ilişkiler öğrencisi, ikna edici etki ve olumlu ve olumsuz amaçlar için kullanılabilen zorlayıcı gücün bir kombinasyonu olarak tasarlanan gücü, büyük öneme sahip bir değişken olarak görmeye devam etmektedir (Dougherty, 2000: 16–17).

1.2.1. Milli Güç Kavramının Açıklanmasında Realist Anlayış: Sert Güç (Hard Power)

Millî gücün daha anlaşılır bir tanımını yapabilmek için Uluslararası İlişkiler disiplininin iki ana akım teorisi olan realist ve liberal anlayışlar tarafından geliştirilen güç ve millî güç tanımlamalarından faydalanılabilmektedir. Realist akım tarafından geliştirilen ve "çıkar" ve "egemenlik" kavramlarını ön plana çıkartan anlayışa göre uluslararası düzen, ulus devletler arasındaki reel güç dengeleri üzerine kurulabilir (Davutoğlu, 2001: 16).

Özdemir (2008: 116) tarafından belirtildiği gibi gücü, materyal kapasite anlamında ve "sert güç" yaklaşımını oluşturan unsurlar açısından belirleyen birçok teorisyen tarafından faydalı çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar arasında uluslararası politikanın temel amacını güç arayışı ve güç mücadelesi ile özdeşleştiren teorisyenlere ek olarak gücü bir ülkenin, karşı

tarafın davranışlarını kendi çıkarları doğrultusunda etkileme ve yönlendirme kapasitesi olarak değerlendiren çalışmalar da yapılmıştır.

Realist ekolün temel varsayımlarının küresel sistemde meydana gelen gelişeler sonucunda etkinliğini kaybetmeye başlaması üzerine bu varsayımlar güncel gelişmelere uyarlanarak neo-realist akımı oluşturan temel açıklamalara dönüştürülmüştür. Neo-realist akımın öncüleri gücü kavramını açıklarken devletlerin maddi kapasitesinden ve karşı tarafın davranışlarını değiştirebilme yeteneğine sınırlı ölçüde önem verirler. Bunun daha çok uluslararası sistemin yapısı ve işleyişinin belirleyici olduğu kabul edilir. Buna göre güç, “sistemik kısıtlamalar çerçevesinde sahip olunan hareket alanı ve başkalarının yetenekleri karşısında özerklik” olarak tanımlanmaktadır (Özdemir, 2008: 128).

Realist okulun ana temsilcileri tarafından yapılan bu güç ve ulusal güç tanımlamaları, askerî harcama ve donanımına öncelik veren “sert güç” (hard power) kullanımını temel almaktadır.

1.2.2. Milli Güç Kavramının Açıklanmasında Liberal Anlayış: Yumuşak Güç (Soft Power)

Maddi kapasite, askerî yetenekler ve donanımına vurgu yapan realist akımın “sert güç” anlayışına karşılık liberal okul karşılıklı bağımlılık, ekonomik-ticari ve kültürel ilişkiler gibi unsurları içeren “yumuşak güç” (soft power) kavramını ön plana çıkartmaktadırlar. En temel anlamı ile yumuşak güç, “bir ülkenin sahip olduğu ve savunduğu değerlerin diğer ülkeler tarafından da paylaşılması”dır. Paylaşılan ortak değerler, bu değerlerin üreticisi olan ülkenin cazibesini ve çekim gücünü artırmakta böylece bu devlet diğer devletleri etkileme ve yönlendirme yetisine sahip olmaktadır (Keyik ve Erol, 2019: 21).

Yumuşak güç kavramını ortaya çıkaran Nye, Keohane ile birlikte yaptığı çalışmalarda *asimetrik karşılıklı bağımlılık* ortamında güç kavramını tanımlamaya çalışmaktadır. Buna göre aktörlerin gücünü belirleyen unsur onların *sistem içerisindeki konumları* ve *hareket yetenekleridir*. Burada söz konusu olan belirleyici durum, devletlerin çok sayıda ve karmaşık sosyal ve siyasal bağlarla birbirine bağlandığı sistemlerde güvenlik, askerî yetenekler ve şiddet kullanımı gibi konuların ikincil öneme düştüğü durumdur (Özdemir, 2008: 132).

Neo-liberal akımın yumuşak güç anlayışına göre devletlerin güç ve yetenekleri sadece askerî, siyasi, diplomatik ve ekonomik baskı araçlarının basit toplamından ibaret değildir.

Özellikle bilgi-iletişim alanındaki gelişmeler sonucunda, devletlerin sahip oldukları ve temsil ettikleri değerler, küresel anlamda çekiciliği bulunan tarihî ve kültürel mirasları, yeni kültürel öğeler üretme kapasiteleri ve dış politika eylemlerinin “meşru” olduğuna dair yarattıkları genel kabul hissi de önem kazanmıştır. Somut anlamda ölçülmesi bir hayli zor olan yumuşak güç, uluslararası sistemdeki oyuncuların diğerlerini ikna etme yeteneği üzerine kuruludur ve yumuşak gücü bir uluslararası politika aracı olarak kullanma niyetindeki oyuncunun bu çerçevede inandırıcı olması esastır (Bilener, 2019: 244).

Bilgin ve Eliş'e (2008: 11) göre Nye tarafından geliştirilen yumuşak güç kavramı, bazılarının düşündüklerinin aksine sert gücün bir alternatifi değil onun tamamlayıcısıdır. Bu kavram ile Nye, güç analizlerinde odak noktasını “başkalarının yaptıklarını değiştirebilme yeteneği”nden “başkalarının yaptıklarını şekillendirebilme” yeteneğine kaydırmaktadır.

1.2.3.Milli Güç Kavramının Açıklanmasında Güncel Yaklaşımlar: Akıllı Güç (Smart Power)

Uluslararası İlişkiler literatüründeki sert ve yumuşak güç kavramsallaştırmaları yaygın şekilde kabul görmüş olsa da bir devletin milli gücünün sadece sert ya da sadece yumuşak güce dayanarak etki sahibi olması pek mümkün görülmemiş, sert ve yumuşak gücün “doğru” bir alaşımını bulma gerekliliği de “akıllı güç” (smart power) kavramını beraberinde getirmiştir (Nye, 2009:160).

ABD'nin ünlü düşünce üretim merkezi CSIS'nin (Center for Strategic and International Studies) bünyesinde 2006 yılında oluşturulan tarafsız Akıllı Güç Komisyonu'nun (Comission on Smart Power) hazırladığı rapor, günümüz uluslararası arenasında sadece askerî güç ile çıkarların garanti edilmesinin mümkün olmadığını ortaya koymuştur. Bu bağlamda, ABD'de askerî gücü ikinci plana iten, sert güç ile birlikte yumuşak gücün birlikte kullanılmasını öngören akıllı güç stratejik konsepti gündeme gelmiştir (Akçadağ, 2010: 2).

Akıllı güç, güçlü bir askerî yapıya olan ihtiyacın önemini vurgulayan, aynı zamanda Amerika'nın nüfuzunu yaymak ve ABD girişimlerine meşruiyet kazandırmak için ittifaklara, ortaklıklara ve kurumlara büyük yatırımlar yapan bir yaklaşımdır (Akçadağ, 2010: 3). J. Nye'in tanımına göre akıllı güç (smart power), sert gücün baskı ve zorlama araçları ile

yumuşak gücün cezbetme kapasitesini, başarılı bir stratejiye dönüştürülebilecek şekilde sentezlenebilmesidir. Nye, ABD'nin akıllı güç kapasitesini geliştirebilmesi için beş alana odaklanılması gerektiğini söylemektedir; ittifak, ortaklık ve çok-taraflı kurumların güçlendirilmesi; küresel kalkınma, ekonomik bütünleşme, enerji güvenliği (Nye, 2009: 161-162).

1.3. MİLLÎ GÜCÜN ÖLÇÜMÜ VE MİLLÎ GÜÇ UNSURLARI

Millî gücün ölçülmesi, devletlerin arasındaki güç ilişkilerini tahmin etmek için kullanılan bilimsel bir yöntemdir. Eski Çin devletinde, devlet idaresi, bilge bir liderin devletin gücüne göre nasıl strateji oluşturması gerektiğine odaklanmıştır. Sun Zi, savaşın sonucunun, yapılan hesaplamalarla düşmanın güçlü ve zayıf yönlerinin tahminleriyle doğru şekilde değerlendirilmesine bağlı olduğunu belirtmektedir. O zamana ait rakip devletlerin gücünü hesaplayarak strateji belirleme düşüncesi günümüzde de geçerliliğini korumakla birlikte özellikle soğuk savaş döneminde girilen rekabetin bir sonucu olarak askerî güce ilave olarak ekonomi, bilim ve teknoloji gibi unsurlar, dünya içindeki güç ve etki rekabetinde giderek daha önemli hale gelmektedir. Mevcut ve gelecekteki gücün değerlendirilmesi, toprak, doğal kaynaklar, askerî güç, ekonomik güç, sosyal koşullar, yerel yönetim, dış politika ve uluslararası etki gibi çeşitli faktörlerin dahil edilmesini gerektirmektedir (Pillsbury, 2000: 203). Millî gücün hesaplanması da bu faktörlerin oluşturduğu ya da algılandığı etki gücüdür.

Güç ilişkilerinde gücün kime/neye uygulandığı yanı uygulama alanı, gücün ne ile uygulandığı yanı bu konudaki seçenekler yelpazesi ve gücün hangi genişlikte uygulandığı yanı kapsamı ayrı ayrı irdelenmelidir. Ayrıca gücün analizi açısından üç temel öğeden söz edilebilir: kapasite, hedef ve etki (Sönmezoğlu, 2005: 179).

Ülkelerin dış politika çıktılarının belirli bir amaca yönelik olup olmadığı, eğer yönelikse bunların neler olabileceği uluslararası politika alanında sıkça ele alınan bir tartışma konusudur. Bir ucta devletlerin dış politikalarının belirgin bazı amaçlara yönelik olduğunu savunanlar, diğer ucta da devletlerin dış politikalarının bir amaca yönelik olmaktan çok etki/tepki niteliği taşıdığını savunanlar yer almaktadır (Sönmezoğlu, 2005: 267).

Diğer yandan dış politika amaçları amaç-araç ilişkisi açısından ele alındığında sorun daha da karmaşık hale gelmektedir. Amaç ve araçların birbiri ile ilişkisi açısından yapılan çalışmalar genellikle amaçları “ulusal çıkar”, araçları da “ulusal güç” ile ilişkilendirmektedir (Sönmezoğlu, 2005: 268).

Bir ülkenin uluslararası ilişkilerdeki göreceli ağırlığı ve gücü konusunda çeşitli tanımlama ve hesaplama yöntemleri geliştirilebilir. Bunlardan bir tanesine göre sabit veriler (SV) tarih, coğrafya ve kültür, potansiyel veriler (PV) ise ekonomik kapasite, teknolojik kapasite ve askeri kapasite olarak tanımlayan yöntemdir. Aşağıdaki formülde SZ stratejik zihniyeti, SP stratejik planlamayı ve Sİ siyasi iradeyi temsil etmektedir (Davutoğlu, 2012: 17).

$$G = (SV + PV) * (SZ \times SP \times Sİ) \dots\dots\dots (1.1)$$

Milli güç, yalnızca bütün güç unsurları bakımından ve yalnızca başka bir aktör veya aktörlerle ve gücün kullanıldığı durumla ilişkili olarak değerlendirilebilmesi açısından kavramsal bir özellik taşır. Bir devlet, askerî güç bakımından birçok varlığa sahip olduğu için güçlü görünebilir, ancak elinde bulundurduğu varlıklar muhtemel bir rakip devletin potansiyel kaynaklarına karşı yetersiz veya o devlete karşı girişilecek etkili olma mücadelesinin yani kendi gücünü ve iktidarını kabullendirmenin doğasına uygun olmayabilir. Bu kapsamda milli gücü oluşturan unsurlar noktasında akla getirilmesi gereken husus; hangi aktörün üzerinde ve neye göre güçlü olduğudur (Cerami ve Holcomb, 2001: 87). Bu çalışma ile Çok Kriterli Karar Verme Tekniklerinin problemlerin çözümünde sağladığı fırsatlardan yararlanarak; kim üzerinde, neye göre güçlü sorularına ilave olarak hangi alanda, ne kadar güçlü sorularını da cevap bulabileceğiz.

ABD Ordusunun eğitim kaynaklarında (Headquarters, 1944: 5) bir devletin güç potansiyeli, sahip olunan beşeri kaynaklar ve maddi kaynaklarla değerlendirilmekle birlikte, insanların, topraktan ve diğer insanlardan elde ettiği kazanımlardan bulunabileceğini belirtmektedir. İnsan kaynakları, yalnızca insan gücünü değil, aynı zamanda insan gücünü etkili kılan belirli kabiliyet ve kurumları da kapsar. Bunlar insana ait karakter, beceri, hükümet kuruluşları ile son derece önemli olan ilgi ve görüşlerindeki farklılıklara rağmen ulusal mutabakat içinde daha geniş milli politikaların peşinde bir arada kalabilme becerisidir. Maddi kaynaklar, insanların bir savaşı sürdürmek için kullandıkları veya kullanabilecekleri tüm maddi unsurları içerir: toprak, toprak ve minerallerdeki doğal kaynakları, karayolları, demiryolları, şehirler, fabrikalar, alet, askerî teçhizat vb. Bir devletin güç potansiyelini yalnızca insani ve doğal kaynaklarını kataloglayarak tahmin etmek çok zordur. Çünkü devletin kaynaklarının etkin kullanılabilirliği, dünyanın geri kalanıyla ve özellikle diğer güç merkezleriyle ilişkilerinin de değerlendirmeye katılmasını gerektirmektedir. Bu kapsamda güç değerlendirmesinde kıyas edilen unsurlar Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1
Headquarters'daki Milli Güç Unsurları

Sr.No.	Değerlendirilen Milli Güç Unsurları
1.	Denizaşırı Sömürge İmparatorlukları
2.	Alansal Yapıları, Ülkede Bulunan İnsan ve Maddi Kaynakların Coğrafi Dağılımı
3.	Devletlerin Coğrafi Konumu, Fizyografisi
4.	Halkın İhtiyaçları Karşılama İçin Maddi Kaynakları Kullanması
5.	İnsanların Yetenekleri

Kaynak: Headquarters, 1944: 5.

Bir devleti başka bir devlet karşısında güçlü ya da zayıf kılan unsurların neler olduğu milli güç olarak adlandırdığımız kavramın içerikleri belirler (Morgenthau, 1970:130-131). Milli gücün unsurları konusunda dünyanın değişik ülkelerinde farklı kişiler tarafından yapılan çalışmalar mevcut olup kesin bir ayırım yapılmamakla birlikte gruplamalar yapıldığı gözlenmiştir. Bu kapsamda yapılan çalışmalar, kavramsal bir bakış açısı oluşturmak maksadıyla aşağıda sunulmuştur.

Morgenthau (1948: 80–82) tarafından yapılan çalışmada sıralanan milli güç unsurları başlıklar halinde Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2
Morgenthau Tarafından Belirlenen Milli Güç Unsurları

Sr.No.	Milli Güç Unsurları
1.	Nüfus
5.	Doğal Kaynaklar
6.	Ulusal Karakter
2.	Askeri Hazırlık
3.	Endüstriyel Kapasite
4.	Coğrafya
7.	Ulusal Moral
8.	Diplomasi Kalitesi

Milli güç çalışmalarında Cerami vd. (2001: 90–102), Tablo 3’te milli gücün doğal ve sosyal unsurlarını ayırarak sınıflandırma yapılabileceğini belirtir.

Tablo 3

Cerami vd. Tarafından Belirlenen Milli Güç Unsurları

Sr.No.	Milli Güç Unsurları	
	Doğal Unsurlar	Sosyal Unsurlar
1.	Coğrafya	Siyasi
2.	Nüfus	Ekonomi
3.	Doğal Kaynaklar	Askerî
4.		Bilgilendirme
5.		Psikolojik

Bir diğer çalışma farklı devletlerin milli güç unsurları bakımından seferber edilmiş ve potansiyel yetenekleri arasında karşılaştırmalar yapan çalışmadır (Holsti, 1964:186–188). Bu çalışmada Tablo 3’de sunulan kaynakları bir ülkenin gücünün göstergeleri olarak kabul edilmiştir. Bu karşılaştırmalar yapılırken bir devletin gücünü veya etkisini değil, yalnızca temel kaynaklarını ölçtükleri kabul edilmiştir. Söz konusu ölçümlerin ve değerlendirmelerin, devletlerin dış politika hedefleriyle ilişkili olmadığı takdirde özel bir yarar sağlamadığı öne sürüldü. Fakat kaynakların kullanımı noktasında yetenek; her zaman bir şeyler yapabilme becerisidir. Yapılan/yapılacak değerlendirmelerde, dış politika hedefleri çerçevesinde yeteneğin de yani iş yapabilme mevcut kaynakları verimli bir şekilde kullanabilme becerisi, belirli hedeflerle birlikte yürütüldüğünde çok anlamlı olmaktadır.

Tablo 4

Holsti Tarafından Belirlenen Milli Güç Unsurları

Sr.No.	Milli Güç Unusurları
1.	Coğrafya
2.	Kaynaklar
3.	Nüfus
4.	Ekonomik Gelişmişlik
5.	Politik Gelişmişlik
6.	Ulusal Moral

Organski (1968: 124-127) ise bir devleti diğerinden daha güçlü kılan unsurların neler olduğu ile ilgili pek çok maddi olmayan varlığın olduğunu kabul etektedir. Organski gücün tüm belirleyicilerini ağırlıklandıramayacağından dolayı bazı unsurların izole edilmesi gerektiğini ancak performanslarıyla güçlü olduklarını bildiğimiz devletlere bakarak, ortak

yönleri olan belirli özellikleri keşfedebilmeli ve bunlarla ilgili derinlemesine analizin yapılabileceğine vurgu yapmaktadır. Bu kapsamda sıralanan milli güç unsurları Tablo 5’de sunulmuştur.

Tablo 5
Organski Tarafından Belirlenen Milli Güç Unsurları

Sr.No.	Milli Güç Unsurları
1.	Demir Cevheri
2.	Kömür
3.	Hidroelektrik Santrali
4.	Ekonomik Büyüme Oranı
5.	Eğitim Seviyeleri
6.	Nüfus Artış Oranları
7.	Askeri Kaynaklar
8.	Ulaşım Sistemleri
9.	Hammadde Kaynaklarının Üretimi

Knor (1973: 4–30), devletlerin uluslararası ortamda ekonomik, siyasi ve askerî amaçlarına ulaşmak için sahip olduğu kaynakları siyasi, askerî ve ekonomik araçlar kullandığını belirtmektedir. Böylelikle bir devletin milli gücünün ekonomik, askerî ve siyasi unsurlara bağlı olduğunu ifade etmektedir.

Hart (1976: 290–291) ise milli güç çalışmalarında en yaygın kullanılan yöntemlerden biri olan kaynakların kontrolü yaklaşımına göre Askeri harcamalar, silahlı kuvvetlerin büyüklüğü, gayri safi milli hasıla ve nüfus verilerinin milli gücün unsurları olarak sıklıkla kullanıldığını belirtmektedir.

Tellis vd. (2000: 179–182) tarafından sanayi sonrası çağdaki ülkelerin milli gücünü değerlendirmek maksadıyla hazırlanan kapsamlı çalışmaya ait milli güç unsurları Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 6
Tellis vd. Tarafından Belirlenen Milli Güç Unsurları

Sr.No.	Milli Güç Unsurları	
	Ana Kriterler	Alt Kriterler
1.	Teknoloji	
		Bilgi ve haberleşme
		Malzeme
		İmalat
		Biyoteknoloji ve sağlık bilimleri
		Havacılık ve kara taşımacılığı
		Enerji ve çevre
2.	Girişim	
		İcat kapasitesi
		Kamu ve özel ar-ge yatırımları
		iç ve dış patent seviyesi
		Geliştirme kapasitesi
		Üretime uyarlanmış patentlerin sayısı
		Üretilmiş ilk örneklerin sayısı
		Yeniliklerin yayılımı
		Elektronik ticaret seviyesi
		Ticaret endüstri araştırma organizasyonları
3.	İnsan kaynakları	
		Resmi eğitim
		Brüt genel ve özel harcamamalar
		Eğitim kurumlarının sayısı ve seviyesi
		Uzmanlaşma oluşum kategorileri
		Gayri resmi eğitim
		İnternet bağlantısının boyutu
		Radyo-TV dağılım oranı
		Gazete okurluğu
		Kişi başına kitap satış oranları

Tablo 6 (Devamı)

Sr.No.	Milli Güç Unsurları	
	Ana Kriterler	Alt Kriterler
4.	Finansal kaynakları	
		Tasarruf boyutu
		Özel tasarruf/GSMH seviyesi
		Resmi geliş(tir)me yardımı
		Yabancı yatırım
		Toplam büyüme
		Yıllık GSMH büyüme oranı
		Kesin hacim ve kişi başına GSMH
		Sektörel büyüme
		Lider sektörlerin büyüme oranları
		Sektörel büyümenin dağılımı
5.	Doğal kaynaklar	
		Gıda stokları
		Enerji stoku
		Kritik malzemeler
		Az bulunur metaller
6.	Milli performans	
		Harici sınırlamalar
		Dış tehditlerin durumu
		Tehdit sayıları ve boyutu
		Silahlanma yarışının boyutu
		İç/Dış bağlantıların dikkat çekmesi
		Devlet çıkarlarının yapısı
		Savunma çevresinin boyutu
		Stratejik doğal kaynakların boyutu
		Göçmen ve ekonomik bağımlılığın boyutu
		Politik amaçların durumu
		Radikal değişimleri takip etme
		Kaybedilen toprakları geri alma isteği

Tablo 6 (Devamı)

Sr.No.	Milli Güç Unsurları	
	Ana Kriterler	Alt Kriterler
6.	Milli performans (devamı)	
		İdeolojinin yayılmasını vaat etmek
7.	Alt yapı kapasitesi	
		Kendini Kontrol: amaçlara ulaşma kapasitesi
		Elitlerin uyumlu olma derecesi
		Sosyal grupların nispi güçleri
		Sosyal kontrol: ulaşılmak istenen amaçların kapasitesi
		Nüfuz etme
		Çıkarma
		Sosyal ilişki kuralları
8.	Fikirsal kaynaklar	
		Faydalı mantıksallık
		Eğitim metodolojisi
		Anlamalı mantıklılık
		Devlet ideolojisi
		Devlet yapısı ve teşvikler
		Özel organizasyonlar
9.	Askeri Kabiliyet	
		Stratejik kaynaklar
		Savunma bütçesi
		İnsan gücü
		Askeri alt-yapı
		Savaş ar-ge, test ve değerlendirme kurumları
		Savunma sanayii tabanı
		Envanter ve destek
		Dönüşüm kabiliyeti
10.	Tehditler ve Strateji	
		Asker-Sivil İlişkileri

Tablo 6 (Devamı)

Sr.No.	Milli Güç Unsurları	
	Ana Kriterler	Alt Kriterler
10.	Tehditler ve Strateji (devamı)	
		İç ve Dış Patent Seviyesi
		Yabancı Askeri İlişkiler
		Doktrin, Eğitim ve Teşkilat
		Kara Savaşı Kapasitesi
		Deniz Savaşı Kapasitesi
		Hava Savaşı Kapasitesi

Pillsbury (2000: 220, 221) farklı ülkelerin kapsamlı güç değerlendirmesini objektif olarak hesaplayabilmek için ölçülebilir birleşik standartlara ihtiyaç olduğunu belirtmektedir. Bu maksatla sekiz ana kriterden oluşan spesifik indeks kullanılmaktadır. Kullanılan bu indeks, ülkeleri farklı kalkınma seviyelerinde ve farklı sosyal, politik ve ekonomik sistemlerle değerlendirebilen, seçilen endekslerin dünyanın çeşitli devletlerine uygulanabilecek kadar genel özellikler taşımaktadır. Kullanılan indeksle Kapsamlı Milli Gücü oluşturan tüm unsurların temsil edilmesi amaçlanmaktadır. Söz konusu indeks Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7**Pillsbury Tarafından Belirlenen Milli Güç Unsurları**

Sr.No.	Milli Güç Unsurları	
	Ana Kriterler	Alt Kriterler
1.	Doğal Kaynaklar	
		<u>İnsan Gücü Kaynakları</u> Toplam nüfus; Beklenen Yaşam Süresi; 10.000 Kişi Başına Düşen Öğrenci Sayısı; Ekonomik Olarak Aktif Nüfusun Toplam Nüfus İçindeki Oranı
		<u>Toprak Kaynakları</u> Ülkenin Yüzölçümü; Ekilebilir Bölge Alanı; Ormanlık Alan

Tablo 7 (Devamı)

Sr.No.	Milli Güç Unsurları	
	Ana Kriterler	Alt Kriterler
1.	Doğal Kaynaklar (devamı)	
		<u>Enerji Kaynakları</u> Kömür, ham petrol ve doğal gazlar rezervleri ile su enerjisi
2.	Ekonomik Faaliyetler	
		<u>Fiili Ekonomik Güç (toplam)</u> Gayri safi yurtiçi hasıla (GSYİH);endüstri üretim kapasitesi. (elektrik enerjisi üretimi, çelik çıktısı, çimento çıktısı, günlük çıktısı); gıda tedarik kapasitesi (toplam tahıl çıkışı, tahılda kendi kendine yeterlilik derecesi); enerji sağlama kapasitesi (enerji üretim hacmi, enerji tüketimi hacmi, ham petrol işleme kapasitesi); toplam pamuk çıktısı
		<u>Fiili Ekonomik Güç (Kişi Başına)</u> Kişi başına GSYİH; sanayi üretim kapasitesi (elektrik enerjisi üretimi, çelik üretimi, çimento çıktısı, günlük çıktısı); gıda tedarik kapasitesi (toplam tahıl çıkışı, kişi başına ortalama kalori); enerji tedarik yeteneği (enerji tüketimi hacmi)
		<u>Üretim Verimliliği Sosyal Emek Üretim Hızı</u> Sanayi emek üretim oranı; tarım işgücü üretim oranı
		<u>Malzeme Tüketim Düzeyi</u> GSYİH hesaplamalarına dayalı enerji tüketimi hacmi
		<u>Yapı</u> Üçüncül sanayinin GSYİH içindeki oranı

Tablo 7 (Devamı)

Sr.No.	Milli Güç Unsurları	
	Ana Kriterler	Alt Kriterler
3.	Dış Ekonomik Faaliyetler Yeteneği	
		<u>Toplam Uluslararası Rezervler</u> Uluslararası Rezervler (Altın Hariç); Altın Rezervleri
4.	Bilim ve Teknoloji Yeteneği	
		<u>GSYİH'deki Araştırma Ve Geliştirme Oranı</u> Bilim İnsanlarının ve Mühendislerin Sayısı; 1000 Kişiye Düşen Bilim İnsanı ve Mühendis Sayısı; Makine ve Ulaşım Ekipmanı İhracatının Toplam İhracat İçindeki Payı; Yüksek Teknolojili, Yoğun İhracatın Toplam İhracat İçindeki Oranı.
5.	Sosyal Gelişmişlik Seviyesi	
		<u>Eğitim Düzeyi</u> Kişi Başına Eğitim Harcamaları; Yüksek Öğrenimde Okuyan İnsanların Oranı; Ortaokul Eğitiminde Okuyan İnsanların Oranı
		<u>Kültürel Seviye</u> Yetişkin Okur Yazarlık Oranı; Günlük Gazete Alan Bin Kişi Başına Düşen Kişi Sayısı
		<u>Sağlık Düzeyi</u> Kişi Başına Sağlık Harcamaları; Doktorların Sorumlu Olduğu Kişi Sayısı, Hemşirelerin Sorumlu Olduğu Kişi Sayısı
		<u>İletişim</u> 100 Kişi Başına Telefon Sayısı
		<u>Kentleşme</u> Kentsel Nüfusun Toplam Nüfus İçindeki Oranı

Tablo 7 (Devamı)

Sr.No.	Milli Güç Unsurları	
	Ana Kriterler	Alt Kriterler
6.	Askeri Kapasite	
		Askeri Personel Sayısı; Askeri Harcamalar; Silah İhracatı; Nükleer Silahlar (Nükleer Fırlatıcıların Sayısı; Nükleer Savaş Başlıklarının Sayısı).
7.	Devlet Düzenleme ve Kontrol Yeteneği	
		GSYİH İçindeki Nihai Hükümet Tüketim Harcamalarının Oranı; GSYİH İçindeki Merkezi Hükümet Harcamalarının Oranı
8.	Dış İlişkiler Yeteneği	
		Hem Verimlilik İndekslerini Hem de Tüketim İndekslerini Geniş Bir Değerlendirme Yapmak İçin Bir "Sinir Ağı Modelinde" On Faktör Kullanır.

Bartholomees (2004: 104) ABD Harp Okulunda Milli güvenlik ve strateji ile ilgili yaptığı tez çalışmasında, milli gücün unsurlarını doğal ve sosyal belirleyiciler olarak iki ana başlık altında incelemiştir. Doğal belirleyicileri; coğrafya, kaynaklar ve nüfus kriterlerine, Sosyal belirleyicileri ise; ekonomik, politik, askerî, psikolojik ve daha kısa sürede bilgiye ulaşmak olarak sıralamıştır.

Ünal (2005: 49–50) Milli Güç ölçümü ile ilgili yaptığı çalışmada milli güç unsurları olarak o dönem Milli Güvenlik Kurulu'nun da esas olarak aldığı sekiz ana kriteri esas almıştır. Bunlar; İnsan gücü, Coğrafi güç, Ekonomik güç, Askeri güç, Politik ve idari güç, Psiko-sosyal güç ve Teknolojik güç olarak sıralanmıştır. Söz konusu ana kriterlere ait alt kriterler Tablo 8'de sunulmuştur.

Tablo 8
Ünal Tarafından Belirlenen Milli Güç Unsurları

Sr.No.	Milli Güç Unsurları	
	Ana Kriterler	Alt Kriterler
1.	İnsan Gücü	
		Kadın nüfus miktarı
		0-14 yaş arası
		15-64 yaş arası
		65 yaş ve üzeri
		Erkek nüfus miktarı
		0-14 yaş arası
		15-64 yaş arası
		65 yaş ve üzeri
		Nüfus artış oranı (%)
		Doğum oranı (/1000'de)
		Ölüm oranı (/1000'de)
		Cinsiyet oranları (erkek/kadın)
		Doğumda
		0-14 yaş arası
		15-64 yaş arası
		65 yaş ve üzeri
		Toplam nüfus
		Bebek ölüm oranı (/1000 canlı doğum)
		Ortalama ömür
		Kadın
		Erkek
		Toplam nüfus
		Kadın başına doğurganlık
2.	Coğrafi Güç	
		Ülkenin alanı (Km ²)
		Suların alanı
		Karaların alanı

Tablo 8 (Devamı)

Sr.No.	Milli Güç Unsurları	
	Ana Kriterler	Alt Kriterler
2.	Coğrafi Güç (devamı)	
		Komşularıyla olan sınır uzunluğu (Km.)
		Rusya
		Ermenistan
		Azerbaycan
		Iran
		Irak
		Suriye
		Yunanistan
		Bulgaristan
		Türkiye
		Kara sınırlarının uzunluğu (Km.)
		Toplam sahil uzunluğu (Km.)
		Toprak kullanımı (%)
		Ekilebilir alanlar
		Sürekli ürün alman alanlar
		Diğer
		Sulanabilir alan (Km.2)
		Komşularıyla olan sınır uzunluğu (Km.)
		Rusya
		Ermenistan
		Azerbaycan
		Iran
		Irak
		Suriye
		Yunanistan
		Bulgaristan
		Türkiye
		Kara sınırlarının uzunluğu (Km.)

Tablo 8 (Devamı)

Sr.No.	Milli Güç Unsurları	
	Ana Kriterler	Alt Kriterler
2.	Coğrafi Güç (devamı)	
		Toplam sahil uzunluğu (Km.)
		Toprak kullanımı (%)
		Ekilebilir alanlar
		Sürekli ürün alman alanlar
		Diğer
		Sulanabilir alan (Km ²)
3.	Ekonomik Güç	
		Milli gelir (milyar \$)
		Milli gelir/büyüme oranı (%)
		Kişi başına düşen milli gelir (\$)
		Milli geliri oluşturan sektörler (%)
		Tarım
		Endüstri
		Hizmetler sektörü
		Enflasyon oranı (%)
		Yaşam sınırı altındaki nüfus (%)
		Gelir dağılım oranları (%)
		En düşük % 10
		En yüksek % 10
		İş gücü
		İş gücünün sektörel dağılımı (%)
		Tarım
		Hizmetler sektörü
		Endüstri
		İşsizlik oranı (%)
		Bütçe
		Gelir (milyon dolar)
		Gider (milyon dolar)

Tablo 8 (Devamı)

Sr.No.	Milli Güç Unsurları	
	Ana Kriterler	Alt Kriterler
3.	Ekonomik Güç (devamı)	
		Sanayi üretimi büyüme oranı (%)
		Elektrik üretimi (milyon Kwh)
		Elektrik tüketimi (milyon Kwh)
		Kaynaklara göre elektrik tüketimi (%)
		Fosil yakıtlar
		Su kaynaklı
		Nükleer
		Diğer
		Elektrik satışı (milyar Kwh)
		Elektrik alışı (milyar Kwh)
		İhracat (milyon dolar)
		İthalat (milyon dolar)
		Dış borç (milyon dolar)
		Ekonomik yardım (milyon dolar)
		Para birimi/dolar paritesi
		Liman sayısı
		Ticaret filosu
		Mavna taşıyıcı
		Büyük tanker
		Kargo
		Kimyasal tanker
		Birleşik büyük tanker
		Birleşik cevher/petrol tankeri
		Konteyner
		Çok amaçlı büyük kariyer
		Yolcu
		Yolcu/Kargo
		Petrol tankeri

Tablo 8 (Devamı)

Sr.No.	Milli Güç Unsurları	
	Ana Kriterler	Alt Kriterler
3.	Ekonomik Güç (devamı)	
		Soğutmalı kargo
		Ro-Ro
		Kısa menzilli yolcu
		Özel tanker
		Demiryolu (km)
		Karayolu (km)
		Asfalt kaplı
		Normal yol
		Su taşımacılığı hattı (km)
		Boru hatları (km)
		Ham petrol
		Petrol ürünleri
		Doğal gaz
		Hava alanı sayısı
		Asfalt pistli hava alanı sayısı
		3047 m üzeri
		2438-3047 m arası
		1524-2438 m arası
		914-1524 m arası
		914 m altı
		Asfalt olmayan pistli hava alanı sayısı
		3047 m üzeri
		2438-3047 m arası
		1524-2438 m arası
		914-1524 m arası
		914 m altı
		Helikopter pisti sayısı

Tablo 8 (Devamı)

Sr.No.	Milli Güç Unsurları	
	Ana Kriterler	Alt Kriterler
4.	Askeri Güç	
		Silahlı kuvvetleri oluşturan ana bölüm sayıları
		Askerlik yaşı
		Askere almaya elverişli erkek nüfus (15-49 yaş arası)
		Askerlik şartlarına uygun erkek nüfus (15-49 yaş arası)
		Askerlik yaşına gelmiş erkek nüfus
		Askeri harcamalar (milyon dolar)
		Askeri harcamalar/gayri safi milli hasıla (%)
5.	Politik İdari Güç	
		Oy kullanma yaşı
		Parlamentodaki parti sayısı
		Uluslararası kuruluşlara üyelik sayıları
		Üye
		Gözlemci
6.	Psiko-Sosyal Güç	
		HIV/AIDS sayısı
		HIV/AIDS taşıyıcı sayısı
		HIV/AIDS ölümleri
		Dinlerin dağılımı (%)
		Yahudi
		Hristiyan
		Müslüman
		Diğer
		Etnik grup sayısı
		Konuşulan diller

Tablo 8 (Devamı)

Sr.No.	Milli Güç Unsurları	
	Ana Kriterler	Alt Kriterler
6.	Psiko-Sosyal Güç (devamı)	
		Okur-Yazar oranı
		Kadın
		Erkek
		Toplam
7.	Teknolojik Güç	
		Kullanılan sabit telefon hattı
		Kullanılan cep telefonu hattı
		Radyo yayın istasyonu sayısı
		AM
		FM
		Kısa dalga
		Radyo sayısı
		Televizyon yayın istasyonu sayısı
		Televizyon sayısı
		İnternet servis sağlayıcı sayısı
		İnternet kullanıcı sayısı

1.3.1. Coğrafi Güç

Bir devletin milli gücünün dayandığı en istikrarlı faktörün coğrafya olduğunu, örnek vermek gerekirse ABD'nin topraklarının doğuda üç bin mil genişliğindeki okyanus ile aynı şekilde batıda altı bin milden fazla geniş bir alanla diğer kıtalardan ayrılması Amerika Birleşik Devletleri'nin dünyadaki konumunu belirleyen kalıcı bir gerçektir.

Organski (1968: 137) Coğrafyanın güç üzerindeki etkisinin geçmişte şimdiye göre genellikle abartıldığını belirtmekle birlikte bir devletin başarılı bir şekilde savaş kabiliyetine çeşitli etkileri olabileceğini belirtmektedir. Bunlar; geniş bir alanın (Yüzölçümünün Büyüklüğü) belirli savunma avantajları kısmen topraklarının büyüklüğüne bağlı olduğunu, topografyasının; sınırlardaki doğal engeller savunmaya yardımcı olabilirken, ülke içinde doğal engellerin olmamasının birliklerin intikal kabiliyetine yardımcı olabileceğini, diğer

devletlere göre konumu ise stratejik yerlerin kontrolü açısından önem arz ettiğini belirtmektedir.

1.3.2. Ekonomik Yapı ve Doğal Kaynaklar

Ekonomik yapı, diğer jeopolitik unsurlarla belirgin bir etkileşim halindedir. Bir yandan diğer unsurların verimliliği ile güçlenmekte, öte yandan da diğer unsurların gelişip güçlenmeleri için gerekli maddi kaynağı sağlamaktadır (Ulaş, 2011: 124).

Diğer devletlere göre önemli bir etkiye sahip olan istikrarlı bir başka faktör ise doğal kaynaklardır. Söz konusu kaynakların en önemli bölümlerinden bir tanesi gıda konusunda kendi kendine yeten bir ülke olmasıdır. Gıda maddelerini ithal etmeyen bir devlet diğer gıda maddesini ithal eden devletlere göre büyük bir avantaja sahiptir. Ya da açlıktan ölmek. İkinci Dünya Savaşı'ndan önce Britanya Adaları'nda tüketilen gıdanın yalnızca yüzde 30 kadarını üretebiliyorken savaşın çıkması ile hayati gıda kaynaklarının temin edilmesi için deniz yollarının güvenliği çok fazla önem kazanmıştı. Deniz yollarının denizaltı ve hava kuvvetleri tarafından tehdit edilmesi Büyük Britanya'nın gıda ithalatını durma noktasına getirmişti (Morgenthau, 1948: 82–84).

1.3.3. Nüfus

Bir devletin gücünü belirten unsurlardan biri de sahip olduğu sınai kapasite gösterilebilir. Çok değişik amaçlarla da kullanılabilen uranyum örnek gösterilebilir.

Milli güç profili oluşturmak için sadece kaynak veya sadece yetenek olarak değerlendirmek bizi doğru sonuca ulaştırmayabilir. Söz konusu ülkenin nüfus büyüklüğü veya GSMH gibi belirli özellikleri, aynı anda değerlendirmek gerekebilir.

Milli güç çalışmalarında Doğal güçler arasında ayrım yaparak organize etmek uygundur. Ve gücün sosyal belirleyicileri. Doğal belirleyiciler (coğrafya, kaynaklar ve nüfus) bir ulustaki insan sayısı ve onların fiziksel çevre. Sosyal belirleyiciler (ekonomik, politik, askeri, psikolojik ve daha fazlası son zamanlarda, bilgilendirici) bir ulusun halkının kendilerini örgütlenme yollarıyla ilgilidir. Ve çevrelerini nasıl değiştirdikleri. Pratikte, bir doğal ve sosyal unsurlar arasında net bir ayrım. Örneğin kaynaklar doğaldır faktör, ancak kullanılma derecesi sosyal olarak belirlenir. Nüfus faktörleri özellikle, her iki kategori arasındaki bölme çizgisini kesin. İnsan sayısı Nüfustaki çalışma yaşı, bir ulusun sanayileşme derecesini etkiler, ancak sanayileşme süreci, sırayla, nüfusun bileşimini büyük ölçüde değiştirebilir(Morgenthau, 1970: 158-159)..

1.3.4. Psiko-Sosyal Güç

Psiko-sosyal ve kültürel yapı, bir insan topluluğunu millet haline getiren kültürel değerler ile milletin geleceğe yönelik birliktelik duygusunu canlı tutan sosyolojik ve psikolojik değerleri ve bu değerler ile ilgili uygulamaların toplam milli güce etkilerini kapsamaktadır (Ulaş, 2011: 130).

1.3.5. Teknolojik Güç

Bilimsel ve teknolojik alanda etkin ve yeterli düzeye ulaşamayan bir devletin diğer güç unsurları ne kadar gelişmiş olursa olsun güçlü bir devlet olarak kabul edilmesi mümkün değildir (Ulaş, 2011: 128).

Süper güç konumunu sürdürmek isteyen ABD, bu gücün temel dayanağı olan teknolojik üstünlük ve kontrol kabiliyetini kaybetmemek için bir taraftan uluslararası hukuk düzenlemeleri yapmaya gayret ederken diğer taraftan başta Çin, Japonya ve AB olmak üzere rekabet gücü yüksek olan aktörlerle rekabeti göze almıştır (Ulaş, 2011: 129).

1.3.6. Politik İdari Güç

Siyasi güç ya da siyasi yapı unsuru, bir devletin milli hedeflerine ulaşmak üzere kullandığı siyasi kuvvetlerin toplam verimidir (Ulaş, 2011: 121).

Siyasi yapının belirleyici unsurlarından bir tanesi siyasi iktidardır. Siyasi iktidarın başlıca işlevlerinden biri, milli gücün unsurları arasında gereken denge ve işbirliğini en uygun biçimde düzenleyip sürdürmektir (Ulaş, 2011: 122).

1.3.7. Askerî Güç

Askerî güç, bir devletin ve milletin harp gücüdür, milli gücün tüm unsurlarından yararlanır ve etkinliği bakımından onlara bağımlıdır (Ulaş, 2011: 123).

Askerî yapı jeopolitik yönden değerlendirilirken, askerî gücün yanı sıra bölgesel ve küresel ölçekte askerî harekât yürütebilme kabiliyeti, silahlı kuvvetlerin eğitim ve disiplin düzeyi gibi birçok etken dikkate alınmalıdır (Ulaş, 2011: 124).

İKİNCİ BÖLÜM

DOĞU AKDENİZ

Akdeniz, karalarla çevrilmiş bir deniz olmaktan ziyade denizlerle çevrili bir kara olarak yaşamaktadır. Tarihi süreçte hareketsiz dönemlerinin çok az olmasından dolayı bu özgün kara parçasına sınır çizilmekte zorlanılmıştır. Akdeniz’de meydana gelen bir hareketlilik bir sonraki daha büyük hareketin öncülü olarak görülmektedir (D. Yıldız, 2008: XVIII). Dünyada ki denizler içinde, en büyük içdenizi konumunda bulunan Akdeniz, 1869 senesinde Süveyş Kanalı’nın tamamlanmasıyla Kızıldeniz üzerinden Hint Okyanusu’na, batıda mevcut bulunan Cebelitarık Boğazı üzerinden Atlas Okyanusu’na bağlanmaktadır (Eker, 2020: 371).

Akdeniz, Avrupa, Asya ve Afrika kıtalarının kesiştiği bir noktada bulunması nedeniyle doğu batı medeniyetlerinin etkileşime girdiği bir coğrafyadır (M.Yıldız, 2020: 15). İnsanlık tarihinin medeniyet yolunun kavşak noktasında bulunan Doğu Akdeniz ve Ortadoğu Semavi dinler içinde bir merkez özelliği taşımaktadır. Dicle, Fırat ve Nil nehirleri etrafında gelişen medeniyetlerin ilerlemesinde önemli bir parametre olan su tek tanrılı üç büyük din olan Musevilik, Hristiyanlık ve Müslümanlık için de oldukça önem arz etmektedir (D. Yıldız, 2008: 135).

2000’li yılların başlangıcından itibaren derin deniz yataklarının işletilebilir hale gelmesi denizlerin ekonomik değerini artırmıştır. Bu kapsamda Doğu Akdeniz özelinde yapılan keşifler neticesinde tespit edilen enerji kaynakları ve devam eden keşif çalışmaları, kıyıdaş ülkeler için yeni fırsatlarla birlikte riskleri de barındırmaktadır (Yaycı, 2019: 11)

2.1. DOĞU AKDENİZ’İN TARİHÇESİ

Köklü tarihi ve kültürü, ticaret merkezi pozisyonu ile Doğu Akdeniz tarihin her döneminde jeopolitik, jeostratejik ve jeoekonomik açıdan kritik öneme sahip bir bölge özelliği taşımıştır. Bu yönüyle süper güç ve bölgesel güçler bölgede kendi menfaatlerini korumak için duyarlı hareket etmişlerdir(Hava, 2020: 677).

Osmanlı İmparatorluğu öncesinde Doğu Akdeniz bölgesi geçiş yolu olarak ticari bir öneme hep sahipti, Roma’nın Hristiyanlığı resmi din olarak kabul etmesi ile Levant¹ bölgesi ideolojik olarak da önemslenmeye başladı. Romanın bölünmesi ile Doğu Roma yani Bizans

¹ Akdeniz’in doğu sahillerinde bulunan geniş bir araziye tanımlamak için kullanılan, sınırları kesin olmayan, coğrafi, tarihî ve kültürel bir adlandırma. Genel olarak tarih süreci içerisinde Toros Dağları’nın güneyinde, Orta Doğu’da geniş bir alanı belirtmektedir.

bölgede etkili olmuştur. Bizans'ın hüküm sürdüğü bu bölgeye ilk meydan okuma 7. yyda İslam orduları tarafından olmuş, Kıbrıs fethedilmiştir. Sonraki yüzyılda İslam orduları sınırlarını İspanya'ya kadar genişletmiş ve Endülüs Emevi Devleti kurulmuştur. Müslümanlar 12. yy daki Haçlı seferlerine kadar bölgedeki üstünlüklerini sürdürdüler. Haçlı seferleri ile Doğu'ya yönelen Avrupalıların motivasyonu dini olmaktan çok doğunun zenginliklerini kontrol etme isteğiydi. Hatta Venedik ve Ceneviz gibi tüccar devletler bu seferlerde papalık ile ittifak halindeydi. Haçlılar bu yüzyılda Filistin ve doğu Akdeniz sahillerini ele geçirince doğu-batı ticareti de ivme kazanmış oldu. Bölgede canlanan ticaret batılı ülkeleri de kendi içinde bu bölge üzerine rekabete sevk etti. Özellikle İtalyan şehir devletleri haçlı seferlerinden sonra doğu Akdeniz için birbirleriyle mücadeleye başladılar. Ceneviz ve Venedik bölgedeki limanlara hâkim oldular. Akdeniz ve Karadeniz ticaretini neredeyse tamamen ele geçirdiler. İngiltere ise haçlı seferlerinde etkili rol oynamış olsa da Akdeniz'e doğrudan kıyısı olmadığı için bölgede etkili olmaya biraz daha geç başlamıştır. Daha sonra Müslüman Türk devletlerin siyaset sahnesine girmesi ile haçlıların doğu Akdeniz'deki etkisi azalmıştır. Selçuklular Anadolu'yu, Suriye ve Kudüs'ü fethetmiştir. Memlükler ise 1424-1426 yılları arasında Kıbrıs'ı ele geçirmiştir (Ediz, 2020: 61–63).

Osmanlı İmparatorluğu döneminde, Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul'u fethi ile Bizans İmparatorluğu'nu kaldırması sonrası bölgede yeni bir durum meydana getiren Osmanlılar, II. Bayezid devrinden itibaren bilhassa 16. yy'da Akdeniz'in tamamında önemli bir güç çarpanı halini aldılar(Eker, 2020: 378). Ayrıca İstanbul'un fethi ve Osmanlının Doğu Roma topraklarının neredeyse tamamını elde etmesi ile Osmanlı, Akdeniz'i de kontrol etme imkânı elde etti. Osmanlılar 1516'da Mısır'ı ve 1538'de Rodos'u ele geçirdiler ve Libya Cezayir ve Tunusun önemli merkezlerini kontrol altına alarak Akdeniz'in doğusunda bir süper güç konumuna geldiler. Osmanlının uzunca zamandır batının mücadelesi ettiği bu ticaret yolunu ele geçirmesi batılı devletleri Akdeniz dışındaki arayışlara itti. 16.yy'a gelindiğinde Osmanlı devleti Barbaros Hayrettin Paşa'nın donanması ile Akdeniz'deki hakimiyetini iyice geliştirdi. Böylelikle Akdeniz bir Türk gölü haline gelmiş oldu. Osmanlının Akdeniz'deki üstünlüğüne Kanuni döneminde kutsal Roma Germen İmparatoru V. Karl Şarlken meydan okudu. 1510 yılı civarında Şarlken Fas'tan Libya'ya kadar bölgedeki Müslüman unsurları kontrol altına aldı. Ancak Osmanlı bölgede ona karşı kurulan Cenevizli bir denizci olan Andrea Doria komutasındaki donanmayı yenilgiye uğratarak Akdeniz'deki üstünlüğünü korudu ve genişletti (Ediz, 2020: 66–67). Kanuni Sultan Süleyman Mohaç zaferini müteakiben yönünü Rodos Ada'sına döndürerek adanın fethi için sefer düzenlemiştir.

Osmanlı Donanması uyguladığı başarılı bir tabiiye ile 20 Aralık 1522’de Rodos Ada’sını ele geçirmiştir (Kocamanoğlu, 2005: 32). Osmanlıların 1522’de Rodos 1571’de ise Kıbrıs’ı ele geçirmeleri Akdeniz için egemen bir politika izlediklerini göstermektedir (Kocamanoğlu, 2005: 36). Bundan sonraki süreçte 1648 Vestfalya anlaşmasına kadar batının kendi içinde girdiği mücadeleler, Osmanlının lehine olacak şekilde gelişti. Ancak 17.yyda Osmanlının Orta Asya’da batı ittifakıyla olan savaşında güçsüz düşmesi ile Akdeniz’e inmeyi temel dış politika amacı olarak gören Rusya Osmanlıya savaş açtı ve 1700’de imzalanan İstanbul antlaşması Rusya’nın Akdeniz’e inme politikasının başlangıcı oldu. 18.yy. boyunca Rusya Osmanlı Devletini yenilgiye uğratarak Akdeniz’de önemli bir aktör haline geldi (Ediz, 2020: 67–69).

19. Yüzyılda İspanya’nın eski gücünü yitirmiş olması ve Osmanlı Devleti’nin siyasi çözülme sürecine girmiş olması ile Akdeniz’i büyük oranda İngiltere kontrol etti. 1815’te Malta’yı ve İyon adalarının koruyuculuğunu elde ederek Akdeniz’deki yerini sağlamlaştırdı. Rusya’nın Akdeniz’de güç kazanması ise Fransa ve İngiltere’nin müdahaleleriyle engellendi. İtalya ve Almanya’nın siyasi birliğini tamamlaması ile batılı ülkelerin Akdeniz rekabetinde yeni bir dönem başlamış oldu. Amerika’nın siyasi birliğini sağlaması Batılı sömürge imparatorluklarının odağının batıdan tekrarı doğuya kaydırıldı ve bunun üzerine İngiltere’nin doğu Akdeniz’deki temel politikası bölgeyi düşman unsurlardan korumak şeklinde oluştu. Napolyon Fransa’sı bu dönemde Akdeniz’de İngiltere’ye meydan okumuşsa da başarılı olamadı. 1807’de İngiltere’nin İskenderiye limanına saldırması ve Mehmet Ali Paşa tarafından durdurulup Kala-i Sultaniye anlaşmasının imzalanması ile Akdeniz’de sular bir süreliğine duruldu. Ancak 1827’ye gelince İngiltere Fransa ve Rusya ile Navarin’de Osmanlı mısır donanmasını yaktı ve bu olay ile Osmanlının Akdeniz’de kendini savunabileceği bir gücü kalmamış oldu. Bu yenilgi ile birlikte Osmanlı çıkan Yunan isyanını da bastırmada yetersiz kaldı ve Rusya ile imzaladığı 1829 Edirne antlaşması sonucu Yunanistan Akdeniz’de bağımsız bir devlet olarak ortaya çıkmış oldu. Sonraki yıl Fransa’nın Cezayir’i işgali ile Osmanlının Akdeniz’deki gücü iyice azaldı. Bu dönemde İngiltere’nin Akdeniz hakimiyetine meydan okuyabilecek tek güç Rusya’ydı, bu yüzden İngiltere’nin ana hedefi Rusya’nın Akdeniz’e inmesini engellemektir. Rusya ise Akdeniz’e inmenin ön şartı olarak öncelikle Karadeniz hakimiyetini güçlendirmeye çalıştı. Bu amaçla Osmanlının elindeki Eflak ve Boğdan’ı işgal etti. Rusya’nın Akdeniz’deki varlığını önlemek amacı ile Fransa ve İngiltere Kırım’da Osmanlı ile savaştı ve böylece Rus tehdidi yirmi yıl daha ertelenmiş oldu. Bu sırada İngiltere’nin dünya üzerinde yaymaya çalıştığı serbest ticaret

sistemi Akdeniz’de uygulama alanı buldu. 1838 Balta Limanı Ticaret Antlaşması ile İngiltere’ye sonra da diğer Avrupa ülkelerine Akdeniz limanlarında düşük vergi marjlarıyla ticaret yapma hakkı verildi. İngiltere’nin bu yüzyılda Rusya’nın Akdeniz’e inmesini engelleme amacı boğazlara dayanıyordu, yani boğazların Rus geçişine kapatılmasının Rusya’nın Akdeniz’deki varlığını engellemek için yeterli olduğunu düşünüyordu. O yüzden bu yüzyıldaki 1841 Boğazlar Konvansiyonu, 1856 Paris Antlaşması ve 1871 Londra Antlaşmasında üzerinde durulan konu boğazlar olmuştur (Ediz, 2020: 72–76). Süveyş Kanalı’nın 1869’da açılmasıyla birlikte buharlı gemilerin devreye girmesi Akdeniz’e yeniden bir canlılık getirmiştir. Yüzyılın sonlarına doğru Osmanlının toprak bütünlüğünün iyice zayıflaması ile 1882’de İngiltere’nin Mısır’ı, Fransa’nın da Tunus’u işgal etmesi ve 1878’de Kıbrıs’ın İngiltere’ye kiralanması ile Akdeniz’deki dengeler yeniden şekillenmiştir (Eker, 2020: 379).

Yirminci yüzyılda birinci dünya savaşına getiren süreçte Doğu Akdeniz Bölgesi’nin yeni bir özelliği daha meydana çıkmış ve bölgenin petrol yönünden de oldukça zengin olduğu anlaşılmıştır. Dünyanın kömür döneminden petrol dönemine geçişi bölgenin önemini daha da artırmıştır (Eker, 2020: 380). Petrolün akaryakıt olarak öneminin artması İngiltere’nin Arap topraklarına olan ilgisini de artırdı. Doğu Akdeniz de petrolün batıya güvenli bir şekilde taşınması hususu önem kazandı. 1880’lerde başlayan Akdeniz’deki Osmanlı topraklarını işgal süreci 20.yy’ın başında İtalya’nın Trablusgarp’ı işgali ile devam etti. Bir yandan da Akdeniz’de bulunan adaların savaş durumunda transfer imkanlarını kolaylaştırıcı bir etkisi olduğu için Akdeniz’deki adalara tek başına büyük bir devletin sahip olmaması yönünde bir strateji izleniyordu (Ediz, 2020: 78–80).

Almanya’nın büyük bir tehdit olarak bölgede kendisini göstermeye başlamasıyla İngilizler Ruslarla anlaşmak zorunda kaldı ve 1915’te İngiltere Rusya ile yaptığı anlaşmada boğazlar ve çevresini Ruslara vereceğini taahhüt etti. Birinci dünya savaşına gelindiğinde Osmanlının savaşa katılması ile savaş Akdeniz çevresine de yayıldı ve İngiltere Kıbrıs’ı ilhak etti. Savaş sırasında İngiltere’nin en önemli gündem meselesi boğazlar oldu ve boğazların düşman eline geçmemesi hedeflendi. Savaşın son döneminde ise itilaf devletleri Akdeniz’in doğusunu Kıbrıs’ı ve bütün Levant bölgesini ele geçirmişti. Birinci dünya savaşı sırasında imzalanan gizli anlaşmalara baktığımızda, 1915’te imzalanan İstanbul anlaşması ile Rusya İstanbul ve çevresini, Fransa mersin ve Adana civarını almıştır. 1916’da imzalanan Sykes-picot anlaşması ile İngiltere ve Fransa Arap coğrafyasını aralarında paylaşmış, bu

anlaşmaların her biri Akdeniz'in geleceği için de önemli olmuştur. Doğu Akdeniz'i etkileyen diğer bir olay 1948'de İsrail'in kurulması ile sonuçlanan 1917 tarihli Balfour deklarasyonudur. Bu deklarasyon ile İngiltere doğu Akdeniz ve Hindistan'daki çıkarlarını korumayı hedeflemiştir. İngiltere Filistin ve mısırdaki uydu hükümetler tutarak bölgeyi kendi etki alanı içinde tutmayı amaçladı. 1915 Londra anlaşması da İtalya'ya bölgede önemli bir güç olma imkânı verdiği için Doğu Akdeniz açısından önemlidir. Ancak bu anlaşma ile İtalya kendisine vadedilen toprakları alamamış, söz konusu bölgeler Yunanistan'a da vadedilmiş, bu duruma on iki ada sorunu da eklenince, İtalya ile gerilimler yaşanmıştır. İtalya'nın İngiltere ve Fransa ile doğu Akdeniz üzerine düştüğü görüş ayrılıkları sonraki dönemlerde Mussolini'nin Akdeniz'deki saldırgan politikalarının bir nedeni olarak görülebilir. Çünkü 1922'de Mussolini iktidara geldiğinde İtalya Fiyume, Korfu, on iki ada ve Arnavutluk'u işgal ederek dış politikada saldırgan bir tavır takınmıştır. 2.dünya savaşı sonrasında 1948'de İsrail'in bağımsızlığını ilan etmesi doğu Akdeniz'deki dengeleri uzun vadede değiştirdi. Diğer yandan, Mısırdaki Kral Faruk dönemi kapandı ve iktidara gelen Cemal Abdünnasır'ın Süveyş kanalını millileştirme hamlesi Akdeniz'in doğusundaki tansiyonu artırdı. 26 Temmuz 1956'da Nasır yönetimi kanalı tamamen millileştirdi. İsrail Fransa ve İngiltere buna karşı hamleler aldı ancak sonucunda BM kararı ile İngiltere ve Fransa Süveyş kanalından çekilmek zorunda kaldı. Bu hadiseden sonra İngiltere bölgenin kontrolünü ABD'ye devretti. Bunun sonrasında 1967'de Arap devletlerinin İsrail'e karşı kaybettiği altı gün savaşı ve 1973teki Yom Kippur Savaşından sonra mısır ve İsrail'in 1978'de Camp David'de imzaladığı anlaşma Akdeniz'in doğusundaki dengeleri yeniden değiştirdi. ABD'nin üçüncü tarafı olduğu ve İsrail'e koşulsuz destek verdiği bu anlaşma ile Mısır kontrol altına alınmış oldu. Süveyş bunalımı doğu Akdeniz için bir dönüm noktası olmuş, ABD çevreleme politikası ile bölgeye müdahale etmeye başlamıştır. Bunun yanı sıra ikinci dünya savaşının bitiminden itibaren Sovyetler birliği de Akdeniz'de nüfusunu artırıcı politikalar izlemiştir. Bölgede Mısır gibi ABD'ye karşı tarafsız kalabilecek rejimleri desteklemeye başlamıştır. 1950'lerden itibaren Sovyetlerin de bölgeye müdahale girişimleri ile iki taraf Akdeniz'in doğusunda birbirlerine meydan okumuşlardır. Bu süreçte NATO üyesi olan Türkiye bölgedeki Amerikan operasyonlarının merkezi üssü haline gelmiştir. Ancak buna rağmen soğuk savaş boyunca Türkiye'nin doğu Akdeniz'deki çıkarları desteklenmemiş, hatta başta Kıbrıs meselesi olmak üzere yaşanan birçok gelişmeden Türkiye zararlı çıkmış, kendi içinde de askeri darbelere maruz kalmıştır. Batı bloğunda yer almasına rağmen Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de yalnız bırakıldığı meselelerden önde geleni

Kıbrıs meselesidir. Kıbrıs tarih boyunca Akdeniz’de egemenliğini devam ettirmek isteyenlerin kullanacakları “yüzen üs” olarak nitelendirilir (Ediz, 2020: 79–86). Kıbrıs 1878’de Kıbrıs sözleşmesi ile İngiltere’ye kiralanmış, 1914’te Osmanlı’nın birinci dünya savaşına girmesi ile İngiltere tarafından ilhak edilmişti ve 1923’te imzalanan Lozan antlaşması ile Türkiye Kıbrıs’taki haklarından vaz geçmişti. Bu durum 1960 yılına kadar sürmüş, bu tarihten sonra adanın statüsünde değişiklikler ortaya çıkmıştır (Uçarol, 2006: 899).

Yunanistan’ın Megali İdea ve bu doğrultudaki Kıbrıs’ın Yunanistan’a bağlanmasını öngören Enosis politikası bölgedeki gerginliği artırmıştır. Bu yüzden Kıbrıs’ın içinde enosis yanlısı Rumlar 1955ten itibaren bölgede yaşayan Türklere karşı silahlanarak terör faaliyetlerinde bulunmuştur. Bu süreçte Türkiye Kıbrıs konusunu uluslararası camiaya taşımaya çalışmış ancak o vakte kadar en yakın müttefiki olan ABD tarafından çabaları boşa çıkarılmış ve Türkiye’nin Kıbrıs’a müdahalesini önlemek amacıyla Amerikan başkanı Johnson ile 1964’te Johnson mektubu hadisesi yaşanmıştır. Bu hadise ile Türkiye’nin bölgeye müdahalesi bir müddet ertelenmişse de 1974’te Türkiye Kıbrıs’a Barış Harekâtı düzenleyerek Akdeniz’de var olma kararlılığını ortaya koymuş ve sonrasında kurulan KKTC ile bölgede mücadeleye devam etmiştir. Ancak batılı devletler Kıbrıs konusunda olumsuz bir tavır takınmaya devam etmiş ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi Kıbrıs cumhuriyeti adıyla Avrupa birliğine üye olabilmıştır. Tüm bu süreçte bölgedeki diğer aktörlere bakacak olursak, 1978’de otuz senedir devam eden Mısır İsrail çatışması son bulmuş, Mısır Arap dünyasındaki lider konumunu terk ederek ABD ile yakın müttefik olmuştur. Mısır’da Nasır’dan sonra iktidara gelen Enver Sedat ülkedeki Sovyet etkisini azaltmıştır. Mısır’ın Araplardan ayrışması Filistin meselesini olumsuz etkilemiş ve bölgede İsrail’in elini güçlendirmiştir. Diğer yandan 1950’lerde Tunus ve Cezayir’de başlayan olaylar sonucu 1956’da Tunus, 1962’de Cezayir bağımsızlığını kazanmış, Akdeniz’deki uluslararası siyasete iki yeni devlet eklenmiştir. Bununla birlikte ABD’nin Mısır’a yerleşmesine karşılık Sovyetler Birliği de 1971’de Suriye ile anlaşma yapmış, Tartus’ta bir askeri üs kurarak Akdeniz’deki donanma varlığını artırma fırsatı elde etmiştir. Ancak Soğuk savaşın 1990’larda sonlanması ile bölge tamamen Amerikan etkisine girmiştir (Ediz, 2020: 87–91). Doğu Akdeniz Bölgesi günümüzde de hem başat güçler hem emperyalist ülkeler hemde kıyıdaş ülkeler için enerji bağlamında fırsat ve riskler barındırmaktadır.

2.2. DOĞU AKDENİZ'İN COĞRAFYASI

Bir bölgenin coğrafi özellikleri dünya üzerinde meridyen ve paralellere özetle Başlangıç Meridyeni (Greenwich) ve Ekvator'a olan uzaklığına göre kapladığı alanın büyüklüğünü gösterir. Yani o bölgede bulunan bitki örtüsü, iklim, toprak ve su kaynakları, gibi özellikleri bakımından dünyadaki yerini belirtmesi adına önemlidir (Çelik, 2020: 203).

Oluşum evreleri Tetis'e kadar uzanan Akdeniz'in Atlantik Okyanus'u ile arasındaki bağlantı Afrika ve Avrupa kıtalarının tektonik hareketleri neticesinde üst Miyosende kopmuş ve yaklaşık üç yüz bin yıla yakın bir süre çok tuzlu kapalı havza olarak varlığını sürdürmüştür. "Mesiniyen Krizi (Messinian Crisis)" olarak bilinen bu olaya müteakiben erken Pliyosende Cebelitarık Boğazı bağlantısı tekrar oluşarak, Batı Akdeniz'in Atlantik suyu ile dolmasına sebep olmuştur. Doğu ve Batı Akdeniz'i ayıran eşik nedeniyle Atlantik suları alt Pliyosende Doğu Akdeniz'e ancak ulaşabilmiştir. Mesiniyen Krizi'nden ardından Atlantik Okyanusu suları ile dolan Akdeniz, söz konusu kriz ile birlikte yok olan faunasını Atlantik orjinli canlılar ile yenilemiştir (Dalyan, 2012: 3).

Günümüze kadar en iyi araştırma yapılmış deniz olarak kabul edilen Akdeniz, yeryüzündeki büyüklük ve derinlik bakımından en büyük yarı kapalı deniz olarak nitelendirilebilir. Akdeniz'de sıcaklığın ve tuzluluğun en yüksek olduğu bölge Levant bölgesi olup, ayrıca en derin noktası ise yine bu bölgede olup derinliği yaklaşık 3000 m civarındadır. Klorofil a ve birincil üretim verimliliği bakımından değerlendirmeye tabi tutulduğunda dünyanın en oligotrofik bölgesi (özellikle Doğu Akdeniz) olarak nitelendirilebilir. Ayrıca araştırmacılar tarafından okyanusların değişik stres etkenlerine verecekleri cevapların incelenebileceği bir "mini okyanus" olarak değerlendirilebilir (Dalyan, 2012: 3).

Yüzölçümü bakımından 2,5 milyon km²'yi geçen Akdeniz, batıda Cebelitarık Boğazı ile Atlas Okyanusu'na bağlı olduğu halde Süveyş Kanalı'nın 1869 yılında faaliyete geçmesinden itibaren de ile Kızıldeniz'e ve dolayısıyla Hint Okyanusu'na bağlanmıştır. Suriye kıyılarından Cebelitarık Boğazı'a kadar uzunluğu yaklaşık 3800 km.'dir. Batı-doğu istikametinde uzunluğunun fazla olmasına karşılık genişliği nispeten azdır. Cenova ile Tunus sahilleri arasında 800 km., Matapan Burnu hizasında 400 km., Türkiye ile Mısır kıyıları arasında 530 km. kadar olan genişlik, İtalya'nın güneyindeki Taranto kıyıları ile Sirte körfezi arasında 1000 kilometreyi bulmaktadır. Akdeniz, Sicilya ile Tunus'un bulunduğu orta kesimlerde çok fazla darlaşır. Genişliği yaklaşık 138 kilometreye inen bu dar kesimin

doğusunda kalan bölüme Doğu Akdeniz havzası. Batısında kalan bölüme de Batı Akdeniz havzası adı verilir. Tunus ile Suriye arasında uzanan doğu kesimi, asıl geniş ve kesintisiz alandır. Geri kalan kesimler aralarında, kara parçaları, yarımadalar ve adalar bulunan ayrı ayrı çöküntü havzaları olup bu bölgelere değişik adlar verilir. Kısaca ifade ettiğimizde, Fas ile İspanya arasında kalan kısma İber denizi (Betik denizi). İspanya kıyısı ile Korsika-Sardinya adaları arasında kalan kısma Balear denizi, İtalya ile Sicilya- Sardinya- Korsika arasındaki kısma Tiren denizi. İtalya ile Balkan yarımadası arasında kalan kısma Adriya denizi, İtalya - Sicilya - Yunanistan arasında kalan kısma İyon denizi, Yunanistan ile Anadolu kıyıları arasında kalan kısma da Adalar (Ege) denizi denilmektedir (Tuncel, 1991: 229–230).

Doğu Akdeniz’de, tarihin her döneminde bazı kentleri öne çıkmıştır. Bunlardan İskenderun, İskenderiye ve Mersin-Tarsus, limanları tarihte olduğu gibi günümüzde de ticari hareketlilik ve bölgesel güvenlik bakımından önemini sürdürmektedir. Ayrıca Akdeniz’de meydana gelen uygarlıkların gelişmesi ve genişlemesinde, deniz ticareti ve deniz ulaşımının çok önemli rolü olmuştur (D. Yıldız, 2008: 25).

Doğu Akdeniz'in kuzey kıyıları güney kıyılarının aksine oldukça girintili çıkıntılı olmakla birlikte Akdeniz’de geçmişte yaşamış uygarlıkların gelişimi için de elverişli ortam sunmuş olan kıvrımlı dağlar bulunmaktadır. Afrika'nın doğu Akdeniz'i çevreleyen kuzey kıyısı, Sidra Körfezi'nin doğusunda uzanan Libya'daki Cyrenaica yaylaları alçak ve tekdüze bir yapıya sahiptir. Akdeniz'in etrafında Trablusgarp ve Sireneika Çölleri, Atlas Dağı ve İspanya yaylaları, Galya ormanları, Alpler, Balkanlar, Anadolu yaylası ve Lübnan dağları bir engeller silsilesi oluşturmuştur. Doğu Akdeniz'in en büyük adaları , Girit ve Kıbrıs olup her ikisi de nispi olarak dağlık bir arazi yapısına sahiptir (Kocamanoğlu, 2005: 19; Salah)

Akdeniz’de deniz hidrodinamiği, ilk olarak yüzey katmanı, bir ara katman ve dibe çöken derin bir katman olmak üzere üç katmanlı su kütesinden meydana gelmektedir. Ayrı bir alt katman yoktur. İlk katman olarak adlandırdığımız Yüzey tabakası, kabaca 75 ile 300 metre arasında değişen bir kalınlığa sahiptir. Tabakanın kalınlığı değişen sıcaklığa bağlı olarak değişmektedir. Dolayısıyla doğu ve batı havzasında bu kalınlıklar farklılıklar göstermektedir. Ara katman, doğu Akdeniz'den gelen ılık ve tuzlu sudan oluşmakla birlikte bu katmanın kalınlığı, 300 ile 600 metre arasında bir derinliğe sahiptir. Akdeniz bulunan deniz suyunun büyük bir kısmını içeren derin katman, ara katman ile dip arasında kalan

bölgeyi kaplar. Söz konusu tabakanın suyu genel olarak homojen bir yapıya sahiptir (Salah, 2021).

Akdeniz'de derinliği sığ olan kısımlar dışında ticari balıkçılık faaliyetleri düşük seviyededir. Dolayısıyla derinliğin nispeten az olduğu bölgeler olan İspanya kıyıları ile Gabes ve Lion körfezleri en verimli alanlardır. İlaveten Sardinya'yı Korsika'dan. Sicilya'yı İtalya'dan ayıran boğazlar ile kıyılardaki çeşitli lagünler balıkçılık bakımından nispeten zengin olan alanlardır. Balıkçılık faaliyeti genel olarak batıdan doğuya doğru azalmaktadır. Akdeniz kıyılarında en fazla avlanan balık türü torik ve uskumrudur. Söz konusu bölgede en çok balık üreten Akdeniz ülkeleri İtalya, İspanya, Fas ve Türkiye'dir. Akdeniz'de tutulan balıkların yüzde 65'i taze olarak pazarlanır. İstakoz ve karides türleri Akdeniz'in kayalık kıyılarında avlanırken, deltalarda ve az tuzlu lagünlerde ise yılan balığı ticari önemi olan deniz ürünlerindendir. Ticari önemi fazla olan ton balığı (orkinos) Cebelitarık boğazı yoluyla Atlas Okyanusu'ndan bu Akdeniz'e girerek değişik istikametlere yol alır. Süngercilik, Mısır kıyıları ve Gabes Körfezi'nde yapılırken, mercan avcılığı ise Napoli kıyılarında gelişmiştir. Tropikal Atlantik türleriyle akraba olan Akdeniz balıklarından; Demersal (dipte yaşayan) pisi balığı, kalkan, mezgit, barbun, kayabalığı, kırlangıç, kertenkele, levrek, orfoz, penye, çipura, kıkırdaklı köpekbalıkları, vatozlar ve paten gibi balıkların hepsi trol avcılığı yapan balıkçılar tarafından yakalanmaktadır. Demersal balıklar arasında yer alan hake (Berlam,mezgit), Akdeniz'e kıyısı olan bütün ülkelerde ticari olarak daha öne çıkmaktadır (Salah, 2021; Tuncel, 1991: 231).

Doğu Akdeniz Havzası'nın ana tatlı su kaynakları Fırat, Dicle, Nil, Ürdün-Şeria, ve Litani nehirleridir. Söz konusu tatlı su kaynaklarını kısaca inceleyecek olursak; Fırat, Tarih boyunca bölgede önemli roller oynamış olup Türkiye'de doğmuş Suriye'den geçerek, Irak'ta Dicle ile birleşip “Şattülarap” adını aldıktan 200 km sonra ise Basra Körfezine dökülür. Yılda 35 milyar m³ yakın su taşımaktadır. Dicle Nehri'de Türkiye'den doğar. Fırat Nehri ile birleşerek Basra körfezine dökülür. Yılda 48,7 milyar m³ yakın su taşımaktadır. Nil Nehri Burundi, Ruanda, Uganda, Kongo, Tanzanya, Orta Afrika Cumhuriyeti, Etiyopya, Sudan ve Mısır sınırlarından geçmektedir. Uzunluğu 6.825 km olup aynı zamanda dünyanın en uzun ırmağı olarak bilinmektedir. Nil Nehri'ni oluşturan iki önemli kolu Beyaz ve Mavi Nil, Sudan'da birleşirler. Söz konusu nehrin büyük bölümü (%85) Etiyopya'da doğmuştur. Mısır'ın nehre katkısı hemen hemen hiç olmamakla birlikte, yılda 55 milyar m³ ile bu nehirden en fazla yararlanan ülkedir. Ürdün-Şeria Nehri Ortadoğu'da bulunan önemli ve tek

bölgesel ırmaktır. Yılda 1,5 milyar m³ civarında su taşımaktadır. Ürdün nehri havzası 11.500 km² 'lik bir alanı kapsar. Litani Irmağı, ortadoğu bölgesinin önemli ve tek ulusal ırmağıdır. Lübnan topraklarından doğan ırmak yine aynı ülke sınırları içinde Doğu Akdeniz'e dökülür. 1982'de İsrail'in Güney Lübnan'ı işgal etmesi ve daha sonra çekilmesine müteakip oluşturulan güvenlik bölgesi nedeniyle Litani Nehri, uzun bir dönem fiilen İsrail'in de kullanımında kalmıştır. Daha sonra kısa bir süre İsrail ordusunun egemenliğinde kalsa da İsrail bölgeden çekilmiş olup günümüzde Birleşmiş Milletler Barış gücünün denetimine girmiştir (D. Yıldız, 2008: 136–139).

2.3. DOĞU AKDENİZ'E KIYISI BULUNAN ÜLKELER

Akdeniz, tarihte Türklerin batıda bulunan deniz anlamına gelen şekli ile kullanılmıştır. Dolayısıyla Orta Asya'nın ya da Anadolu'nun batıya oradan da Okyanus ötesi ülkelere açılan bir güzergahıdır. Aynı zamanda Karadeniz başlangıç olacak şekilde, Marmara ve Adalar(Ege) üzerinden Anadolu, Balkanlar ve Kafkas Bölgesinin içlerine kadar sokulmaktadır (Özey, 2017: 28). Akdeniz coğrafyasının yüzölçümü 2.509 milyon km²'lik bir alanı kapsar (Kaya, 2007: 18).

Akdeniz, coğrafi olarak farklı strateji uzmanları tarafından üç ayrı bölgeye ayrılmaktadır. Cebelitarık-Malta Adası arası Batı Akdeniz, Malta Adası ile 27. Boylam arasında kalan bölge Orta Akdeniz, söz konusu boylamın doğusunda kalan bölge ise Doğu Akdeniz olarak adlandırılmaktadır. Dolayısıyla, Doğu Akdeniz olarak adlandırılan bölgede Türkiye, Suriye, Lübnan, İsrail, Filistin Gazze- Batı Yakası, Mısır, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Ürdün bulunmaktadır (D. Yıldız, 2008: 55).

Kutluk (2003: 262), Adalar Denizi ile sınırların belirlenmesi noktasında, Doğu Akdeniz'in sınırlarını Kuzeyde Girit, Karpatos, Kasos ve Rodos adalarıyla Adalar Denizi'nden ayrıldığını belirtmektedir.

Yaycı (2012 : 2), Doğu Akdeniz sınırlarını Tunus'daki Bon Burnu ile İtalya'ya bağlı olan Sicilya Adası'nın batıya uzanan ucundaki Lilibeo Burnu arasında çizilen hattın doğusunda kalan bölgeyi ifade ettiğini belirtmektedir. Söz konusu tanımlama kapsamında en geniş olacak biçimde Doğu Akdeniz sınırlarını; İtalya, Slovenya, Hırvatistan, Bosna-Hersek, Karadağ, Arnavutluk, Yunanistan, Türkiye, Kıbrıs, Suriye, Lübnan, İsrail, Filistin, Mısır, Libya ve Tunus'u çevreleyen ve içinde kalan bölge olarak ele alabiliriz (Özekin, 2020: 5).

Yaptığımız çalışmada coğrafyanın sınırlarını belirlemek maksadıyla çerçeveyi belirlerken bazı hususlar göz önünde tutulmuştur. Ediger, Devlen vd.(2012: 3) “Levant” etimolojik olarak “doğu” anlamına gelmekte olup, İngilizlerin “orta doğu” sözcüğünü türetmesine benzer bir yaklaşımla, “Akdeniz’in doğusunu” betimlemek amacıyla kullanıldığını belirtmektedir. Levant Bölgesi Batıda Akdeniz, doğuda ise Mezopotamya ile sınırlandırılmış olup, günümüz ülkelerinden Türkiye, Suriye, Lübnan, İsrail, Ürdün, Filistin ve Mısır’ı kapsamaktadır. Fakat bu çalışmada Levant daha geniş anlamda kullanılarak Milli Savunma Üniversitesi tarafından yayınlanan Güzel ve Küçük (2021: 129)’de olduğu gibi Tunus, Libya, Mısır, Filistin, İsrail, Lübnan, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Suriye, Türkiye ve Yunanistan ile Ege Denizi’i de kapsam içine alınmıştır. Doğu Akdeniz’de yaptığımız çalışma kapsamında incelemeye çalıştığımız devletlerin kıyı uzunlukları; Yunanistan 188 NM (Rodos, Kirye, Meis), Türkiye 569 NM (Akyar Burnu’na kadar), Suriye 95 NM, İsrail 128 NM, Lübnan 107 NM, Mısır 522 NM, GKRY 220 NM, KKTC 205 NM (Kocamanoğlu, 2005: 20), Tunus 1148 km (Britannica,2021) olup Doğu Akdeniz bölgesinin en uzun kıyı uzunluğuna sahip ülkesi Türkiye’dir.

2.3.1. Türkiye

Türkiye, Asya ve Avrupa’nın kesiştiği noktada yer alan eşsiz coğrafi konuma sahip bir ülkedir. Tarihi boyunca iki kıta arasında hem bir bariyer hem de bir köprü görevi görmüştür. Türkiye Balkanlar, Kafkaslar, Orta Doğu ve Doğu Akdeniz’in kavşağında yer almaktadır. Nüfus bakımından bölgenin en büyük ülkeleri arasında yer almakla birlikte yüzölçümü bakımından da herhangi bir Avrupa Devleti’nden daha büyüktür (Britannica, 2021).

Türkiye, kara kütlelerinin geniş yer kapladığı Kuzey Yarım Kürenin orta kuşağında, 26-45 derece doğu meridyenleri ve 36-42 derece kuzey paralelleri arasında yer almaktadır (Çelik, 2020: 203). Akdeniz, Ege ve Karadeniz olmak üzere üç tarafı denizlerle çevrilidir. Kuzeybatısında Bulgaristan ve Yunanistan, doğusunda Gürcistan, Ermenistan, Nahcivan Özerk Bölgesi (Azerbaycan), İran, güneydoğusunda Irak ve Suriye ile komşu olan ülkenin resmî adı Türkiye Cumhuriyeti’dir. Yüzölçümü 769.632km², göller ve barajlar dahil 783.562 km²’dir. Akdeniz, Eski Dünya karaları içine derin biçimde sokulmakta ve kolları ile (Karadeniz, Marmara, Ege ve Boğazlar) Türkiye’yi üç taraftan kuşatmaktadır. Söz konusu durum Türkiye’nin dış dünya ile kolayca ilişki kurmasını sağlamaktadır. Coğrafi

konumundan ortaya çıkan bir diğer özellik de Türkiye'nin bazı önemli geçiş güzergahları üzerinde bulunmasıdır. Örnek vermek gerekirse, Avrupa ve Akdeniz ülkeleri ile Hint ve Çin gibi Uzakdoğu ülkelerini birbirine bağlayan yollar tarihin her döneminde Türkiye'den geçmektedir. Kara hudut uzunluğu 2875 km. olan Türkiye'nin doğu-batı uzanımında ki uzunluğu 1600 km., kuzey-güney uzanımında ki genişliği 650 km. kadardır. Türkiye'nin en doğu ucu, Küçük Ağrı dağının 34 km. doğusunda yer alan Türkiye-İran-Azerbaycan (Nahcivan) sınırlarının kavşak noktası, en batı ucu ise Gökçeada'nın (İmroz adası) batısında ki Avlaka Burnu'dur. Ülkenin en kuzey noktası Sinop'ta bulunan İnceburun, en güney noktası ise Hatay Yayladağı ilçesinin Topraktutan köyüdür (Tuncel, 2012: 562).

Türkiye ortalama dağlık bir ülkedir. Düz araziler genel itibarıyla kıyı kenarlarıyla sınırlıdır. Yüzeyin yaklaşık dörtte biri 1.200 mt. üzerinde bir yüksekliğe sahiptir. Ülkenin yaklaşık beşte ikisine yakın bir alanı 460 metre rakımın altındadır. Dağların zirve yükseklikleri birçok yerde, özellikle Türkiye'nin en yüksek zirvesi olan Ağrı Dağı'nın da bulunduğu doğu Anadolu Bölgesi'nde, 2.300 metre yüksekliği aşmaktadır. Ağrı Dağı, Ermenistan ve İran sınırlarına yakın 5.137 metre yüksekliğe sahiptir. Ülke genelinde dik yamaçlar yaygın olmakla birlikte, düz veya hafif eğimli araziler toplam yüzölçümün altıda birini oluşturmaktadır. Söz konusu yükseltiler, fiziksel olarak coğrafyanın diğer yönlerini de etkiler. Dolayısıyla Türkiye'nin enlemindeki bir ülke için beklenenden çok daha sert iklimler oluşmasına neden olur. Bu durum da tarım arazilerinin kullanılabilirliğini ve üretkenliğini azaltmaktadır. Türkiye, yapısal bakımdan Avrasya'nın jeolojik genç kıvrımlı dağ kuşağı içinde yer alır. Bu nedenle yükselti, ağırlıklı olarak doğudan batıya doğru eğilim gösterir (Britannica, 2021).

Çanakkale Boğazı, Marmara Denizi ve devamında İstanbul Boğazı'nı içeren alanlar Boğazlar olarak bilinir. Türk boğazları, Karadeniz'e tek çıkış noktası olması ve buranın tamamen Türkiye'nin kontrolünde olması, diğer devletlerle ilişkilerinde önemli bir faktör olmuştur. Ayrıca Ege Denizi'nde ki adaların çoğu Yunan adası olmakla birlikte; sadece Gökçeada ve Bozcaada adaları Türkiye'nin elinde bulunmaktadır. Yunanistan ile olan deniz sınırı, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana birçok kez iki ülke arasında bir anlaşmazlık kaynağı olmuştur (Britannica, 2021).

Arazi kullanımı bakımından 2018 verilerine göre topraklarının %49,7 tarım arazisi niteliğindedir. Söz konusu arazinin %26,7 ekilebilir arazi, %4 kalıcı mahsul, %19 kalıcı

mera, %14,9 orman ve %35,4 diğ er serbest kullanılabilir niteliğindedir. Sulanabilir arazi 52.150 km²'dir (Factbook, 2021).

Tarıma elverişli arazilerin yaklaşık yarısı tarla bitkileri için, üçte birlik bölümü ise mera ve otlatma maksatlı kullanılmaktadır. Ekili arazinin daha küçük bir kısmı üzüm bağları, meyve bahçeleri, zeytinlikler ve sebze bahçelerinden meydana gelmektedir. En önemli tarla bitkileri ise tahıl ürünleri olmakla birlikte, ekili arazinin yaklaşık yarısına yakın bir alan kaplamaktadır. Bu arazinin büyük bir kısmı buğday ekili olup, daha küçük alanlar da ise arpa, çavdar, yulaf, mısır ve pirinç gibi ürünler bulunmaktadır. Diğ er önemli ürünler ise pamuk, şeker pancarı, tütün ve patatestir. Hayvancılık da önemli bir geçim kaynağıdır. Türkiye'de çok sayıda büyükbaş hayvancılık kapsamında sığır, koyun, keçi ve manda bulunmaktadır. Arazi sahiplerinin toprak genişliğı genellikle küçük olup, ortalama aile çiftlikleri 15 dönüm civarındadır. İhracatta tarım ürünleri önemli ihracat gelirleri sağlar. Başlıca ürünler pamuk, tütün, meyve, sebze, kuruyemiş, hayvan ve hayvancılık ürünleridir (Britannica, 2021).

Nüfus dağılımı yönünden en yoğun nüfuslu bölge, nüfusun yaklaşık %20'sinin İstanbul'da yaşadığı kuzeybatıdaki Marmara Bölgesi'nde bulunur. Anadolu Coğrafiyası'nda Başkent Ankara dışındaki kentsel merkezler genel olarak küçük ve Anadolu'nun iç bölgelerine dağılmış durumdadır. Özellikle batıda Ege Denizi kıyısı ve güneydoğuda Dicle ve Fırat Nehri boyunca genel bir yoğunluk olduğı görülmektedir (Factbook, 2021). Türkiye, 2021 yılı verilerine göre, 83 milyon 384 bin 680 kişı nüfusu ile nüfus büyüklüğüne göre 235 ülke arasında 19. sırada yer alırken, dünya toplam nüfusunun %1,1'ini oluşturmaktadır (T  İK, 2021).

Türkiye'de genel olarak serbest piyasa ekonomisi uygulanmaktadır. Tarım sektörü istihdamın yaklaşık %25'ini oluşturmasına rağmen, sanayi ve giderek artan bir şekilde hizmet sektörleri de önemli bir pay sahibi olmaktadır. İhracat kalemleri içinde Otomotiv, petrokimya ve elektronik sektörlerinin katkısı artarak geleneksel tekstil ve giyim sektörlerini geride bıraktı. Türkiye ekonomisi ithal petrol ve doğalgaza büyük  l de bağımlı durumda. Ancak son dönemlerde, uluslararası ortaklarla kurduğı enerji ilişkileri sayesinde hem enerji koridoru olmayı sürdürürken hem de yenilenebilir enerji, nükleer ve kömür dahil olmak üzere yerli enerji kaynaklarının kullanımını artırmak için adımlar atıyor (Factbook, 2021). Bu kapsamda Türkiye-Azerbaycan ortak Trans Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı, Hazar gazının Türkiye  zerinden Avrupa'ya taşınması için çalışmalar yürütüyor. Bu tür çalışmalar

tamamlandığında Türkiye'nin ithal gaz kaynaklarını çeşitlendirmeye yardımcı olacak. Rusya ile Akkuyu Nükleer santrali, Türk Akımı doğalgaz boru hattı bunlara örnek verilebilir. Ayrıca Türkiye kendi arama ve sondaj gemileri ile Doğu Akdeniz ve Karadeniz’de doğalgaz arama ve sondaj faaliyetlerine devam etmektedir.

Türkiye dünyanın en büyük yirmi ekonomisinden biridir. 2021 yılı öngörülen reel GSYİH büyüme % 9 olarak tahmin edilmektedir (www.imf.org,).Türkiye Temel Ekonomik Göstergeler bakımından 2019 verilerine göre gerçekleşen Gayri Safi Yurt İçi Hasıla(GSYİH) 761,428 Milyar USD olarak gerçekleşmiştir(worldbank.org,). GSYİH içinde oranlar; tarım % 6,8 sanayi %32,3 ve hizmetler % 60,7 yaklaşık olarak gerçekleşmektedir (Factbook, 2021).

Makro ekonomik göstergeler bakımından 2020 yılı verilerine göre, GSYH Büyümesi %1,76, Nominal GSYH 717 milyar USD, Nominal GSYH Kişi Başına 8.599 USD, TÜFE Enflasyonu yıllık, % 14,6 ve İşsizlik Oranı % 13,2 olarak gerçekleşmiştir. Yine aynı yılın verilerine göre Türkiye’nin toplam ihracatı 169,7 milyar USD, toplam ithalat ise 219,5 Milyar USD olarak gerçekleşmiş ve cari açık 36.7 milyar USD olmuştur (TÜSİAD, 2021: 28).

Türkiye yaşandığı dönem itibarıyla, Sovyetler Birliği ve Varşova Paktı ülkelerinden algılanan tehdide karşı koymak maksadıyla 1952'de katıldığı Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) vasıtasıyla silahlı kuvvetlerin yapısı önemli ölçüde şekillendi. Hali hazırda NATO ülkeleri arasında, ABD'den sonra en büyük orduya sahiptir (Britannica, 2021). NATO müttefiklerinin ortak tehdit algısında en öne çıkan konulardan birisi, 11 Eylül saldırıları sonrasında ABD’nin de önceliğini bu yönde belirlemesi ile uluslararası terör şebekelerinin çökertilmesi ve terörizmle mücadele, ittifakın ana gündem maddelerinden biri haline gelmiştir. Türkiye, İttifak’ın Kasım 2002’deki Prag zirvesi sırasında mevcut ve muhtemel tehditlerle mücadele kapsamında çalışmaları ile karar vericilere yardımcı olmak maksadıyla mükemmeliyet merkezleri kurulması yönünde alınan karar doğrultusunda Haziran 2005’te, Genelkurmay Başkanlığı bünyesinde Ankara’da Terörizmle Mücadele Mükemmeliyet Merkezi’ni (TMMM) kurmuştur. Türkiye’nin yanı sıra NATO üyesi ülke personelinin aktif görev yaptığı uluslararası askeri örgüt statüsündeki TMMM, İttifak üyesi ve çeşitli platformlarda NATO ile ortaklık içinde bulunan ülkelerin orta ve üst kademe subayları ve sivil personeline yönelik eğitim hizmeti sunmaktadır (Kıbaroğlu, 2017: 15).

Türkiye, dünya genelinde askeri harcamaların büyüklüğü bakımından 2019 yılında on beşinci sırada yer alırken, 2020 yılında ise İsrail'in ardından on altıncı sıraya yerleşmiştir. Türkiye'nin 2020 yılı askeri harcamaları bir önceki yıla göre %5 düşüşle 17,7 Milyar USD olarak gerçekleşmiştir. Son on yıldaki harcamalar (2011-2020) genel itibarıyla artış trendinde olurken (özellikle 2015 sonrası) 2020 yılındaki bu düşüş bir istisna olarak gerçekleşmiştir (Silva vd., 2021: 12-15).

Türkiye'nin temel dış politika konularında sorunları başlıklar halinde kabaca sıralayacak olursak; Kıbrıs Sorunu, Ege Sorunu, Terörizmle mücadele, Ermeni Meselesi, Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanları sorunu ve Düzensiz Göçle Mücadeledir. Ayrıca Türkiye dünyada en çok insan kaynaklı kriz ve doğal afetlere yönelik acil insani yardım yapan ülkelerden biridir (mfa.gov.tr).

2.3.2. Suriye

Suriye, Asya'nın güneybatısında Akdeniz'in doğu kıyısında yer alan ülkedir(Britannica). Suriye, kuzeyden başlamak üzere Türkiye, doğu ve güneydoğusunda Irak, güneyinde Ürdün, güneybatısında İsrail, batısında Lübnan, Akdeniz ve Türkiye ile çevrilidir (Şahin, 2009: 544). Ülkenin yüzölçümü 185.180 km², konuşulan diller; Arapça, Kürtçe, Türkçe, Ermenice, Aramice ve para birimi Suriye Lirasıdır (mfa.gov.tr).

Nüfus bakımından 2021 yılı tahmini, yirmi milyon üç yüz seksen dört bin üç yüz on altı olup dünyada nüfus büyüklüğü açısından 61. Sırada yer almaktadır. Ülkede bulunan etnik grupların dağılımı yaklaşık olarak; Arap %50, Alevi %15, Kürt %10, Levanten %10, diğer %15 (Dürzi, İsmaili, İmami, Nusayri, Süryani, Türkmen, Ermeni dahil) şeklindedir. Ülkenin nüfus yoğunluğu Akdeniz kıyısı boyunca; Şam, Halep (ülkenin en büyük şehri) ve Hims (Humus) gibi büyük şehirlerde yaşamakla birlikte, nüfusun yarısından fazlası Halep ili ile Fırat Nehri vadisinde yaşamaktadır (Factbook,2021).

Ülkenin batısında bulunan Ensariye, Antilübnan (Cebeli-şarki) ve Dürz'i dağları haricinde yüzey şekilleri sade bir görünümündedir. Batıda bulunan dağlık yapı ülkenin doğusunda yerini ortalama yükseltisi 400-600 m. civarında olan ve 200 metreye kadar inebilen hafif dalgalı, geniş plato halindeki düzlüklerine bırakır. Suriye'nin en yüksek yeri, Antilübnan dağları üzerinde bulunan Hermon Dağı (2814 m.)'dır. Ülkenin batısında bulunan Ensariye dağlarıyla Akdeniz arasındaki dar şeritte küçük kıyı ovaları yer almaktadır. Bu ovalardan en önemlisi Tartus'un güneyinde yer alan Akkar ovası, Nehrülkebir tarafından sulanmaktadır. Süveyda-Tedmür-Deyrizor hattının güneyinde kalan bölgede Badiye-

Tüşşam, Şamiye ve Badiye gibi adlarla bilinen geniş çöl alanları bulunmaktadır. Hafif dalgalı bir topografyaya sahip olan çöl alanı, yer yer tuzlu bataklık ve vahalar da mevcuttur. Suriye'nin en önemli akarsuları, Türkiye'den gelen Fırat Nehri ile Lübnan'dan gelen Asi ve Fırat'ın kolları olan; Habur ile Belih'tir. (Şahin, 2009: 544–545). Söz konusu akarsuların üzerine tarımda sulama yapmak maksadıyla birçok baraj yapılmıştır.

Ülke topraklarının yaklaşık % 30'unda tarım yapılan Suriye'nin ekonomisi, genel itibarıyla tarım ve hayvancılığa dayanır. Nüfusun yarısının çalıştığı tarım sektörünün millî gelirdeki payı yaklaşık % 25 civarındadır. (Şahin,2009: 545). Dağ yamaçlarında porsuk, ıhlamur ve köknar ağaçları yetişir. Fırat vadisinde ise hurma ağacı bulunur. Hem kıyı hem de iç bölgelerdeki bitkiler arasında tahıllar, zeytin ağaçları, asmalar, kayısı ağaçları, meşeler ve kavaklar bulunur. Kıyı boyunca portakal ve limon ağaçları yetişir (Britannica). Ülkenin temel geçim kaynaklarından birini oluşturan hayvancılıkta geniş meraların varlığı koyun yetiştiriciliğinin gelişmesini sağlamıştır. Ülkede tarım ve hayvancılığa dayalı bir gıda ve tekstil sanayii ile pek gelişmemiş kimya ve çimento sanayii mevcuttur. Yer altı kaynakları bakımından nispi olarak fakir olan Suriye topraklarında petrol, fosfat, doğal gaz ve asfaltit çıkarılır (Şahin, 2009: 545).

Ormanlar, ülke yüzölçümünün çok küçük bir bölümünü oluşturur. Esasen dağlarda, özellikle Al-Ansariyyah Dağları'nda bulunur. Güneyde mersin, şimşir, terebentin, süpürge, kocayemiş ve yabani zeytin gibi parlak yapraklı ve dikenli kuraklığa dayanıklı çalılar bol miktarda bulunur. Ormanlık alanların odunları için aşırı kullanılması, büyük ölçüde çalılıklara dönüşmesine neden olmuştur. Ticari olarak önemli orman bitkileri arasında baharat olarak kullanılan sumak, yağı bakımından zengin meyvesi olan yabani fıstık, kozmetik üretiminde kullanılan defne ve yaprakları ipekböceklerine yedirilen dut yer alır (Britannica).

Asya kıtasının güneybatı ucunda ve Akdeniz'in doğusunda yer alan “Suriye Arap Cumhuriyeti” (El Cumhuriyet-ül Arabiyye Es Suriye), bir Orta Doğu ülkesidir. Coğrafi konumu itibarıyla Anadolu Yarımadası ile petrol kaynakları bakımından zengin olan Arap Yarımadası arasındaki başlıca kara bağlantısını oluşturmaktadır. Türkiye ile Arap Yarımadası arasındaki kuzey güney başlıca kara bağlantısı ve Irak-Mısır arasındaki doğal koridoru meydana getirmesi ülkeye coğrafi olarak mihver devlet özelliği kazandırmakta ve stratejik önemini artırmaktadır (Kocamanoğlu, 2005: 57–58).

Suriye'nin enerji sektörü, 2011 baharında başlayan ve günümüze kadar devam eden iç çatışmalar ve doğal gaz üretiminin dramatik bir şekilde düşmesiyle nedeniyle kargaşa içindedir. Suriye'nin enerji sektörü, ABD ve Avrupa Birliği tarafından uygulanan çatışma ve müteakip yaptırımların bir sonucu olarak bir dizi zorlukla karşılaştı. Petrol ve doğal gaz boru hatları ve elektrik iletim ağları dahil olmak üzere enerji altyapısının zarar görmesi, ülkenin enerji kaynaklarının araştırılmasını, geliştirilmesini, üretilmesini ve taşınmasını engelledi. Daha önce Doğu Akdeniz'in önde gelen petrol ve doğal gaz üreticisi olan Suriye, üretiminin iç çatışma öncesi seviyelerin daha da altına düştüğü görüldü. Suriye artık petrol ihraç edemiyor olması enerji sektöründen elde edilen devlet gelirlerinin önemli ölçüde düşmesine neden oldu. Devam eden iç çatışmadan önce, Suriye günde 383.000 varil petrol ve 316 milyon fit küp (Mmcf/d) doğal gaz üretirken, devletin söz konusu gelirlerden tüm gelirlerinin yaklaşık dörtte birini karşılayabiliyordu. Günümüzde ise Suriye, vatandaşlarına akaryakıt tedarikinde bile büyük zorluklarla karşı karşıya. Rejim, muhalif güçler ve IŞİD arasındaki çatışmanın bir sonucu olarak ülkenin büyük bölümünde elektrik altyapısında sorunlar yaşanmaktadır. Ayrıca, ülkenin petrol ve doğal gaz kaynaklarının araştırılması ve geliştirilmesi süresiz olarak ertelenmiştir. Bununla birlikte, çatışmalar azalsa bile, Suriye'de ki iç enerji sisteminin iç çatışma öncesi durumuna dönmemesinin uzun bir zaman alacağı öngörülmektedir (EIA, 2015: 1)

Suriye ekonomisini incelemek için Dünya Bankası'nın derecelendirmelerinden tanımlamaya çalıştığımızda; ülkeleri kişi başına gelir durumuna göre düşük, düşük-orta, yüksek-orta ve yüksek gelirli ülkeler olarak sınıflandırmaktadır. Bu kapsamda Suriye ekonomisi, düşük-orta gelirli grubunda yer alması dolayısıyla iyi bir ekonomiye sahip olmadığı söylenebilir (Öztürkler, 2011: 42).

Suriye'de, mevcut ekonomik durumun üzerine 2011'de başlayan iç karışıklık nedeniyle durum daha da kötüleşti. Hükümet, uluslararası yaptırımların, yaygın altyapı hasarının, azalan iç tüketim ve üretimin, azaltılmış sübvansiyonların etkilerini tam olarak tespit etmek ve azaltmak için mücadele etti. İç karışıklık, döviz rezervlerinin azalmasına, artan bütçe ve ticaret açıklarına, Suriye lirasının değerinin düşmesine ve yüksek enflasyonun da etkisiyle hane halkının satın alma gücünün düşmesine neden oldu. 2017'de döviz kuru ve enflasyon da dahil olmak üzere bazı ekonomik göstergeler istikrar kazanmaya başlasa da, ekonomik durum baskı altında kalmaya devam etmektedir (Factbook, 2021).

Suriye'nin temel ve makro ekonomik göstergelerine ulaşmak; devam eden iç karışıklık uluslararası ekonomik sistem ile düşük bütünleşme düzeyi, ekonomik ve sosyal ihtiyaçları karşılayacak nitelikte bir yasal ve kurumsal çerçevenin olmaması, oldukça az gelişmiş insan kaynakları nedeniyle (Öztürkler: 2011: 47) veriler sağlıklı olarak alınamamaktadır. Ekonomi ile ilgili bilgiler tahmin yöntemi ile elde edilmektedir.

Fransa'dan bağımsızlığını 1946 yılında kazanan Suriye, 1949 ve 1954 yıllarında askerî darbeler yaşamış, 1958 yılında Mısır ile beraber Birleşik Arap Cumhuriyetini kurmuş ve 1961'de de Mısır'dan ayrılmıştır (Erdal:2017: 263). 1970 yılında parti içi darbeyle iktidarı ele geçiren Hafız Esad, 1971 yılında Cumhurbaşkanı olmuş ve bu görevi 10 Haziran 2000 tarihindeki vefatına kadar yürütmüştür. Yerine oğlu Beşar Esad geçmiştir (mfa.gov.tr).

Suriye'de Beşar Esad'ın iktidara gelmesine müteakip; demokratikleşme, insan hakları ve ifade özgürlüğü alanlarında kısa süren nispi bir açılım dönemi yaşanmıştır. “Şam Baharı” olarak adlandırılan bu dönem 2001 Şubat ayında son bulmuştur. Demokrasi ve reform talebiyle çok sayıda muhalif 2005 yılında “Şam Deklarasyonu”nu imzalamasına rağmen bahse konu muhaliflerin bir kısmı müteakiben hapse girmiş veya bir kısmı ise ülkeyi terk etmek zorunda kalmıştır. Tunus ve Mısır'da 2011 yılı başında başlayan ve “Arap Baharı” olarak adlandırılan hareketler, Suriye'yi derinden etkilemiştir. Deraa'da halk tarafından başlatılan gösteriler 16 Mart 2011 tarihinden itibaren Suriye'nin bütününe yayılmış, güvenlik güçlerinin başvurduğu şiddetin de etkisiyle ülke kendini bir şiddet sarmalının içinde bulmuştur (mfa.gov.tr).

Suriye'de mevcut yönetimi elinde bulunduran Baas Partisi ile kısaca bilgi vermek gerekirse; Ortadoğu'da tek bir Arap devleti kurma düşüncesiyle, dağınık halde bulunan Arap nüfusunu ve coğrafyasını diriliş, tekrar toplanma teorisiyle bir araya getirmeyi amaç edinen ideoloji, yeniden başlangıç anlamına gelen ‘Baas’ terimiyle 1940 yılında bütünleşik bir yapıya dönüşmüştür. İlk kongresini 1947 yılında Şam'da yapan ve 1953 yılında da Arap Diriliş Partisi ve Arap Sosyalist Partisinin birleşmesiyle kurulan Baas Partisinde, öne çıkan birlik, özgürlük ve sosyalizm sloganları Arap ülke ve halklarının büyük bölümünde, kısa zamanda teşkilatlanabilme imkânı bulmuştur. Söz konusu tarih itibarıyla kendisine geniş kitleler bulan Baas ideolojisi, 1963 yılında Suriye'de iktidara gelmiştir. Baas Partisi üst kimlik bağlamında Arap Milliyetçiliğinin kapsayıcılığını öncelese bile özellikle 1963'den sonra Pan-Arap Milliyetçiliğinin yerine Suriye milliyetçiliğini savunur hale gelmiştir (İnce, 2017: 262).

2.3.3. Lübnan

Kuzeyden ve doğusundan bir hilâl şeklinde Suriye topraklarıyla çevrili olan Lübnan güneyde 60 kilometrelik bir sınır hattı ile İsrail'e komşu olup batısında ise Akdeniz bulunmaktadır (Bilge, 2003: 243). Yüzölçümü 10.400 kilometrekare olup, adını “Beyaz Karlar” anlamına gelen Lübnan Dağları’ndan alır. Coğrafi yüzölçümü bakımından görece küçük bir ülke olmasına rağmen fiziki yapısı oldukça farklılık göstermektedir (Kocamanoğlu, 2005: 167–168).

Lübnan’ın anayasal sisteminin temelini, Taif Barış Anlaşması’na müteakiben kabul edilen 21 Eylül 1990 tarihli Anayasa oluşturmaktadır. Anayasa’da genel hatlarıyla, Lübnan Cumhuriyeti’nin birleşik ve bağımsız bir yapıda olduğu dünyaya ilan edilirken, ilaveten, parlamenter demokrasiye, serbest piyasa ekonomisine, özel mülkiyete ve dengeli bölgesel kalkınma gibi konulara metinde yer almıştır. Siyasi sistem, “kuvvetler ayrılığı” prensibinden hareketle yasama, yürütme ve yargının yanı sıra bir dizi kontrol ve denge mekanizmalarını içermektedir. Parlamentoda 128 milletvekili olup seçimleri 4 yılda bir yenilenmektedir. Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu’ndan (Hükümet) oluşan yürütme organının, Kuruluş Mevzuatına göre, Cumhurbaşkanının hristiyan, parlamento başkanının müslüman (şia) ve başbakanın müslüman (sünni) olması gerekmektedir. Yargı organı, Adli ve İdare Mahkemelerden teşekkül etmekte ve Anayasa Mahkemesi yargı sisteminin en üst mahkemesidir (Ticaret Bakanlığı, 2020: 3–4).

Genel itibarıyla dar bir toprak şeridinden oluşur ve dünyanın en küçük egemen devletlerinden biri olup başkenti Beyrut(Britannica), diğer önemli şehirleri ise; Trablusşam, Sayda ve Sur’dur (Bilge, 2003: 243). Lübnan’ın 81 km İsrail, 403 km Suriye olmak üzere toplam 484 km kara sınırı bulunmaktadır. Akdeniz boyunca kıyı şeridi uzunluğu ise 225 km’dir (Factbook 2021).

Lübnan’da yer şekilleri, iklim, toprak ve bitki örtüsü kısa mesafe aralıklarında ani ve keskin değişiklikler göstermektedir. Akdeniz boyunca dar bir kıyıya sahip ova düzlükleri, Lübnan Dağları, Bekaa vadisi ve Lübnan Dağları’na paralel uzanan Anti-Lübnan ve Hermon sıradağları olmak üzere coğrafi farklılıklar bakımından dört farklı bölgeye ayrılabilir (Britannica, 2021).

Lübnan topraklarının yarısından fazla bir alanı bin metrelik rakımın üstünde olup (Ticaret Bakanlığı, 2020: 3) en yüksek zirvesi 3.088 mt. yüksekliğe sahip Qornet es Saouda, en düşük yeri Akdeniz 0 mt. ve ortalama yükseltisi 1.250 mt.dir (Factbook). Ülkenin

kuzeyden güneye olacak şekilde iki sıra paralel dağ silsilesi yer almaktadır, bu bölgeler arasında kalan Bekaa Vadisi, verimli toprakları ve elverişli iklimi ile uygun bir tarım alanı konumundadır. Asi ve Litani nehirleri de söz konusu vadinin sulama ihtiyacının giderilmesi için önemli birer su kaynağıdır (Ticaret Bakanlığı, 2020: 3).

Arazi kullanımı bakımından 2018 yılı verilerine göre ülke topraklarının %63,3 tarım arazisi olarak kullanılmakla birlikte bu arazinin; % 11,9 ekilebilir, % 12,3 kalıcı mahsul, %39,1 kalıcı mera, %13,4 orman alanı ve %23,3 diğer alanlar şeklinde dağılım göstermektedir. Toplam sulanan arazi yaklaşık olarak 1.040 km² civarındadır (Factbook:2021).

Lübnan mevsimsel özellikler bakımından dört mevsimin yaşanabildiği ve tipik Akdeniz iklimine sahiptir. Yaz ayları yağmursuz ve sıcak, kıyı kesimleri nemli olmakla birlikte kışları yağmurlu geçmektedir. Yükseltisi bin metreyi geçen bölgelerde ise kışın kar kar yağmaktadır (Ticaret Bakanlığı, 2020: 3).

Lübnan'ın tarihi Fenikeliler'le başlar. Fenikeliler'den sonra Lübnan'a sırasıyla Asurlular, Yeni Babilliler, Persler, Makedonyalılar ve Romalılar hüküm sürmüştür. Müteakiben Hazret-i Ömer zamanında, Suriye'nin fethi için 643 yılından itibaren gönderilen İslam orduları, aynı tarihlerde Lübnan'ı da fethetmiştir. Bu arada Suriye'den göç eden Maruni Arapları, Lübnan Dağlarının kuzey bölgelerine yerleştirilmişlerdir. Bugünkü iç karışıklıkların sebebi olan Dürziler ise on birinci yüzyılda güneyden Lübnan'a girmişlerdir (Kocamanoğlu, 2005: 169).

Dürzilerin bölgeye yerleşmesine müteakiben Orta Doğu tarihinin en önemli dönüm noktalarından biri olan Haçlı Seferlerinin başarılı olması nedeniyle yaklaşık 200 yıl bölgede İslamın etkisi azalmıştır. Bölgede İslam inancının tekrar canlanması Memlûkler Devleti tarafından sağlandı. Mısır Seferine çıkan Yavuz Sultan Selim, sefer sonrası Memlûkler'in yıkılıp Osmanlı İmparatorluğunun bu topraklara egemen olmasını sağladı. Lübnan, 16-19.yy arasında, Osmanlı Devleti tarafından yönetildi. Büyük Lübnan, 1920 yılında kuruldu. Daha sonra Fransa tarafından 1 Eylül 1926 yılında, Lübnan Cumhuriyeti kuruldu. Lübnan'ın bağımsızlığı 22 Kasım 1943 tarihinde ilan edildi. Lübnan'ı uluslararası baskılardan dolayı Fransızlar, 1946 yılında terk etti. Orta Doğu coğrafyası 1948 yılında İsrail devletinin kurulması gibi yeni gelişmelere tanık oldu. Bu durum Lübnan ve Arap devletleri tarafından tepkiyle karşılandı. İsrail ve Lübnan arasındaki gerilim savaşa dönüştü ve binlerce Filistinli Arap ülkelerini terk edip Lübnan'a yerleşti. 1975 yılına gelindiğinde ise etnik ve dini gerilim

ülkedeki huzur ve refahı etkilemesi neticesinde Lübnan'ın kendi içerisinde sorunların ortaya çıkmasına neden oldu. Marunîler ile Müslümanlar, Marunîler ile Dürziler arasında meydana gelen çatışmalar ülkeyi ekonomik-finans-sosyal hayat ve insan hakları açısından felakete uğrattı. Filistinli mülteci sayısının özellikle 1980'lerden sonra artması Lübnan özelinde Filistin bağımsızlık hareketlerinin güç kazanmasını sağladı. Daha sonra Filistin Kurtuluş Örgütü 1982'de İsrail'i bombaladı. Bombalama olayı İsrail ile Lübnan savaşının başlamasına neden oldu. İsrail tehdidi 2000'li yıllara kadar devam etti. Suriye Devleti, Lübnan'ı kendi parçası gibi görüyordu. Bu durumu tetikleyen düşünce; güçlü olan etnik grubun Arapların olması ve tarih boyunca Suriye ve Lübnan ilişkilerinin yoğun olması görülebilir. Böylelikle Suriye askerleri, İsrail tehdidi sonrası Lübnan toplumunu korumayı ve savunmayı sağlayabiliyordu. Bu sebeple Suriye, zaman zaman Lübnan'ın iç siyasetine de karışmıştır. Lübnan'ın Sünni Başbakanı Rafik Hariri'nin ölümünden de Suriye'nin sorumlu tutulduğu iddiası mevcuttur. İddialar sebebiyle oluşan uluslararası baskılar sebebiyle Suriye askerlerini Lübnan üzerinden çekmek zorunda kaldı. Hizbullah ile İsrail arasında 12 Ocak 2006 itibariyle yeni bir problem olarak Şii kuvvetlerin desteklendiği iddiasıyla gerilim yaşanmaya başladı. İsrail Hizbullah'ın roket ve taciz saldırılarını gerekçe göstererek tekrar Lübnan'a karşı savaş açtı. Beyrut'un Güneyi'nde Şii'lerin yoğun olarak yaşadığı bölge ciddi oranda zarar gördü. İsrail bir müddet Lübnan'ın Güney bölgelerini işgal etse de bir süre sonra kendi sınırlarına geri çekildi (Britannica, 2021; Buzpınar, 2003: 248–254).

2011 yılında Suriye'de başlayan iç savaşın etkileri Lübnan'a sıçradı. Suriye'de meydana gelen iç çatışma Lübnan'ın içinde Suriye yanlısı ve Batı yanlısı gruplar arasındaki gerilimi yeniden canlandırdı. İran'a karşı can damarını kaybetmekten korkan Hizbullah, rejimi desteklemeye devam etti ve çatışmanın siyasi diyalog yoluyla çözülmesi çağrısında bulunurken, Lübnanlı Sünni liderler, genellikle isyana dönüşen Esad karşıtı gösteriler düzenledi. Her iki taraf da diğerini Suriye'deki müttefiklerine gizlice silah, savaşçı ve fon sağlamakla suçladı. 2008'deki küresel mali krize direnen Lübnan ekonomisi, Suriye'deki krizin baskısını iyice hissediyordu. Lübnan'ın harap olmuş Suriye ekonomisine bağımlılığının yanı sıra, yoğun bir mülteci akını, özellikle Lübnan'ın kazançlı konut piyasası üzerinde ekstra baskı yarattı. Ekonomik büyümedeki yavaşlama , ülkeyi iç savaş sonrası yeniden yapılanmanın yoğun borçlanmasından kaynaklanan borç ödemelerine ayak uyduramaz hale getirirken, yolsuzluk ve siyasi tıkanıklık sorunu daha da kötüleştirdi (Britannica, 2021).

Lübnan ekonomisi, 2019 yılının sonbahar aylarından itibaren önemli bir ekonomik ve finansal kriz yaşamaktadır. Piyasalarda yaşanan döviz kıtlığı nedeniyle günlük yaşamda hissedilmeye başlayan sorunlar, son derece dolara bağımlı bir ülke olan Lübnan'da ekonomiyi işleyemez bir duruma getirmiştir. Ülke ekonomisine ilişkin olumlu somut adımların bir türlü atılamaması, uluslararası toplumdan beklenen mali ve siyasi desteğin sağlanamaması nedeniyle, finansal krize bağlı sosyal patlama yaşanmaktadır. Finansal piyasalarda özellikle döviz kurundaki belirsizlik, dolar kurunun artmasına neden olmaktadır. Söz konusu döviz kıtlığının nedenleri arasında ülkenin son derece bozuk gelir gider dengesi gibi yapısal sorunlar yanında, Suriye'deki gelişmeler gibi konjonktürel durumlar da yer almaktadır (Ticaret Bakanlığı, 2020a: 6).

Lübnan dış ticaret bakımından, görece coğrafya ve nüfus olarak küçük bir ülke olmasına rağmen, özellikle ithalat açısından komşu ülkelerin genelinden daha çok bir pazar potansiyeli vardır. Suriye'de çıkan iç savaş nedeniyle bölge ülkelerine yönelik karayolu taşımacılığı zorlaşmış bu durum maliyetlerinin yükselmesine neden olmuştur. Lübnan'ın dış ticaret politikası liberal olup özel sektör yoğunluktadır. Ayrıca fazlaca dış ticaret açığı veren bir ülke olmakla birlikte ihracatı 2016-2019 döneminde düşüş eğilimi yaşamıştır (Ticaret Bakanlığı, 2020: 7).

Lübnan Silahlı Kuvvetleri (LAF), Ordu Komutanlığı (Cumhurbaşkanlığı Muhafız Tugayı, Kara Sınır Alaylarını içerir), Deniz Kuvvetleri, Hava Kuvvetleri; Lübnan İç Güvenlik Kuvvetleri Müdürlüğü (Mobil Jandarma dahil), Genel Güvenlik Müdürlüğü, Devlet Güvenlik Genel Müdürlüğü (2021) birliklerinden müteşekkildir. LAF komutanı aynı zamanda Ordu komutanıdır. Silahlı kuvvetlerin envanteri, büyük ölçüde ABD ve Avrupa ülkelerinden, özellikle Fransa ve Almanya'dan olmak üzere, çoğunlukla eski ekipmanların geniş bir karışımını içerir. 2010 yılından itibaren ABD, Lübnan'ın en büyük silah tedarikçisidir (Factbook).

Lübnan enerji alanında, henüz keşfedilmemiş açık deniz alanlarından gelen doğal gaz hacimlerinin iç talebi karşılamak için gerekli enerji arzını sağlayacağı beklentisinde. Lübnan Enerji ve Su Bakanlığı'nın yakın tarihli bir raporu, doğal gazın enerji karışımındaki payının 2030 yılına kadar üçte ikisine çıkarılmasını önerdi. Yapılacak keşifler komşu İsrail'deki kadar başarılı olmazsa, bu hedefe ulaşmak zor gibi gözüküyor (EIA, 2015).

2.3.4. İsrail

İsrail, Ortadoğu Bölgesinde Akdeniz kıyısında yer almakta olup, Kızıldeniz'e de girişi bulunmaktadır. Deniz kıyısı uzunluğu 273 km'dir (Ticaret Bakanlığı, 2020: 2). İsrail'in 1949 Ateşkes sınırlarına göre yüzölçümü 20.766 km²'dir (Dışişleri Bakanlığı, 2021b). İsrail, resmen İsrail Devleti veya İbranice Medinat Yisra'el olarak bilinir. Kuzeyden Lübnan, kuzeydoğudan Suriye, doğu ve güneydoğudan Ürdün , güneybatıdan Mısır ve batıdan Akdeniz ile çevrilidir (Ochsenwald, 2021).

İsrail toprakları batıda Akdeniz, doğuda ise yer kabuğunun belirgin tektonik çukurlarından Vâdilaraba (Arava)-Gor depresyonu² arasında, genişliğin en fazla olduğu yerde 110 km. olup bunun yer yer 10-20 kilometreye kadar indiği bir şerit hattı uzanır. Ülkenin kuzey güney uzanımında genişliği yaklaşık 426 kilometredir. Kuzey-güney ve doğu- batı istikametinde ki yolculukların en fazla birkaç saat içinde katedilebilecek mesafedeki İsrail, jeolojik yapı ve yüzey şekilleri bakımından başlıca dört birime ayrılabilir. İlk olarak, İsrail'i daha doğuda bulunan eski Arabistan platformundan ayıran tektonik çukurluk bölge diyebiliriz. Bahse konu çukurluk alanın, taban genişliği 10 ile 30 km. arasında değişmektedir. Başlangıç noktası olarak, güneyde Akabe körfezinin karadaki uzantısı olan Vâdîaraba ile başlayıp orta bölümünde Gor ovası ve kuzeyinde Hule ovaları ile devam etmektedir. Rakımı 1000 metreyi aşan bölgelerin içine gömülmüş durumda bulunan bu çukurluğun tabanında, kuzeydeki Cebelüşşeyh'in (Hermon dağı, 2814 m.) yamaçlarından inen kaynak kollarının birleşip oluşturduğu Şeria nehri çok menderesli (Akarsuyun büklüm yaparak akması) bir çığırda (Bir akarsuyun kaynağından başlayarak döküldüğü yere kadar izlediği alan) güneye doğru akar ve Yermük ile Ürdün'den gelen Zerka kollarına da bağlandıktan sonra bataklık bir delta yapmasına müteakip; çok tuzlu olması nedeniyle içinde canlı bulunmayan Lut gölüne (Ölüdeniz) boşalır (Erinç, 2001: 181).

İkinci büyük birimi, tektonik çukur alandan fay dikikleri ile ayrılmış bulunan, Gor-Araba depresyonunun batısında dağ ve platolar oluşturur. Rakımı genel itibarı ile 1000-1200 metreyi bulan bu birim kuzeyde Celîle dağları ile başlar devamında Hârûn ırmağının doğuya, Kîşaon ırmağının batıya doğru izlediği Yîzreel ovası ile kesiştiği nokradan itibaren orta kesiminde Sâmiriye ve Yahudiye platoları ile devam eder. Güneyde bulunan tek olan tepeler dışında rakım genel itibarı ile 300-500 m. civarında olan ve İsrail'in yarısına yakın alanı kaplayan Necef (Negev) bölgesi bulunmaktadır. Üç ve dördüncü birimleri ise dağlar ve platolar alanının batı yakasında bulunan verimi bol olan topraklarla kaplı 100-500 m.

² Çökme sonucu oluşan ve en az iki kenarında yüksek alanların bulunduğu çukur alan

Rakıma sahip Şefela bölgesiyle onun batısında fosilleşmiş kumul³ hizalarının sahile paralel olarak uzandığı kıyı ovaları teşkil eder.

İsrail'in ilk bin yıllık tarihini açıklayan en önemli kaynak Tevrat'tır. Tevrat'ta Yahudilerin kökünün, ilk peygamberlerden Hz. İbrahim, Hz. İshak ve Hz. Yakub'a dayandığı belirtilmektedir. Anlatıya göre, Mezopotamya'dan Filistin topraklarına hayvancılıkla meşgul olan göçebe bir kabile gelir. Söz konusu kabile tek Tanrıya inanır ve Tevrat'a göre Tanrı, bu kabileye söz konusu toprakları vaad etmiş ve bu bölgeye yerleşmelerini sağlamıştı. İsrail kelimesinin Tevrat'a göre kaynağı, Tanrının Hz. Yakub'a verdiği bir isimdir. Hz. Yakub'un on iki oğlu ve onlardan gelenler Tevrat ve Kur'an'da 'İsrail Oğulları' olarak adlandırılmışlardır (Döner, 1997: 12).

Filistin topraklarında Hz. Yakup döneminde olumsuz şartlar sebebiyle kıtlık çıkması üzerine Hz. Yakup ve oğulları Mısır'a göç etmiş, Yahudiler Mısır'da birkaç kuşak boyunca yaşamlarını devam ettirmişler bu süreçte Firavunlar tarafından esir ve köle olarak çalıştırılmışlardır. Yahudileri Hz. Musa Firavun'un elinden kurtardıktan sonra, Sina Çölü'nde kırk yıl dolaştıktan sonra Filistin'e getirmiştir. Hz. Musa öldükten sonra yerine, Hz. Yuşa geçti. Hz. Yuşa Eriha şehrini fethetti. Bu fetih sayesinde çölde dolaşmaktan kurtulan Yahudiler aynı zamanda iskân imkanına da kavuştular. Sonraki süreçte başa geçen Hz. Davut Kudüs'ü fethettikten sonra burayı başkent yaptı. Devletin sınırlarını genişletmek için komşu ülkelerle yaptığı savaşları da kazandı. Böylelikle İsrail'in gerçek kurucusu oldu. (M.Ö. 1000). Hz. Davut'un oğlu olan Hz. Süleyman döneminde (M.Ö. 965-928), İsrail Krallığı topraklarını daha da genişleterek Orta-Doğu'da önemli bir güç halini aldı. Hz. Süleyman Kudüs'teki meşhur "Süleyman Mabedi"ni (Mescid-i Aksa, Tapınak) yaptırdı. Hz. Süleyman'ın ölümünün ardından Yahuda (Yuda) ve İsrail Devleti adıyla krallık ikiye bölündü. Böylelikle İsrail Devleti kurulmuş oldu (Döner,1997: 13).

1800'lü yılların sonuna doğru Yahudiler üzerinde ki baskı politikası Rusya'da daha da artınca, Yahudiler arasında vatan toprakları haricinde yaşayamayacakları fikri ağırlık kazanmış ve bunun sonucunda ilk "Siyonu Sevenler Demeği " Odessa'da teşkil etmiştir. Dolayısıyla ileriye dönük olarak Filistin'de Yahudi yerleşimi fikrinin temelleri atılmış oldu. Meydana gelen eylem Avrupa'nın diğer devletlerinde de ivedilikle karşılık bulmuş ve Siyonu Sevenler Demeği'ne benzer teşkilatlanmalar hız kazanmaya başlamıştır. Basel şehrinde toplanan Siyonist kongrede Theodor Herzl'in girişimi ile Siyonizm hareketi

³ Rüzgarların etkisiyle tepe ve sırt şeklini almış küçük kum tepeleri.

"Filistin'de Yahudilere Bir Yurt" parolasıyla ilk kez siyasi bir özellik kazanmıştır. Kongrede, "Basel Programı"⁴ onaylanmıştır. Eylemin merkezi olarak Viyana seçilmiş olup Theodor Herz hedefindeki Yahudi devletinin sınırlarını; Sina'dan Fırat'a kadar uzanan bir devlet olarak belirtmiştir. 1905 yılında Rus Devriminin ardından ağır baskılara uğrayan bir kısım Rus Yahudi'si Filistin'e göç etmiştir. Londra'da 1907 yılında toplanan Britanya Sömürgeler Konferansında, eski dünyayı Avrupa'ya bağlamak üzere Süveyş Kanalı'nın yakınında, güçlü ama yabancı bölge halkına hasım ancak Avrupa'ya sadık ve onun çıkarlarını kollayacak bir güç ortaya çıkarma düşüncesi, İngiltere'nin ilgisini Filistin topraklarına ve Yahudiler üzerine çevirmesine neden olmuştur. İngiltere Rus Yahudilerin ve Siyonist liderlerin de baskısı ile , 2 Kasım 1917'de "Balfour deklarasyonu" ile Filistin'de Yahudiler için ülke kurulması fikrini destekleyeceğini açıklamıştır (Kocamanoğlu, 2005: 112–113).

İngiltere öncesinde verdiği taahhütlerin birbirine ters düşen yükümlülüklerini bağdaştırabilmek ve Filistin'de alevlenen Arap-Yahudi çatışmalarıyla baş edebilmek maksadıyla bütün çabaları harcayıp tüketmesine müteakip sorunu Şubat 1947'de BM'ye devretti. Sonuç itibarıyla farklı komite ve alt komite çalışmalarına müteakip, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 29 Kasım 1947'de Filistin'i bir Yahudi Devleti, bir Arap Devleti ile Kudüs ve Çevresi için uluslararası yönetim öngören 181-(II) numaralı tavsiye kararını onayladı (Döner, 1997: 21).

Sonuç olarak, 14 Mayıs 1948'de İngiliz Yüksek Komiseri'nin Filistinden ayrılmasına müteakip İsrail Devleti'nin kurulduğu ilan edildi. İlan edildikten sonra on bir dakika gibi kısa bir süre içinde Amerika, daha sonra da Sovyetler Birliği İsrail Devleti'ni ilk tanıyan ülkeler oldu (Döner, 1997: 22).

İsrail'in siyasal yaşamına 1977 yılına kadar İşçi Partisi egemen olmuştur. 1948'den 1977'ye kadar iktidarda kalan İşçi Partisi'nin, İsrail devleti kurulmadan önceki dönemin lider kadrosu yönetti. Yom Kippur Savaşı'nın zayıflattığı İşçi Partisi hükümeti karşısında İsrail'de sayıca artan Mizrahilerin de desteğiyle muhalefet partileri bir blok halinde seçime giren Likud partisini 1977 yılında tek başına iktidara taşıdı. Liderliğini Menahem Begin'in yaptığı Likud'un zaferi, İsrail halkı için bir dönüm noktasıydı. Çünkü İsrail'i kuran sosyalist Eşkenazi siyasal elit, 29 senedir muhafaza ettiği pozisyonunu sosyal olarak muhafazakâr ve ekonomik olarak liberal fikre sahip Mizrahilere ve dindar kesime devretmiş oldu. Daha sonra

⁴ Siyonizm'in Yahudi halkı için İsrail topraklarında açık güvenceleri bulunan bir yurt yaratmayı amaçladığını belirten program

yapılan seçimlerde de İsrail'i çok partili koalisyonlar yönetti. Söz konusu durum günümüze kadar devam ederek koalisyon hükümetlerini İsrail siyasi yaşamının önemli bir parçası haline getirdi (Ulutaş vd., 2012: 25).

İsrail Devleti, yasama meclisi (Knesset), yürütme ve yargı olmak üzere üç kanaldan oluşan parlamenter demokrasi sistemi ile yönetilir. Sistem güçler ayrılığı ve erklerin dengelenmesi prensibini esas alır. Yürütme, Knesset tarafından denetlenir. Yargının tam bağımsız olması önem arz eder. Cumhurbaşkanı seçimi Knesset tarafından aday olanlar arasından beş yıllık olmak üzere oy çoğunluğuyla seçilir (Döner, 1997: 23). Yasama görevi 120 milletvekilli Knesset meclisi tarafından gerçekleştirilmektedir. Kabine başbakana karşı sorumludur (Ticaret Bakanlığı, 2021: 2).

İsrail Silahlı Kuvvetleri askeri uzmanlar tarafından dünyanın en iyi silahlı kuvvetlerinden biri olarak kabul edilir. Çünkü güvenlik doktrini, İsrail'in kuruluşundan itibaren düşman olarak gördükleri Arap komşularının sayısal olarak üstün ve coğrafi olarak avantajlı güçlerinin saldırılarına karşı koyma ihtiyacıyla şekillendi. Bu doktrin, İsrail'in tek bir savaşı bile kaybetmeyi göze alamayacağı inancını kapsıyor. Bu hedefi gerçekleştirebilmenin yolunu da ancak eşsiz bir istihbarat faaliyeti, erken uyarı sistemleri, iyi eğitilmiş hızlı şekilde seferber edilen yedek birlikler, kısa sürede hasım askeri hedeflere ulaşarak etkisiz hale getirebilen, stratejik bir yetenek ortaya koyan savunma stratejisiyle ulaşabileceğini düşünüyor (Ochsenwald, 2021)⁵.

İsrail ordusu, Kara, Hava ve Deniz Kuvvetleri'nden müteşekkil olup komuta yetkisi Genelkurmay Başkanı'ndadır. Savunma Bakanlığı'na bağlı olarak çalışan Genelkurmay Başkanı, hükümet tarafından 3 yıllık bir süre için atanmaktadır (Ulutaş, Bölme, Demir, Torlak, & Ziya, 2012: 154).

Doğal bitki örtüsü oldukça çeşitlidir ve 2.800'den fazla bitki türü tanımlanmıştır. Orijinal yaprak dökmeyen ormanlar, kaybolmaya yüz tutmuş efsanevi "Lübnan sedirleri"nin yerini meşe ve yaprak dökmeyen kozalaklı ağaçlar aldı. Tepeler genellikle makilerle kaplı olup yağmur mevsiminde kır çiçekleri bolca açar. Negev'de ve kıyı ovasının kum tepelerinde yalnızca vahşi çöl çalıları yetişir. Sulamanın mümkün olduğu yerlerde narenciye bahçeleri,

⁵ Ochsenwald, WL, Sicherman, . Harvey, Elath, . Eliahu ve Taş, . Russell A. (2021). İsrail . Ansiklopedi Britannica . <https://www.britannica.com/place/İsrail> (3 Kasım 2021).

subtropikal meyve bahçeleri ve gıda ürünleri yetişir. Hükümetin yeniden ağaçlandırma programıyla milyonlarca ağaç dikildi (Ochsenwald, 2021).⁶

İsrail'in ekonomik politikasının hedefleri, sürekli büyüme ve ülke ekonomisinin dünya pazarlarına daha fazla entegrasyonudur. İsrail ekonomisini; hızlı nüfus artışı, çoğu Arap ülkesinin boykot etmesi, ağır savunma harcamaları, doğal kaynakların kıtlığı, yüksek enflasyon oranları ve ekonomiyi sınırlayan küçük bir iç pazar gibi yavaşlatan etkenler olmasına rağmen zor koşullar altında kendi hedeflerine ulaşabilmek için ilerleme kaydederek komşularına göre İsrail, yüksek bir yaşam standardına ulaşmıştır. Ekonominin öne çıkan özellikleri endüstriyel ihracat, turizm sektörlerinin büyümesi, ileri teknolojiler ve bilime dayalı endüstride birinci sınıf mükemmellik olarak sıralanabilir. İsrailli Yahudiler arasında, özellikle Sefaradlar ve Aşkenazlar arasında önemli ekonomik bölünmeler vardır. İsrail'de uygulanan vergiler, gelir, katma değer, gümrük ve tüketim vergisi, arazi ve lüks tüketim vergisi ana gelir kaynakları olup dünyanın en yüksek vergi oranları arasındadır (Ochsenwald, 2021).⁷

Arazi kullanımı bakımından 2018 yılı verilerine göre ülke topraklarının %23,8 tarım arazisi olarak kullanılmakla birlikte bu arazinin; % 13,7 ekilebilir, % 3,8 kalıcı mahsul, %6,3 kalıcı mera, %7,1 orman alanı ve %69,1 diğer alanlar şeklinde dağılım göstermektedir. Toplam sulanan arazi yaklaşık olarak 2250 km² civarındadır

Bir zamanlar enerjisini sağlamak için ithalata bağımlı olan İsrail, şimdi büyüyen bir doğal gaz endüstrisine sahip. Açık deniz doğal gaz sahalarının son keşifleri, ülkenin ihtiyacından fazla olanları ihraç etmesine izin verirken, iç talebi karşılamak için yeterli miktarda enerji sağlama potansiyeline sahiptir. Doğu Akdeniz'deki, özellikle de Tamar ve Leviathan gaz sahalarındaki açık deniz gaz keşifleri, İsrail'i potansiyel bir bölgesel doğal gaz pazarının merkezine yerleştiriyor. BP'nin World Energy İstatistiksel İncelemesi'ne göre, 2015 yılında İsrail'in birincil enerji tüketimi ağırlıklı olarak petrol ve diğer sıvılardan (%43), doğal gazdan (%30) ve kömürden (%26) geldi. 2005'ten 2015'e kadar geçen on yılda, kömürden enerji tüketimi %15 azaldı. Aynı zamanda, doğal gazdan enerji tüketimi dört kattan fazla arttı (EIA).⁸

⁶ Stone, RA, Sicherman; Harvey, Ochsenwald, . William L. ve Elath, . Eliahu (2021). İsrail . Ansiklopedi Britannica . <https://www.britannica.com/place/İsrail> (3 Kasım 2021).

⁷ Ochsenwald, WL, Sicherman, . Harvey, Elath, . Eliahu ve Taş, . Russell A. (2021). İsrail . Ansiklopedi Britannica . <https://www.britannica.com/place/İsrail> (3 Kasım 2021).

⁸ <https://www.eia.gov/international/analysis/country/ISR> (3 Kasım 2021).

2.3.5. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY)

Türkiye-GKRY ilişkileri, Türkiye'nin diğer AB üyesi ülkeleri arasındaki en karmaşık ve en zor ikili ilişkiyi oluşturmaktadır. Bu durumun ana nedeni; uluslararası kamuoyunun Kıbrıs adasının tek meşru devleti olarak Kıbrıs Cumhuriyeti'ni tanıırken, Türkiye ise uluslararası ortamda resmi olarak tanınmayan KKTC'ni tanıması ve resmi olarak GKRY olarak tanımladığı Kıbrıs Cumhuriyeti'ni tanımamasıdır. Bu karmaşık ilişkiyi daha da içinden çıkılmaz bir hale getirence, GKRY'nin tüm Kıbrıs Adasının temsilcisi olduğunu iddia etmesi, ancak GKRY'nin kendi egemenliğinde olduğunu iddia ettiği bölgede hukuken yetkili olmamasıdır (Işıksal, 2016: 257–258).

Kıbrıs'ta Osmanlı idaresine muhalif sayılabilecek ilk olay, 1821 yılında Mora'da çıkan Yunan isyanına benzer olarak, Kıbrıs Ortodoks Kilisesi'nin "Megalo İdea'nın" bir kısmını hayata geçirmek amacıyla, Kıbrıslı Rumları devletin yönetimine karşı tahrik ile başladı. Bu durum karşısında Osmanlı Devleti 1831 yılında Kıbrıs'ta yaşayan Hristiyanlara Yunan tebaasına girme hakkı verdi. Bahse konu karardan iki yıl sonra; bir papaz Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakını gerçekleştirmek maksadı ile Karpas Yarımadasında, başkaldırı bayrağını açtı. Bu başkaldırı, Hristiyan halk arasında adayı Yunanistan'a ilhak etme fikrinin güçlendiğini ifade etmesi açısından önem arz etmektedir. Ayrıca 1764, 1765 ve 1833 yıllarında Kıbrıs'ta vergi sorunundan ötürü Müslümanlar tarafından başlatılan lakin hemen bastırılan isyanlar da meydana gelmiştir (Hacıbekiroğlu, 1995: 6).

Rumların yaptığı isyanda 1931 yılında İngilizler tarafından koyulan kısıtlamaların, II nci Dünya savaşına müteakip yumuşatılması ile birlikte Kıbrıs Rumları Yunanistan'a katma mücadelelerini artırma ve nihayet EOKA, 1 Nisan 1955 tarihinde silahlı eylemlere başlamıştır. Bu baskı karşısında İngiltere Türkiye'yi de meseleye taraf yapmak maksadıyla Londra'da bir konferans tertip etmiş, konferansta Yunanistan, Kıbrıs Rumları'nın self-determinasyon hakkını kullanması yolu ile adanın kendisine ilhakını, Türkiye adada mevcut statükonun devam etmesini, İngiltere ise adaya özerklik verme istikametinde davranış benimsemiştir. Londra Konferansından herhangi çözüm çıkmamasına rağmen Türkiye bu konferans ile Kıbrıs sorununa uluslararası ortamda taraf olmuştur (Kocamanoğlu, 2005: 215).

Kıbrıs Rumlarının ENOSİS için başlattığı silahlı mücadeleye Kıbrıs Türkleri'nin karşı çıkması üzerine bir uzlaşma arayışları başlamış çözüm olarak; Türkiye, Yunanistan, İngiltere ve ABD tarafından ortak görüşün, ENOSİS veya taksim yerine, adanın bağımsız

bir devlet olması kararı alınmıştır. Kıbrıs, iki milletin ortak egemenliğine ve idaresine dayalı, iki eşit halkın birlikte yaşayacağı bir cumhuriyet olarak benimsenmiş bu kapsamda 16 Ağustos 1960'da Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuş ancak 21 Aralık 1963 tarihine kadar devam edebilmiştir (Kocamanoğlu, 2005: 216–217). Daha sonra Türk tarafının 1983 yılında devlet kurmasıyla birlikte mücadele başka bir boyuta taşınmış olup son olarak 2021 yılında KKTC tarafından iki devletli çözüm önerisi gündeme getirilmiştir.

GKRY, Yunanistan'la birlikte ilk MEB sınırlandırma anlaşmasını 17 Şubat 2003 tarihinde Mısır ile imzalamış, 17 Ocak 2007 tarihinde Lübnan ve 17 Aralık 2010 tarihinde İsrail ile MEB anlaşmalarına imza atmıştır. GKRY ayrıca 2007 yılında Kıbrıs Adası'nın güneyindeki bölgede 13 adet doğalgaz ve petrol arama sahası ilan ederek ihtilaflı bölgelerde tek başına petrol ve doğal gaz arama çalışmaları yapmaya ve yabancı şirketlere arama ruhsatları vermeye başlamıştır (Alper, 2020: 32–33).

Doğu Akdeniz'de GKRY'nin tek taraflı MEB ilanları ve 2007 yılında arama ruhsatı çıkarmış olduğu on üç tane sahadan on iki numaralı sahada devam ettirmiş olduğu sondaj çalışmaları bölgede devam eden yetki alanları uyuşmazlığının temelini oluşturmaktadır. Ayrıca Yunanistan'ın hakkaniyet prensibine uymayacak biçimde Adaları esas alarak yapmaya çalıştığı sınırlandırmalar, Türkiye'nin bölgede kısıtlı bir alana hapsedilmeye çalışması gayretlerinin bir sonucudur. GKRY başta olmak üzere kıyıdaş ülkelerinin imza altına aldıkları sınırlandırma anlaşmaları ve son süreçte EastMed Doğalgaz Boru Hattı Anlaşması ile sonuçlanan GKRY, İsrail ve Yunanistan arasındaki bloklaşma Türkiye'nin de kıyıdaş ülkeleri ile işbirliklerini artırması yönünde bir gereklilik ortaya koymaktadır (Alper, 2020: 29).

Doğu Akdeniz Bölgesi'nde, GKRY MEB sınırlandırma anlaşmaları ile hem AB'nin desteğini almaya çalışmakta hem de bölgede devam eden anlaşmazlıkların, Kıbrıs meselesi ile birlikte Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecinde engel yaratarak, taviz vermesini sağlayacak bir duruma evrilmesi istikametinde gayret göstermektedir (Alper, 2020: 38).

GKRY'de yetişen başlıca tarım ürünleri üzüm, yaprak döken meyveler, patates, tahıl hububat, sebzeler, zeytin ve keçiboynuzudur. Hayvancılık konusunda koyun, keçi, domuz ve kümes hayvanları yetiştiriciliği ile hayvancılık ürünleri önemli faaliyetlerdir. Orman

alanları daha çok Baf Bölgesinde bulunmaktadır. GKRY’de balıkçılık konusunda bir miktar büyüme göstermiş olsa da ihtiyacın çoğunluğu ithal edilmektedir (Goult, 2021)⁹.

GKRY, üretilen elektriğin bir kısmı termik santraller, bir kısmı da güneş enerjisi tarafından üretilmektedir. Petrol ürünlerinin tamamına yakını ithal edilmektedir. Birkaç barajı olmasına rağmen, ihtiyacı karşılayacak su temini sürekli bir sorun olmaya devam ediyor (Goult, 2021).¹⁰

Enerji konusunda 2011 yılı verilerine göre GKRY 4,5 milyar kilovatsaat civarı elektrik üretimi gerçekleştirdi (EIA, 2014).¹¹ Üretilen elektriğin yaklaşık % 85’i fosil yakıt petrol ürünlerinden geri kalanı ise yenilenebilir enerji kaynaklarından karşılanmıştır(Factbook)¹². Elektrik için fosil yakıtın da tamamına yakını ayrıca araçlar için kullanılan yakıtın da tamamı ithal edilmektedir. GKRY’de suyun ihtiyaca cevap verir miktarda olmadığından hidroelektrik santralle ya da nükleer enerji kullanımı olmadığından benzer şekilde nükleer santralle de elektrik üretimi yapılamamaktadır(Factbook,). Petrol ürünlerinin yüksek ithalat maliyetlerinin bir sonucu olarak, GKRY’de tüketiciler AB ülkeleri içinde elektrik için en yüksek fiyatları ödüyorlar. GKRY enerji maliyetlerinin bütçelerine getirdiği yükü azaltmak maksadıyla uluslararası hukuka aykırı bir şekilde üçüncü kişilerle bazı enerji anlaşmaları yapmaktadır. Sınırları ihtilaflı olan bölgelerde kendi çıkarları doğrultusunda hukukun dışına çıkarak yaptığı anlaşmalardan bir tanesi 2011 yılında ABD’li Noble Energy şirketi ile Kıbrıs açıklarındaki arama ve sondaj anlaşması yaparak; 12. Blok’ta Afrodit sahasını keşfetti ve tahminler, sahanın 5 Tcf geri kazanılabilir doğal gaz kaynağı içerdiğini göstermektedir. Ayrıca Doğu Akdeniz’de Levant Havzası’nda, ABD Jeolojik Araştırması tarafından 1,7 milyar varil petrol ve 122 trilyon fit küp (Tcf) doğal gaz keşfi yapılmıştır (EIA, 2014). Tüm veriler ışığında GKRY’nin Doğu Akdeniz Bölgesinde hukuk tanımaz eylemlerinin altında yatan ana sebep enerji konusunda hemen hemen tamamına yakın dışa bağımlı olan enerji durumunu AB’nin de desteğiyle kendi yararına çevirebilmektir. Böylelikle bölgeden bulunan petrol ve doğalgaz rezervlerini hukuk dışı bir

⁹ Bkz. “Goult, HW, Bowman, . John S. ve Hunt, . David Wathen Stather (2021, 2 Kasım). Kıbrıs . Ansiklopedi Britannica . <https://www.britannica.com/place/Cyprus>”

¹⁰ Bkz. “Goult, HW, Bowman, . John S. ve Hunt, . David Wathen Stather (2021, 2 Kasım). Kıbrıs . Ansiklopedi Britannica . <https://www.britannica.com/place/Cyprus>”

¹¹ Uluslararası - ABD Enerji Bilgi İdaresi (EIA) <https://www.eia.gov/international/analysis/country/CYP> Accessed: 2021-11-09

¹² Cyprus - The World Factbook <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/cyprus/#military-and-security> Accessed: 2021-11-09

şekilde tek başına sevk ve idare ederek ciddi bir ekonomik kazanım elde etmeye çalışmaktadır.

2.3.6. Mısır

Akdeniz ve Kızıldeniz'e kıyısı bulunan Mısır'ın, batısında Libya, güneyinde ise Sudan yer almaktadır. Ülkesinin toplamda 1,001,450 km² olan yüzölçümünün 6,000 km² 'si sularla kaplıdır. Tarıma elverişli alanları ise 2018 verilerine göre ülkenin %3,6'lık kısmıdır. Sınırlarının uzunluğu 2,612 km'dir. Karasuları 1958 yılından beri 12 NM genişliğinde olup 1982 BM Deniz Hukuku sözleşmesine taraftır. 522 NM'lik kıyı şeridi ile Doğu Akdeniz'de en uzun kıyı şeridine sahip ikinci ülke konumundadır. Afrika ile Doğu Yarımküre'nin geri kalanı arasındaki tek kara köprüsü olan Sina Yarımadası'nı; Hint Okyanusu ile Akdeniz arasında bir deniz bağlantısı olan Süveyş Kanalı'nı kontrol etmekte olan Mısır ayrıca İsrail ile yan yana olması nedeniyle Ortadoğu jeopolitiğindeki ana rolü üstlenmektedir. Nil havzası sorunlarına hakimiyeti nedeniyle de Sudan ve Filistin topraklarından gelen mülteci akınlarına eğilimli bir ülkedir (factbook,2021).

Mısır, Arap dünyasının en kalabalık ülkesi ve Nijerya ve Etiyopya'nın ardından Afrika'nın en kalabalık üçüncü ülkesidir. Ülkenin çoğu çöldür, bu nedenle nüfusun yaklaşık %95'i Mısır topraklarının yalnızca %5'ini temsil eden Nil Nehri boyunca uzanan dar bir verimli toprak şeridinde yoğunlaşmıştır. Nüfusun % 90'ı Müslüman (Sünni ağırlıklı), %10'u ise Hristiyan'dır (Baker, 2021).

2021 yılı sayımlarına göre nüfusu 106,437,241 olup nüfus yoğunluğu olarak dünyada 14'üncü ülkedir. 2020 yılı sayımlarına göre 55-64 yaş aralığı nüfusun %6.08'i, 65 yaş ve üstü ise nüfusun %4.44'üdür. 1994 ile 2014 yılları arasında ise aile politikaları ve ölüm oranlarının düşmesiyle birlikte %46 seviyesinde hızlı bir nüfus artışı yaşanmıştır. 2021 yılı verilerine göre nüfusun yıllık büyüme oranı %2.17 kadın başına düşen ortalama doğum oranı ise 3.23'tür (factbook, 2021).

Genellikle bir ülkedeki sağlık düzeyinin bir göstergesi olarak kullanılan ve aynı yıl içinde 1000 canlı doğum başına belirli bir yılda bir yaştan altındaki bebek ölümlerinin sayısını gösteren bebek ölüm oranı Mısır için 18.25'tir (2021) ve dünyada 96'ncı sırada bulunmaktadır. Doğumda beklenen yaşam süresi; gelecekte her yaştaki ölüm oranı sabit kalırsa, aynı yılda doğan bir grup insanın yaşayacağı ortalama yıl sayısını içerir, aynı zamanda bir ülkedeki genel yaşam kalitesinin bir ölçüsüdür ve insan sermayesine yapılan yatırımın potansiyel getirisini gösterdiği de değerlendirilebilir. Mısır için 74.01 yıl olup

dünyada 141'incidir. 2017 verilerine göre okuryazarlık oranı %71.2, kadınlarda %65.5'tir (Baker, 2021).

2018 yılındaki verilere göre 4.4 milyar varil kanıtlanmış petrol rezervi ile dünyada 24'üncü, kanıtlanmış 2.186 trilyon m³ doğalgaz rezervi ile dünyada 15'inci sırada bulunmaktadır. Ayrıca askeri harcamaları GSYİH'sının %1,2'si (2020 tahmini) ve 450.000 toplam aktif askeri personel sayısıdır (325.000 Ordu; 18.000 Deniz Kuvvetleri; 30.000 Hava Kuvvetleri; 75.000 Hava Savunma Komutanlığı)(Factbook,2021).

1980 sonrası dönemde Hüsnü Mübarek'in yönetimi ve Batı yanlısı politikaları, devam eden yıllarda Arap Baharının etkileri ve 2003 yılındaki Abdülfettah El-Sisi'nin askeri darbesi ile siyasi yönden hareketli yıllar geçiren Mısır, Doğu Akdeniz'in zenginliklerinden istifade etmek için harekete geçmiştir. Libya ve Türkiye arasında imzalanan anlaşmalar sonrasında, Mısır Doğu Akdeniz'de etkinliğinin azalacağı endişesiyle Birleşmiş Milletler nezdinde yaptığı girişimle Türkiye-Libya anlaşmasına karşı tavır aldığını da göstermiştir. GKRY ile 2003 yılında MEB Anlaşması imzalamıştır. Yunanistan ile imzalayacağı MEB Anlaşması ise Türkiye'nin yoğun diplomatik girişimleri ile hayata geçmediği gibi GKRY ile yapılan anlaşma da iptal edilmiştir. İsrail Tamal ve Leviathan sahalarında yaptığı keşiflerle enerji ithalatçısı konumundan enerji ihracatçısı konumuna geçerek Mısır'a olan enerji bağımlılığını sona erdirerek kendi iç talebini karşılayacak duruma gelmiştir. Mısır ise Doğu Akdeniz'deki arama faaliyetleri artırarak enerji dağıtım merkezi haline gelmek istemekte ve ülkenin enerji ihtiyacını da karşılamak için reel politikalar izlemektedir (Tamçelik ve Kurt, 2015: 446–448).

2.3.7. Libya

Libya, alan büyüklüğü açısından Afrika'nın en büyük dördüncü ülkesi olup 1.759.540 km² yüzölçümüne sahiptir(Kavas, 2003, s. 174).¹³ Kıyı uzunluğu 1.770 km olan Libya'nın, kuzeybatısında bulunan Tunus'la 461 km, batısında Cezayir'le 989 km, güneyde bulunan; Nijer'le 342 km, Çad ile 1050 km, güneydoğusundaki Sudan'a 382 km ve doğuda bulunan Mısır'a 1115 km olmak üzere toplam olarak 4.339 km uzunluğunda sınır hattına sahiptir(Factbook, 2021a).¹⁴ Başşehri Trablus olup diğer önemli yerleşim yerleri Bingazi, Misrate, Züvare, Hums ve Sebhil'dir (Kavas, 2003: 174).

¹³ Ahmet Kavas, "LİBYA", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/libya#1> (09.11.2021).

¹⁴ Libya The World Factbook <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/libya/> Accessed: 2021-11-09

Önceki dönemlerde Fenikeliler, Kartacalılar, Yunanlılar, Romalılar, İspanyollar, Vandallar ve Bizanslılar tarafından idare edilen bölge daha sonra Müslüman Araplar, Osmanlılar ve İtalyanlar tarafından yönetilmiştir. 1551-1911 tarih aralığında Osmanlı İmparatorluğu'nun bir parçası olan, 1911'de İtalya tarafından işgal edilen, 1934'te İtalyan sömürgesi haline getirilen, 1942'de İngiliz ve Fransızların birlikte ortaklaşa üzerinde işgal etmeden anlaştıkları bir yapı iken II. Dünya Savaşı'ndan sonra İngiliz ve Fransız orduları tarafından işgal edilmiş, 24 Aralık 1951'de BMGK Kararı ile bağımsız bir devlet haline gelmiştir (Yayci, 2011: 20).

Libya 1951 yılında bağımsızlığını ilan ettikten sonra içinde bulunduğu uluslararası ortam sebebiyle Kral İdris tarafından Batı bloğuna yakınlştırılmış, 1953-1954 yıllarında yaptığı anlaşmalarla ABD ile İngiltere'ye ülkesinde üs kurmasına müsaade etmiş, buna karşılık olarak da söz konusu ülkelerden teknik ve mali destek almıştır (Akgül, 2011: 52).

1950'lerin sonlarında Libya'da petrolün bulunmasıyla, bölgenin kaderi değişmiş ve 1959 yılına kadar, dış desteklerle ekonomisini ayakta tutan, ABD ve İngiltere'den hava üssü kiralari kazanan ve kendi kendini idame ettiren bir tarım toplumundan, petrol zengini bir monarşik bir yapıya dönüşmüştür. Libya Kralı İdris 1969 yılında, tedavi için Türkiye'de iken, Muammer Kaddafi önderliğindeki genç subaylar, askeri darbe yapmak için kraliyet sarayına düzenledikleri saldırı ile ülkede yönetimi ele geçirmişlerdir. Böylelikle Libya'da monarşi sona erdirilmiş ve yerine Libya Arap Cumhuriyeti kurulmuştur (Akgül, 2011: 53).

Yapılan darbenin kansız olması sebebiyle devrime başta Beyaz Devrim adı verilse de daha sonra 1 Eylül Devrimi olarak isimlendirildi. Kaddafi önderliğindeki 1 Eylül Darbesi'nin ideolojisi ise özgürlük, sosyalizm ve birlik olarak öne çıkacaktı. Devrime müteakip ilerleyen günlerde Kaddafi'nin içinde bulunduğu darbeci grup 12 kişilik Devrim Komuta Konseyi'ni kurdular (Caner ve Şengül, 2018: 51). Devrim konseyinin başına, Kaddafi geçmiş ve önceliğini millileştirme çalışmalarına vermiştir (Akgül, 2011: 53). Kaddafi liderliğindeki konseyin iktidara geldikten sonra ilk yaptıkları işlerden birisi de devletin başkentini Bingazi'den Trablusgarp'a nakletmek olmuştı. Sonraki süreçte Faşizm döneminde ülkeye gelmiş olan İtalyanlar Libya'dan geri gönderildiler (Caner ve Şengül, 2018: 51-52).

Türkiye'nin 1974 yılında gerçekleştirdiği Kıbrıs Barış Harekâtı'nda, uluslararası kamuoyunun Türkiye'ye karşı uyguladığı baskı ve ambargoya rağmen Libya Devleti, Türkiye'ye siyasi, ekonomik ve manevi olarak yardımcı olmuştur. Geçen süreç içinde tek

adam yönetimi oluşturan Kaddafi'ye karşı 2011 yılında, Arap Baharı'nın da etkisi ile muhalif gösteriler yapılmaya başlandı. Zamanla Libya iç savaşına dönüşen bu durum karşısında Kaddafi, NATO'nun askeri müdahalesinin de etkisi ile hızlıca kontrolü kaybederek isyancı güçler tarafından Ekim 2011'de öldürüldü (Demir, 2020: 160).

Yaşanan gelişme üzerine Libya'da 18 ay sürmesi öngörülen Geçici Ulusal Konsey Hükümeti kurularak, Milli Genel Kongre Meclisi çalışmalarına başladı. Ancak Kaddafi sonrası oluşan yeni idare yapısına rağmen Libya'daki devam eden karışıklıklar bitmedi. Bu süreçte Temsilciler Meclisi Tobruk'ta ayrı olacak biçimde faaliyet göstermeye başladı ve taraflar arasında meydana gelen uzlaşmazlık sonucunda ülke yönetiminde iki başlılık oluştu (Demir, 2020: 160).

Libya'da meydana gelen 17 Şubat 2011 devrimini müteakiben, Türkiye Ulusal Geçiş Konseyi'ni "Libya halkının tek temsilcisi" olarak tanımıştır. Trablus'un Ulusal Geçiş Konseyi'nin hakimiyeti altına girmesini müteakiben, Türkiye 2 Eylül 2011 tarihinde Trablus'a Büyükelçi atayan ilk ülke olmuştur. Diğer yandan 2014 yılında Libya'da zayıflayan güvenlik durumu sebebiyle, Bingazi Başkonsolosluğu ve Trablus Büyükelçiliği 2014 yılında geçici olarak faaliyetlerini durdurmuştur. Devam eden süreçte Trablus Büyükelçiliği 2017 yılı Ocak ayında Trablus'ta faaliyetlerine tekrar başlamıştır (Dışişleri Bakanlığı, 2021).¹⁵

Türkiye, Libya'da 2014 yılı sonunda ortaya çıkan diyalog sürecini desteklemiştir. Söz konusu sürecin sonunda nihai hale getirilen Libya Siyasi Anlaşması 2015 yılının sonlarına doğru imzalanmıştır. İki yıllık bir geçiş süreci öngören Anlaşma gereği kurulan Başkanlık Konseyi (BK) 2016 Mart ayında görevine başlamıştır. Başkanlık Konseyi, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 2259 sayılı kararıyla ülkenin tek meşru icra organı olarak görev yapmaktadır. Ayrıca Başkanlık Konseyi'ni karargahını ilk ziyaret eden ülke, Türkiye olmuştur (Dışişleri Bakanlığı, 2021).

Öte yandan Yunanistan ve GKRY'nin, uluslararası hukuka uygun olmayan biçimde Doğu Akdeniz'de bulunan enerji kaynaklarını tek taraflı arama ve çıkartma faaliyetlerine başlama niyet ve eylemleri ve Türkiye'nin Deniz Yetki Alanı'ndaki haklarını gasp etmeye çalışması durumu, Türkiye'nin Akdeniz'deki haklarını ciddi biçimde tehdit etmekteydi. Yaşanan gelişmeler kapsamında Türkiye, Doğu Akdeniz'deki hak, alaka ve menfaatlerini

¹⁵ Türkiye - Libya Siyasi İlişkileri / T.C. Dışişleri Bakanlığı <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-libya-siyasi-iliskileri.tr.mfa> Accessed: 2021-11-09

korumak ve kendisine yönelik Akdeniz'deki kuşatmayı bertaraf etmek maksadıyla Libya'nın meşru yönetimi olan Ulusal Mutabakat Hükümeti (UMH) ile 27 Kasım 2019 tarihinde “Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası ile Güvenlik ve Askeri İşbirliği Antlaşması” imzalandı. Söz konusu antlaşmanın Cumhurbaşkanı tarafından onaylanmasına müteakip 6 Aralık 2019 tarihinde yürürlüğe girdi (Demir, 2020: 161)

Libya'daki UMH, Türkiye ile Libya arasında imzalanan Güvenlik ve Askeri İşbirliği Antlaşması kapsamında, Türk askerini yardım maksatlı olarak Libya'ya resmen davet etti. Yapılan resmi davete olumlu yanıt kapsamında 2 Ocak 2020 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde (TBMM) onaylanan tezkere ile Türkiye'nin Libya'ya asker gönderme kararı alındı. Bu karar Libya'da barış ve istikrarın temini ve Türkiye'nin Libya ve Civar bölgelerdeki hak alaka ve menfaatlerini korumak maksadıyla atılmış önemli bir adım oldu. Söz konusu karar aynı zamanda Türkiye'nin hem askeri gücünü sahada hem de uluslararası hukukta geçerliği olması bakımından diplomatik gücünü masada göstermeyi sağlamasının bir zorunluluğu olarak değerlendirilebilir. Zira Libya'da iç savaşın başladığı andan itibaren İngiltere, Fransa ve İtalya gibi ülkeler başta olmak üzere bölgedeki enerji rezervlerini ve kritik noktaları kontrol etmek ciddi girişimler yapılmaktadır (Demir, 2020: 161–162).

Ayrıca Türkiye'nin Libya'ya resmi davet kapsamında gerçekleştirilen askeri yardım ve desteği oyun değiştirici bir etki oluşturmuştur. Uluslararası kamuoyu konuya olan yaklaşımı kapsamında çeşitli görüşlerini yazılı ve diğer kanallarla ifade etmişlerdir. Dört farklı dilde yayın yapan Alman Düşünce kuruluşunun 2020 yılı raporunda konuya yönelik olarak, 2020'de Libya'da devam eden çatışmaların yoğun bir hal aldığı ve giderek uluslararası bir boyut aldığını aynı zamanda siyasi görüşmeler için de bir fırsat oluşturduğunu belirtiyor. Fakat 2020 yılının ikinci yarısında Türk askeri desteğiyle askeri hareketin seyrinin değiştiğini, Ulusal Mutabakat Hükümeti'nin (GNA)'nın Libya Ulusal Ordusu (LNA)'ya karşı başarılı operasyonlar sayesinde geriye çekilmek zorunda kaldığı ifade edilmektedir (Dorda vd., 2020: 4).¹⁶

Libya'da askeri dengeler açısından Ulusal Mutabakat Hükümeti'nin (GNA) emrinde kara, hava ve deniz/sahil güvenlik güçleri bulunmaktadır. Buna karşılık, Libya Ulusal Ordusu (LNA) olarak bilinen Khalifa HAFTER yönetiminde yarı düzenli askeri birlikler,

¹⁶ <https://www.kas.de/documents/282499/282548/Inside+Libya+Annual+Review+2020.pdf/> (10.11.2021)

milis gruplar, sivil gönüllüler, yabancı birlikler ve paralı askerler karışımından oluşan kara, hava ve deniz unsurlarından oluşmaktadır (Factbook, 2021a).¹⁷

Libya’da demografik yapı tarihi süreçten itibaren nüfusun çoğunluğunu Müslümanlardan meydana gelmiştir(Demir,2020:s.162). Günümüzde 2021 yılı tahminlerine göre toplam nüfusu 7.017.224 olmakla birlikte BM verilerine göre göçmenler toplam nüfusun %12'sinden biraz fazlasını oluşturmaktadır. Ülkede bulunan etnik gruplar Berberi ve Arap %97, diğer %3 (Mısırlı, Yunan, Hintli, İtalyan, Maltalı, Pakistanlı, Tunuslu ve Türk dahil)dağılımı şeklindedir (Factbook, 2021a).¹⁸ Libya’da nüfus oranı, yaklaşık %98 olan Müslümanların önemli bir kısmı Berberi asıllı Araplar olmakla birlikte Tevarikler, Kulaflar ve Tibular da mevcuttur. Ayrıca Osmanlı döneminde bölgeye atanan idareciler, memurlar ve askerlerin buraya yerleşmesi neticesinde Türk asıllı olan veya Kuloğlu olarak adlandırılan insanların nesilleri de burada yaşamaya devam ederek Libyalı olmuştur. Bu insanlardan bir kısmı süreç içinde Araplaşmıştır. Hali hazırda Türkler, özellikle Mısırata’da yoğun olarak yaşamaktadırlar. Bölgede yaklaşık 50.000 Çerkez asıllı insanın da yaşadığı ifade edilmektedir (Demir, 2020: 162).

Libya, Afrika'nın en yüksek kişi başına düşen gelir seviyesine sahip ülkeleri arasındadır. Petrol gelirleri, Libya'nın ana gelir kaynağı olmaya devam ediyor. 21. yüzyılın başında, petrol ve doğal gaz, işgücünün onda birinden daha azını istihdam etmesine rağmen, milli gelirin neredeyse dörtte üçünü ve ülkenin ihracat gelirlerinin neredeyse tamamını oluşturuyordu. Muammer Kaddafi (1969-2011) döneminde devletin ekonomi üzerinde güçlü bir kontrol vardı. Ayrıca ülkenin ekonomi politikasının petrole olan yoğun bağımlılığını azaltmak maksadıyla tarımsal ve endüstriyel gelişmelere vurgu yapılmıştır. Ancak 1980'lerde düşen petrol gelirleri, planlı gelişmelerde sık sık revizyonlara ve gecikmelere yol açtı (Barbour, 2021).

Neredeyse tamamen petrol ve gaz ihracatına bağımlı olan Libya ekonomisi, güvenlik ve siyasi istikrarsızlık, petrol üretimindeki aksaklıklar ve küresel petrol fiyatlarındaki düşüş nedeniyle 2014'ten beri zor durumda. Libya dinarı, 2014'ten bu yana önemli bir değer kaybına uğradı. Bunun sonucu olarak hem resmi ve karaborsa arasındaki kur farkı hem de döviz kurları yükseldi. Dolayısıyla bu durum kayıt dışı ekonominin büyümesine ve

¹⁷ Libya - The World Factbook <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/libya/> Accessed: 2021-11-09

¹⁸ Libya - The World Factbook <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/libya/> Accessed: 2021-11-09

enflasyonun artmasına neden oldu. Ülkede elektrik üretimi için kullanılan yakıtın azlığından dolayı yaygın elektrik kesintileri yaşanmaktadır. Temiz içme suyuna erişim, tıbbi hizmetler ve güvenli barınma dahil olmak üzere yaşam koşullarının tümü 2011'den bu yana azaldı. 2017'de petrol üretimi beş yılın en yüksek seviyesine ulaştı ve günlük ortalama üretim 879.000 varile yükseldi. Bununla birlikte, petrol üretim seviyeleri, Devrim öncesi ortalama yükseklik olan 1'in altında kalmaya devam ediyor (Factbook, 2021).¹⁹

Ülkenin başlıca ihracat ürünleri ham petrol, doğal gaz, altın, rafine petrol, hurda demir olup En fazla ihracat yaptığı ülkeler sırasıyla; İtalya %18, Çin %16, Almanya %15, İspanya %15, Birleşik Arap Emirlikleri %6, Fransa %6, Amerika Birleşik Devletleri %5'lik bir paya sahiptir. İthal ettiği başlıca ürünler rafine petrol, araba, yayın ekipmanları, sigara ve mücevher olup en fazla ithalat yaptığı ülkeler; Çin %16, Türkiye %14, İtalya %9, Birleşik Arap Emirlikleri %9, Mısır %5'lik bir paya sahiptir. Libya Merkez Bankası, çalışanların çoğunluğunun maaşlarını ödemek, yakıt ve gıda için sübvansiyonları finanse etmeye çalışınca 2017'de GSYİH'nın yaklaşık %17'si kadar tahmini bir bütçe açığına meydana geldi. Bu durum ekonomi de bir bütün olarak ciddi bir likidite kısıtlığına neden oldu. Günümüzde Libyalıların yaklaşık üçte biri ulusal yoksulluk sınırında veya altında yaşamaktadır (Factbook, 2021).²⁰

Libya'da uzun dönemli kalıcı nehirler yoktur. Yaylaları boşaltan çok sayıda vadi, yağmurlar sırasında ani sellerle doldurulur, ancak daha sonra hızla kurur. Ülkede bulunan en büyük vadileri, her ikisi de Sidra Körfezi'nin batı kıyısında denize dökülen Wadi Zamzam ve Wadi Bayy al-Kabir'dir. Diğer büyük vadiler Sirte, Zelten ve Fezzan'ın iç havzalarını boşaltır. Bununla birlikte, geniş bir yeraltı suyu da vardır (Barbour, 2021).²¹

Nüfusun %90'ından fazlası, Sahra ve yüzey suyu eksikliği nedeniyle batıda Trablus'ta ve doğuda Al Bayda arasında ve Akdeniz kıyılarında yaşıyor. Ülkenin %90'ından fazlası çöl veya yarı çöldür (Factbook, 2021).²²

¹⁹ Libya - The World Factbook <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/libya/> Accessed: 2021-11-09

²⁰ Libya - The World Factbook <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/libya/> Accessed: 2021-11-09

²¹ Barbour, N. , Fowler, . Gary L. , Cordell, . Dennis D. , Brown, . L. Carl and Buru, Mukhtar Mustafa (2021, November 4). Libya. Encyclopedia Britannica. <https://www.britannica.com/place/Libya>

²² Libya - The World Factbook <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/libya/> Accessed: 2021-11-09

Batıda Al-Jifarah Ovası ve Nafüсах Platosu'nun gri-kahverengi toprakları verimli olmakla birlikte aşırı sulama bölgede toprağın tuzlanması artmasına neden olmuştur. Doğuda, Akhhar Dağları ile deniz arasında uzanan Barce ovasının toprakları hafif ve verimlidir. Geniş vadilerin kıyı deltalarında ve vadilerinde zengin alüvyal topraklar bulunur. Sahra'nın kenarlarında, ekim ve aşırı otlatma, toprağı ciddi şekilde tüketti. Ülkenin geri kalanı rüzgarla aşınmış kum veya taşlı çölle kaplıdır. Bu bölge topraklar, organik madde yönünden içeren, zayıf gelişmiştir (Barbour, 2021).²³

Arazi kullanımı bakımından 2018 yılı verilerine göre ülke topraklarının % 8,8 tarım arazisi olarak kullanılmakla birlikte bu arazinin; % 1 ekilebilir, % 0,2 kalıcı mahsul, %7,6 kalıcı mera, %0,1 orman alanı ve %91,1 diğer alanlar şeklinde dağılım göstermektedir. Toplam sulanan arazi yaklaşık olarak 4700 km² civarındadır. Başlıca su havzası Çad Gölü olup yüzölçümü 2.497.738 km²'dir (Factbook, 2021a).²⁴

2.3.8. Tunus

Akdeniz Havzası'nın güneyinde, Afrika Kıtası'nın kuzey kıyılarında yer alan Tunus, 164.000 km²'lik bir yüzölçüme sahiptir(F. Soykan, 1996: 94). Tunus batı ve güneybatıda Cezayir , güneydoğuda Libya , doğu ve kuzeyde Akdeniz ile çevrilidir(Brown, 2021)²⁵. Coğrafi yüzölçümü bakımından 163.610 km²'lik alanın 155360 km² kara, 8250 km² ise sularla kaplı olup yüzölçümü büyüklüğü bakımından dünyada doksan üçüncü sıradadır. Sınır uzunluğu bakımından Cezayir'le 1034 km, Libya ile 461 km olmak üzere toplamda 1495 km kara hududu bulunmakla birlikte 1148 km Akdeniz'e kıyı şeridi bulunmaktadır (Factbook, 2021).²⁶

Tunus Dorsale veya High Tell olarak adlandırılan güneybatı-kuzeydoğu yönlü bir dağ silsilesi olup, Cezayir'in Sahra Atlası ile Tunus Körfezi'nin güneyinde, kuzeydoğuda ise Sharik Yarımadası yönünde daralır. Tunus'un en yüksek dağı, Cezayir sınırının merkezine yakın bir noktada bulunan Chambi Dağı olup rakımı 1.544 metredir. İkinci en yüksek dağı ise Tunus'un yaklaşık 50 km güneybatısında bulunan Zaghwan Dağı, 1.295 metreye ulaşır (Brown, 2021). Ülkenin en yüksek noktası Chambi dağı, en düşük noktası ise Shatt al

²³ Barbour, N. , Fowler, . Gary L. , Cordell, . Dennis D. , Brown, . L. Carl and Buru, Mukhtar Mustafa (2021, November 4). Libya. Encyclopedia Britannica. <https://www.britannica.com/place/Libya>

²⁴ Libya - The World Factbook <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/libya/> Accessed: 2021-11-09

²⁵ Brown, L. Carl , Barbour, . Nevill , Murphy, . Emma , Talbi, . Mohamed and Clarke, . John Innes (2021, October 11). Tunisia. Encyclopedia Britannica. <https://www.britannica.com/place/Tunisia>

²⁶ <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/tunisia/> (11.11.2021)

Gharsah (-17 m) bölgesi olmakla birlikte ortalama yüksekliği 246 metredir (Factbook, 2021). Tunus'un merkezindeki Dorsale'nin kireçtaşı zirveleri ile Kuzey Tell kumtaşı sırtlarını içeren Kuzeybatıda 900 metre yüksekliğe ulaşan Krumirie Dağları ve Kuzeyde derin girintili çıkıntılı kıyı şeridi boyunca uzanan bir dağ silsilesi olan Mogods, Majardah Nehri vadisi, alüvyonla kaplı bir dizi göl havzasından oluşmaktadır. Bu vadi tarihte antik Roma'nın tahıl ambarı olarak kullanılırken günümüzde de bu özelliğini devam ettirerek Tunus'un en zengin tahıl üreten bölgesidir (Brown, 2021).

Merkezî Tunus olarak adlandırılan bölge ülkenin orta kesiminde yer alan geniş bir platodur. Batıda yüksek stepler, doğuda ise alçak stepler denilen iki kısma ayrılır. En doğuda ise Sûse-Sefâ- kus arasında verimli topraklarıyla tanınan sahil şeridi bulunur. Bu bölgeden içerilere ve güneye gidildikçe bir dizi sıg tuz gölü ve tuzlu bataklıklar geniş bir alanı kaplamaktadır. Bu bataklıkların en büyüğü Şattülcerîd'dir. En güneyde kumlu, taşlı çöllerden oluşan Sahrâ bulunmaktadır. Tunus'un doğu kıyılarında küçük, kayalık ve yerleşim yönünden seyrek olan Karkane adaları ile Cerbe adası yer almaktadır. Daha sonra bir yolla karaya bağlanan Cerbe Adası uzun kumsalları ve birçok vahasıyla bir turizm bölgesidir. Ülkenin kuzeyinde nemli ve ılık Akdeniz iklimi görülürken merkezde yarı kurak, güneyde "sirocco" rüzgârlarının şiddetli sıcaklık ve kuraklığa yol açtığı çöl iklimi yaşanmaktadır. Kuzeyde bulunan dağlık alanda yağış 500-1500 mm. arasındadır. Buna karşılık ülkenin dörtte üçünde yağış miktarı 100 milimetreyi geçmez. Bol yağış alan kuzeybatı yöresinde dağlar meşe ormanlarıyla kaplıdır. Merkezî kesimde güneye doğru ilerledikçe otsu step türlerinden çalılara geçilir. Ayrıca Sahrâ'da vahalar dışında bitki örtüsüne rastlanmaz (Baykal ve Soykan, 2012: 384).

Nüfusun % 98'ini Araplar oluşturur; çok az oranda Berberî, Avrupalılar'dan Fransız ve İtalyanlar bulunmaktadır. Yahudiler geçmişte önemli bir topluluk olduğu halde günümüzde sayıca çok azalmıştır (F. Baykal ve Soykan, 2012: 384-385). Ülke nüfusu 2021 yılı tahminlerine göre 11.811.335 olup bunun içinde; Araplar %98, Avrupalı %1, Yahudi ve diğer %1'lik bir paya sahiptir. Dünyada nüfus büyüklüğü bakımından yetmiş dokuzuncu sırada yer almaktadır (Factbook, 2021).

Tunus Hükümeti, sosyoekonomik kalkınmayı iyileştirmek amacıyla 1960'larda nüfus artışını ve cinsiyet eşitsizliğini azaltmak için ulusal çapta aile planlaması programı başlattı. Söz konusu programla yasal evlilik yaşını yükseltti. Programla uygulanmaya başladığı 1960 yılında, kadın başına doğurganlık oranı yaklaşık yedi çocuk iken günümüzde

bu sayı 2'ye kadar düşürülmüştür. Tunus, Kuzey Afrika ve Orta Doğu'daki komşu ülkelerinin aksine gelecekte, ortalama genç nüfusun daha az olduğu olduğu ilaveten, daha düşük doğurganlık ve ölüm oranları, daha yavaş bir nüfus artış hızı ve daha uzun bir ortalama yaşam beklentisinin olduğu bir ülke konumunda olması öngörülmektedir (Factbook, 2021)

Halihazırda, çalışma çağında bulunan oldukça büyük nüfus, Tunus'un işgücü piyasasını, eğitim ve sağlık sistemlerini zorlamaktadır. Tunus'un büyüyen işgücü, özellikle de artan sayıda üniversite mezunu ve kadınlar arasındaki devam eden yüksek işsizlik durumları aslında, 2011'de Ben Ali yönetiminin devrilmesine yol açan önemli faktörlerdi. Kısa vadede, çalışma çağında bulunan yetişkinler arasındaki sürekli yüksek işsizlik, ilk ve orta öğretimdeki eksiklikler ve süregelen çözüm üretememe gelecekte huzursuzlukların ortaya çıkmasına katkıda bulunabilir. Uzun vadede, sürdürülebilir bir düşük doğurganlık oranı, gelecekte genç nüfusun sayısını azaltarak Tunus'un işgücü piyasası üzerindeki demografik baskıyı hafifletmesi beklense de, istihdam ve eğitim sorunlarının çözümüne katkısının sınırlı olması beklenmektedir (Factbook, 2021).

Tunus'da 1960'larda işçiler, ülkenin içinde bulunduğu kötü ekonomik koşullardan kurtulmak ve Avrupa'nın inşaat ve imalatda düşük vasıflı işgücü ihtiyacını karşılamak maksadıyla Avrupa ülkelerine göç ettiler. Tunus Hükümeti, Tunuslu işçilerin sonunda eve dönecekleri beklentisiyle Fransa, Almanya, Belçika, Macaristan ve Hollanda ile ikili iş anlaşmaları imzaladı. Aynı zamanda, büyüyen petrol endüstrisinde çalışmak için genellikle yasadışı olarak Libya'ya yöneldi. 1970'lerin ortalarında, Avrupa ülkelerinin göçü kısıtlamaya başlaması ve Tunus-Libya gerginliklerinin artmasıyla birlikte, Tunuslu göçmenler Körfez ülkelerine yöneldi. 1983'te Libya'dan kitlesel olarak sınır dışı edildikten sonra, Tunuslu göçmenler büyüyen bir şekilde Avrupa'da bulunan aileleri ile birleşmek için istekle veya yasadışı yollardan Güney Avrupa'ya taşındılar. 2011'de BEN ALI yönetiminin devrilmesinin ardından, Tunuslu işsiz gençler İtalya'ya oradan da Fransa'ya olacak biçimde on binlerce kişi yasadışı göç etmeye çalıştı. Aynı zamanda Libya'daki iç savaştan kaçan binlerce Tunuslu ve yabancı işçi de Tunus'a akın ederek toplu göçe katıldı. İtalya ve Tunus tarafından Nisan 2011'de bir geri kabul anlaşması imzalandı. Anlaşma kapsamında Tunus; yaklaşık 1 milyon Libyalı ve üçüncü ülke vatandaşlarını ülkelerine geri gönderme, yeniden yerleştirme veya barındırma konusunda gerekli işlemleri yaparak Avrupa'ya kaçışın durdurulmasına yardımcı oldu (Factbook, 2021).

Tunus, ekonominin farklı alt sektörlerinde uluslararası özellikte mal ve hizmet üretebilen, iktisat biliminde çeşitlendirilmiş ekonomi diye adlandırılan bir yapıya sahiptir. Kamu ve özel sektör payları açısından ekonomik yapı değerlendirildiğinde, gerçekleştirilen özelleştirme ve liberalleşme adımlarına karşın, karma bir ekonomik yapı görünümü izlenmektedir (Öztürkler, 2012: 59).

Tunus ekonomisinin geneli üzerinden değerlendirdiğimizde, ülkenin bağımsızlığını kazandığı 1956 yılından 1970'li yıllara kadar devletin ekonomik yaşama önemli ölçüde müdahale ettiği söylenebilir. Yabancıların mülkiyetine sahip olduğu geniş araziler 1964 yılında kamulaştırılarak köylülere dağıtılmış, köylüleri tarım kooperatiflerinde örgütlemeye yönelik atılımlarda bulunulmuş, fakat söz konusu girişimlerden kırsal kesimdeki yaygın muhalefet ve kredi veren devletlerin baskısıyla vazgeçilmiştir. Tunus'ta 1972 yılında başlayan özel sektör yatırımlarının teşvik edilmesi amacıyla bazı tedbirler alınmasına rağmen, gerçek anlamda serbest piyasa ekonomisine ancak 1987 yılında başlanabilmektedir. Tunus ekonomisi, başta turizm olmak üzere, hizmet sektörü, tarım, tekstil ve konfeksiyon, hafif sanayiler ile petrol ve fosfat üretimine dayanan büyüyen bir ekonomidir. Kalkınmaya dönük yatırımlarda Avrupa Birliği uluslararası kuruluşlar tarafından önemli mali destek sağlanmaktadır. Dünya genelinde meydana gelen çeşitli ekonomik zorluklara karşı Tunus ekonomisi nispi olarak olumlu görünmeye devam etmektedir. Tunus Hükümeti, ekonomiye yönelik müdahaleleri sosyal istikrar, ücretler ve istihdam üzerindeki olumsuz etkileri en aza indirme öncelikleri üzerinden sürdürmeye özen göstermektedir. İthalatta en büyük pay gıda ürünleri olmakla birlikte ülke, zeytinyağı başta olmak üzere önemli bir tarım ürünleri ihracatçısıdır. Fosfat üretiminde dünyada ilk sıraları alan Tunus, fosfatı işleyerek fosforik asit ve gübreye dönüştürmektedir. Ülkede petrol ve gaz üretilmektedir. İmalat sektöründe ise, tekstil ve deri ürünleri en önemli ihraç kalemlerini oluşturmaktadır (Ticaret Bakanlığı, 2020b: 5–6).

Çeşitli etnik, dini ve kültürlere ev sahipliği yapmış olan Tunus, Berberiler, Kartacalılar, Fenikeliler, Romalılar, Araplar, Osmanlılar ve Fransızlar olmak üzere birçok medeniyetin etkisinde kalmış iki bin beş yüz yıllık bir geçmişe sahiptir (Yaman, 2018: 21).

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra milliyetçilik akımlarının da etkisiyle Tunus'ta bağımsızlık fikirleri filizlenmeye başladı. Tunus'ta bağımsızlık mücadelesine yön vermek amacıyla 1920 yılında Düstur adlı bir siyasi parti kurulmuştur. İçerisinde Müslümanların, dini liderlerin ve tüccarların bulunduğu bu siyasi hareket Fransızların kültüre olan etkilerini

eleştirirerek, gerçek kaynak gördüğü İslami kültüre dönülmesini istiyordu. Söz konusu parti, şehir ve kırsalda dini ve ulusal figürleri kullanarak teşkilatlandı. Partinin önderi olan Abd Aziz Thaalbi ile kendilerini genç Tunuslular olarak tanımlayan parti mensupları, Tunusluların ülke olarak Avrupalılarla aynı haklara sahip olmasını sağlayan anayasa değişikliğini öngören bir belgeyle Fransız yönetimine başvurdular. Söz konusu başvuru başka baskılara sebep olduğu için partinin lideri tutuklandı (Çapar, 2020: 26).

Düstur Partisi'nin o süreçte etkisini kaybetmesi sebebiyle, partiden ayrılan Burgiba liderliğindeki genç üyeler 1934'de aynı partiyi yeniden kurdular. Bu adımdan sonra Fransızların sert tedbirlerine rağmen, bağımsızlığı savundukları için halktan destek almaya başladılar. Bu durumdan hoşlanmayan Fransa, 1934 yılının sonuna yakın Burgiba ve arkadaşlarını tutuklayarak yurt dışına sürgün ettiler. Sürgün olayına karşı çıkan Yeni Düstur Partisi üyelerinin karıştığı şiddet olayları ülkeye yayıldı. Aynı zamanda ülkede devam etmekte olan ekonomik sıkıntılar şiddet olaylarının dozunun artmasına neden oldu (Çapar, 2020:26).

Netice olarak şu ifade edilebilir. Habib Burgiba 1934 yılında, Yeni Anayasa Partisi'ni kurmuş ve Fransızlar tarafından yasadışı olarak nitelendirilen bir özgürlük girişimini başlatmıştır. II. Dünya Savaşı esnasında ülke müttefik ve mihver ülkelerinin mücadele ettiği bir alana dönüşmüştür. İlerleyen zamanda özgürlük mücadelesi ivme kazanmış ve sonunda Fransızlar 1954'te Tunus'la ilgili olarak siyaset tadiline gidip milli önderlerle iletişim kurmuşlardır. Bardo Anlaşmasının 1956 yılı Mart ayında iptaline müteakip Tunus bağımsızlığını elde etmiştir (Ulutaş vd., 2012: 6).

Yetmiş sekiz yıl süren Fransız idaresi 20 Mart 1956 tarihinde Tunus'un bağımsızlığını kazanması ile sona ermiştir. Bağımsızlığa giden süreçte bir aktör olarak Habib Burgiba ve Sosyalist Düstur Partisinin etkisi son derece önemlidir. Bağımsızlığın ilan edilmesinin hemen sonrasında yapılan 22 Temmuz 1957 tarihli seçimlere müteakip monarşi kaldırılarak, cumhuriyet ilan edilmiş ve Burgiba Devlet Başkanı olmuştur. Burgiba, 1975'de ömür boyu cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir. Devam eden süreçte ülkeyi 1987 yılına kadar "tek adam ve tek parti" anlayışıyla yöneten Burgiba, özellikle 1984- 1987 yılları arasında Tunus'ta yaşanan ekonomik ve siyasi problemler yüzünden siyasal meşruiyeti tartışılmaya başlanmıştır. General Zeynel Abidin bin Ali 1987 yılında, Burgiba'nın, sağlık durumunu gerekçe göstererek yönetime "kansız" veya "sessiz" bir darbe olarak adlandırılan demokrasi dışı bir hareketle ele geçirmiştir. Bin Ali, hem muhaliflerle hem de diğer baskı grupları ile

mutabakata vararak, 7 Kasım 1987’de ekonomiyi iyileştireceğini kamuoyuna ilan etmiştir. Siyasal, ekonomik ve özgürlükçü politikaların önceliği olacağı yönünde taahhüt vererek yurt dışında bulunan muhaliflerin Tunus’a geri gelmelerini istemiştir. Böylelikle, Burgiba devrinde tevkif edilen çok sayıda muhalif özgürlüklerine kavuşmuş ve bir müddet de olsa özgürlük yanlısı bir zemin oluşturulmuştur. Bin Ali tarafından uygulanan liberal politikalar, Tunus’ta özgürlükleri nispeten arttırmış ve Batı dünyası ile yakın ilişkiler tesis edilerek gelebilecek tepkilere ön alınmaya çalışılmıştır. Kısa sayılabilecek özgürlük ortamı neticesinde 1990 yılının sonlarına doğru ise muhalif gruplara yeniden baskı yapılmaya başlanmasıyla birlikte 1989 seçimlerinde Bin Ali cumhurbaşkanlığı seçimlerini kazanmış, partisi Anayasal Demokratik Parti ise meclisteki tüm sandalyeleri sahip olmuştur. Bin Ali, 1994 yılında yapılan cumhurbaşkanlığı seçimlerine rakipsiz girmiş olup 1999, 2004 ve 2009 yıllarında yapılan cumhurbaşkanlığı seçimlerinde görevine tekrar seçilmiştir (Karakuzu ve Limon, 2019: 82–83).

Tunus’un Sidi Bouzid kentinde 17 Aralık 2010 tarihinde bir gencin kendini ateşe vermesiyle patlak veren olay toplumun çeşitli kesimlerinin işsizlik, zor yaşam koşulları ve yolsuzluğu protesto ettikleri sokak gösterilerine dönüşmüş, ülkenin hemen tamamına yayılarak eski Cumhurbaşkanı Zeynel Abidin Bin Ali’nin ülkeyi 14 Ocak 2011 tarihinde terk etmesiyle neticelenmiştir. Demokratik dönüşüm sürecini başlatan bu gelişmeyle birlikte, 2011 yılında Tunus’ta yeni Anayasa’yı hazırlayacak olan “Ulusal Kurucu Meclis” (UKM) seçimleri gerçekleştirilmiş, Raşid Gannuşi’nin liderliğini yaptığı Ennahda Hareketi oyların % 40’ını alarak birinci parti olarak çıkmış ve Ennahda, Cumhuriyet için Kongre ile Ettakatol Partileri arasında 21 Kasım 2011 tarihinde koalisyon hükümeti kurulmuştur. (Dışişleri Bakanlığı, 2021).²⁷

2013 yılında ise 2 muhalif milletvekilinin suikast sonucunda hayatlarını kaybetmeleriyle bir siyasi kriz ortaya çıkmıştır. Krizin çözümü ülkede bulunan bazı sivil toplum kuruluşlarının girişimiyle; teknokratlardan oluşacak yeni hükümetin kurulmasını, seçim yasasının hazırlanmasını, yeni anayasa taslağının tamamlanmasını ve seçim tarihlerinin belirlenmesini içeren yol haritası iktidar ve muhalefet partileri tarafından kabul edilmiştir. Bu kapsamda Tunus’un yeni Anayasası Ulusal Kurucu Meclis’te 26 Ocak 2014 tarihinde kabul edilmiş, aynı yıl içerisinde gerçekleştirilen Parlamento ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda Nida Tunus Partisi oyların % 39’unu alarak Parlamentoda 86

²⁷ <https://www.mfa.gov.tr/tunus-siyasi-gorunumu.tr.mfa> (12.11.2021).

sandalyeye ulaşırken, oyların %31'ine sahip Ennahda Partisi 69 milletvekili ile temsil edilmeye hak kazanmıştır. Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde ise, ikinci turda oyların %56'sını alan Tunus'un Çağrısı Partisi lideri Beji Caid Essebsi 31 Aralık 2014 tarihinde Cumhurbaşkanlığı görevini devralmıştır (Dışişleri Bakanlığı, 2021).

Muhafazakar bir hukuk profesörü olan Kais Saied, yorumları ve eleştirileriyle ilk kez ulusal ilgiyi üzerine çekerek 13 Ekim 2019 tarihinde yapılan seçimlerde Cumhurbaşkanı seçilmiş ve halen Cumhurbaşkanı olarak Kais SAIED görev yapmakta olup 11 Ekim 2021'den itibaren Najla Bouden ROMDHANE başbakan olarak görev yapmaktadır. Ülkede seçimler normal şartlarda 5 yıllık bir dönem için yapılmakta olup ilk olağan seçimlerin 2024 yılında yapılması öngörülmektedir (Brown, 2021; Factbook, 2021).

2.3.9. Yunanistan

Resmî adı Hellen Cumhuriyeti olup (Elliniki Dimokratia) Balkan Yarımadası'nın güneyinde yer alan bir Akdeniz ülkesidir. Toplam yüzölçümü adalarla birlikte 131.957 km² olup bunun % 81,2'si (107.196 km²) anakara topraklarından, % 18,8'i (24.761 km²) büyüklü- küçüklü çok sayıda adalar topluluğundan meydana gelmektedir. Güneybatıda İyon (Yunan denizi), güneyde Akdeniz, doğuda Ege denizi ile çevrili bir yarımadadan oluşmaktadır. Anakara bölümü kuzeybatıdan doğuya doğru sırasıyla Arnavutluk, Makedonya, Bulgaristan ve Türkiye ile komşudur. Ülkenin sahip olduğu kıyı toplam uzunluğu 15.000 kilometreyi aşmaktadır. Yaklaşık 500 yıl (1364-1829) Osmanlı hâkimiyetinde kalan Yunanistan 1829'da bağımsız bir krallık haline geldi. Ülkenin ilk temeli, Mora yarımadasından Golos (Volos) ve Arta körfezleri boyunca çekilecek bir çizginin güney kısmı ile Eğriboz ve Kiklad adalarını kapsar. Söz konusu bölgenin yüzölçümü yaklaşık 50.000 km²'dir. Daha sonra elde ettiği toprak kazanımları ile günümüzdeki yüzölçümüne ulaşmıştır. Yunanistan, 1981 yılının ocak ayında Avrupa Birliği'ne tam üye olarak katılmış olup halihazırda tam üyeliği devam etmektedir (Kurt, 2013: 583-584).

Sık sık depremlerin meydana geldiği Ege denizi ve Yunanistan, Alp Himalaya deprem kuşağı üzerinde yer alır. Dağlık bir ülke olan Yunanistan'da Alp dağlarının uzantılarını teşkil eden batıda Pindos Dağları, doğuda Olimpos Dağı, kuzeyde Rodoplar ve güneyde Mora yarımadasında Pelepones dağları bulunur (Kurt, 2013: 584). Yunanistan'ın en yüksek noktası 2.917 mt. ile Olimpos Dağı olurken, en düşük rakımı 0 mt. ile Akdeniz'dir. Ortalama yükseltisi 498 mt.dir (Factbook, y.y.-b).

Yunanistan mineral varlıkları bakımından bir fazlaca çeşit barındırmakta olup, dünya genelinde boksitin en önemli tedarikçilerindendir. Alüminyum, Yunanistan'da çıkarılan başlıca madenler; linyit, petrol, demir cevheri, boksit, kurşun, çinko, nikel, manyezit, mermer ve tuzdur (Ticaret, Bakanlığı, & Dış Temsilcilikler ve Uluslararası Etkinlikler Genel Müdürlüğü, y.y.: 3).

Ayrıca elektrik üretimi için hidroelektrik santrallerinden faydalanılmaktadır. Arazi kullanım bilgileri 2018 verilerine göre; toplam yüzölçümünün %63,4'ü tarıma elverişli arazidir. Bu oranın %19,7'si ekilebilir arazi, % 8,9 kalıcı mahsül, % 34,8 kalıcı mera, % 30,5 orman alanı ve % 6,1 diğer arazilerdir. Toplam arazisinin 15.550 km² sulanabilir seviyededir (Factbook, 2021).

Yunanistan nüfusunun etnik yapısı giderek artan sayıda mülteci ve sığınmacıların ülkeye göç etmesiyle değişmektedir. Yunanistan'da 10.6 milyon insan yaşamaktadır. 2021 yılında 10.6 milyon kişi ile dünyada 79. sırada yer alan Yunanistan nüfusunun 2025 yılında 10.5 milyon kişi olacağı tahmin edilmektedir. Son dönemlerde sayıları bir milyona yaklaşan göçmen ve mülteci Yunanistan'a yerleşmiş bulunmaktadır. Yunanistan'a Ortadoğu ülkeleri, Afrika kıtası, Çin ve Doğu Avrupa ülkelerinden göç almaktadır. Nüfus yaş ortalaması bakımından, Avrupa'nın diğer ülkelerinde olduğu gibi Yunanistan'da giderek yaşlanmaktadır. Yunanistan'ın orta ve uzun vadede karşı karşıya kaldığı en önemli sorunların başında “nüfus yaşlanması” gelmektedir (Ticaret vd., y.y.: 2). Nüfus yoğunluğu orta seviye olmakla birlikte, nüfusun üçte biri büyükşehir Atina'da ve çevresinde yaşamaktadır. Ülke içinde etnik grupların dağılımı 2011 yılı rakamlarına göre %91,6 Yunan, %4,4 Arnavut ve %4 diğer gruplar şeklindedir. Dini inanışların ülke içindeki dağılımı 2015 verilerine göre % 81-90, Rum Ortodoks, % 2 Müslüman ve % 4-15 arası hiçbir ve % 1 hakkında bilgi bulunmamaktadır (Factbook, 2021).

Yunanistan Temel Ekonomik Göstergeler bakımından ekonomik serbestlik endeksine göre dünyada 178 ülke arasında 96., küresel rekabetçilik açısından 141 ülke arasında 59., iş yapma kolaylığı bakımından ise dünyada 190 ülke arasında 79. sıradadır. 1981 yılında Avrupa Birliği (AB) üyesi olan Yunanistan'ın Eurozone'a girdiği 2001 yılından bu yana kamu borcu ve bütçe açığı, parasal birliğe giriş kriteri olan Maastricht Kriterlerini en başından beri karşılamaması süregelen bir tartışma konusu olmuştur. Ekonomik kriz ile beraber bütçe açığı ve kamu borç stoku daha da artmış; kamu harcamaları, sosyal güvenlik alanındaki sistemik sıkıntılar devamlılık göstermektedir. Krizin derinleşmesiyle ilki 2010

yılında kullanılmaya başlayan toplamda 3 adet kurtarma paketi ile Yunanistan'a Avrupa Birliği'nden toplam 256,6 milyar Euro, IMF'den yaklaşık 32 milyar Euro mali yardım sağlanmıştır. Krizi atlatabilmek; AB ve IMF'den alınan yardım paketlerinin koşullarını sağlayabilmek doğrultusunda alınan kemer sıkma politikaları sıkı bir şekilde uygulanmaya çalışılsa da 2015 yılında, Yunanistan IMF'ye olan borç taksidini zamanında ödeyememiş ve IMF borç ödemesini zamanında yapamayan ilk gelişmiş ülke olmuştur. 2018 yılı yılsonu ortalama enflasyonu ise bir önceki yıla göre 0,5 puan azalarak %0,6 olmuştur. 2021 yılında tahmini %0,2 olan tüketici fiyatlarına göre yıllık ortalama enflasyon oranının 2022 yılında %0,8 olacağı tahmin edilmektedir (Ticaret Bakanlığı, 5).

Yunanistan'ın Dış Ticareti ve yatırımları konusunda, 2020 yılında ihracatı bir önceki yıla göre %9,1 düşüş gerçekleşerek yaklaşık 30,7 milyar Avro olurken, ithalatı ise yine bir önceki yıla göre %12,5 düşüş ile 48,6 milyar Avro olarak gerçekleşmiştir. Dış ticaret açığı ise 2020 yılı verilerine göre ortalama 20 milyar Avro olarak gerçekleştirilmiştir. En fazla açık verdiği ürünler; ham petrol, kara taşıtları, doğalgaz, cep telefonları, eczacılık ürünleridir. En fazla ihracat yaptığı ülkeler; İtalya (%11), Almanya (%8), GKRY (%6), Bulgaristan (%5), Türkiye (%4,4) olurken, en fazla ithalat yaptığı ülkeler: Almanya (%12), İtalya (%9), ÇHC (%8), Hollanda (%6) Rusya (%6), Türkiye (%3) olarak gerçekleşmiştir (Erbilgin,2021:6).

Yunanistan'ın yönetim şekli Parlamenter demokrasidir. 300 sandalyeli Yunan Parlamentosu dört yıl için ve genel oyla seçilir. Cumhurbaşkanı, Parlamento tarafından beş yıl için seçilir. Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Hükümet üyelerini atamakla görevlidir; yasaları veto etme yetkisi vardır (Dışişleri Bakanlığı, 2021).

Yunanistan ile Türkiye arasındaki ilişkiler iki ülke için de öncelik sıralamasında önemli bir yere sahiptir. Çünkü iki komşu ülke hem kara hem de uzun bir deniz sınırını paylaşırken, iki ülke arasındaki ilişkiler uzun tarihi geçmişin, Kıbrıs sorununun ve Ege Denizi'nin coğrafi yapısının etkisi altındadır. Yaşanılan bu tarihi geçmiş aynı zamanda iki devlet arasında ciddi bir güvensizliğin de varlık nedenidir. İki ülkede bağımsızlığını birbirine karşı kazanan ve koruyan, bağımsızlık gününü diğerine karşı kazandığı zafer olarak kutlamaktadır (Çelikkol ve Karabel, 2017: 15).

Yunanistan ve Türkiye arasındaki anlaşmazlıkların genel seyrinde konuları tarihsel açıdan, Azınlıklara İlişkin Uyuşmazlıklar, Kıbrıs Uyuşmazlığı, Ege Denizi'ne İlişkin

Uyuşmazlıklar ve İttifak-Birlik Eksenli Uyuşmazlıklar olarak sıralamak mümkündür (Aksu, 2014: 57–58).

Türk-Yunan ilişkileri 1999 yılı itibariyle karşılıklı işbirliği ve diyaloga dayalı yeni bir döneme girmiştir. Bu kapsamda, iki ülke arasındaki uyuşmazlıkların diyalog yoluyla ele alınması amacıyla siyasi istişareler, istikşafi görüşmeler, Yüksek Düzeyli İşbirliği Konseyi (YDİK) gibi çeşitli çözüm yolları geliştirilmiş ve son yıllarda üst düzey ziyaretler artış göstermiştir. Bu mihvalde, Türkiye, bir yandan, sorunların görüşmeler yoluyla çözümlemesi için çaba göstermeye devam ederken, diğer yandan, ikili ilişkilerin her alanda geliştirilmesini hedeflemektedir. Böylelikle her iki ülkenin yararına somut projelerin hayata geçirilmesini desteklemektedir (Dışişleri Bakanlığı,2021).

2.4. DOĞU AKDENİZ JEOPOLİTİĞİ

Jeopolitik kelime anlamı olarak eski Yunancada arz (yer) anlamına gelen “geo” ile yönetim yeteneğini ifade eden “politika” sözcüklerinin bir araya gelmesiyle oluşmuştur. Genel olarak “coğrafyaya dayanan politika” ya da “coğrafyanın yönlendirdiği politika” manasında kullanılmaktadır (Ulaş, 2011: 21).

Dünyada herhangi bir yerin coğrafi konumu, o bölgede yaşayan insanların sosyal, siyasal ve ekonomik ilişkilerinde önemli rol oynar. Coğrafi konum; matematik konum ve özel konum olmak üzere iki şekilde ifade edilir. Matematik Konum, dünya üzerinde bulunan bir noktanın paralel ve meridyenler yardımıyla enlem ve boylamının belirlenmesi olarak ifade edilir. Kısaca; matematik konum ile o noktanın Ekvator ve Başlangıç Meridyenine olan uzaklığı ifade edilirken bu özellik aynı zamanda o bölgenin başta iklim olmak üzere, bitki örtüsü, hayvan toplulukları, toprak tipleri, nüfus ve ekonomik faaliyetleri gibi birçok coğrafi niteliklerini etkiler (İlseven, 2014: 8–9).

Bir ülkenin denizlere, kıtalara, komşu ülkelere, önemli ticaret yollarına göre belirtilen konumuna ise özel konum adı verilir. Ayrıca yeryüzü şekilleri, yer altı zenginlikleri, iklim özellikleri gibi unsurlar da özel konum içerisinde değerlendirilir. Özel konumun bir ülke ya da bölge için ortaya çıkardığı en önemli sonuç, o ülkenin jeopolitik konumunun önemidir. Doğu Akdeniz’in özel konumu, jeopolitik açıdan çok büyük bir öneme sahiptir (İlseven, 2014: 9).

Doğu Akdeniz, geçmişte olduğu gibi günümüzde de jeopolitik, jeoekonomik ve jeostratejik öneme sahip olmuş özellikle ulaşım, ticaret gibi konularda merkez bölge olma

özelliğini hiç kaybetmemiştir. Son dönemlerde bölgede keşfedilen ciddi miktardaki hidrokarbon rezervlerinin bölgenin enerji merkezi olma kapasitesini artırması ve bu bölgeye kıyısı olan çok değişik güç özelliklerine sahip devletlerin uzlaşabildikleri Münhasır Ekonomik Bölgelerinin (MEB) henüz tam olarak bulunmaması bölgede yaşanan hak mücadelesinin giderek artacağına işaret etmektedir (Hava, 2020: 675).

2.4.1. Doğu Akdeniz’de Güç Mücadelesi

Doğu Akdeniz’de güç mücadelesine geçilmeden önce fiziki coğrafya kesimlerine dayalı teorilerin açıklanması gerekmektedir. Fiziki coğrafi bölgelere dayalı Kenar Kuşak, Kara Hâkimiyet ve Deniz Hakimiyet gibi teorilerle teorinin açıklandığı dönemde küresel güç merkezlerinin kendi jeopolitik konumlarına göre politika esasları arz ettikleri görülür (İlhan, 2019: 33).

Ayrıca İlhan (2019) Söz konusu teorilere yönelik olarak;

Fiziki coğrafyaya veya başka bir gerekçeye de dayandırılrsa, doğru hareket tarzına; güçlerin coğrafi ve jeopolitik konumlarını da dikkate alan güç odakları değerlendirmeleri ile ulaşılabilir. Kara Hâkimiyet Teorisi "Kalpgâh'T, Kenar Kuşak Teorisi "dış kenar ay"ı önemli görmüştür. Kalpgâh'a egemen olan SSCB, yeterli güce sahip olmadığı için ikinci aşama olan Asya'nın tamamına egemen olamamış, ABD odaklı Batı Bloku dış kenar ay üzerinde direnme gücüne sahip olduğu için sonuç alabilmiştir. Doğu Blokunun Kore'den ve Afganistan'dan yaptığı iki ciddi çıkış girişimi başarılı olamamıştır. Teorilere daha doğrusu jeopolitik düşüncelere; fiziki coğrafi kesimlerden ziyade küresel güç odakları anlam kazandırır, teorileri ve düşünceleri işlevsel kılar.

şeklinde belirtmiştir. Ayrıca teorilerin Kalpgah’a veya çevresine küresel güçte bir ülkenin egemen olma varsayımına dayandığını belirtir.

Yeni politikalar, mevcut ve görülebilen geleceğin güç odaklarına, bunların coğrafi konumlarına, imkân ve kabiliyetlerine, niyet ve maksatlarına göre belirlenebilir olmalıdır. Ayrıca teoriler; jeopolitik araştırmaları işlevsel kılarak her durumda veri üretilebilmesine ortam sağlamalıdır (İlhan, 2019:35).Yapılan bu çalışmada Doğu Akdeniz coğrafyası özelinde güç dengelerini stratejik bir bakış açısı ile çok yönlü ele alarak ülkelerin gücünün temelini oluşturan milli güç unsurlarını kapasite yönüyle ülkeler sıralamaya çalışılmıştır.

Boğazlar üzerinden Karadeniz’e geçiş imkânı da sağlayan Doğu Akdeniz, küresel güç olmak isteyen devletlerin vazgeçilmez hedefleri arasındadır. Bu nedenle tarihin her döneminde dünyada etkili olan küresel güçler bu bölgeyi kontrol etmek için birbirleri ile bitmeyen bir mücadele içerisinde olmuşlardır. Günümüzde ise Doğu Akdeniz; özellikle

enerji rezervleri üzerinden fırsatlar ve riskler noktasında güç mücadelesine sahne olmaktadır (Duman, 2019: 213).

Doğu Akdeniz’de bol miktarda doğalgaz enerji kaynaklarının araştırılması, paylaşımı ve Avrupa’ya aktarılması maksadıyla oluşturulan GKRY, İsrail, Mısır ve Yunanistan arasındaki işbirliğine karşı, Türkiye’nin Libya ile imzalanan mutabakat sonrasında Libya’da ki iç savaşa müdahil olarak Doğu Akdeniz’de petrol ve doğalgaz arama gemileri gönderip arama faaliyetlerine başlayarak karşılık vermesi bahse konu ülkelerle olan ikili ilişkilerde var olan çatlakların artmasını sağlamıştır. Ayrıca bölge dışı aktörlerin sadece enerji kaynakları değil; bölgede istikrarsızlığın devam ettiği Suriye, Lübnan ve Libya gibi ülkelerde nüfuz alanları oluşturma niyetleri de yumuşak denge ülkeleri ile olan ikili ilişkilerinin daha da gelişmesini sağlamıştır (Duzcu, 2021: 55).

Yapılan çalışmada bilimsel olarak sınırların çizilmesi maksadıyla Doğu Akdeniz’e kıyısı bulunan ülkelerin milli güç unsurları incelenmiştir. Fakat konuya kavramsal bir boyut katabilmek maksadıyla millî gücün önemli bir bölümünü de oluşturan askeri güç unsurlarını küresel aktörler bağlamında Doğu Akdeniz özelinde kısaca değerlendirelim. Değerlendirme esnasında Doğu Akdeniz’in denizel bir bölge olması nedeniyle deniz ve hava güçleri değerlendirmeye alınmaktadır.

Doğu Akdeniz’de gerginliğin artması özellikle bölge ülkelerinin askeri güçlerini bir dış politika aygıtı olarak sıklıkla kullanmalarını beraberinde getirmektedir. Doğu Akdeniz sorunu söz konusu olduğunda akla öncelikle sorunun uluslararası deniz hukuku açısından ele alınması gerektiği gelse de uluslararası ilişkilerin hukuk yerine daha çok güç üzerinden şekillendiği gerçeği bize güç politikası uygulamasının hukukun önüne geçtiğini göstermektedir. Bunları örnekler üzerinde açıklamak gerekirse Libya sorununda, Lübnan’da güç mücadelesinde, Kıbrıs sorununda ve İsrail- Filistin meselesinde gözlemlemekteyiz. Bahse konu meselelerde belirleyici olan hukuk değil güçtür. Güçlü olan aktör gelişmeleri kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirmektedir (Yıldız, 2020: 95).

Küresel aktörler, teknik kapasite ve ekonomik kaynaklar açısından bölgesel aktörlere göre daha zengin olması dolayısıyla askerî güç bakımından da bölgesel aktörlere göre daha iyi konumda olması kaçınılmazdır. Bununla birlikte küresel güçlerin kriz esnasında deniz gücünün büyük bir bölümünü kriz bölgesine intikal ettirmesinin önünde bazı tehditler bulunmaktadır. Öncelikle dünyanın diğer coğrafyalarında bulunan ülkelerle geliştirilen ilişkilere bağlı olarak verilen taahhütler küresel aktörlerin deniz güçlerini bölmesini

gerektirmektedir. Özellikle ABD için Uzakdoğu’da Japonya ve Güney Kore gibi önemli müttefiklerini koruma altında tutabilmek maksadıyla söz konusu bölgede ciddi bir deniz gücü bulundurmaktadır. Yine benzer şekilde Ortadoğu’da bulunan hem müttefiklerini hem de kendi ekonomik çıkarlarını muhafaza edebilmek maksadıyla Basra Körfezi’nde ve Avrupa’da bulunan müttefikleri içinde Akdeniz’de deniz gücü bulundurma zorunluluğu bulunmaktadır (M.Yıldız, 2020: 103–104).

Küresel aktörlerin deniz güçlerini hızlıca tek bir bölgeye intikal ettirerek kullanamamasının bir başka nedeni ülkelerin sahip olduğu coğrafi genişlik ve uzun kıyı şeritleri olarak değerlendirilebilir. Rusya sahip olduğu geniş yüzölçümü ve birden fazla denize kıyısı olması nedeniyle deniz gücünü Kuzey, Baltık, Karadeniz ve Pasifik olmak üzere dörde bölmek durumundadır. İlaveten Hazar Denizi’nde de bir deniz gücünü bulundurduğunu göz önüne aldığımızda bu sayı beşe çıkmaktadır. Bu durum 1904-1905 Rus-Japon savaşında olduğu gibi günümüzde de Rusya için bir dezavantaj oluşturmaktadır (M. Yıldız, 2020: 104).

Söz konusu sınırlamalara karşı küresel aktörler bölge ülkelerinin bazıları ile tarihsel ya da güncel güçlü ilişkileri sayesinde elde ettikleri Askeri Üsleri bulunmaktadır. Bu durum onların Doğu Akdeniz’de etkili bir deniz gücü bulundurmasına yardımcı olmaktadır. ABD Ortadoğu ve Avrupa ülkeleri ile yakın ilişkileri sonucu bölgede devamlı olarak deniz gücü bulundurmasını sağlamaktadır. Bu kapsamda ABD, Akdeniz’de 6.Filoyu ve yine Doğu Akdeniz’e yakın sayılabilecek Basra Körfezi’nde de 5. Filosunu bulundurmaktadır. Bölgede ayrıca ABD kadar olmasa da önemli bir deniz gücü bulunduran ülkeler Rusya ve İngiltere’dir. Rusya, Suriye İç savaşına müdahale ederek ülkede önemli sayılabilecek askeri üs kazanımı olmuştur. İngiltere’nin ise Kıbrıs’ta iki tane askerî üssü bulunmaktadır. Bu bilgiler ışığında bir değerlendirme yapıldığında Doğu Akdeniz özelinde Deniz Gücünün etkin kullanımı noktasında ABD ve Rusya öne çıkmaktadır (M. Yıldız, 2020: 104–105).

Doğu Akdeniz özelinde özellikle Rusya’nın Suriye iç savaşına müdahale ederek bölgedeki konumunu sağlamlaştırdığı söylenebilmektedir. Rusya’nın Doğu Akdeniz’de bulunan askerî gücünü büyük oranda Suriye’deki donanma ve hava üslerinde konuşlandırmaktadır. Bu durumun gelişerek artması halinde Rusya bölge ülkeleri üzerinde bir baskı unsuruna dönüşmesi ihtimali bulunmaktadır.

Küresel Aktörlerin Doğu Akdeniz özelindeki durumu incelendiğinde ABD ve Rusya’nın, bölge ülkelerinin hava gücüne göre sayıca çok daha büyük bir yapıya sahip

olduğu görülmektedir. Küresel aktörlerin hava gücü sayıca fazla olsa da savaş uçaklarının sınırlı olan menzilleri nedeniyle bölgesel krizlere çok sayıda uçakla müdahale etmelerini zorlaştırmaktadır. Bu durum hava güçlerini daha hızlı reaksiyon gösterebilmesi bakımından deniz gücünden daha önemli hale getirmektedir (M. Yıldız,2020: 120).

ABD hava gücü kapasitesi oldukça büyük olmasına karşın sahip olduğu gücün Doğu Akdeniz’de kullanılmasını sınırlandıran birkaç husus vardır. İlk olarak dünyanın çeşitli bölgelerinde askerî üsleri bulunmaktadır. Bu durum Doğu Akdeniz’de aniden ortaya çıkan bir kriz durumunda reaksiyon vermesi açısından süreyi uzatacaktır. İkinci olarak müdahale esnasında diğer ülkelerin hava sahası kullanım durumu sorun olacaktır. Bu durumda hava gücünün etkin kullanımına önemli derecede sirayet edecektir. ABD’nin Ortadoğu ve Avrupa’da birçok askeri üssü bulunmakla birlikte bunların kullanımına yönelik olarak kapasiteleri ve Doğu Akdeniz’e olan mesafeleri hava gücünün etkinliğini azaltan unsurlar olarak değerlendirilebilir (M.Yıldız, 2020: 121).

ABD ve Rusya ile kıyaslandığında daha küçük bir hava gücüne sahip olan İngiltere herhangi bir kriz durumunda Kıbrıs’ta bulunan Askeri üsleri sayesinde kısa sürede reaksiyon gösterebilecektir. Fransa’nın bölgeye olan uzaklığı ciddi bir dezavantaj oluşturmaktadır. Ayrıca İtalya’nın bölgeye yakın olması avantaj sağlarken kapasite bakımından bölge ülkeleri açısından caydırıcı bir etkiye sahip olmadığı söylenebilir (M. Yıldız, 2020: 125).

2.4.2. Jeopolitik Önemi

Akdeniz genelinin geçmişten günümüze jeopolitik önemi incelendiğinde değerlendirmenin üç ana başlık altında yapılabileceği genel kabul görmektedir. İlk olarak, Akdeniz’in uluslararası ticarette sahip olduğu tarihi ve ticari roldür. İkinci olarak, petrolün keşfedilmesiyle Ortadoğu coğrafyasında enerji güvenliğinin kazandığı önem ve sonuncusu da Doğu Akdeniz’de son dönemlerde keşfedilen doğalgaz ve petrol kaynaklarına bağlı olarak kazandığı enerji jeopolitiğidir. Bütün bu durumlar Akdeniz havzasını fırsatlar ve riskler noktasında mücadele alanına çevirmektedir (İ.Şahin ve Günar, 2021: 15).

Akdeniz’in uluslararası ticarette sahip olduğu tarihi ve ticari rol kapsamında Akdeniz’in, Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarını birbirine bağlayan tek deniz yolu güzergâhı olması (İ.Şahin ve Günar,2021:16), tarihsel süreçte Hindistan ve Arabistan’dan gelen ürünlerin zaman içinde artması ile birlikte, Akdeniz limanlarını elinde bulunduranların da kontrolünün sağlayacağı kazanımlar artmaya başlamıştır. Akdeniz, doğudan itibaren başlayacak biçimde artık güçlü olanın kontrol etmeye çalışacağı bir sıcak deniz coğrafyasına

dönüşüyordu. Bu güç mücadelesi, o günden günümüze kadar hiç ara vermeden, ancak şekil değiştirerek devam etmiştir (D.Yıldız, 2008: 41).

Doğu Akdeniz’de, tarihsel süreçte bazı kentler devamlı biçimde önemli olup, bunlardan Mersin-Tarsus, İskenderun limanları tarihte olduğu gibi günümüzde de ticari hareketlilik ve bölgesel güvenlik açısından önemini hala sürdürmektedir. İran ve Hindistan’dan gelen ürünlerin, deniz yolu ile Akdeniz’in diğer liman kentlerine intikalini sağlamak amacıyla sahilde küçük bir liman kenti olarak kurulan İskenderun’un 32 km güneyindeki Arsuz, Antik dönemlerde Doğu Akdeniz’in en önemli liman kentlerinden birisiydi. On iki devletin temsilciliği bulunan İskenderun ilçesi, 1952 yılından günümüze kadar ABD’nin Doğu Akdeniz’deki en önemli ikmal, petrol, yağ ve depolama merkezi konumundadır. Son olarak 1 Mart tezkere krizi olarak bilinen ve 2003 yılında İskenderun Limanına, ABD ordusu tarafından ciddi ölçüde yığınak yapılmış fakat tezkerenin TBMM’den geçmemesi ile limana yapılan yığınaklar ile birlikte ayrılmak zorunda kalınmıştır (Yıldız, 2008: 26- 27–28).

Doğu Akdeniz’in jeopolitik anlamdaki değeri Birinci Dünya Savaşına müteakip, dünyanın ticaret merkezi konumundan hidrokarbon kaynaklı bir mücadeleye dönüşümünün ciddi bir dönüm noktası olmuştur. Temel olarak kömürden petrole evrilme mücadelesi (Ediger vd., 2012: 77), özellikle içten yanmalı motorun icat edilmesiyle birlikte petrolün ikame bir enerji kaynağı olarak öneminin artması, Orta Doğu gibi petrol zengini coğrafyaların kontrol altında tutulmasını (Özekin, 2020: 6), böylelikle Orta Doğuyu hidrokarbon jeopolitiğinin içine almasıyla; Doğu Akdeniz, 20. yy başlarından itibaren küresel jeopolitiğin de önemli bir parçası haline gelmiştir. 1916 yılında imzalanan Sykes-Picot Antlaşması ile başlayıp 1926 tarihli Ankara Antlaşması’na kadar, büyük ölçüde İngiltere, Fransa, Amerika ve Osmanlı arasında süren mücadeleler, 1927 yılında Kerkük’teki Babagürgür sahasında petrol keşfi ile nihayete ermiştir (Ediger vd., 2012: 77). 15 Kasım 1918’de ise, İngilizler’in İskenderun’u yakın gelecekte çok stratejik bir yer olması muhtemel Musul’a karşılık Fransızlara bırakması, İngilizlerin kuvvetle muhtemel Musul’daki petrolün varlığından haberdar olduklarına işaret etmektedir (Yıldız, 2008: 26). Doğu Akdeniz’in enerji ticaretinde var olmaya başlaması, Kerkük petrollerini Akdeniz’e taşıyan petrol boru hattı projeleriyle gerçekleşmiştir. 1934 yılında yaklaşık 1 milyon ton olan Kerkük’teki petrol üretimi 1938 yılında 4,4 milyon tona yükselmiş, bunun 2,2 milyon tonu Trablus (Tripoli), 2 milyon tonu Hayfa (Haifa) Boru Hattı’ndan olmak üzere üretimin

yaklaşık % 95’lik miktarı Avrupa’ya ihraç edilmiştir. Orta Doğuda üretimi yapılması planlanan petrolün Avrupa pazarlarına emniyetli bir şekilde taşınması için düşünülen boru hatlarının son noktaları, dönemin jeostratejik planları kapsamında genellikle Doğu Akdeniz limanları olmuştur (Ediger vd., 2012: 7–78).

İkinci Dünya Savaşı ve sonrasında yaşanan gelişmeler de Doğu Akdeniz’in dünya jeopolitiğindeki artan önemini doğrular yönde gelişmiştir. Stratejik değerde olan petrol kaynaklarına yakınlığı sebebiyle Doğu Akdeniz, savaş boyunca Mihver devletlerinin ilgi odağında bulunmuştur. Savaşın bitmesine müteakip bölge özellikle yeniden yapılanma sürecinde olan Avrupa için ticaret ve enerji geçişi devamlılığı adına hayati öneme haizdir. Soğuk Savaş süresince devam eden çift kutuplu dünya sisteminde ABD’nin 6. Filosuna, İngiliz hava üslerine ve Sovyetler Birliği’nin donanmasına ev sahipliği yapan Doğu Akdeniz artan bir güç mücadelesine sahne olmuştur. Özellikle ABD ve İngiltere’nin Orta Doğu ve Kuzey Afrika’daki menfaatlerinin korunması adına önem taşıyan Doğu Akdeniz, Soğuk Savaş süresince NATO’nun güney kanadının savunulması bakımından hayati bir rol oynamıştır. Özetle tarih boyunca ticaret ve ulaşım güzergahının kontrolü çerçevesinde belirlenen Doğu Akdeniz jeopolitiği 20. yy ilk dönemlerinden itibaren enerji kaynaklarının sevk ve idaresi hususunun da ilavesiyle daha da karmaşık bir görünüm kazanmıştır (Özekin, 2020: 7).

Bugün de Kıbrıs, uluslararası deniz ticareti ile hava ulaşım ağları ile kıtalar arası ikmal noktası durumundadır. Geçmişte enerji kaynaklarına yakınlığı ve sevkiyat yolları üzerindeki konumu nedeniyle Kıbrıs’ın jeopolitik önemi Doğu Akdeniz’de tespit edilen hidrokarbon yataklarından sonra çok daha önem kazanmıştır (İlseven, 2014: 9).

2.4.3. Jeostratejik Önemi

Doğu Akdeniz kıyıları tarih boyunca Pers imparatorlarından Büyük İskender ve Sezar’a kadar birçok önemli liderin Akdeniz ve çevresinde hâkimiyet kurabilmek amacıyla öncelikle kara savaşları ile ele geçirdikleri kıyılar olmuştur. Bölgenin bugün sahip olduğu önem tarih boyunca Doğu Akdeniz’in taşıdığı jeostratejik konum ile bağlantılı olarak çeşitli güç mücadelelerine yol açmıştır. Nitekim bu önem Akdeniz’in tanımında da yatmaktadır (Yıldız,2008: 60). “Karalarla çevrili bir deniz-Denizlerle sarılmış bir kara!”

Doğu Akdeniz’de konumlanan Süveyş Kanalı, Ümit Burnu’ndan geçen Avrupa-Uzakdoğu yolunu 7000 mil kısaltmaktadır. Ayrıca Kıbrıs Adası gibi stratejik bir adaya sahip olması ve Ortadoğu ülkelerine sahil teşkil etmesi sebebiyle tarih boyunca yalnızca bölgesel

değil küresel güçlerin de hâkimiyetlerini dayandırdıkları kritik bir bölge olmuştur. Son yıllardaki gelişmelerle önemi hızla artan Doğu Akdeniz'in güvenliği de önem taşıyan konular arasına girmiştir. Doğu Akdeniz'in güvenliği aşağıda verilen konularla doğrudan ilişkilidir. 1. Enerji ulaşım ve dağıtım koridoru oluşu, 2. Ortadoğu'ya sahil oluşu, 3. Kıyıdaş ülkelerin genel güvenliği, 4. Dünya güç merkezlerinin bölge üzerinde politikaları, 5. Ticari ve askerî trafiğin kavşak noktası olması. Avrupa'nın petrol ikmalinin %70'inin ve ticaretinin %40'ının geçtiği ve Birleşik Devletler Topluluğu'nun ithalatının % 60'ının ve ihracatının %50'sinin yapıldığı bölge olan Akdeniz'in güvenliği, Doğu Akdeniz'in güvenliği ile bir bütündür. Bu nedenle; Doğu Akdeniz'in kontrol ve güvenliğinin sağlanması, küresel güç merkezlerinin politika oluşturma süreçlerinde sürekli yer alan bir konu olmaya devam edecektir (Yıldız, 2008: 56).

Doğu Akdeniz Bölgesi halihazırda dünyanın en sıcak çatışmalarına sahne olmakta, bir türlü bölgede huzur ve güven ortamı sağlanamamakta, başta ABD olmak üzere büyük devletlerin bölgede enerji kaynaklarının kontrolü ve dağıtımını uğrunda mücadeleleri devam etmektedir. Bu bölgeyi bu kadar tehlikeli ve önemli yapan, sahip olduğu enerji kaynakları, stratejik deniz yolları, devlet olma sürecini tam anlamıyla yerine getirememiş Arap toplulukları ve şüphesiz İsrail'dir (Kocamanoğlu, 2005: 272). Bu kapsamda düşünüldüğünde 21. yüzyılın en önemli enerji kaynağı petroldür. Dünya petrol üretiminin %30'unu gerçekleştiren ve bilinen petrol rezervlerinin %65'ine sahip olan Ortadoğu ile bu enerji kaynağına en çok ihtiyaç duyan gelişmiş Avrupa ülkelerine yakınlığı Kıbrıs'ın stratejik önemini artırmaktadır. Kıbrıs, Ortadoğu ile Avrupa arasındaki enerji sevkiyatının en önemli köprü başı konumundadır. Ayrıca Hazar Denizi'nde çıkartılan petrolün Bakü- Tiflis- Ceyhan Petrol Boru Hattı ile Akdeniz'e ulaşmış olması çok önemli bir gelişmedir. Türkiye'nin güneyinde yer alan Ceyhan İstasyonu Kıbrıs'ın tam karşısında olup gerek bu noktayı kontrol etmek gerekse petrolün gemilerle taşınması Kıbrıs için önemli avantajlar oluşturmaktadır. Enerji ile ilgili bir başka nokta ise ada çevresindeki potansiyel petrol ve doğal gaz rezervlerinin varlığıdır. Kıbrıs'ın jeopolitik önemi Doğu Akdeniz'de tespit edilen hidrokarbon yataklarından sonra çok daha önem kazanmıştır. Son yıllarda yapılan araştırmalar adanın çevresinde bu konuda önemli potansiyel olduğunu göstermiştir ve yapılan kazılarda da olumlu sonuçlar alınmıştır (İlseven, 2014: 10).

AB'nin güvenliği ve gelişmesinin, Akdeniz'in güneyindeki durumdan bağımsız olmadığını anlayan AB ülkeleri, 1995 yılında imzaladıkları Barcelona Deklarasyonu ile Av-

rupa-Akdeniz İşbirliği Programını başlatmıştır. GKRY'nin AB'ye dâhil olması ile adanın güneyinde uzun zamandır hızla geliştirilen askerî alt yapı ve yetenekler, AB'ye tahsis edilmiştir. Böylece AB'nin ada üzerinden Doğu Akdeniz'i kontrol etme olanağı artmıştır. Bu kontrol avantajına bir an önce sahip olmak için AB, Kıbrıs konusundaki mevcut uluslararası anlaşmaların hükümlerini görmezlikten gelmiş ve GKRY'ni tek başına birliğe üye yapmıştır. AB bu üyelik sürecinde Doğu Akdeniz'de elde edeceği kazanımların cazibesine kapılarak hareket etmiştir (Yıldız, 2008:78).

Doğu Akdeniz'deki tüm gelişmeler her açıdan Türkiye'yi en üst seviyede etkilemektedir. Doğu Akdeniz hilalinde yer alan ülkeler arasında denize en uzun kıyısı olan ülke Türkiye'dir. Diğer taraftan GAP'ın tam olarak devreye girmesi ile oluşacak ilave ihracat ve ithalat faaliyetleri, İskenderun Körfezi'ni ve bu körfez üzerinden Doğu Akdeniz'in Türkiye için önemini arttıracaktır.

Doğu Akdeniz'i kara, deniz ve havadan en iyi şekilde kontrol edebilecek bir coğrafi avantaja sahip olan ülke olan Türkiye, bölgenin anahtar ülkesi durumundadır. Türkiye'nin bölgede nüfuz alanı yaratmasının önünde çok ince planlarla durmaya çalışan iki ülke, Yunanistan ve Mısır'dır. Yunanistan, Balkanlarda ve Ege'de olduğu gibi Doğu Akdeniz'de ekonomik, politik, kültürel ve askerî nüfuzunu genişletme ataklarına devam etmektedir. Ancak bu politikasına en büyük engel olarak da Türkiye'yi görmektedir (Yıldız, 2008, 68–69).

2.4.4. Bölge'de Bulunan Enerji Kaynakları

Doğu Akdeniz' kıyısı olan Mısır, Türkiye, Kıbrıs (GKRY ve KKTC), Yunanistan, Lübnan, Libya, Suriye, İsrail ve Filistin bölgedeki petrol ve doğal gaz rezervleri üzerinde hak sahibidir. BM Deniz Hukuku Sözleşmesine göre MEB'lerin devletlerin kendi aralarında yapacakları anlaşma ile belirlenmesi gerekmektedir.

Kıbrıs, Lübnan, Suriye ve İsrail arasında kalan ve Levant Havzası adı verilen bölümle ilgili en kapsamlı çalışma Amerikan Jeolojik Araştırma Merkezi (USGS)'nin 2010 yılında yayımladığı rapordur. Bu rapora göre Levant Havzası'nda toplamda 1,7 milyar varillik iki petrol rezervi olduğu, büyük oranda deniz yatağında olan çıkarılabilir doğal gaz rezervinin 3,45 trilyon metreküp olduğu tahmin edilmektedir. Bölgedeki arama çalışmalarında 2009 yılı önemli bir milat olarak görülmektedir (EIA, 2021).

Doğu Akdeniz’de yapılan rezerv tarama işlemlerine göre bölgedeki ilk büyük doğal gaz rezervi Hayfa’nın yaklaşık 90 kilometre açıklarında İsrail’in münhasır ekonomik bölgesinde (MEB) keşfedilmiştir. 1700 metre derinlikte bulunan rezervde 280 milyar metreküp doğal gaz olduğu tahmin edilmektedir. Bu keşiften sonra 2010 yılında Hayfa’dan 130 kilometre açıkta ve 1500 metre derinlikte doğalgaz rezervi bulunmuş ve rezerv miktarının 622 milyar metreküp olduğu tahmin edilmiştir(USGS,2021)

2011 yılında yapılan çalışmalarda Limasol’un 160 kilometre güneyinde ve Leviathan sahasının 30 kilometre batısında yer alan 12 numaralı bloktaki Afrodite sahasında yapılan keşifte 1700 metre derinlikte 129 milyar metreküplük bir rezervin bulunduğu açıklanmıştır. 2015 yılında Mısır kıyılarından 150 kilometre açıkta bulunan Zohr sahasında, o döneme kadar keşfedilen en büyük doğal gaz rezervi olan 849 milyar metreküplük bir kaynak bulunduğu gündeme gelmiştir(EIA, 2021).

2018 yılında, 2074 metre deniz derinliği olan Calypso sahasında toplamda 3 bin 827 metre derinlikteki rezervin 169 milyar metreküp ile 226 metreküp arasında olduğu, 2019 yılında Kıbrıs adası açıklarında Glaucus-1 isimli sahada 142 ile 227 milyar metreküp aralığında büyüklüğe sahip bir doğal gaz rezervi olduğu tahmin edilmiştir

Görüldüğü gibi tarihin şekillenmesinde en büyük katkıları sağlamış olan birçok medeniyetin kurulduğu, küresel ticarete yön veren ve kültürel etkileşimin yüksek olduğu bu bölge yine dünyanın kaderini belirleyecek mücadelelere sahne olacak gibi görünmektedir. Türkiye ve Doğu Akdeniz’e kıyısı olan diğer ülkelerle birlikte enerji ihtiyaçlarını Rusya’ya bağımlı kalmadan karşılamak için dikkate değer çabalar sarf eden ABD ve Avrupa Birliği ülkeleri için de söz konusu mücadelenin artarak devam edeceği yaygın şekilde kabul edilmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇOK KRİTERLİ KARAR VERME TEKNİKLERİ

3.1. KARAR VERME VE KARAR TEORİSİ

Karar verme, günümüzde hem sosyal yaşam hem de iş çevrelerinde karmaşık bir sürece dönüşmüştür. Gelecek hakkındaki belirsiz ortam ve rekabet ortamının getirdiği zorluk karar vermenin zorluğunu büyük oranda artırmıştır. Bilgi ve teknolojinin hızla gelişmesine bağlı olarak yeni problem sahaları ortaya çıkmaktadır. Bu noktada karar vericiler için en iyi alternatifin tespiti oldukça zor bir iştir. Karar vericiler, seçenekler arasından tercih yaparken birden fazla kriteri dikkate alarak birbiri ile çelişen amaçları en etkin şekilde gerçekleştiren seçeneği bulmak zorluğu ile karşı karşıyadırlar. Dolayısıyla karar vericiler elde olan kaynaklarını ve hareket alanlarını, başka kişi ve unsurları nasıl etkileyeceğini göz önüne alarak karar verirler. Kaynakların ihtiyacı karşılayamaması durumunda verilen kararlar işletme, kurum ve kuruluşlar için her zaman en iyi karar olmayabilir (Ersöz ve Kabak, 2010: 98).

İnsanın yaşamıyla başlayan bu süreç bütün yaşamı boyunca da sürmektedir. Bu noktada, iş başvurularının değerlendirilmesi, üniversite tercihi, kuruluş yer seçimi, yeni bir mal (ev, araba vb.) alımı, yaşamak için en iyi şehirlerin sıralanması veya uygun olan vergi kombinasyonunun seçimi gibi örnekler sayılabilir (Atan ve Altan, 2020: 5).

Hızla gelişen teknoloji toplumlarla birlikte, toplumları oluşturan bireyleri de etkilemektedir. Gelişmiş ve büyük organizasyonlar, ileri teknolojiye sahip akıllı sistemler ile donatılmakta böylelikle stratejik seviyedeki kararları doğrudan etkileyebilmektedir. Dolayısıyla yüksek risk içeren kararları verebilmek, her geçen gün daha da karmaşılaşıp zor hale gelmektedir. Büyük organizasyonların yanında artık devletler de kendi imkan ve kabiliyetlerini artırmanın yanı sıra değişen ve giderek karmaşık bir hal alan rakip organizasyonların hamlelerine karşılık hazırlıklı olmaları gerektiği gerçeğinin bilincine varmak durumundadır (Yarman ve Ünal, 2015: 11). Bu kapsamda insan ve teknoloji girdilerini kullanarak mümkün olan en az kayıp ve en çok kazançla rakibin zararsız hale getirilmesi esas alınmalıdır.

3.1.1. Karar Verme Sürecinin Aşamaları

Karar vericiler, karar verme işlemi ile yani mevcut alternatifler arasından bir tercih yapmakla esasen bir sürecin sonucunu açıklamış olurlar (Can, 2018: 1). Söz konusu sürecin aşamaları şu şekilde sıralamak mümkündür:

- a) Amaç Belirleme veya sorun tanımlama
- b) Alternatif çözüm kümesinin ele alınması
- c) Alternatifleri belirlemek için kriter veya kriterlerin belirlenmesi
- d) Alternatiflerin Değerlendirilmesi
- e) Bir alternatifin seçilmesi
- f) Seçilen Alternatifin Yürütülmesi
- g) Sonuçların değerlendirilmesi

Karar verme problemin tanımlanması ile başlayıp en iyi alternatifin seçilmesi ile tamamlanmış olup bu süreç problem çözme sürecinin bir bileşeni olarak değerlendirilir. Karar verme sürecini (a),(b) ve (c) maddelerini problemin yapılandırılması, geriye kalan diğer maddeleri ise problemin analiz edilmesi şeklinde değerlendirebiliriz (Atan ve Altan, 2020: 5).

3.1.2. Karar Verme Süreci Modelleri

Karar verme süreci temel olarak kararın maksadına, süre ve maliyet kısıtları ile problemin karmaşıklığına dayanmakta olup karar vericilere anlaşılabilir ve uygulanabilir bir çerçeve sunar (Yarman ve Ünal,2015: 13).

Kararlar, olaylar ile olayların gerçekleşme olasılıkları arasındaki ilişkiye göre;

- a) Belirlilik halinde karar verme,
- b) Risk ortamında karar verme,
- c) Belirsizlik halinde karar verme,
- d) Kısmi bilgi halinde karar verme,
- e) Karar ağaçları

şeklinde kategorilendirilebilir (Atan ve Altan,2020: 5–6).

Belirlilik halinde karar verme, karar matrisinde tek bir olaya ait seçenek olması ve bununla sonucunun belli olduğu problem tipidir. Belirlilik halinde her bir tercihe ait tam bir bilgi mevcut olup bununla gerçekleşme olasılığı 1'dir. Karar verme problemlerinde belirlilik durumunda amaç eğer maksimizasyon ise; mevcut seçeneklerden getirisi büyük olan, eğer bir minimizasyon ise götürüsü küçük olan tercih edilir (Can, 2018: 3).

Risk ortamında karar verme, belirli sayıda olayın gerçekleşme olasılıklarının bilindiği durumlarda beklenen değerlerin hesaplanmasıyla risk halinde karar verilebilir. Her bir alternatifin her bir koşul altında elde edebileceği sonuçlar belirli bir olasılık dahilinde gerçekleşir. Risk ortamında alternatiflerin ne olacağı önceden kestirilemez. Kararlar; beklenen değer kriteri, en büyük olasılık kriteri ve hırs düzeyi kriteri olmak üzere genellikle üç şekilde belirlenir (Atan ve Altan, 2020: 6).

Belirsizlik halinde karar verme, problemlerinde gelecekteki olaylara ait alternatif sonuçlara ait olasılıklar bilindiği halde belirsizlik halinde böyle bir olasılıktan bahsedilemez. Belirsizlik durumunda karar verme sürecinde karar vericilerin kişisel bilgileri, geçmiş deneyimleri ve bulundukları çevresel şartlar önem arz etmektedir. Belirsizlik ortamında; İyimserlik(Maximax), Kötümserlik (Maximin), Pişmanlık(Minimax),Gerçekçilik (Hurwicz) ve Eş olasılık (Laplace) kriterleri olmak üzere beş adet belirsizlik ortamında karar verme kriteri bulunmaktadır (Atan ve Altan, 2020: 6).

Kısmi bilgi halinde karar verme, olayların meydana gelme olasılıklarının sadece dağılımı ve standart ölçütlerinden bazılarının önceden bilindiği durumlarda kısmi bilgi hakkında karar vermeden bahsedilir. Kısmi bilgilerle karar vermek için olasılık dağılımının medyan, mod, ortalama veya simetrik ölçütleri olan basıklık ve çarpıklık gibi karakteristiklerinin ve dağılımının öncesinde bilinmesi gerekmektedir (Atan ve Altan, 2020: 6).

Karar ağaçları, karar verme probleminin bir ağaç şeklinde gösterimine ve problemin çözümüne yardımcı olan grafiksel bir yöntemdir. Karar ağacı çizimlerinde karar ve olasılık düğümleri olmak üzere, iki tür düğüm bulunmaktadır. Karar ağacında başlangıç noktası köke karşılık gelirken; çıkan dallar ise karar alternatiflerine karşılık gelmektedir. Her bir dal maliyet ya da getiri değeri taşıırken, olasılık düğümünden çıkan dallar ise doğa durumunun gerçekleşme olasılığını taşımaktadır (Atan ve Altan, 2020: 6).

3.1.3. Karar Vermeyi Etkileyen Faktörler

Karar verme sürecine başlamadan önce karar vericinin yapması gereken en önemli husus, kendini bilmesi ve tanımasıdır. Bu kapsamda karar vermeyi etkileyen hususları kişisel, yönetsel ve çevresel faktörler olmak üzere üç ana başlıkta sınıflandırabiliriz. Zaman ve zamanlama faktörü de karar vericinin kararlarını doğrudan etkileyebilmektedir (Yarman ve Ünal, 2015: 14).

Karar vericilerin içinde bulundukları imkanlar dahilinde doğru ve tutarlı karar vermek istemelerine rağmen bu durum onların üzerinde bir baskıya dönüşerek iyi karar verememe endişesine neden olabilir. Karar verirken, toplum, devlet, uluslararası durumlar, politik gelişmeler gibi dış faktörlerle içinde bulunduğu örgütün yapısı, işleyişi, kültürü ile politika ve stratejileri gibi ortamlarda dikkate alınması gerekmektedir. Karar vericiler, verdikleri kararlarda bulunan riski baştan kabullenmeleri gerekmektedir. Ayrıca karar verirken zamanlama faktörü, psikolojik faktörler, eldeki bilginin miktarı ve gücü, önceki kararlar ile kurumun strateji ve politikalarının da yer aldığı yazılı kuralları dikkate almak gerekmektedir (Atan ve Altan, 2020: 7–8).

3.1.4. Karar Verme Yöntemleri

Karar vermede bulunan karar türleri; karar veren kişi sayısı bakımından, bilgi derecesi bakımından, amaç sayısı bakımından ve kriter sayısı bakımından olmak üzere dört grupta toplanabilir. *Karar veren kişi sayısı bakımından* kararlar; bireysel ve grup kararları olmak üzere iki tanedir. *Bilgi derecesi bakımından kararlar*; belirlilik altında karar verme, risk altında karar verme ve belirsizlik altında karar verme olacak biçimde üç bölüme ayrılır. Son olarak kriter sayısı bakımından kararlar; tek kriterli karar verme ve çok kriterli karar verme şeklinde ikiye ayrılmakla (Atan ve Altan, 2020: 9) birlikte yapılan çalışmanın esasını Çok Kriterli Karar Verme (ÇKKV) teknikleri oluşturmaktadır.

3.2. ÇOK KRİTERLİ KARAR VERME TEKNİKLERİ

ÇKKV, çok sayıda kritere göre seçeneklerin avantaj ve dezavantajlarını değerlendirebilen analitik yöntemler topluluğu olup ÇKKV teknikleri, karar verme sürecine destek olmak ve genellikle çelişen kriterlere göre farklı özelliklere sahip alternatifler kümesinden bir ya da daha fazla alternatifin seçimi veya bu alternatiflerin sıralanması maksadıyla kullanılmaktadır (Özden, 2015: 6). Kısaca ifade etmek gerekirse ÇKKV

teknikleri ile karar vericiler farklı özelliğe sahip seçenekleri birden çok kritere göre değerlendirerek sıralayabilirler.

ÇKKV yöneylem araştırması ile yönetim bilimi alanlarının bir alt dalı olarak, karar teorisi ve karar analizinin en yaygın kullanılan yöntemlerinden biridir. ÇKKV teknikleri ile sayısal veya sözel kriterlere sahip olası alternatifler arasından en iyi olanın belirlenmesidir (Atan ve Altan, 2020: 10). ÇKKV, yöneylem araştırmasının son dönemlerde en hızlı gelişen dalı olarak değerlendirilmekte ve bu alanın temelini oluşturan problem çözmede sistem düşüncü, çok disiplinlilik ve bilimsel yaklaşım özelliklerini yenileyerek canlandıran bir alan olarak görülmekle birlikte ÇKKV problemlerinin temel amacı ilgili tüm kriterler bakımından en yüksek seviyede faydayı sağlayan en iyi seçeneğin belirlenmesidir (Ömürbek vd., 2017: 30).

ÇKKV Tekniklerine özellikle kamusal alanda neden ihtiyaç duyulduğu sorusunun cevabı şu şekilde özetlenebilir; kamunun karar aşamalarında sistematik düşüncüyü yaygınlaştırmak, stratejik planlamayı mümkün kılmak, şeffaf ve hesap verilebilir bir yönetim modeli, katılım sağlamayı oluşturabilen ortak bir platform yaratmak, iletişimi kolaylaştırmak ve kamunun çok amaçlı yapısına uygun olduğu ifade edilebilir. Ayrıca insanların çeşitli kaynaklardan gelen farklı ve çeşitli bilgileri yeterli olacak biçimde değerlendir(e)mediği gözlenmiş olduğu için geliştirilmiştir (Kocamustafaoğulları, 2007: 2-4).

Günümüzde karşılaşılan karar verme problemlerinin giderek daha da karmaşık bir yapıya sahip olması sonucunda geliştirilen ve sayıları giderek artan ÇKKV teknikleri; sosyal, kültürel, finansal ve politika gibi birçok alanda ile birçok kurumda kullanımı yaygınlaşmaktadır (Arslankaya ve Göraltay, 2019: 13–14). Hayatın her alanında ve her düzeyde kullanılan ÇKKV teknikleri mikro ölçekte: kişisel kararlar, yatırım kararları, gayrimenkul alımı, kariyer planlaması, günlük kararlar ile aile bütçesi planlamasında kullanılırken orta ölçekte: işletme, örgüt kararları, Stratejik kararlar, üretim planlaması, yatırım kararları, kamu ve kar amacı gütmeyen kuruluşlarda grup kararları, öncelik belirlenmesi gibi alanlarda, makro ölçekte ise devlette bütçe dağıtım aşamaları, yatırım kararları, makro ekonomik hedef belirlenmesi, holdinglerde yatırım kararları, stratejik öncelik belirlenmesi gibi çok fazla sayıda alanda kullanılabilir (Kocamustafaoğulları, 2007: 5–6).

ÇKKV tekniklerinin kullanıldığı bazı büyük bütçeli projeleri şöyle sıralayabiliriz. Norveç Enerji Bakanlığının 542 yatırım projesi arasında değerlendirme ve seçim projesi, Nükleer reaktör yerleşim yeri seçim projesi, Microsoft'ta windows program çalışma öncelikleri ve NATO üst düzey yönetici atama projeleri şeklinde sıralanabilir (Kocamustafaoğulları, 2007: 7).

ÇKKV tekniklerinin temel yapısı incelendiğinde; *Karar Analizi(Fayda Teorisi)* ve *Çok Amaçlı Matematik Programlama* olmak üzere iki başlıktan oluştuğunu görmekte birlikte ÇKKV ile ilgili yapılan ilk çalışmanın **Benjamin Franklin** tarafından çok önemli kararlar alırken kullandığı basit bir kağıt sistemini kullandığı ve sistemin detaylarını da **Joseph Priestly**'e mektupla anlattığı çalışma kabul edilmektedir (Yıldırım vd., 2015: 16).

ÇKKV problemleri, *seçim(Choice) problemleri*, *sınıflama(sorting) problemleri*, *sıralama(Ranking) problemleri* olmak üzere üç ana başlık altında incelenebilir. *Seçim problemlerinde* amaç, en iyi seçeneğin belirlenmesi veya birden çok seçeneğin bulunduğu birbirleri ile kıyas edilmesinin zor ya da eşit aralıklara sahip bir küme içerisinde iyi bir seçimin yapılması işlemidir. *Sınıflama problemlerinde* seçenekler, belirli kriter veya tercihlere göre sıralanarak, benzer özellikleri ve davranışları gösteren seçeneklerin tekrar bir araya getirilmesi sağlanır. *Sıralama problemlerinde* seçenekler iyiden kötüye doğru ölçülebilir ya da tanımlanabilir şekilde sınıflanırlar. Bu düzenleme işlemi çeşitli şekillerde çok parçalı da olabilir (Yıldırım vd., 2015: 19).

ÇKKV Süreci sırasıyla şu aşamalardan oluşur. *Amaçların belirlenmesi*, *kriterlerin oluşturulması*, *alternatiflerin belirlenmesi*, *Alternatiflerin kriterlere göre değerlendirilmesi* *Genel değerlendirme*, *karar* ve son olarak *Kararın incelenmesi* ve *geri dönüş* yapma aşamalarından meydana gelmektedir. Çeşitli ÇKKV metodları bulunmakla birlikte özetle Analitik Hiyerarşi Süreci, Çok kriterli yarar metodları, çok amaçlı optimizasyon metodları, Üstünlük sağlama metodları ve Fuzzy (bulanık, belirsiz) değerlendirmelerin yapıldığı yöntemler bulunmaktadır (Kocamustafaoğulları, 2007: 25). Bazı ÇKKV yöntemleri çok yaygın olarak kullanılırken, bazıları daha az sayıda uygulanma imkânı bulmuştur. Çok kriterli problemlerin çözümünde yaygın kullanımı olan ÇKKV teknikleri şunlardır (Özbek ve Engür, 2019: 3–4):

- AAS
- AHS
- ARAS

- COPRAS (Complex PROportional ASsessment)
- DEMATEL
- Durum Tabanlı Çıkarsama (DTÇ)
- EATWIOS (Efficiency Analysis Technique with Input Output Satisficing)
- EDAS
- ELECTRE
- Entropi
- Gri İlişkisel Analiz
- İstatistiksel Yöntemler
- Matematiksel Programlama
- MAUT (Multi-Attribute Utility Theory)
- MOORA (Multi-Objective Optimization by Ratio Analysis)
- OCRA (Operational Competitiveness RAting)
- ORESTE (Organisation, rangement et synthèse de données relationnelles)
- PROMETHEE (Preference Ranking Organization Method for Enrichment Evaluation)
- SAW (Simple Additive Weighting)
- SWARA
- TOPSIS
- Uzman Sistemler
- Veri Zarflama Analizi (VZA)
- VIKOR (Vise Kriterijumska Optimizacija I Kompromisno Resenje)
- WASPAS (Weighted Aggregated Sum Product ASsessment)
- WPM (Weighted product Method)
- Yapay Zekâ

3.2.1. Entropi Ağırlık Yöntemi

Çok kriterli karar verme metotlarının önemli adımlarından biri de kriter ağırlıklarının tespit edilmesidir (Korucuk ve Turpcu, 2019: 702). Karar verme sürecinde öznelliği ortadan kaldırmak ve kriterlerin önem derecelerini belirlemek amacıyla çok sayıda metot geliştirilmiştir. Bunlardan kriterlerin ağırlıklarını ölçmek maksadıyla Entropi ve LINMAP metotları da kullanılabilir. Entropi yöntemi fen bilimlerinde olduğu gibi sosyal bilimlerde de son zamanlarda kullanılan önemli bir süreçtir (Eş vd. 2017: 203). Bilgi Entropisi kavramı, Shannon ve Weaver tarafından 1947 yılında bilgi karmaşıklığı içinde oluşan belirsizliğin ortadan kaldırılması adına, olasılık teorisinden yararlanılarak literatüre kazandırılmıştır

(Shemshadi vd.,2011:12161). İlerleyen dönemde kriterlerin önem düzeylerini ve ağırlıklarını belirlemek amacıyla Entropi yönteminin ÇKKV problemlerinde kullanılması ilk 1982 yılında Zeleny tarafından önerilmiştir. ÇKKV problemlerine çözüm olarak geliştirilen şekliyle Entropi, maksimum belirsizlik ya da minimum belirliliği açıklamak için, karar matrisinde yer alan kriterlerin objektif olarak ağırlıklandırılmasını sağlayan etkin bir yöntemdir (Salman, 2019: 49–50).

Entropi yönteminde kriter ağırlıklarının elde edilebilmesi için başlangıç karar matrisi yeterlidir ve kriterlerin değerlendirilmesine ihtiyaç olmaması nedeniyle oldukça kullanışlıdır(Salman, 2019: 50–51). Ortaya konulan probleme ilişkin maksimum belirsizlik ya da minimum belirliliği açıklamada etkin yöntemlerden biri olan entropi aynı zamanda insan kaynaklı hataları da ortadan kaldırmaktadır. Uygulamada yöntemdeki değer küçüldükçe düzensizlik derecesi de küçülmektedir.Entropinin güçlü yönü karar vericilerin değerlendirmelerine gerek duymadan alternatiflere ilişkin skorlar üzerinden daha objektif sonuçlar sağlamasıdır (Korucuk ve Turpcu, 2019: 703–704). Entropi yöntemi aşağıdaki adımlardan oluşmaktadır (Shemshadi vd., 2011: 12162–12166; Atalık ve Bakır, 2018: 621–623).

Adım 1: Karar Matrisinin Oluşturulması

Entropi yönteminde öncelikle karar matrisi oluşturulur. m sayıda alternatife ve n sayıda kritere sahip bir ÇKKV probleminin karar matrisi aşağıdaki gibi gösterilmektedir (Shemshadi vd., 2011: 12162–12166).

$$D = [X_{11} \cdots X_{1n} X_{21} \cdots X_{2n} \cdots \cdots X_{m1} \cdots X_{mn}] \quad (3.1)$$

Burada x_{ij} ($i = 1, 2, \dots, m; j = 1, 2, \dots, n$) *i. alternatifi*n *j. kritere göre performans değeridir*.

Adım 2: Normalize Edilmiş Karar Matrisinin Oluşturulması

2. Aşama: Normalize Edilmiş Karar Matrisinin Oluşturulması Veri setini oluşturan değerlerin farklı ölçüm birimlerine sahip olması tutarlılığı bozacağı için, alternatiflerin karşılaştırılabilir olmasını engellemektedir. Bunun için x_{ij} değerlerinin ortak birimlere dönüştürülmesi amacıyla kriterlerin fayda yönlü olması durumunda eşitlik (3.2) ve maliyet yönlü olması durumunda eşitlik (3.3)'e göre ayrı ayrı normalize işlemi yapılarak P_{ij} değerleri bulunur (Shemshadi vd., 2011: 12162–12166).

Kriterlerin fayda yönlü olması durumunda (Shemshadi vd., 2011: 12162–12166):

$$P_{ij} = \frac{X_{ij} - X_{jmin}}{X_{jmax} - X_{jmin}}$$

$$i = 1, 2, \dots, m; j = 1, 2, \dots, n \quad (3.2)$$

Kriterlerin maliyet yönlü olması durumunda (Shemshadi vd., 2011: 12162–12166):

$$P_{ij} = \frac{X_{jmax} - X_{ij}}{X_{jmax} - X_{jmin}}$$

$$i = 1, 2, \dots, m; j = 1, 2, \dots, n \quad (3.3)$$

Bu aşamada her bir alternatif (m) ve kriter (n) için ayrı ayrı normalize edilen r_{ij} değerlerinin yer aldığı $R = f_{ijm \times n}$ matrisi oluşturulur.

Adım 3: Entropi Değerlerinin Hesaplanması (e_j)

Entropi Değerlerinin Hesaplanması (e_j) Bu aşamada her bir kriter için entropi değeri (e_j), aşağıda yer alan eşitlik (3.4) ve (3.5) yardımıyla hesaplanmaktadır (Shemshadi vd., 2011: 12162–12166).

$$e_j = -k \sum_{i=1}^m f_{ij} \ln(f_{ij})$$

$$k = (\ln(m))^{-1}$$

$$i = 1, 2, \dots, m; j = 1, 2, \dots, n \quad (3.4)$$

e_j değerinin hesaplanması için eşitlikte yer alan k (entropi katsayısı) ve f_{ij} değerlerinin bilinmesi gerekmektedir.

$$f_{ij} = \frac{r_{ij}}{\sum_{i=1}^m r_{ij}}$$

$$i = 1, 2, \dots, m; j = 1, 2, \dots, n \quad (3.5)$$

i : alternatifler,

j : kriterler,

f_{ij} : normalize edilmiş değerler,

r_{ij} : verilen fayda değerleri.

Adım 4: Farklılaşma Derecesinin Hesaplanması (d_j)

Her bir kritere ait bilginin farklılaşma derecesinin (d_j) hesaplanması için aşağıdaki eşitlik (3.6) kullanılmalıdır. Bu değer hangi kriterde yüksekse o kriterin önemi daha yüksek olmaktadır (Shemshadi vd., 2011: 12162–12166).

$$d_j = 1 - e_j \quad (j \text{ tane kriter için ayrı ayrı hesaplanmalıdır}) \quad j = 1, 2, \dots, n \quad (3.6)$$

Adım 5: Entropi Kriter Ağırlıklarının Hesaplanması(w_j)

Matriste yer alan farklılık derecelerinin normalize edilmesiyle son olarak objektif ağırlıkları eşitlik (3.7)'de gibi çözüme ulaşılır (Shemshadi vd., 2011: 12162–12166).

$$w_j = \frac{d_j}{\sum_{j=1}^n d_j} \quad (j \text{ tane kriter için ayrı ayrı hesaplanmalıdır}) \quad j = 1, 2, \dots, n \quad (3.7)$$

Her bir kriter için ayrı ayrı hesaplanan entropi kriter ağırlıklarından değeri büyük olana sahip kriter, değerlendirme aşamasında daha önemli olduğu sonucu taşımaktadır (Shemshadi vd., 2011: 12162–12166).

$$w_1 + w_2 + w_3 + \dots + w_n = 1 \quad (3.8)$$

Elde edilen entropi ağırlıklarının toplamı daima 1'e eşittir.

3.2.2. ARAS Ağırlık Yöntemi

ÇKKV yöntemlerinden biri olan ARAS (Additive Ratio Assessment Method) yöntemi, ilk olarak 2010 yılında Zavadskas ve Turskis tarafından geliştirilmiştir (Esra ve Tuş, 2016: 128–131).

Diğer ÇKKV yöntemlerinden değişik olarak, ARAS yönteminde alternatiflerin fayda fonksiyonu değerleri, karar matrisine çözücü tarafından ilave edilen optimal alternatife ait fayda fonksiyonu değeri ile karşılaştırılmaktadır (Sliogeriene vd., 2013: 13–15).

Özetle ARAS Yöntemi alternatiflerin performansını değerlendirirken her alternatifin optimal alternatife oransal benzerliğinden faydalanır (Ecer, 2016: 91–92). Bu nedenle ÇKKV yöntemleri arasında oransal değerlendirme imkanı sunan en uygun yöntem olarak değerlendirilen ARAS Yönteminin uygulama aşamaları (Dadelo vd., 2012: 77–79; Zavadskas ve Turskis, 2010: 164–165; Ömürbek ve Eren, 2017: 32–34; Salman, 2019: 51–53) tarafından önerilen şekliyle aşağıda özetlenmiştir.

Adım 1: Karar Matrisinin Oluşturulması

İlk olarak karar matrisi eşitlik (3.9) oluşturulur. Karar matrisinde m adet alternatif ve n adet kriter için x_{ij} (*i. alternatifin j. kriteri için değeri*) değeri yer almaktadır (Zavadskas ve Turskis, 2010:164–165).

$$D = [X_{01} \dots X_{0j} \dots X_{0n} \ X_{i1} \dots X_{ij} \dots X_{in} \dots \dots \dots X_{m1} \dots X_{mj} \dots X_{mn}] \quad (3.9)$$

m : alternatif sayısını,

n : kriter sayısını,

x_{ij} : *i. alternatifin j. kriterde gösterdiği performans değerini,*

x_{0j} : *j. kriterin optimal değerini ifade etmektedir.*

ARAS yönteminde karar matrisi oluşturulurken, çözücü tarafından bulunan optimal değerler en üste yazılır. Kriterlerin Optimal değerleri bulunurken, kriterler eğer fayda yönlü ise kriterin maksimum değeri, kriterler eğer maliyet yönlü ise kriterin minimum değeri alınır (Ömürbek ve Eren, 2017: 32–34).

Adım 2: Karar Matrisinin Normalize Edilmesi

Bu aşamada kriterlerin fayda ve maliyet yönlü olma durumlarına göre normalizasyon işlemi 0-1 aralığı esas olacak şekilde yapılır (Ömürbek ve Eren, 2017: 32–34).

Kriter eğer fayda yönlü ise; her bir değer ait olduğu sütun toplamına bölünerek işlem gerçekleştirilir (Zavadskas ve Turskis, 2010: 164–165).

$$x_{ij} = \frac{x_{ij}}{\sum_{i=0}^m x_{ij}} \quad (3.10)$$

Kriter maliyet yönlü ise; eşitlik (3.11) kullanılır (Zavadskas ve Turskis, 2010: 164–165).

$$x_{ij} = \frac{\frac{1}{x_{ij}}}{\sum_{i=0}^m \frac{1}{x_{ij}}} \quad (3.11)$$

Elde edilen değerler normalize karar matrisine yerleştirilir.

Adım 3: Ağırlıklı Karar Matrisinin Oluşturulması

Ağırlıklar analiz sonuçlarını doğrudan etkilediği için ağırlıkların titiz ve dikkatlice belirlenmesi büyük önem taşımaktadır. Yapılan çalışmada kriterler farklı önem derecelerine

sahip olduğunda kriterlerin ağırlıklandırılması gerekir. Bu aşamada kriter ağırlıkları 0-1 arasında değer alırken toplamalarının 1'e eşit olması gerekir (Salman, 2019: 51–53).

Bu aşamada uzman görüşleri alınarak ağırlıklandırılma yapılabilir ya da ÇKKV teknikleri kullanılarak da gerçekleştirilebilir. Bu çalışmada bir önceki aşamada bulduğumuz entropi ağırlık değerleri kullanılmıştır (Salman, 2019: 51–53).

Ağırlıklı normalize değerler eşitlik (3.12) ile belirlenir. Formülde w_j , j kriterinin önem ağırlığını, $\bar{x}_{ij}$ ise j kriterinin normalize edilmiş değerini ifade etmektedir (Ömürbek ve Eren, 2017: 32–34).

$$\hat{x}_{ij} = \bar{x}_{ij} w_j; i=0,1,2,\dots,m \quad (3.12)$$

Adım 4: Optimallik fonksiyonunun hesaplanması (S_i)

Bu adımda her bir alternatif için optimal değerler bulunur. Bu işlem eşitlik (3.13) ile hesaplanır. Özetle ağırlıklandırılmış karar matrisinde yer alan alternatiflerin bütün kriterlere ait değerleri toplanır (Zavadskas ve Turskis, 2010: 164–165). S_i değeri i. alternatifin optimal değeridir. Sonuç olarak S_i değeri ne kadar büyükse o kadar iyidir şeklinde yorumlanabilir (Salman, 2019: 51–53).

$$S_i = \sum_{j=1}^n x_{ij}; \quad i = 1, 2, 3, \dots, m \quad (3.13)$$

Adım 5: Fayda Derecesinin (K_i) Hesaplanarak Sıralamanın Elde Edilmesi

Alternatiflere ait S_i değerleri, S_0 optimal değerine oranlanarak K_i fayda dereceleri eşitlik (3.14) yardımıyla hesaplanır (Ömürbek ve Eren, 2017: 32–34).

$$K_i = \frac{S_i}{S_0}; \quad i = 1, 2, 3, \dots, m \quad (3.14)$$

K_i oranı hesaplandığında 0,1 aralığında değerler alır. Alternatiflere ait bu değerler büyükten küçüğe doğru sıralanır (Salman, 2019: 51–53).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

UYGULAMA

4.1. DOĞU AKDENİZ ÜLKELERİNİN MİLLİ GÜÇ UNSURLARININ ÇOK KRİTERLİ KARAR VERME TEKNİKLERİ İLE İNCELENMESİNE YÖNELİK BİR UYGULAMA

Çalışmanın bu bölümünde, sırasıyla araştırmanın amacı ve önemi ile ilgili bilgiler verilip daha sonra araştırmanın örnekleme ile verilerin elde edilmesi ve yöntemi açıklanacaktır. Uygulama bölümünde ise analizler ve bulgular hakkında bilgiler değerlendirilerek bölüm sonlandırılacaktır.

4.1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Büyük kültür tarihçisi Gordon Childe ile birlikte çalışmış olan Leslie White²⁸ gelişmiş olarak görülen toplumlarla ilkel sayılan toplumlar arasındaki gelişme farkını açıklarken, kullandıkları enerji miktarını esas alarak, toplumun gelişmişliğini belirleyen unsur; kullandığı enerji miktarı ile ilişkilendirmiştir. İnsanlığın evrimi sürecinde enerji kaynakları olarak beden gücü, evcil hayvanlar, su-rüzgar gücü, buhar, fosil yakıtlar ve nükleer enerjinin kullanıldığını ve daha yüksek miktarda enerjiyi kontrol edebilen toplumların, daha düşük enerjiyi kontrol eden toplumları askeri ya da iktisadi olarak boyunduruk altına aldığını belirtmektedir.

Ayrıca Doğu Akdeniz, Braudel'in *longue durée* yaklaşımı çerçevesinde incelendiğinde, tarihin her döneminde ait olunan dönemin stratejik ürünlerinin ticaretinde Levant'ın çok önemli bir merkez olduğunu söylemek mümkündür. Levant'ın bu özelliğini muhafaza edebilmesinin en önemli şartı ise, bölgenin bir devletin/gücün hegemonyası altında olması gerektiği, Levant'ın iki veya daha fazla çok devletin mücadele alanı haline geldiği dönemlerde dünya ticaretindeki önemi azalmış ve dolayısıyla bölgenin refahı ve istikrarı da bu durum bağlı olarak düşüşe geçtiği görülmektedir.

Doğu Akdeniz'in tarihsel süreçten bugüne var olan jeopolitik önemi büyük enerji kaynağı rezervlerinin keşfi ile daha da hassas bir hal alarak hem bölge ülkeleri hem de küresel güçler için fırsatlar ve riskler noktasında ittifak ve anlaşmazlıkların haritasını güç

²⁸ 1900-1975 Yılları arasında yaşamış Evrim teorileriyle tanınan Amerikalı antropolog. Bkz.https://cdnacikogretim.istanbul.edu.tr/auzefcontent/20_21_Bahar/sosyal_antropoloji/3/index.html
Accessed: 2021-11-18

üzerinden yeniden şekillendirme durumunu ortaya çıkarmıştır. Gerginliğin böylesine arttığı bir dönem ve bölgede her ne kadar uluslararası hukuk kuralları söylemi olsa da uluslararası hukukun kendi anarşik ortamı nedeniyle kısa ve orta vadede, anlaşmazlıkların haritasının güç üzerinden şekilleneceği kaçınılmazdır. Bu noktada ülkelerin milli hedeflerinin dayanağı olan milli gücü, özellikle de askeri gücü hasım taraf için ya caydırıcılık ya da fırsat oluşturmaktadır. Söz konusu gücün rasyonel bir şekilde hesaplanabilmesi karar vericinin kriz bölgesine yönelik vereceği stratejik kararın rasyonel gerekçesini oluşturmaktadır.

Böylesine bir ortam içerisinde Doğu Akdeniz’e kıyısı bulunan ülkelerin kendi hak alaka ve menfaatlerini koruma ve sürdürme noktasında söz konusu ülkelerin güçleri, caydırıcılık bakımından önem arz etmektedir. Bu bağlamda kıyıdaş devletlerin mevcut durumlarını değerlendirebilmek maksadıyla verilecek kararlarda diğer devletlerle yapılacak mukayeselerde, milli gücü oluşturan verilerin rasyonel bir şekilde ölçülüp değerlendirmeye sunulması, yani karar destek sistemlerinin etkin bir şekilde çalıştırılması verilecek siyasi kararların doğruluk payını önemli derecede etkileyeceği değerlendirilmektedir.

Karmaşık problemlerin çözümünde kullanılan yöntemler ve bulunması gereken çözümler duruma göre çok farklılık arz eder. Çok sayıda birbiriyle çelişen kriterin/tutumun söz konusu olduğu durumda alınan karar ÇKKV olarak bilinir. ÇKKV ortaya çıkarılan kriterlere göre en uygun çözümün belirlemesi sürecidir. Bu çalışmada Doğu Akdeniz’de kıyısı bulunan ülkeler bağlamında menfaati bulunan ülkelerin, bütün güçlerinin bileşkesini oluşturan Milli Güç unsurlarının kriterleri belirlenerek, ÇKKV teknikleri ile karşılaştırılması yapılarak ortaya çıkan durum siyasi kararlara rasyonel bir gerekçe oluşturmaları maksadıyla karar destek sistemlerine yardımcı olacak şekilde çalışılmıştır.

Çalışmanın önemi Doğu Akdeniz bölgesine yönelik olarak ÇKKV teknikleri ile milli güç ölçümü daha önce nadir olmakla birlikte Entropi ve Aras yöntemi ile ölçüm yapılan çalışmalara literatürde rastlanmamıştır. Bu kapsamda Doğu Akdeniz Bölgesi’nde bulunan ülkelerin milli güç durumları ilk defa bu yöntemle bu çalışmada ile hesaplanmaktadır. Milli güç ölçümüne yönelik yapılan çalışmalar hem Türkiye’de hem de dünyada sayıca az olmakla birlikte yapılan çalışmalar genel itibarıyla istatistiksel olarak eldeki mevcut bilginin yorumu, faktör analizi ya da cebirsel yöntemlerle yapılmıştır. Bu çalışmada hem dünya da problem çözümü için kullanılan yöneylemin bir alt dalı olan ÇKKV tekniklerinden olan Entropi ve Aras ilk defa kullanılmış hem de yüz doksan bir (191) kriterle en fazla sayıda olacak biçimde, milli güç kapasite yönünden hesaplanmıştır. Özellikle ARAS yönteminin seçilmesinin

sebebi bu yöntemle bölge ülkelerinin en iyi özelliklerini yansı Böylelikle bu çalışmada yapılan güç ölçümü başka bölge ya da coğrafyalara da uygulanarak literatüre katkı sağlaması öngörülmektedir. Son olarak yapılan çalışma kapsamında elde edilen veriler ülkeler için stratejik istihbarat maksatlı olarak da kullanılabilir.

4.1.2. Araştırmanın Örnekleme ve Verilerin Elde Edilmesi

Çalışmanın maksadı doğrultusunda araştırmanın evrenini Doğu Akdeniz’de kıyısı bulunan ülkeler oluşturmaktadır. Yaptığımız çalışmada coğrafyanın sınırlarını belirlemek maksadıyla çerçeveyi belirlerken bazı hususlar göz önünde tutulmuştur. Levant Bölgesi Batıda Akdeniz, doğuda ise Mezopotamya ile sınırlandırılmış olup, günümüz ülkelerinden Türkiye, Suriye, Lübnan, İsrail, Ürdün, Filistin ve Mısır’ı kapsamaktadır. Fakat bu çalışmada Levant daha geniş kapsamda kullanılarak Milli Savunma Üniversitesi (MSÜ) tarafından yayınlanan Güvenlik Teorileri ve Bölgesel Tehdit Analizi yayınında olduğu gibi Tunus, Libya, Mısır, Filistin, İsrail, Lübnan, GKRY, KKTC, Suriye, Türkiye ve Yunanistan olacak şekilde on bir ülke ile Ege Denizi’de kapsam içine alınmıştır. Fakat KKTC’nin Türkiye dışında başka bir devlet tarafından tanınmaması, Filistin’in de uluslararası kamuoyundaki çekişmeli durumuna bağlı olarak çoğu verisine yapılan çalışmanın kapsamını karşılayacak biçimde ulaşamadığından dolayı hesaplamaya dahil edilmemiştir. Araştırmada evrenden örnekleme giderken çalışmanın amacına uygun olabilmesi için bazı kriterler ele alınmıştır. Dünya kalkınmışlık indeksini göstermek üzere World Bank(worldbank,2021) tarafından yayınlanan 1443 kriter üzerinden daha önce yapılan çalışmalarda yaygın olarak kullanılan başlıklarda yer alan 168 kriter seçilmiştir. Ayrıca World Bankta bulunmayan askeri kriterler, benzer çalışmalarda yaygın olarak kullanılan Military Balance²⁹ veri tabanından birinci bölümde sunulan benzer çalışmalarda en fazla kullanılan 23 kriter hesaplamaya dahil edilmiştir. Kavramsal bakış açısı oluşturulması ve trend etkisine yakalanılmaması maksadıyla Askeri Unsurlar, Bilimsel ve Teknolojik Unsurlar, Coğrafi Unsurlar, Ekonomik Unsurlar, Enerji, Sağlık ve Sosyo Kültürel Unsurlar olmak üzere yedi ana kriterin altında yüz doksan bir (191) kriterin 2000-2020 yılları arasındaki son yirmi bir yıllık ortalaması alınmıştır.

²⁹ <https://www.iiss.org/blogs/analysis/2021/02/military-balance-2021-introduction>

4.1.3. Araştırmada Kullanılan Yöntemler.

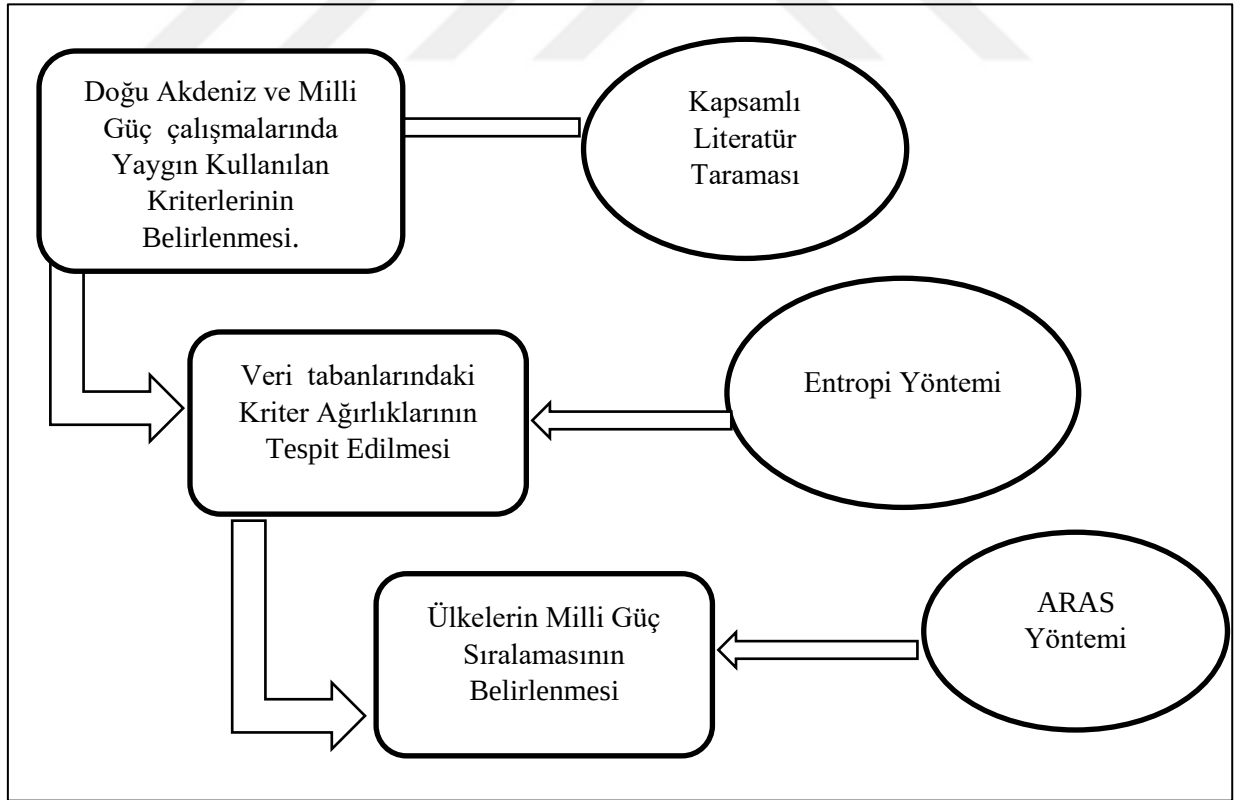
Doğu Akdeniz’de kıyısı bulunan ülkelerin milli güce göre sıralanmasını amaçlayan bu çalışma kapsamında öncelikle farklı kriterler kullanılarak ele alınan milli güç unsurları için bu kriterlerin ağırlıklandırılması önem arz etmektedir. Elde edilen ağırlıklar milli gücü oluşturan kriterlerin önem düzeylerini göstermektedir. Kriterlerin ağırlıklandırılması için Entropi yöntemi ve ülkelerin milli güç performanslarının sıralandırılması için ise ARAS yöntemleri kullanılmıştır.

4.1.4. Kriterlerin Belirlenmesi

Çalışma kapsamında, milli gücün ölçümüne yönelik çalışmalar birinci bölümde Doğu Akdeniz’de kıyısı bulunan ülkelerle ilgili çalışmalar ikinci bölümde olacak biçimde kapsamlı bir literatür taraması yapılmıştır. Elde edilen verilerle kriterler belirlenmiş, Entropi yöntemi ile kriterlerin ağırlıkları tespit edilmiş müteakiben ARAS yöntemi ile ülkelerin milli güç performanslarının sıralaması yapılmış olup süreç Şekil 1’de sunulmuştur.

Şekil 1

Doğu Akdeniz Ülkelerinin Milli Güç Performanslarını Belirleme Süreci

Çalışmada 7 ana kriter ve bunlara ait 191 alt kriter belirlenmiştir. Askeri Unsurlar, Bilimsel ve Teknolojik Unsurlar, Coğrafi Unsurlar, Ekonomik Unsurlar, Enerji, Sağlık ve Sosyo Kültürel Unsurlar belirlenen yedi ana kriterdir. Ana Kriterlerin baş harfleri alınarak alt kriterlere sırasıyla verilmiş ve kriterler bu şekilde isimlendirilmiş olup elde edilen kriterler Tablo 1’de sunulmuştur. Ayrıca çalışmada milli güç performansları yönünden karşılaştırılacak olan Doğu Akdeniz ülkelerinin Tunus, Libya, Mısır, Filistin, İsrail, Lübnan, GKRY, KKTC, Suriye, Türkiye ve Yunanistan alternatifler olarak belirlenmiştir. Yunanistan, Türkiye, Suriye, Lübnan, İsrail, GKRY, Mısır, Libya ve Tunus ülkelere ait Worldbank ve Military Balance veri tabanlarından elde edilen veriler kapsamında 2000-2020 yılı arasındaki son yirmi yıla ait benzer çalışmalarda yaygın olarak kullanılan toplam yüz doksan bir kriter Ek 1’de sunulmuştur. Normalizasyon işlemleri kriterlerin fayda ve maliyet yönlü olmalarına göre değişiklik göstermektedir.

4.1.5. Entropi Yöntemi ile Kriterlerin Ağırlıklarının Belirlenmesi

Entropi Yöntemi ile kriterlerin ağırlıklarının belirlenmesinde aşağıdaki adımlar izlenmiştir.

Adım 1: Karar Matrisinin Oluşturulması

Çalışmada kriter ağırlıklarının hesaplanması için Entropi yöntemi kullanılmıştır. Toplanan verilerden alınan kriterlere ait ortalama değerler belirlenmiş, karar matrisinin oluşturulması için Ek 1’de sunulmuştur.

Adım 2: Normalize Edilmiş Karar Matrisinin Oluşturulması

Öncelikle karar matrisinin fayda ve maliyet kriterine göre normalizasyon işlemi eşitlik (3.2) ve eşitlik (3.3) yardımıyla yapılmıştır ve elde edilen sonuçlar Ek 2’de sunulmuştur.

Daha sonra her bir ilgili kriter değerinin toplamına ilgili alternatifin kriter değeri bölünerek karar matrisi normalize edilmiştir.

Adım 3: Entropi Değerlerinin Hesaplanması

Bu adımda yapılan işlemler sırasıyla Ek 3,4 ve 5.’te sunulmuş olup her bir kriter değerinin (P_{ij}), logaritma değeri alınmış ($\ln_{ij}$), alınan bu logaritma değerleriyle kriter değerleri çarpıldıktan sonra bulunan değerlerin toplamaları alınarak e_j değeri eşitlik (3.4)’e göre hesaplanmıştır. $K=1/\ln.n$, sabit bir sayı olmak üzere $0 \leq e_j \leq 1$ olmasını sağlar. Bu çalışmada, $n=$ (yani alternatif sayımız olduğundan) $K=1/\ln 9= 0,455119613$ olarak

hesaplanmıştır. d_j değerleri eşitlik (3.6) yardımıyla hesaplanmış, En son adımda, her bir d_j değeri toplam d_j değerine bölünerek kriter ağırlıkları hesaplanmıştır. Bu aşamada eşitlik (3.7)'den faydalanılmıştır. Elde edilen ağırlıklar 0 ve 1 aralığında olmalı ve ağırlıkların toplamı 1 değerini vermelidir. Bu ağırlıklar ARAS yönteminde kullanılacaktır.

Buna göre en önemli kriter %21,9 ağırlık değerine sahip olan Ekonomik Unsurlar kriteridir. İkinci sırada Coğrafi Unsurlar kriteri ise %17,3'tür. Üçüncü sırada bulunan Sosyo Kültürel Unsurlar %16,8; dördüncü sırada %16,6 önem derecesi ile Enerji; beşinci sırada %13,8 ile Askeri Unsurlar; altıncı sırada % 7,6 önem derecesi ile Bilimsel ve Teknolojik Unsurlar ve son sırada % 6 önem derecesi ile Sağlık unsuru yer almaktadır.

4.1.6. ARAS Yöntemi İle Alternatiflerin Sıralamasının Belirlenmesi

Adım 1: Karar Matrisinin Elde Edilmesi

ARAS yönteminde karar matrisini oluştururken ilk satırda eşitlik (3.9) ve eşitlik (3.10) yardımıyla optimal değerler belirlenir. Optimal değerler belirlenirken; her bir kriterin alternatif değeri için eğer kriter fayda yönlü ise en yüksek değer, maliyet yönlü ise en düşük değer alınır. ARAS yöntemine ait oluşturulan karar matrisi Ek 6'da sunulmuştur.

Adım 2: Karar Matrisinin Normalize Edilmesi

Bu aşamada eşitlik (3.10) yardımıyla, kriter performans değerinin maksimum olması isteniyorsa, optimal değerlerle birlikte her bir kriterin alternatif değeri kendi sütunundaki toplam değere bölünür. Eğer kriter performans değerinin minimum olması isteniyorsa, eşitlik (3.11) kullanılarak hesaplanan değerlerden sonra yine aynı şekilde her bir kriterin alternatif değeri kendi sütunundaki toplam değere bölünür. Elde edilen değerler Ek 7'de sunulmuştur.

Adım 3: Ağırlıklı Normalize Edilmiş Karar Matrisinin Oluşturulması

Bu aşamada eşitlik (3.12) yardımıyla, her bir kriterin alternatif değeri daha önceden hesaplanan Entropi değerleriyle çarpılır. Elde edilen değerler Ek 8'de sunulmuştur.

Adım 4. Optimallik Fonksiyon Değerlerinin Hesaplanması

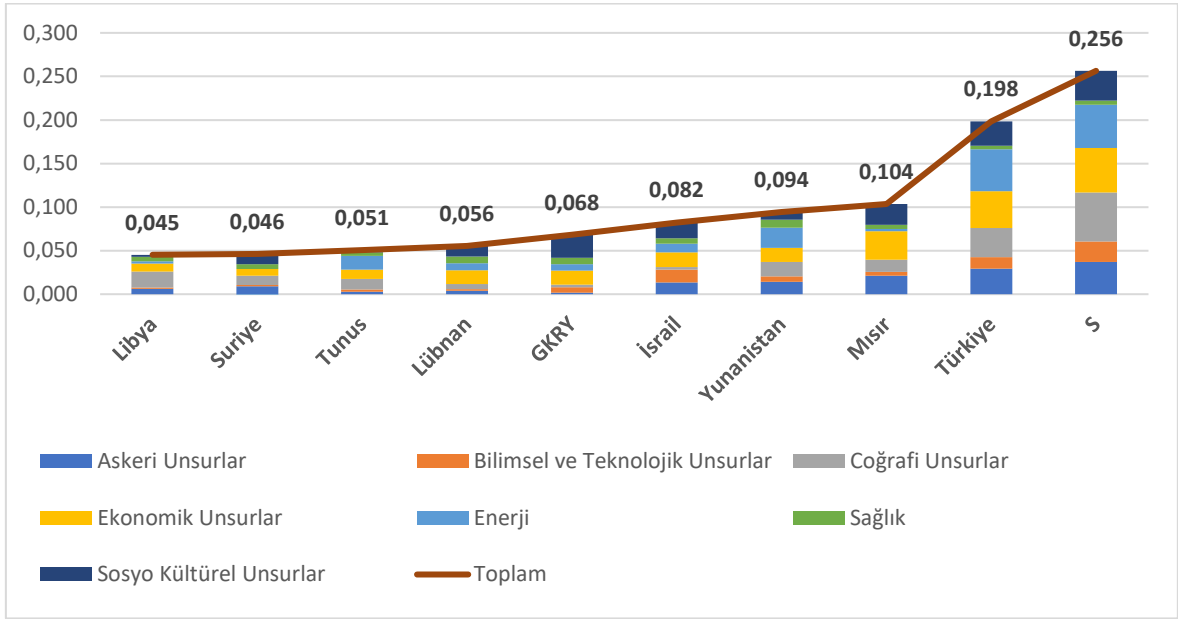
Bu adımda her bir alternatif için optimal S_i değerleri bulunur. Bu işlem eşitlik (3.13) ile hesaplanır. Ağırlıklandırılmış karar matrisinde yer alan alternatiflerin bütün kriterlere ait değerleri toplanır. Söz konusu değerler Tablo 9'da sunulmuştur.

Tablo 9
Ülkelerin Fayda Değerleri (K_i) ve Sıralaması

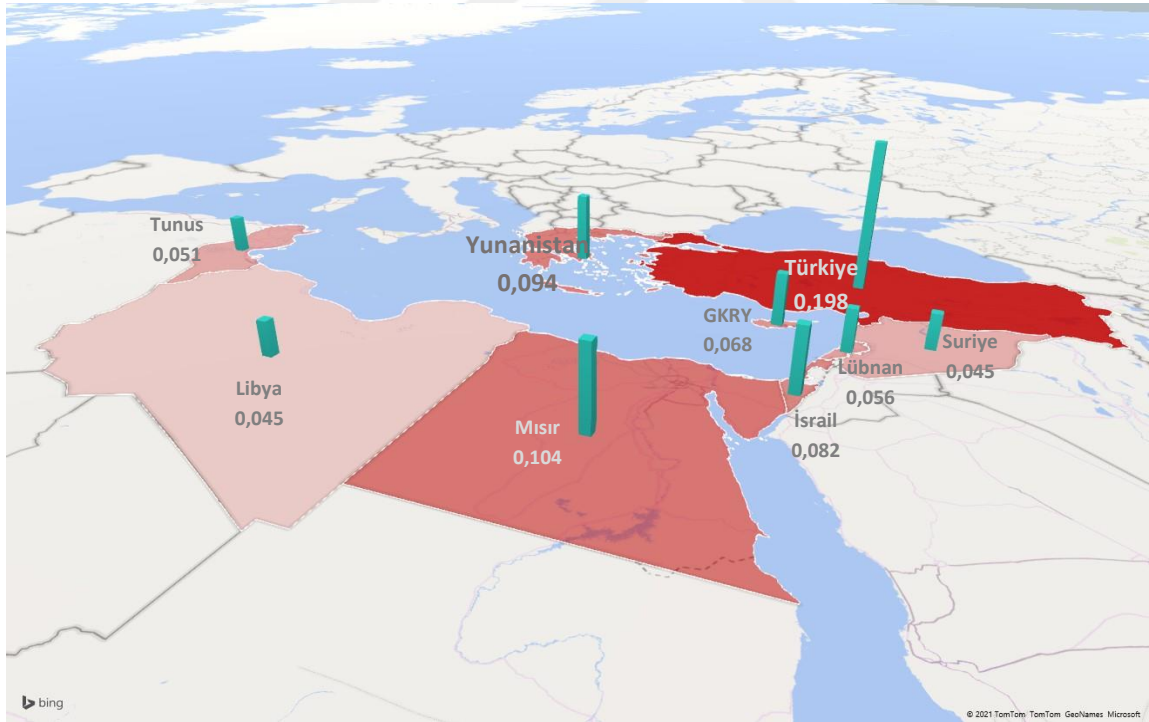
Göstergeler	Ağırlık	Libya	Suriye	Tunus	Lübnan	GKRY	İsrail	Yunanistan	Mısır	Türkiye	S
Milli Güç		0,045	0,046	0,051	0,056	0,068	0,082	0,094	0,104	0,198	0,256
Askeri Unsurlar	0,138	0,006	0,009	0,003	0,004	0,002	0,013	0,014	0,021	0,029	0,037
Ekonomik	0,025	0,001	0,001	0,001	0,002	0,001	0,007	0,001	0,001	0,003	0,007
Kapasite	0,113	0,005	0,008	0,002	0,002	0,001	0,006	0,013	0,020	0,026	0,030
Bilimsel ve Teknolojik Unsurlar	0,076	0,001	0,002	0,003	0,002	0,006	0,015	0,006	0,005	0,013	0,024
BİT	0,076	0,001	0,002	0,003	0,002	0,006	0,015	0,006	0,005	0,013	0,024
Coğrafi Unsurlar	0,173	0,018	0,011	0,012	0,006	0,003	0,003	0,017	0,014	0,033	0,056
Coğrafi Yapı	0,090	0,007	0,005	0,004	0,003	0,002	0,002	0,010	0,004	0,025	0,030
Doğal Kaynaklar	0,083	0,012	0,006	0,008	0,003	0,001	0,001	0,007	0,010	0,008	0,027
Ekonomik Unsurlar	0,219	0,009	0,008	0,011	0,016	0,016	0,017	0,016	0,033	0,042	0,051
Çevresel Kirlilik	0,028	0,003	0,001	0,002	0,006	0,009	0,003	0,001	0,001	0,001	0,001
İnsan Kaynakları	0,035	0,003	0,003	0,003	0,003	0,003	0,003	0,003	0,004	0,004	0,005
Lojistik	0,077	0,003	0,002	0,002	0,002	0,001	0,005	0,004	0,014	0,020	0,025
Makro Göstergeler	0,047	0,001	0,001	0,002	0,005	0,003	0,005	0,006	0,004	0,011	0,009
Tarım&Hayvancılık Faaliyetleri	0,032	0,000	0,001	0,001	0,000	0,000	0,000	0,002	0,010	0,007	0,011
Enerji	0,166	0,003	-0,001	0,016	0,008	0,007	0,010	0,023	0,002	0,048	0,049
Elektrik Üretim Kapasitesi	0,084	0,001	0,001	0,001	0,000	0,000	0,002	0,008	0,007	0,032	0,032
Kullanımı	0,025	0,002	0,001	0,002	0,002	0,003	0,003	0,003	0,002	0,003	0,004
Üretimi	0,057	0,000	-0,003	0,013	0,006	0,004	0,004	0,012	-0,006	0,013	0,014
Sağlık	0,060	0,005	0,005	0,004	0,008	0,008	0,006	0,009	0,005	0,004	0,005
Çevresel Koşullar	0,036	0,002	0,002	0,002	0,006	0,006	0,003	0,007	0,002	0,002	0,002
Sosyal Güvence	0,024	0,003	0,003	0,002	0,002	0,002	0,003	0,002	0,003	0,002	0,003
Sosyo Kültürel Unsurlar	0,168	0,002	0,012	0,002	0,012	0,026	0,018	0,009	0,024	0,028	0,034
Cinsiyet Eşitliği	0,017	0,002	0,001	0,002	0,001	0,002	0,002	0,002	0,001	0,002	0,002
Eğitim	0,017	0,000	0,001	0,001	0,000	0,000	0,001	0,000	0,004	0,004	0,004
Göç	0,018	-0,005	0,002	-0,006	0,004	0,016	0,006	-0,004	-0,002	0,004	0,004
Kentleşme	0,024	0,001	0,002	0,001	0,002	0,001	0,001	0,001	0,005	0,004	0,007
Nüfus Dinamikleri	0,039	0,003	0,003	0,003	0,003	0,005	0,006	0,006	0,003	0,004	0,003
Nüfus Yapısı	0,054	0,002	0,003	0,002	0,002	0,001	0,003	0,003	0,013	0,011	0,014

Daha sonra eşitlik (3.14) kullanılarak S_i değerleri S_0 optimal değerine oranlanır ve böylece K_i fayda dereceleri hesaplanır. Son olarak hesaplanan K_i fayda dereceleri büyükten küçüğe doğru sıralanarak alternatifler değerlendirilir. Söz konusu değerler Grafik 1’de sunulmuştur. Ayrıca elde edilen sıralamaya ait görsel harita üzerinde Grafik 2’de sunulmuştur.

Grafik 1
Milli Güç Unsurlarına Göre Ülkelerin Sıralanması

Grafik 2
Milli Güç Unsurlarına Göre Ülkelerin Harita Yardımıyla Sıralanması

Yapılan hesaplamalar sonucunda Doğu Akdeniz ülkelerinin milli güç sıralamasında en güçlü ülke % 19,8 ağırlık puanı ile Türkiye'dir. Diğer ülkelerin sıralaması Mısır % 10,4 ağırlık puanı ile ikinci sırada; üçüncü sırada % 9,4 ağırlık puanı ile Yunanistan; Dördüncü sırada % 8,2 ağırlık puanı ile İsrail; Beşinci sırada % 6,8 ağırlık puanı ile GKRY; Altıncı

sırada % 5,6 ağırlık puanı ile Lübnan; yedinci sırada % 5,1 ağırlık puanı ile Tunus; Sekizinci sırada % 4,6 ağırlık puanı ile Suriye; Dokuzuncu sırada % 4,5 ağırlık puanı ile son sırada Libya yer almaktadır. Ayrıca ARAS yönteminin özelliği gereği bölge ülkelerinin en iyi özelliklerinden oluşan hayali devletin ağırlık puanı %25,6 olmakla birlikte bu özelliklere en yakın olan ülke Türkiye'nin olduğu daha önce de sunulan grafik 1'de belirtilmiştir.

Yapılan çalışma kapsamında yedi ana kriter her bir ülkeye göre kendi arasında değerlendirilecektir.

Doğu Akdeniz ülkelerinin askeri güç sıralamasında en güçlü ülke % 29 ağırlık puanı ile Türkiye'dir. Diğer ülkelerin askeri güç sıralaması Mısır % 21 ağırlık puanı ile ikinci sırada; üçüncü sırada % 14 ağırlık puanı ile Yunanistan; Dördüncü sırada % 13 ağırlık puanı ile İsrail; Beşinci sırada % 9 ağırlık puanı ile Suriye; Altıncı sırada % 6 ağırlık puanı ile Libya; yedinci sırada % 4 ağırlık puanı ile Lübnan; sekizinci sırada % 4,6 ağırlık puanı ile Tunus; Dokuzuncu ve son sırada % 2 ağırlık puanı ile GKRY yer almaktadır.

Doğu Akdeniz Ülkelerinin Bilimsel ve Teknolojik Unsurlar bakımından en güçlü ülke % 15 ağırlık puanı ile İsrail'dir. Diğer ülkelerin Bilimsel ve Teknolojik Unsurlar sıralaması Türkiye % 13 ağırlık puanı ile ikinci sırada; üçüncü sırada % 6'sar ağırlık puanı ile Yunanistan ve GKRY yer almakta; Dördüncü sırada % 5 ağırlık puanı ile Mısır; Beşinci sırada % 3 ağırlık puanı ile Tunus; Altıncı sırada % 2 ağırlık puanı ile Lübnan ve Suriye; yedinci ve son sırada % 1 ağırlık puanı ile Libya yer almaktadır.

Doğu Akdeniz ülkelerinin coğrafi unsurlar bakımından en güçlü ülke % 33 ağırlık puanı ile Türkiye'dir. Diğer ülkelerin coğrafi unsurlar bakımından sıralaması Libya % 18 ağırlık puanı ile ikinci sırada; üçüncü sırada % 17 ağırlık puanı ile Yunanistan; Dördüncü sırada % 12 ağırlık puanı ile Tunus; Beşinci sırada % 11 ağırlık puanı ile Suriye; Altıncı sırada % 6 ağırlık puanı ile Lübnan; yedinci ve son sırada sırada % 3'er ağırlık puanı ile İsrail ve GKRY yer almaktadır.

Doğu Akdeniz ülkelerinin Ekonomik güç sıralamasında en güçlü ülke % 42 ağırlık puanı ile Türkiye'dir. Diğer ülkelerin Ekonomik güç sıralaması Mısır % 33 ağırlık puanı ile ikinci sırada; üçüncü sırada % 17 ağırlık puanı ile İsrail; Dördüncü sırada % 16'sar ağırlık puanı ile GKRY ve Lübnan; Beşinci sırada % 11 ağırlık puanı ile Tunus; Altıncı sırada % 9 ağırlık puanı ile Libya; yedinci ve son sırada % 8 ağırlık puanı ile Libya yer almaktadır.

Doğu Akdeniz ülkelerinin enerji bakımından sıralamasında en güçlü ülke % 48 ağırlık puanı ile Türkiye'dir. Diğer ülkelerin Enerji bakımından sıralaması Yunanistan % 23 ağırlık puanı ile ikinci sırada; üçüncü sırada % 16 ağırlık puanı ile Tunus; Dördüncü sırada % 10 ağırlık puanı ile İsrail; Beşinci sırada % 8 ağırlık puanı ile Lübnan; Altıncı sırada % 7 ağırlık puanı ile GKRY; yedinci sırada % 3 ağırlık puanı ile Libya; sekizinci sırada ağırlık puanı ile % 2 Mısır; Dokuzuncu ve son sırada - % 1 ağırlık puanı ile Suriye yer almaktadır.

Doğu Akdeniz ülkelerinin sağlık bakımından sıralamasında en güçlü ülke % 9 ağırlık puanı ile Yunanistan'dır. Diğer ülkelerin sağlık sıralaması Lübnan ve GKRY % 8 ağırlık puanı ile ikinci sırada; üçüncü sırada % 6 ağırlık puanı ile İsrail; Dördüncü sırada % 13 ağırlık puanı ile Mısır, Suriye ve Libya; Beşinci ve son sırada % 4 ağırlık puanı ile Türkiye ve Tunus'tur.

Doğu Akdeniz ülkelerinin sosyo kültürel bakımdan sıralamasında en güçlü ülke % 28 ağırlık puanı ile Türkiye'dir. Diğer ülkelerin sosyo kültürel sıralaması GKRY % 26 ağırlık puanı ile ikinci sırada; üçüncü sırada % 24 ağırlık puanı ile Mısır; Dördüncü sırada % 12 ağırlık puanı ile Suriye ve Lübnan; Beşinci sırada % 9 ağırlık puanı ile Yunanistan; Altıncı ve son sırada % 2 ağırlık puanı ile Libya ve Tunus yer almaktadır.

Devam eden bölümde, ülkelerin milli güç unsurlarının yedi ana kriter bakımından analizi yapılacaktır.

Türkiye'nin milli güç unsurlarını oluşturan ana kriterleri incelediğimizde % 29'u askeri unsurlardan, % 13'ü bilimsel ve teknolojik unsurlar, % 33'ü coğrafi unsurlar, % 42 ekonomik unsurlar, % 48 enerji, % 4 sağlık ve % 28 sosyo kültürel unsurlardan meydana gelmektedir.

Mısır'ın milli güç unsurlarını oluşturan ana kriterleri incelediğimizde % 21'i askeri unsurlardan, % 5'i bilimsel ve teknolojik unsurlar, % 14'ü coğrafi unsurlar, % 33 ekonomik unsurlar, % 48 enerji, % 2 sağlık ve % 5 sosyo kültürel unsurlardan meydana gelmektedir.

Yunanistan'ın milli güç unsurlarını oluşturan ana kriterleri incelediğimizde % 14'ü askeri unsurlardan, % 6'sı bilimsel ve teknolojik unsurlar, % 17 coğrafi unsurlar, % 16 ekonomik unsurlar, % 23 enerji, % 2 sağlık ve % 9 sosyo kültürel unsurlardan meydana gelmektedir.

İsrail'in milli güç unsurlarını oluşturan ana kriterleri incelediğimizde % 13'ü askeri unsurlardan, % 15'si bilimsel ve teknolojik unsurlar, % 3 coğrafi unsurlar, % 17 ekonomik unsurlar, % 10 enerji, % 6 sağlık ve % 18 sosyo kültürel unsurlardan meydana gelmektedir.

GKRY'nin milli güç unsurlarını oluşturan ana kriterleri incelediğimizde % 2 askeri unsurlardan, % 6'sı bilimsel ve teknolojik unsurlar, % 3 coğrafi unsurlar, % 16 ekonomik unsurlar, % 7 enerji, % 8 sağlık ve % 26 sosyo kültürel unsurlardan meydana gelmektedir.

Lübnan'ın milli güç unsurlarını oluşturan ana kriterleri incelediğimizde % 4 askeri unsurlardan, % 2 bilimsel ve teknolojik unsurlar, % 6 coğrafi unsurlar, % 16 ekonomik unsurlar, % 8 enerji, % 8 sağlık ve % 12 sosyo kültürel unsurlardan meydana gelmektedir.

Tunus'un milli güç unsurlarını oluşturan ana kriterleri incelediğimizde % 3 askeri unsurlardan, % 3 bilimsel ve teknolojik unsurlar, % 12 coğrafi unsurlar, % 11 ekonomik unsurlar, % 16 enerji, % 4 sağlık ve % 2 sosyo kültürel unsurlardan meydana gelmektedir.

Suriye'nin milli güç unsurlarını oluşturan ana kriterleri incelediğimizde % 9 askeri unsurlardan, % 2 bilimsel ve teknolojik unsurlar, % 11 coğrafi unsurlar, % 8 ekonomik unsurlar, % -1 enerji, % 5 sağlık ve % 12 sosyo kültürel unsurlardan meydana gelmektedir.

Libya'nın milli güç unsurlarını oluşturan ana kriterleri incelediğimizde % 6 askeri unsurlardan, % 1 bilimsel ve teknolojik unsurlar, % 18 coğrafi unsurlar, % 9 ekonomik unsurlar, % 3 enerji, % 5 sağlık ve % 2 sosyo kültürel unsurlardan meydana gelmektedir.

SONUÇ

Çalışmanın teorik kısmında incelendiği üzere uluslararası ilişkiler disiplininde sistem içerisindeki ilişki yapılarını açıklamak için başvurulan en temel açıklayıcı kavram güç kavramıdır. Bununla birlikte güç kavramının uluslararası ilişkiler alanında tam olarak neleri kapsamı gerektiği ve nasıl ölçülmesi gerektiği konusunda yaygın bir belirsizlik bulunmaktadır. Güç kavramının bu belirsiz kapsamına rağmen literatürde incelenen birçok çalışma bu belirsizliği gidermeyi amaçlamış ve bu doğrultuda çeşitli güç tanımlamaları yapmıştır.

Söz konusu tanımlamalar gücün yalnızca “sahip olmak” ile değil “ilişkisel” boyutu ile anlaşılması gerektiğine vurgu yapmakta, sert ve yumuşak güçlerin ulusal çıkarlar doğrultusunda başarılı bir stratejiye dönüştürülmesi gerekliliğine odaklanmaktadır.

Bu çalışmada Uluslararası İlişkiler disiplininin ana akım teorileri olan realizm ve liberalizm geleneklerinin güç kavramına yaklaşımları temel alınarak Doğu Akdeniz bölgesindeki güç unsurları incelenmiştir. Elde edilen bulgulara göre Doğu Akdeniz’de güç yapılanmasını belirleyen en önemli unsurlar ağırlık sıralamasına göre ekonomik, coğrafi güç, enerji kaynakları ve askerî güç tarafından belirlenmektedir. Bu sıralama doğrultusunda Türkiye, bölge ülkelerine göre askerî güç sıralamasında anlamlı bir üstünlüğe sahip olmakla birlikte bu üstünlük ekonomik, coğrafi güç ve enerji kaynakları ile de desteklenmektedir.

Bu sonuçların bölgesel dış politikanın sürdürülmesi yönünde ortaya çıkartacağı en önemli sonuç, Türkiye’nin bölge ülkelerine karşı sahip olduğu üstünlüğün ancak bölgede bir küresel gücün müdahalesi ile dengelenebileceği yönündeki öngörüdür.

Doğu Akdeniz’de caydırıcılığı yüksek olması bakımından askeri güç üzerinden yapılan bir değerlendirme de; bazı ülkelerle zaten var olan ve Türkiye’nin Libya’ya karşılıklı yapılan mutabakat neticesinde müdahale etmesine karşı çıkmayı bahane ederek bu gerilimi tırmandırmaya çalışan; Mısır, GKRY, İsrail ve Adalar üzerinden Yunanistan gibi ülkelerin kendi arasında Münhasır Ekonomik Bölge (MEB), Deniz Yetki Alanlarının Paylaşımı ve Eastmed, başta olmak üzere bazı konularda yumuşak bir ittifak oluşturarak Türkiye’yi bölgede yalnızlaştırma politikasının önüne geçebilmek için bölgede caydırıcı bir askeri güce sahip olmak gerekmektedir. Çünkü bölgeye yakın olmamız ve bulgulara ortaya çıkan coğrafi gücümüz aynı zamanda en uzun kıyı şeridinde sahipliğimiz ve Kıbrıs Ada’sında bulunan askeri gücümüz son derece önemli olan askeri gücün çarpan etkisini olumlu yönde

artıracağı değerlendirilmektedir. Dolayısıyla küresel aktörlerin sahip olduğu kapasite üstünlüğü, Türkiye'nin sahip olduğu coğrafi üstünlükle dengelenebilir.

Diğer yandan araştırma bulgularına göre bölgede Türkiye'den sonra coğrafi güç açısından ikinci önemli güç olan Libya'nın resmî talebi ile ülkeye Türkiye tarafından yapılan müdahalenin coğrafi olarak Türkiye'ye çok büyük bir avantaj sağladığı ve bölgesel güç olma rolünü pekiştirdiği ortaya konmuştur.

Bulgular kapsamında Doğu Akdeniz güç yapılanmasında en kritik noktalardan bir tanesi, bölge ülkelerinin tatlı su havzaları konusunda yeterli kaynaklara sahip olmamasıdır. Buna göre bölge ülkeleri arasında su kullanımı açısından en güçlü iki ülkenin sırasıyla Türkiye ve Mısır olduğu görülmektedir. Bu aşamada yoğun su kullanımına sahip olan fakat su kaynakları konusunda diğer ülkelerden anlamlı bir farkı olmayan ve bu yüzden sınır aşan su kaynaklarına bağımlılığı yüksek olan Mısır'a karşı Türkiye'nin sahip olduğu su kaynakları mevcut güç unsurlarının akıllı güce dönüştürülmesi konusunda önemli bir parametredir.

Diğer yandan bölgesel ülkelerin sahip olduğu enerji kaynakları karşılaştırmalı olarak incelendiğinde nükleer enerji kaynaklı elektrik üretimi bulunmadığı görülmüş olup bu kapsamda Türkiye'nin inşası devam eden Akkuyu Nükleer Santrali'nin tamamlanması hem enerji çeşitliliği hem de var olan bölgesel enerji gücünü artıracığı değerlendirilmektedir.

Doğu Akdeniz'de halihazırda devam eden enerji kaynakları ve Deniz Yetki Alanlarının paylaşımı ile MEB üzerinden devam eden çekişmeli durum, Türkiye'nin bölge üzerinde yüksek bir potansiyel güce sahip olduğu ve bu potansiyel gücün gerçek güce dönüştürülmesiyle Türkiye'nin ulusal çıkarlarına uygun bir şekilde kısa ve orta vadede çözümlenebilecektir. Bu çözüme ulaşılabilmesi için Türkiye'nin bu çalışmada açıkça ortaya konan veriler ışığında sahip materyal gücü davranışsal ve ilişkisel güce dönüştürme kapasitesi olduğu görülmektedir.

Milli gücün hesaplanmasında uluslararası ilişkiler teorilerinde mevcut olan belirsizlik ve subjektiflik, stratejik kararların verilmesinde rasyonel tanımlamaların yapılamamasına neden olmaktadır. Yapılan çalışmada kullanılan problem çözümüne yönelik Yön eylem araştırmasının bir alt dalı olan ÇKKV yöntemiyle hem objektif hem de subjektif kriterlerin ağırlık hesaplamaları yapılabildiğinden bu eksikliği giderebilmektedir.

Böylelikle çok fazla sayıda ve birbiriyle çelişen kriterlerin hesaplanmasında yani Stratejik karar verme boyutunda sayısal verilerin netliği kullanılarak verilecek kararlarda karar vericiye belirsizlik durumunu minimize ederek daha rasyonel kararlar vermesini sağlayabilmektedir.

KAYNAKÇA

- Açıkses, E., & Cankut, A. (2014). Kıbrıs Meselesinin Tarihsel Gelişimi Ve Uluslararası Hale Gelme Sebepleri. **Electronic Turkish Studies**, 9 (4).
- Adali, E. A., & Işık, A. T. (2016). Air conditioner selection problem with COPRAS and ARAS methods. **Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 5 (2), 124-138.
- Akçadağ, E. (2010). Yumuşak Güç Japonya'nın Sert Güç Arayışları. **Bilge Strateji**, 2(3), 1-28.
- Akgül, Ö. (2011). Libya'da İç Savaşa Dış Müdahale: Avrupa Birliği Devrimin Neresinde? **Middle Eastern Analysis/Ortadoğu Analiz**, 3 (36).
- Aksu, F. (2014). Uyuşmazlık-Kriz Sarmalından Algı Değişimine Türkiye-Yunanistan İlişkileri. **Rodos ve İstanköy Türklüğü**, RİOTKDD Yay., İzmir, 55-90.
- Alper, G. (2020). Uluslararası Hukuk Çerçevesinde Doğu Akdeniz'deki Münhasır Ekonomik Bölge İlanları ve Sınırlandırmaları: Türkiye'nin Güvenliği ve KKTC Üzerindeki Etkiler. **Anadolu Strateji Dergisi**, 2 (2), 29-42. <https://doi.org/0000-0003-0084-760X>.
- Arslankaya, S., & Göraltay, K. (2019). **Çok Kriterli Karar Verme Yöntemlerinde Güncel Yaklaşımlar**. Ankara: Iksad Publications.
- Atalık, Ö., & Bakır, M. (2018). Entropi ve Aras Yöntemleriyle Havayolu İşletmelerinde Hizmet Kalitesinin Değerlendirilmesi - **Evaluation of Service Quality in Airlines By Entropy and ARAS Methods**. **Journal of Business Research - Turk**, 10(1), 617-638. <https://doi.org/10.20491/isarder.2018.410>
- Atan, M., & Altan, Ş. (2020). **Örnek Uygulamalarla Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri**. Gazi Kitabevi. Ankara.
- Baker, R. W. (y.y.). Egypt History, Map, Flag, Population, Facts Britannica. Tarihinde 11 Kasım 2021, adresinden erişildi <https://www.britannica.com/place/Egypt>
- Barbour, N. (2021). Libya History, People, Map, & Government Britannica. Tarihinde 09 Kasım 2021, adresinden erişildi <https://www.britannica.com/place/Libya>

- Bartholomees, J. B. (2004). Guide To National Security Policy And Strategy (U.S. Army War College). Tarihinde adresinden erişildi https://www.files.ethz.ch/isn/101062/US_Army_War_College.pdf
- Bayat, M. (1986). **Milli Güç ve Devlet**. İstanbul: Belge Yayınları
- Bilener, T. (2019). “Dış Politika Analizinde Yumuşak Güç-Keskin Güç Karşılaştırması: Çin Örneği”. **The Turkish Yearbook of International Relations**, 50, 241-257.
- Bilge, M. L. (2003). Lübnan. İçinde Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (ss. 243–244). TDV İslâm Araştırmaları Merkezi.
- Bilgin, P., ve Eliş, B. (2008). Hard power, soft power: toward a more realistic power analysis. **Insight Turkey**, 5-20.
- Britannica. (2021). Lübnan İnsanlar, Dil, Din ve Tarih Britanya. Tarihinde 04 Kasım 2021, adresinden erişildi <https://www.britannica.com/place/Lebanon#ref23385>.
- Britannica. (2021.-b). Türkiye Konum, Coğrafya, İnsanlar, Ekonomi, Kültür ve Tarih Britanya. Tarihinde 28 Ekim 2021, adresinden erişildi <https://www.britannica.com/place/Turkey>.
- Britannica. (y.y.-a). Suriye Tarih, İnsanlar ve Haritalar Britannica. Tarihinde 03 Kasım 2021, adresinden erişildi <https://www.britannica.com/place/Syria>.
- Brown, L. C. (2021). Tunisia History, Map, Flag, Population, & Facts Britannica. Tarihinde 11 Kasım 2021, adresinden erişildi Britannica website: <https://www.britannica.com/place/Tunisia>.
- Buzpınar, Ş. T. (2003). “Lübnan Osmanlı Dönemi”, **TDV İslâm Ansiklopedisi** (ss. 248–254). TDV İslâm Araştırmaları Merkezi.
- Can, M. (2018). Karar Teorisi. B. F. Yıldırım & E. Önder (Ed.), **İşletmeciler, Mühendisler ve Yöneticiler İçin Operasyonel, Yönetmel ve Stratejik Problemlerin Çözümünde Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri** (ss. 1–20). Bursa: DORA Basın Yayın Dağıtım.
- Caner, C., ve Şengül, B. (2018). Devrimler, Kaos Ve İstikrar Arayışları İçinde Libya: Tarihsel Ve Yapısal Bir Analiz. *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi*, 3 (6), 45–70.

- Carr E. H., **The Twenty Years Crisis, 1919-1939**, An Introduction to the Study of International Relations, London: MAcMillan, 1962.
- Cerami, J. R., ve Holcomb, J. F. (2001). **Guide to Strategy** U.S. Army War College.
- Çapar, O. (2020). Manda Yönetiminden Sonra Tunus ve Cezayir’de Siyaset Kurumu. **Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi**, 6 (2), (21–42).
- Çelik, S. (2020). Günümüzde Türkiye’nin Jeopolitik Konumu. **Journal of International Social Research**, 13 (74).
- Çelikkol, A. O. ve Karabel, S. (2017). Türkiye-Yunanistan İlişkileri ve Denizden Kaynaklanan Uluslararası Sorunlar. **Bilge Strateji**, 9 (16), 13–31.
- Dadelo, S., Turskis, Z., Zavadskas, E. K., & Dadeliene, R. (2012). Multiple criteria assessment of elite security personal on the basis of ARAS and expert methods. *Economic Computation and Economic Cybernetics Studies and Research*, 4, 65–87.
- Dahl, Robert A., The Concept Of Power. **Behavioral Science**, 2(3), 2007, 201–215. <https://doi.org/10.1002/bs.3830020303>
- Dalyan, C. (2012). **Levant Denizi (Doğu Akdeniz) Kuzeydoğusunun Üst Kıta Yamacı Balıklarının Dağılımları**. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Biyoloji Bölümü,
- Davutoğlu, A. (2001). **Stratejik Derinlik**. İstanbul: Küre Yayınları, 110.
- Demir, E. (2020). Türkiye Açısından Libya’nın (Trablusgarp) Tarihsel ve Stratejik Önemi. **Türk Dünyası Araştırmaları**, 125 (246), 149–166.
- Dışişleri Bakanlığı (2021). **Tunus’un Siyasi Görünümü**. Tarihinde 11 Kasım 2021, adresinden erişildi <https://www.mfa.gov.tr/tunus-siyasi-gorunumu.tr.mfa>
- Dışişleri Bakanlığı. (2021). Yunanistan’ın Siyasi Görünümü / T.C. Dışişleri Bakanlığı. Tarihinde 25 Ekim 2021, adresinden erişildi <https://www.mfa.gov.tr/yunanistan-siyasi-gorunumu.tr.mfa>
- Dışişleri Bakanlığı. (2021a). Türkiye Libya Siyasi İlişkileri. Tarihinde 09 Kasım 2021, adresinden erişildi <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-libya-siyasi-iliskileri.tr.mfa>
- Dışişleri Bakanlığı. (2021b). Ülke Künyesi İsrail. Tarihinde 04 Kasım 2021, adresinden erişildi <https://www.mfa.gov.tr/israil-kunyesi.tr.mfa>

- Dorda, M., Crowley, O., ve Moshashai, D. (2020). **Annual Review On Libya 2020 Libya**. Tunis.
- Dougherty, J. E. . P. R. L. (2000). **Contending Theories of International Relations**:
- Döner, A. (1997). Tarihsel Süreç İçerisinde İsrail Devlet Modelinin Ortaya Çıkışı. **Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 1 (1), 13–30.
- Duman, S. (2019). Doğu Akdeniz’de Emperyal Girişimler ve Türkiye. *Karadeniz Araştırmaları*, (62), 213–230.
- Duzcu, M. (2021). Türkiye’nin Değişen Stratejik Vizyonu ve Doğu Akdeniz Politikası. A. Aydın & M. Duzcu (Ed.), **Doğu Akdeniz’de Yeni Güç Mücadelesi Enerji, Güvenlik ve Diplomasi** (ss. 55–68). Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Ecer, F. (2016). ARAS Yöntemi Kullanılarak Kurumsal Kaynak Planlaması Yazılımı Seçimi ARAS Yöntemi Kullanılarak Kurumsal Kaynak Planlaması Yazılımı Seçimi. (December).
- Ediger, V. Ş., Devlen, B., & McDonald, D. B. (2012). Levant’ta büyük oyun: Doğu Akdeniz’in enerji jeopolitiği. **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, 9 (33), 73–92.
- Ediz, İ. (2020). Tarihsel Süreçte Doğu Akdeniz’de Güç Mücadelesi. K. İnât, M. Ataman, & B. Duran (Ed.), **Doğu Akdeniz ve Türkiye’nin Hakları** (ss. 59–93). Ankara: SETA Kitapları.
- EIA. (2014). Uluslararası - ABD Enerji Bilgi İdaresi (EIA). Tarihinde 09 Kasım 2021, adresinden erişildi <https://www.eia.gov/international/analysis/country/CYP>
- EIA. (2015). Energy Information Administration, Us.
- EIA. (y.y.). Uluslararası - ABD Enerji Bilgi İdaresi (EIA). Tarihinde 06 Kasım 2021, adresinden erişildi <https://www.eia.gov/international/analysis/country/ISR>
- Eker, K. (2020). Doğu Akdeniz. Oğultürk M. C.ve Şahin G. (vd.), **Jeopolitik Düşünce Büyük Güçler ve Türkiye** (ss. 371–411). İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Erbilgin, A. Ö. (2021). **Yunanistan Ülke Sunumu** Atina Ticaret Müşavirliği Mart 2021.
- Erdal, İ. (2017). Suriye’de Baas Rejiminin Kuruluşu ve Türkiye. **Tarih ve Günce**, 1 (1), 261–280.

- Erinç, S. (2001). İsrail. **TDV İslâm Ansiklopedisi** (ss. 181–183). Tarihinde adresinden erişildi <https://islamansiklopedisi.org.tr/israil>
- Eroğlu, H. (2002). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’ni Yaratan Tarihi Süreç ve Son Gelişmeler. **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, 18(54), 735–793.
- Ersöz, F. Ve Kabak, M. (2010). Savunma Sanayi Uygulamalarında Çok Kriterli Karar Verme Yöntemlerinin Literatür Araştırması. **Savunma Bilimleri Dergisi**, 9 (1), 97–125.
- factbook. (2021). Egypt - The World Factbook. Tarihinde 22 Ekim 2021, adresinden erişildi <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/egypt/>
- Factbook. (2021a). Cyprus - The World Factbook. Tarihinde 09 Kasım 2021, adresinden erişildi <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/cyprus/#military-and-security>
- Factbook. (2021a). Libya The World Factbook. Tarihinde 09 Kasım 2021, adresinden erişildi <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/libya/>
- Factbook. (2021a). Türkiye - Dünya Factbook. Tarihinde 31 Ekim 2021, adresinden erişildi <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/turkey/>
- Factbook. (2021b). Greece - The World Factbook. Tarihinde 24 Ekim 2021, adresinden erişildi <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/greece/>
- Factbook. (2021b). Tunisia The World Factbook. Tarihinde 11 Kasım 2021, adresinden erişildi CIA The World Factbook website: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/tunisia/>
- Factbook. (2021c). Lebanon The World Factbook. Tarihinde 04 Kasım 2021, adresinden erişildi <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/lebanon/>
- Factbook. (2021d). Syria The World Factbook. Tarihinde 03 Kasım 2021, adresinden erişildi <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/syria/#people-and-society>
- Gazioğlu, A. C. (2002). KKTC **TDV İslâm Ansiklopedisi** (ss. 517–519). TDV İslâm Araştırmaları Merkezi.
- Goult, H. W. (2021). Cyprus - People Britannica. Tarihinde 09 Kasım 2021, adresinden erişildi <https://www.britannica.com/place/Cyprus/People>

- Griffiths, M., Steven, C. Roach, M. S. Salamon. (2011) “**Uluslararası İlişkilerde Temel Düşünürler ve Teoriler**, İkinci Basımdan Çeviri, (Çev.) CESRAN, Ankara: Nobel Yayınevi.
- Güler, Y. (2004). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin Kuruluşuna Kadar Kıbrıs Meselesi. **Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (. Ahi Evran Üniv. Kırşehir Eğt. Fak. Derg.)**, 5 (1), 101–112.
- Gürsoy, C. R. (2002). Kıbrıs Adası. **TDV İslâm Ansiklopedisi** (ss. 370–371). TDV İslâm Araştırmaları Merkezi.
- Güzel, S., & Küçük, M. (2021). Doğu Akdeniz Ve Levant Bölgesel Güvenlik Ve Tehdit Analizi. G. ŞAHİN (Ed.), **Güvenlik Teorileri Ve Bölgesel Tehdit Analizi** (ss. 129–154). İstanbul. Milli Savunma Üniversitesi Yayınları
- Hacıbekiroğlu, Z. (1995). Kıbrıs Sorunu Ve Tarafların Tutumları. İstanbul Üniversitesi.
- Hart, J. (1976). **Three Approaches To The Measurement Of Power In International Relations**. International Organization, 30 (2), 289–305.
- Hava, H. T. (2020). Doğu Akdeniz’deki Doğal Gaz Rezervlerinin Ekonomik ve Güvenlik Boyutuyla Türkiye Açısından Değerlendirmesi. **Journal of Security Strategies**, 16(35), 675–706. <https://doi.org/10.17752/GUVENLIKSTRTJ.807021>
- Headquarters, A. S. F. (1944). **Geographical foundations of national power**. Army. v.1. Tarihinde adresinden erişildi <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=wu.89092489780&view=1up&seq=21>
- Holsti, K. J. (1964). **The Concept Of Power In The Study Of International Relations**. Background, 7 (4), 179–194.
- https://databank.worldbank.org/views/reports/reportwidget.aspx?Report_Name=CountryProfile&Id=b450fd57&tbar=y&dd=y&inf=n&zm=n&country=TUR
- <https://tr.euronews.com/2019/12/31/dogu-akdeniz-ne-kadar-dogal-gaz-rezervi-var-en-buyuk-payi-hangi-ulkeler-alacak>. Erişim tarihi(14.11.2021)

<https://www.usgs.gov/mission-areas/energy-and-minerals> (13.11.2021)

İşıksal, H. (2016). Türkiye-Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (Kıbrıs Cumhuriyeti) İlişkileri: **Geçmişin Prangaları Arasında Gelecek Arayışları**. Mavi Elma (ss. 257–273).

İlhan, S. (2019). **Jeopolitik Güç Odağı Kuramı**. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.

İlseven, S. (2014). **Kıbrıs Fiziki Coğrafyası**.

İnce, E. (2017). Suriye’de Baas Rejiminin Kuruluşu ve Türkiye. **Tarih ve Günce**, 1 (1), 261–280.

Jones, A. H. M. (2021). Palestine History, People, & Religion Britannica. Tarihinde 06 Kasım 2021, adresinden erişildi <https://www.britannica.com/place/Palestine>

Kadercan, B. (2015) “Güç”. Şaban Kardaş ve Ali Balcı (ed.), **Uluslararası İlişkilere Giriş**, (4. Baskı) İstanbul: Küre Yayınları, 323-335.

Kahraman, Ç. A. T. I., Abdulhamit, E. Ş., & Özevin, O. (2017). Futbol Takımlarının Finansal ve Sportif Etkinliklerinin Entropi ve Topsis Yöntemiyle Analiz Edilmesi: Avrupa’nın 5 Büyük Ligi ve Süper Lig Üzerine Bir Uygulama. **Uluslararası Yönetim İktisat Ve İşletme Dergisi**, 13 (1), 199-222.

Karaköse, H. (2018). Filistin ve Kudüs Meselesine Genel Bir Bakış (XIX. Yüzyıl Ortasından XX. Yüzyıl Ortalarına Kadar). **Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 4 (2), 150–165.

Karakuzu, T., & Limon, İ. (2019). Politik İstikrarsızlık ve Tunus. **Electronic Journal of Political Science Studies (EJPSS)**, 10 (2).

Kartal, G., & Öztürk, S. (2017). Filistin’in Ekonomik Yapısı Ve Filistin’de Politik İstikrarsızlıkların Ekonomik Büyümeye Etkisi. Filistin Meselesi ve Türkiye Uluslararası Kongresi.

Kavas, A. (2003). Libya. **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi** (ss. 175–179). TDV İslâm Araştırmaları Merkezi.

Kaya, Ş. (2007). Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz Sorunları. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Keyik, M. ve Erol M. S., (2019) “Realizme Göre Güç Ve Güç Dengesi Kavramları”, **Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi**, 3 (1), 12-49.

- Keyman, F., Kardaş, Ş., & Balcı, A. (2013). **Uluslararası İlişkilere Giriş**. Küre Yayınları
- Kıbaroğlu, M. (2017). **Türkiye-NATO İlişkileri**. İstanbul.
- KKTC Enformasyon Dairesi (2017). Coğrafi Bilgiler. Tarihinde 07 Kasım 2021, adresinden erişildi <https://pio.mfa.gov.ct.tr/cografi-bilgiler/>
- KKTC Enformasyon Dairesi. (2017). Coğrafi Bilgiler Kıbrıs. Tarihinde adresinden erişildi <https://pio.mfa.gov.ct.tr/cografi-bilgiler/>
- Knorr, K. (1973). **Power and Wealth**. <https://doi.org/10.1007/978-1-349-01360-9>
- Kocamanoğlu, A. (2005). **Türkiye açısından doğu Akdeniz'in stratejik önemi**. Deniz Basımevi.
- Kocamustafaoğulları, E. (2007), **Çok Amaçlı Karar Verme**, The George Washington University, Powerpoint Sunumu
- Korucuk, S., Akyurt, H., & Turpcu, E. (2019). Otel işletmelerinde hizmet kalitesinin entropi yöntemi ile ölçülmesi: Giresun ilindeki üç yıldızlı oteller üzerine bir araştırma. **Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 8 (1), 697-709.
- Kurt, H. (2013). **TDV İslâm Ansiklopedisi**. Tarihinde 23 Ekim 2021, adresinden erişildi TDV İslâm Araştırmaları Merkezi website: <https://islamansiklopedisi.org.tr/yunanistan#1>
- Kutluk, D. (2003). **Hazar-Kafkas Petrolleri, Türk Boğazları, Çevresel Tehdit** (C. 16). Türk Deniz Araştırmaları Vakfı.
- Küçükler, Ali, **Kautilya'nın Arthaşastrası**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2001.
- mfa.gov.tr. (2021.-b). Ülke Künyesi Suriye T.C. Dışişleri Bakanlığı. Tarihinde 03 Kasım 2021, adresinden erişildi <https://www.mfa.gov.tr/suriye-kunyesi.tr.mfa>
- Modelske G., **A Theory of Foreign Policy**, New York: Praeger, 1962.
- Morgenthau H,J, (1967). **Politics among Nations: The struggle for Power and Peace**, 4th ed. New York, Alfred a. Knopf, s. 26
- Morgenthau, H. J. (1948). **Politics Among Nations: The Struggle For Power And Peace**. (1. Baskı)New York:Alfred A.Knopf
- Morgenthau, H. J. (1970). **Uluslararası Politika** (Oran, B ve Oskay, Ü, vd.). Ankara.

- Nye Jr, J. S. (2009). Get smart: Combining hard and soft power. **Foreign affairs**, 160-163.
- Ochsenwald, W. L. (2021). İsrail Gerçekler, Tarih, Nüfus ve Harita Britannica. Tarihinde 04 Kasım 2021, adresinden erişildi <https://www.britannica.com/place/Israel>
- Oğuzlu, T. (2015) “Liberalizm”. Şaban Kardaş ve Ali Balcı (Ed.), **Uluslararası İlişkilere Giriş**, (4. Baskı) İstanbul: Küre Yayınları, (147-165).
- Organski, A. F. K. (1968). World Politics (Alfred A.). New York.
- Ömürbek, N., Hande, E., & Okan, D. (2017). “Entropi-Aras Ve Entropi-Moosra Yöntemleri İle Yaşam Kalitesi Açısından AB Ülkelerinin Değerlendirilmesi.” **Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 10 (2), 29–48.
- Özbek, A., & Engür, M. (2019). Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleriyle Öğrenci İşleri Otomasyon Seçimi. **İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 21 (1), 1–18. <https://doi.org/10.33707/akuiibfd.515581>
- Özdemir, H. (2008). Uluslararası İlişkilerde Güç: Çok Boyutlu Bir Değerlendirme. **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 63 (3), 113-144.
- Özden, Ü. H. (2015). **Çok kriterli karar verme yöntemleri**. Sunum İstanbul Ticaret Üniversitesi.
- Özekin, M. K. (2020). **Doğu Akdeniz’de Değişen Enerji Jeopolitiği ve Türkiye. Güvenlik Stratejileri Dergisi**, 16 (33), 1–51.
- Özey, R. (2017). **Türkiye’nin jeopolitiği**, Pegem Akademi. <https://doi.org/10.14527/9786053187707>
- Öztürkler, H. (2011). Suriye Ekonomisinin Genel Özellikleri ve 2001 Sonrası Dönemdeki Gelişimi. **Middle Eastern Analysis/Ortadoğu Analiz**, 3 (29), 41–47.
- Öztürkler, H. (2012). Tunus Ekonomisinin Genel Özellikleri. **Middle Eastern Analysis/Ortadoğu Analiz**, 4 (37).
- Pillsbury, M. (2000). “China debates the future security environment”. **National Defense Univ Washington Dc Inst For National Strategic Studies**.
- Salah, M. (y.y.). Mediterranean Sea - Physiographic and geologic features Britannica. Tarihinde 23 Ekim 2021, adresinden erişildi <https://www.britannica.com/place/Mediterranean-Sea/Physiographic-and-geologic-features>

- Salman, S. (2019). “**Savunma Sanayi AR-GE Merkezlerinin Performanslarının Entropi Ve ARAS Yöntemleri ile Değerlendirilmesi**” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi (Gümüşhane Üniversitesi; C. 23). <https://doi.org/10.5281/zenodo.1477753>
- Sancak, Kadir, **Uluslararası İlişkilerde Güç Kavramı ve Yumuşak Güç**, Nobel Akademi, Ankara 2016.
- Shamasastri, R. (2016). Arthashastra Kautilya’s. Tarihinde adresinden erişildi website: <http://library.bjp.org/jspui/handle/123456789/80>
- Shemshadi, A., Shirazi, H., Toreihi, M., & Tarokh, M. J. (2011). A fuzzy VIKOR method for supplier selection based on entropy measure for objective weighting. **Expert Systems with Applications**, 38 (10), 12160–12167. <https://doi.org/10.1016/j.eswa.2011.03.027>
- Silva, D. L. da, Tian, N., & Marksteiner, A. (2021). **Trends In World Military Expenditure,2020** Tarihinde adresinden erişildi <https://www.sipri.org/publications/2021/sipri-fact-sheets/trends-world-military-expenditure-2020>
- Sliogeriene, J., Turskis, Z., & Streimikiene, D. (2013). Analysis and choice of energy generation technologies: **The multiple criteria assessment on the case study of Lithuania.** Energy Procedia, 32, 11–20. <https://doi.org/10.1016/j.egypro.2013.05.003>
- Soykan, F. (1996). Tunus’ ta Turizmin Bugünkü Durumu ve Etkileri. **Ege Üniversitesi Coğrafya Dergisi**, 8 (1).
- Soykan, F. (Baykal). (2012). “Tunus”, **TDV İslâm Ansiklopedisi** (ss. 384–385). Tarihinde adresinden erişildi <https://islamansiklopedisi.org.tr/tunus#1>
- Sönmezoğlu,F. (2005). **Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi** (4. Baskı). İstanbul: Filiz Kitabevi
- Şahin, C. (2009). Suriye. TDV İslâm Araştırmaları Merkezi.
- Şahin, İ., & Günar, A. (2021). **Doğu Akdeniz’in Jeopolitik Önemi**. İçinde T. Arı & M. H. Caşın (Ed.), **Doğu Akdeniz Uluslararası Güç Mücadelesinin Yeni Arenası** (ss. 15–25). İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık.

- Tamçelik, S., & Kurt, E. (2015). Değişen Doğu Akdeniz Denkleminde Mısır'ın Hidrokarbon Politikası Ve Türkiye'ye Yansımaları. İçinde İ. A. Acar, N. Demir, & O. Tekir (Ed.), **1. Uluslararası Avrasya Enerji Sorunları Sempozyumu Bildiri Tam Metni Kitabı** (ss. 445–462). İzmir Katip Çelebi Üniversitesi.
- TDK. (2021). TDK Sözlük. Tarihinde 27 Şubat 2021, adresinden erişildi Türk Dil Kurumu website: <https://sozluk.gov.tr/>
- Tellis, A. J., Bially, J., Layne, C., McPherson, M., & Sollinger, J. M. (2000). **Measuring National Power in the Postindustrial.**
- Ticaret Bakanlığı. (2020a). **Lübnan Ülke Profili.**
- Ticaret Bakanlığı. (2020b). **Tunus Ülke Profili.** Ankara.
- Ticaret Bakanlığı. (2021a). **Filistin Ülke Profili.**
- Ticaret Bakanlığı. (2021b). **İsrail Ülke Profili.**
- Ticaret, Bakanlığı, & Dış Temsilcilikler ve Uluslararası Etkinlikler Genel Müdürlüğü. (2020). **Yunanistan Ülke Profili.**
- Tuncel, M. (2012). **TDV İslâm Ansiklopedisi.** Tarihinde 28 Ekim 2021, adresinden erişildi TDV İslâm Araştırmaları Merkezi website: <https://islamansiklopedisi.org.tr/turkiye>
- TÜİK. (y.y.). TÜİK Kurumsal. Tarihinde 31 Ekim 2021, adresinden erişildi <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dunya-Nufus-Gunu-2021-37250>
- TÜSİAD, E. A. B. (2021). **2021 Türkiye Ekonomisi.**
- Uçarol, R. (2006). **Siyasi Tarih** Der Yayınları. İstanbul.
- Ulaş, B. (2011). **Jeopolitik Türkiye'nin Milli Güvenliği ve Avrupa Birliği Üyelik Süreci.** İstanbul: Başlık Yayın Grubu.
- Ulutaş, U., Bölme, S. M., Demir, G. N., Torlak, F., & Ziya, S. (2012, December). **İsrail Siyasetini Anlama Kılavuzu.** SETA.
- United States Geology Survey (USGS) (2010). Assessment of Undiscovered Oil and Gas Resources of the Levant Basin Province, Eastern Mediterranean.
- Ünal, A. N. (2005). **Stratejik Karar Verme Modelleri** (İstanbul Üniversitesi). Tarihinde adresinden erişildi <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/40053.pdf>

- Vatansever, M. (2012). Kıbrıs Sorununun Tarihi Gelişimi. **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 12, 1487–1530.
- Walter J., **The Logic of International Relations**, 5th edition, Boston: Little Brown and Company, 1985.
- worldbank. (2021). World Bank Open Data | Data. Tarihinde 19 Kasım 2021, adresinden erişildi <https://data.worldbank.org/>
- worldbank.org. (2021). Ülke Profili Dünya Kalkınma Göstergeleri. Tarihinde 31 Ekim 2021, adresinden erişildi.
- www.imf.org. (y.y.). Turkey and the IMF. Tarihinde 31 Ekim 2021, adresinden erişildi <https://www.imf.org/en/Countries/TUR#countrydata>
- Yaman, Y. (2018). Tunus’ ta İstikrarın Formülü: Üç Sacayağı. **Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 3(1), 19–38.
- Yarman, S.B., Ünal, A. N. (2015). **Stratejik Karar Verme Boyutunda Bilgi Toplama/İşleme Amaçlı Karar Destek Sistemleri**. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Yaycı, C. (2019). **Libya Türkiye’nin Denizden Komşusudur**. Doğu Akdeniz’de Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasında Libya’nın Rolü. İstanbul: ASAM Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları.
- Yaycı, C. (2011). Doğu Akdeniz’de deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında Libya’nın rolü ve etkisi. **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, 7(14), 17–41.
- Yaycı, C. (2012). Doğu Akdeniz’de Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu Ve Türkiye. **Bilge Strateji**, 4(6), 1–70.
- Yıldırım, B. F., Önder, E., & Turan, G. (2015). **Operasyonel, yönetsel ve stratejik problemlerin çözümünde çok kriterli karar verme yöntemleri**. Dora Yayıncılık, 2, 15.
- Yıldız, D. (2008). **Tarihi Geçmişi, Stratejik Önemi Ve Su Sorunu Açısından Akdeniz’in Doğusu**. Bizim Kitaplar.
- Yıldız, M. (2020). “Başlangıçtan Lozan’a Türkiye’nin Doğu Akdeniz Politikası.” A. Aydın & M. Duzcu (vd.), **Doğu Akdeniz’de Yeni Güç Mücadelesi Enerji, Güvenlik ve Diplomasi** (ss. 15–54). İstanbul: Çizgi Kitabevi.

- Yıldız, Melih. (2020). Doğu Akdeniz’de Askeri Güç Dengesi ve Türkiye. K. İnat, M. Ataman, & B. Duran (vd.), **Doğu Akdeniz ve Türkiye’nin Hakları** (ss. 93–127). İstanbul: SETA Kitapları.
- Yılmaz, S. (2008). **Güç ve Politika**. İstanbul: ALFA Basım Yayın.
- Yiğit, A. A. (2019). Filistin Meselesinin Kronikleşmesi (1918-1948). **Türk Dünyası Araştırmaları**, 123(243), 391–414.
- Yüksel, D. Y. (2009). “Kıbrıs Türk Milli Mücadelesi (1914-1958).” **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, 8(18), 161–184.
- Zavadskas, E. K., & Turskis, Z. (2010). A new additive ratio assessment (ARAS) method in multicriteria decision-making. **Technological and Economic Development of Economy**, 16(2), 159–172. <https://doi.org/10.3846/tede.2010.10>

EKLER

Ek 1

ADIM 1: Karar Matrisinin Elde Edilmesi

Göstergeler	Min/ Max	GKRY	İsrail	Mısır	Lübnan	Libya
Askeri Unsurlar: Ekonomik						
Askeri harcamalar (cari ABD doları)	Mak	3,78E+08	1,39E+10	3,66E+09	1,62E+09	1,44E+09
Askeri harcamalar (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	1,87E+00	5,95E+00	2,09E+00	4,49E+00	3,64E+00
Silah ihracatı (SIPRI trend gösterge değerleri)	Mak	0,00E+00	5,92E+08	1,00E+07	4,80E+07	3,66E+07
Silah ithalatı (SIPRI trend gösterge değerleri)	Min	2,67E+07	4,85E+08	8,86E+08	3,00E+07	3,39E+07
Askeri Unsurlar: Kapasite						
Silahlı kuvvetler personeli (toplam işgücünün yüzdesi)	Mak	2,19E+00	5,37E+00	3,21E+00	4,73E+00	3,24E+00
Silahlı kuvvetler personeli, toplam	Mak	1,21E+04	1,81E+05	8,20E+05	8,04E+04	5,97E+04
Kara Kuvvetleri Personel Sayısı	Mak	1,50E+04	1,26E+05	3,10E+05	5,66E+04	2,27E+04
Tank	Mak	1,34E+02	4,90E+02	2,48E+03	3,34E+02	2,00E+02
Zırhlı Personel Taşıyıcı	Mak	2,95E+02	1,36E+03	5,93E+03	1,43E+03	4,55E+03
Top	Mak	4,44E+02	5,30E+02	4,47E+03	6,41E+02	6,15E+02
Deniz Kuvvetleri Personel Sayısı	Mak	0,00E+00	9,50E+03	1,85E+04	1,80E+03	2,80E+03
Gemi (Fırkateyn)	Mak	0,00E+00	0,00E+00	8,00E+00	0,00E+00	6,00E+00
Denizaltı (Konvansiyonel Olarak Güçlendirilmiş Saldırı Denizaltısı)	Mak	0,00E+00	5,00E+00	7,00E+00	0,00E+00	6,00E+00
Gemi (Mayın Temizleme)	Mak	0,00E+00	0,00E+00	1,40E+01	0,00E+00	8,00E+00
Gemi (Amfibi)	Mak	0,00E+00	3,00E+00	3,40E+01	2,00E+00	1,00E+00
Gemi (Lojistik destek)	Mak	0,00E+00	1,00E+00	2,40E+01	0,00E+00	2,00E+00
Gemi (Silahlı Devriye)	Mak	6,00E+00	4,50E+01	6,30E+01	1,30E+01	2,10E+01
Hava Kuvvetleri Personel Sayısı	Mak	0,00E+00	3,40E+04	1,10E+05	1,60E+03	4,50E+03
Uçak (muharip)	Mak	0,00E+00	2,64E+02	3,38E+02	9,00E+00	2,20E+01
Uçak (nakliye)	Mak	1,00E+00	1,50E+01	5,90E+01	0,00E+00	6,00E+00
Helikopter (saldırı)	Mak	1,50E+01	1,28E+02	3,04E+02	4,90E+01	2,60E+01
Uçak&Helikopter (eğitim)	Mak	0,00E+00	1,54E+02	3,41E+02	9,00E+00	6,40E+01
İHA (3. Kategori)	Mak	6,00E+00	6,00E+00	5,00E+00	8,00E+00	0,00E+00
Bilimsel ve Teknolojik Unsurlar: BİT						
BİT hizmet ihracatı (BoP, cari ABD doları)	Mak	7,20E+08	9,11E+09	7,52E+08	4,61E+08	1,05E+07
BİT hizmet ihracatı (hizmet ihracatının yüzdesi, BoP)	Mak	7,30E+00	3,41E+01	4,18E+00	3,15E+00	6,67E+00
BİT mal ithalatı (% toplam mal ithalatı)	Min	5,27E+00	9,70E+00	4,09E+00	3,08E+00	4,80E+00
BİT malları ihracatı (toplam mal ihracatının yüzdesi)	Mak	6,24E+00	1,08E+01	9,96E-01	1,45E+00	8,36E-04
Güvenli İnternet sunucuları	Mak	7,51E+03	3,83E+04	1,78E+03	7,01E+02	2,44E+03

Göstergeler	Min/ Max	GKRY	İsrail	Mısır	Lübnan	Libya
Güvenli İnternet sunucuları (1 milyon kişi başına)	Mak	6,32E+03	4,31E+03	1,83E+01	1,06E+02	3,63E+02
İnternet kullanan bireyler (nüfusun yüzdesi)	Mak	5,35E+01	5,42E+01	2,56E+01	3,69E+01	9,72E+00
Mobil hücresel abonelikler	Mak	9,21E+05	8,82E+06	5,74E+07	2,66E+06	5,60E+06
Mobil hücresel abonelikler (100 kişi başına)	Mak	1,12E+02	1,20E+02	6,38E+01	4,58E+01	8,96E+01
Sabit geniş bant abonelikleri	Mak	1,73E+05	1,67E+06	2,70E+06	2,68E+05	9,95E+04
Sabit geniş bant abonelikleri (100 kişi başına)	Mak	2,03E+01	2,20E+01	2,86E+00	4,59E+00	1,56E+00
Bilimsel ve teknik dergi makaleleri	Mak	6,15E+02	1,10E+04	6,57E+03	8,66E+02	1,35E+02
Coğrafi Unsurlar: Coğrafi Yapı						
Arazi alanı (km ²)	Mak	9,24E+03	2,16E+04	9,95E+05	1,02E+04	1,76E+06
Derinlikteki ortalama yağış (yılda mm)	Mak	4,98E+02	4,35E+02	1,81E+01	6,61E+02	5,60E+01
Ekilebilir arazi (arazi alanının yüzdesi)	Mak	1,04E+01	1,47E+01	2,81E+00	1,27E+01	9,94E-01
Ekilebilir arazi (hektar)	Mak	9,63E+04	3,17E+05	2,79E+06	1,30E+05	1,75E+06
Ekilebilir arazi (kişi başı hektar)	Mak	8,99E-02	4,27E-02	3,43E-02	2,56E-02	2,90E-01
Kalıcı ekili alan (arazi alanının yüzdesi)	Mak	3,64E+00	3,92E+00	8,11E-01	1,31E+01	1,90E-01
Kişi başına düşen yenilenebilir iç tatlı su kaynakları (metreküp)	Mak	7,20E+02	9,99E+01	1,22E+01	9,31E+02	1,15E+02
Orman alanı (arazi alanının yüzdesi)	Mak	1,87E+01	7,02E+00	5,68E-02	1,36E+01	1,23E-01
Orman alanı (km ²)	Mak	1,72E+03	1,52E+03	5,66E+02	1,39E+03	2,17E+03
Tarım arazisi (arazi alanının yüzdesi)	Mak	1,42E+01	2,49E+01	3,62E+00	6,33E+01	8,74E+00
Tarım arazisi (km ²)	Mak	1,32E+03	5,40E+03	3,60E+04	6,48E+03	1,54E+05
Yenilenebilir iç tatlı su kaynakları, toplam (milyar metreküp)	Mak	7,80E-01	7,50E-01	1,00E+00	4,80E+00	7,00E-01
Yüzey alanı (km ²)	Mak	9,25E+03	2,21E+04	1,00E+06	1,05E+04	1,76E+06
Coğrafi Unsurlar: Doğal Kaynaklar						
Doğal gaz kiralari (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	0,00E+00	9,25E-02	1,38E+00	0,00E+00	1,15E+00
Kömür kiralari (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	0,00E+00	0,00E+00	1,57E-04	0,00E+00	0,00E+00
Maden kiralari (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	1,68E-02	6,90E-02	1,99E-01	0,00E+00	0,00E+00
Orman kiralari (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	1,10E-03	2,78E-04	2,12E-01	1,65E-03	6,80E-02
Petrol kiralari (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	0,00E+00	1,92E-03	7,45E+00	0,00E+00	4,73E+01
Su stresi seviyesi: mevcut tatlı su kaynaklarının bir oranı olarak tatlı su çekilmesi	Min	2,75E+01	1,16E+02	1,23E+02	4,76E+01	7,54E+02
Toplam doğal kaynak kiralari (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	1,79E-02	1,64E-01	9,23E+00	1,65E-03	4,85E+01
Yıllık tatlı su çekimi, endüstri (toplam tatlı su çekiminin yüzdesi)	Mak	3,27E+00	5,60E+00	4,30E+00	2,95E+01	4,07E+00

Göstergeler	Min/ Max	GKRY	İsrail	Mısır	Lübnan	Libya
Yıllık tatlı su çekimi, tarım (toplam tatlı su çekiminin yüzdesi)	Mak	6,71E+01	5,54E+01	8,41E+01	4,94E+01	8,30E+01
Yıllık tatlı su çekimi, toplam (milyar metreküp)	Mak	2,02E-01	1,35E+00	6,77E+01	1,47E+00	5,28E+00
Ekonomik Unsurlar: Çevresel Kirlilik						
Diğer sera gazı emisyonları, HFC, PFC ve SF6 (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	2,03E+02	4,93E+03	-3,54E+03	2,53E+03	-1,99E+03
Düzeltilmiş tasarruflar: karbondioksit hasarı (mevcut ABD doları)	Min	2,03E+08	1,86E+09	5,92E+09	5,94E+08	1,70E+09
Elektrik ve ısı üretiminden kaynaklanan CO2 emisyonları, toplam (toplam yakıt yanmasının yüzdesi)	Min	4,99E+01	6,76E+01	4,31E+01	5,71E+01	5,51E+01
Enerji sektöründe azot oksit emisyonları (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	6,11E+01	1,95E+02	4,75E+02	4,05E+01	5,18E+02
Enerji sektöründe metan emisyonları (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	2,00E+01	1,41E+03	1,38E+04	5,16E+01	6,15E+04
Gaz yakıt tüketiminden kaynaklanan CO2 emisyonları (kt)	Min	0,00E+00	6,77E+03	7,42E+04	3,41E+01	1,14E+04
İmalat sanayilerinden ve inşaatın kaynaklanan CO2 emisyonları (toplam yakıt yanmasının yüzdesi)	Min	1,40E+01	2,41E+00	2,08E+01	6,94E+00	7,01E+00
Katı yakıt tüketiminden kaynaklanan CO2 emisyonları (kt)	Min	8,28E+01	2,82E+04	2,54E+03	5,44E+02	2,16E-01
Sıvı yakıt tüketiminden kaynaklanan CO2 emisyonları (kt)	Min	6,46E+03	2,67E+04	9,02E+04	1,62E+04	3,34E+04
Tarımsal azot oksit emisyonları (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	2,46E+02	8,88E+02	1,48E+04	4,67E+02	1,21E+03
Tarımsal metan emisyonları (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	1,82E+02	5,14E+02	1,60E+04	2,18E+02	1,41E+03
Taşımacılıktan kaynaklanan CO2 emisyonları (toplam yakıt yanmasının yüzdesi)	Min	2,92E+01	2,37E+01	2,45E+01	2,65E+01	3,30E+01
Toplam azot oksit emisyonları (Arazi Kullanım Değişikliği ve Ormancılık hariç bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	3,79E+02	2,12E+03	2,15E+04	6,06E+02	1,80E+03
Toplam CO2 emisyonu (Bin metrik ton CO2, Arazi Kullanım Değişikliği ve Ormancılık hariç)	Min	7,43E+03	6,49E+04	1,85E+05	2,10E+04	4,99E+04
Toplam sera gazı emisyonları (Arazi Kullanım Değişikliği ve Ormancılık hariç bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	8,68E+03	8,39E+04	2,63E+05	2,54E+04	1,18E+05
Ekonomik Unsurlar: İnsan Kaynakları						
İstihdamın nüfusa oranı, 15+, toplam (%) (modellenen ILO tahmini)	Mak	5,81E+01	5,76E+01	4,20E+01	4,36E+01	3,89E+01
İş gücü, toplam	Mak	5,62E+05	3,48E+06	2,62E+07	1,83E+06	2,08E+06

Göstergeler	Min/ Max	GKRY	İsrail	Mısır	Lübnan	Libya
İş gücüne katılım oranı, toplam (15-64 yaş arası toplam nüfusun yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Mak	7,18E+01	7,10E+01	5,03E+01	5,02E+01	5,07E+01
İşgücüne katılım oranı, toplam (%15+ yaş toplam nüfusun yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Mak	6,29E+01	6,27E+01	4,71E+01	4,69E+01	4,79E+01
İşsizlik, toplam (toplam işgücünün yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Min	7,76E+00	8,20E+00	1,07E+01	7,12E+00	1,89E+01
Hizmetlerde istihdam (toplam istihdamın yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Mak	7,54E+01	7,97E+01	4,85E+01	6,00E+01	5,21E+01
Sanayide istihdam (toplam istihdamın yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Mak	2,06E+01	1,89E+01	2,34E+01	2,50E+01	2,66E+01
Tarımda istihdam (toplam istihdamın yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Mak	4,01E+00	1,45E+00	2,81E+01	1,49E+01	2,14E+01
Ekonomik Unsurlar: Lojistik						
Benzin için pompa fiyatı (litre başına ABD Doları)	Min	1,23E+00	1,47E+00	4,14E-01	8,14E-01	1,38E-01
Demiryolları, taşınan mallar (milyon ton-km)	Mak	0,00E+00	1,14E+03	3,69E+03	0,00E+00	0,00E+00
Demiryolları, taşınan yolcular (milyon yolcu-km)	Mak	0,00E+00	1,92E+03	4,63E+04	0,00E+00	0,00E+00
Demiryolu hatları (toplam güzergah-km)	Mak	0,00E+00	1,06E+03	5,14E+03	4,01E+02	0,00E+00
Dizel yakıt için pompa fiyatı (litre başına ABD Doları)	Min	1,13E+00	1,39E+00	1,52E-01	5,87E-01	1,05E-01
Hava taşımacılığı, dünya çapında kayıtlı taşıyıcı kalkışları	Mak	1,26E+04	4,67E+04	7,49E+04	1,76E+04	1,43E+04
Hava taşımacılığı, taşınan yolcular	Mak	1,31E+06	5,23E+06	7,90E+06	1,75E+06	1,32E+06
Hava taşımacılığı, yük (milyon ton-km)	Mak	2,65E+01	9,76E+02	3,21E+02	6,70E+01	1,59E+00
Konteyner limanı trafiği (TEU: 20 fit eşdeğer birim)	Mak	3,55E+05	2,18E+06	5,27E+06	1,02E+06	2,28E+05
Liner gönderi bağlantı endeksi (2004'teki maksimum değer = 100)	Mak	1,65E+01	2,91E+01	5,21E+01	2,99E+01	1,12E+01
Ekonomik Unsurlar: Makro Göstergeler						
Cari hesap dengesi (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	-5,38E+00	2,34E+00	-1,13E+00	-1,91E+01	1,17E+01
Doğrudan yabancı yatırım, net (BoP, cari ABD doları)	Mak	1,12E+09	-3,87E+09	-4,86E+09	-2,03E+09	1,67E+08
GSMH (mevcut ABD doları)	Mak	2,05E+10	2,28E+11	2,00E+11	3,48E+10	4,88E+10
GSYİH (cari ABD doları)	Mak	2,11E+10	2,40E+11	2,03E+11	3,52E+10	4,73E+10
Hanehalkı nihai tüketim harcaması (cari ABD doları)	Mak	1,37E+10	1,32E+11	1,62E+11	3,15E+10	1,37E+10
İhracat hacmi endeksi (2000 = 100)	Mak	1,39E+02	1,23E+02	1,75E+02	3,00E+02	9,52E+01
İthalat hacmi endeksi (2000 = 100)	Min	1,19E+02	1,15E+02	1,90E+02	1,52E+02	1,92E+02
Kişi başına düzeltilmiş net milli gelir (cari ABD doları)	Mak	2,20E+04	2,51E+04	1,96E+03	5,26E+03	6,10E+03

Göstergeler	Min/ Max	GKRY	İsrail	Mısır	Lübnan	Libya
Toplam rezervler (altın dahil, cari ABD doları)	Mak	2,15E+09	6,74E+10	2,50E+10	3,48E+10	7,17E+10
Tüketici fiyat endeksi (2010 = 100)	Min	9,54E+01	9,75E+01	1,25E+02	1,22E+02	9,50E+01
Ekonomik Unsurlar:						
Tarım&Hayvancılık Faaliyetleri						
Balıkçılık üretimini yakalayın (metrik ton)	Mak	2,63E+04	3,44E+03	3,77E+05	3,57E+03	3,81E+04
Su ürünleri üretimi (metrik ton)	Mak	3,89E+03	2,04E+04	8,35E+05	9,33E+02	1,05E+02
Tahıl üretimi (metrik ton)	Mak	6,92E+04	2,74E+05	2,20E+07	1,62E+05	2,46E+05
Enerji: Elektrik Üretim Kapasitesi						
Kurulu toplam elektrik gücü (milyon kW)	Mak	1,81E+00	1,77E+01	5,60E+01	3,73E+00	1,05E+01
Fosil yakıtlar elektrik kurulu gücü (milyon KW)	Mak	1,52E+00	1,66E+01	5,12E+01	3,41E+00	1,05E+01
Yenilenebilir elektrik kurulu gücü (milyon KW)	Mak	3,00E-01	1,51E+00	5,97E+00	3,21E-01	5,00E-03
Hidroelektrik kurulu gücü (milyon kW)	Mak	0,00E+00	9,00E-03	2,85E+00	2,53E-01	0,00E+00
Hidro olmayan yenilenebilir elektrik kurulu gücü (milyon kW)	Mak	3,00E-01	1,50E+00	3,12E+00	6,84E-02	5,00E-03
Güneş enerjisi kurulu gücü (milyon kW)	Mak	1,29E-01	1,44E+00	1,67E+00	5,64E-02	5,00E-03
Rüzgar enerjisi kurulu gücü (milyon kW)	Mak	1,58E-01	3,50E-02	1,38E+00	3,00E-03	0,00E+00
Biyokütle ve atık elektrik kurulu gücü (milyon kW)	Mak	1,27E-02	2,30E-02	7,90E-02	9,00E-03	0,00E+00
Enerji:Kullanımı						
Alternatif ve nükleer enerji (toplam enerji kullanımının yüzdesi)	Mak	2,67E+00	4,24E+00	1,71E+00	1,26E+00	0,00E+00
Birincil enerjinin enerji yoğunluğu seviyesi (MJ/\$2011 SAGP GSYİH)	Min	3,74E+00	4,30E+00	3,77E+00	4,30E+00	5,31E+00
Elektriğe erişim (nüfusun yüzdesi)	Mak	1,00E+02	1,00E+02	9,91E+01	9,99E+01	8,28E+01
Elektriğe erişim, kentsel (kentsel nüfusun yüzdesi)	Mak	1,00E+02	1,00E+02	9,97E+01	9,99E+01	1,00E+02
Elektriğe erişim, kırsal (kırsal nüfusun yüzdesi)	Mak	1,00E+02	1,00E+02	9,87E+01	9,97E+01	5,32E+01
Elektrik güç tüketimi (kişi başı kWh)	Mak	4,02E+03	6,72E+03	1,38E+03	2,58E+03	2,88E+03
Enerji kullanımı (kişi başına kg petrol eşdeğeri)	Mak	2,15E+03	2,90E+03	8,00E+02	1,19E+03	2,96E+03
Fosil yakıt enerji tüketimi (toplamın yüzdesi)	Min	9,62E+01	9,65E+01	9,62E+01	9,50E+01	9,91E+01
Yenilenebilir enerji tüketimi (toplam nihai enerji tüketiminin yüzdesi)	Mak	6,61E+00	5,93E+00	5,90E+00	5,55E+00	2,70E+00
Enerji:Üretimi						
Doğal gaz kaynaklarından elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Min	0,00E+00	2,18E+01	7,19E+01	4,80E-01	3,94E+01
Elektrik güç iletimi ve dağıtım kayıpları (çıkıntının yüzdesi)	Min	4,25E+00	2,95E+00	1,12E+01	1,23E+01	2,98E+01
Enerji ithalatı, net (enerji kullanımının yüzdesi)	Min	9,68E+01	8,49E+01	-1,92E+01	9,62E+01	-3,68E+02

Göstergeler	Min/ Max	GKRY	İsrail	Mısır	Lübnan	Libya
Hidroelektrik hariç yenilenebilir kaynaklardan elektrik üretimi (kWh)	Mak	1,00E+08	2,29E+08	9,57E+08	0,00E+00	0,00E+00
Hidroelektrik hariç yenilenebilir kaynaklardan elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Mak	2,19E+00	3,73E-01	6,72E-01	0,00E+00	0,00E+00
Hidroelektrik kaynaklardan elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Mak	0,00E+00	4,44E-02	1,13E+01	5,52E+00	0,00E+00
Kömür kaynaklarından elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Min	0,00E+00	6,50E+01	0,00E+00	0,00E+00	0,00E+00
Petrol kaynaklarından elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Min	9,78E+01	1,26E+01	1,61E+01	9,40E+01	6,06E+01
Petrol, gaz ve kömür kaynaklarından elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Min	9,78E+01	9,93E+01	8,81E+01	9,45E+01	1,00E+02
Yanabilir yenilenebilir kaynaklar ve atık (toplam enerjinin yüzdesi)	Mak	8,82E-01	4,38E-02	2,42E+00	2,33E+00	8,65E-01
Yenilenebilir elektrik üretimi (toplam elektrik üretiminin yüzdesi)	Mak	2,19E+00	4,17E-01	1,19E+01	5,52E+00	0,00E+00
Sağlık: Çevresel Koşullar						
En azından temel içme suyu hizmetlerini kullanan kişiler (nüfusun yüzdesi)	Mak	9,98E+01	1,00E+02	9,87E+01	8,94E+01	9,28E+01
En azından temel temizlik hizmetlerini kullananlar (nüfusun yüzdesi)	Mak	9,96E+01	1,00E+02	9,43E+01	8,75E+01	9,14E+01
PM2.5 kirliliği, DSÖ Ara Hedef-1 değerini aşan seviyelere maruz kalan nüfus (toplamın yüzdesi)	Min	0,00E+00	5,42E+00	1,00E+02	1,36E-11	1,00E+02
PM2.5 kirliliği, DSÖ Ara Hedef-2 değerini aşan seviyelere maruz kalan nüfus (toplamın yüzdesi)	Min	7,33E+00	2,48E+01	1,00E+02	9,95E+01	1,00E+02
PM2.5 kirliliği, DSÖ Ara Hedef-3 değerini aşan seviyelere maruz kalan nüfus (toplamın yüzdesi)	Min	9,76E+01	9,65E+01	1,00E+02	1,00E+02	1,00E+02
Sağlık: Sosyal Güvence						
Doktorlar (1.000 kişi başına)	Mak	2,09E+00	3,68E+00	1,57E+00	2,29E+00	1,85E+00
Hastane yatakları (1.000 kişi başına)	Mak	3,80E+00	3,35E+00	1,68E+00	3,19E+00	3,72E+00
Hemşire ve ebeler (1.000 kişi başına)	Mak	3,53E+00	5,61E+00	2,16E+00	1,60E+00	6,34E+00
Kişi başına cepten harcama (cari ABD doları)	Min	7,52E+02	5,34E+02	6,44E+01	2,14E+02	9,41E+01
Kişi başına yurt içi genel devlet sağlık harcaması (cari ABD doları)	Min	6,94E+02	1,36E+03	3,40E+01	2,25E+02	1,71E+02
Kişi başına yurt içi özel sağlık harcaması (cari ABD doları)	Min	9,02E+02	7,71E+02	7,17E+01	2,91E+02	9,41E+01
Korunmasız istihdam, toplam (toplam istihdamın yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Min	1,44E+01	7,66E+00	2,33E+01	2,85E+01	3,23E+01
UHC hizmet kapsamı endeksi	Mak	7,65E+01	8,15E+01	6,65E+01	7,20E+01	6,30E+01
Sosyo Kültürel Unsurlar: Cinsiyet Eşitliği						
Bir finans kurumunda veya mobil para hizmeti sağlayıcısında hesap	Mak	8,78E+01	9,21E+01	1,43E+01	3,06E+01	5,96E+01

Göstergeler	Min/ Max	GKRY	İsrail	Mısır	Lübnan	Libya
sahipliği, kadın (15+ yaş nüfusun yüzdesi)						
İlköğretim, öğrenciler (% kadın)	Mak	4,86E+01	4,88E+01	4,78E+01	4,83E+01	4,83E+01
Kadın İş ve Hukuk Endeksi Skoru (1-100 arası ölçek)	Mak	8,66E+01	7,84E+01	3,99E+01	5,07E+01	4,46E+01
Kadınların erkek işgücüne katılım oranı (%) (modellenen ILO tahmini)	Mak	7,90E+01	8,20E+01	2,89E+01	3,09E+01	5,21E+01
Ortaöğretim, öğrenciler (% kadın)	Mak	4,91E+01	4,89E+01	4,80E+01	5,15E+01	5,18E+01
Ulusal parlamentolarda kadınların sahip olduğu sandalye oranı (%)	Mak	1,37E+01	1,95E+01	6,96E+00	3,46E+00	1,25E+01
Sosyo Kültürel Unsurlar: Eğitim						
İlköğretim, öğrenciler	Mak	5,79E+04	7,93E+05	1,02E+07	4,74E+05	7,45E+05
Orta öğretim, öğrenciler	Mak	6,18E+04	7,19E+05	8,21E+06	3,82E+05	7,64E+05
Öğrenci-öğretmen oranı, lise	Mak	1,01E+01	9,10E+00	1,25E+01	7,34E+00	4,87E+00
Sosyo Kültürel Unsurlar: Göç						
Ağ geçişi	Min	4,09E+04	1,12E+05	-2,07E+05	3,91E+05	-1,12E+05
Menşe ülke veya bölgeye göre mülteci nüfusu	Min	9,63E+00	8,32E+02	1,20E+04	1,18E+04	5,17E+03
Sığınma ülkesine veya bölgesine göre mülteci nüfusu	Mak	4,31E+03	1,79E+04	1,40E+05	8,20E+05	1,04E+04
Uluslararası göçmen stoku, toplam	Mak	1,45E+05	1,93E+06	3,09E+05	1,07E+06	6,62E+05
Ülke içinde yerinden olmuş kişiler, afetlerle bağlantılı yeni yerinden edilmiş kişiler (vaka sayısı)	Min	2,40E+01	1,45E+04	4,92E+03	1,90E+03	3,80E+03
Sosyo Kültürel Unsurlar: Kentleşme						
En büyük şehirdeki nüfus (kentsel nüfusun yüzdesi)	Min	2,48E+01	4,78E+01	4,72E+01	4,28E+01	2,29E+01
Kentsel nüfus	Mak	7,39E+05	7,05E+06	3,61E+07	4,72E+06	4,80E+06
Kırsal nüfus	Mak	3,55E+05	6,21E+05	4,80E+07	6,72E+05	1,33E+06
Nüfus yoğunluğu (km kare arazi başına kişi)	Mak	1,18E+02	3,55E+02	8,45E+01	5,27E+02	3,48E+00
Sosyo Kültürel Unsurlar: Nüfus Dinamikleri						
65 yaşına kadar hayatta kalma, erkek (kohortun yüzdesi)	Mak	8,68E+01	8,72E+01	6,83E+01	8,43E+01	7,18E+01
65 yaşına kadar hayatta kalma, kadın (kohortun yüzdesi)	Mak	9,27E+01	9,24E+01	7,87E+01	8,92E+01	8,24E+01
Anne ölüm oranı (100.000 canlı doğum için modellenmiş tahmin)	Min	8,50E+00	4,72E+00	4,77E+01	2,57E+01	6,11E+01
Doğumda beklenen yaşam süresi, toplam (yıl)	Mak	7,94E+01	8,11E+01	7,03E+01	7,76E+01	7,20E+01
Doğurganlık oranı, toplam (kadın başına doğum)	Mak	1,46E+00	2,99E+00	3,24E+00	2,08E+00	2,48E+00
Güvenli olmayan su, güvenli olmayan sanitasyon ve hijyen eksikliğine atfedilen ölüm oranı (100.000 nüfus başına)	Min	3,00E-01	2,00E-01	2,00E+00	8,00E-01	6,00E-01
İntihar ölüm oranı (100.000 nüfus başına)	Min	3,81E+00	5,73E+00	3,17E+00	2,81E+00	5,16E+00

Göstergeler	Min/ Max	GKRY	İsrail	Mısır	Lübnan	Libya
Ölüm nedeni, bulaşıcı hastalıklar ve anne, doğum öncesi ve beslenme koşullarına göre (toplamin yüzdesi)	Min	4,30E+00	8,84E+00	1,35E+01	7,15E+00	1,21E+01
Ölüm nedeni, bulaşıcı olmayan hastalıklar (toplamin yüzdesi)	Min	9,01E+01	8,63E+01	8,15E+01	8,59E+01	7,15E+01
Ölüm nedeni, yaralanma nedeniyle (toplamin yüzdesi)	Min	5,57E+00	4,87E+00	5,00E+00	6,94E+00	1,64E+01
Ölüm oranı, 5 yaş altı (1.000 canlı doğumda)	Min	3,97E+00	4,89E+00	3,07E+01	1,17E+01	1,86E+01
Ölüm oranı, bebek (1.000 canlı doğumda)	Min	3,31E+00	3,95E+00	2,54E+01	1,01E+01	1,59E+01
Ölüm oranı, yenidoğan (1.000 canlı doğumda)	Min	2,23E+00	2,52E+00	1,63E+01	6,88E+00	1,05E+01
Ölüm oranı, ham (1.000 kişi başına)	Mak	6,83E+00	5,42E+00	6,19E+00	4,14E+00	4,81E+00
Trafik kazalarından kaynaklanan ölüm oranı (100.000 nüfus başına)	Min	8,81E+00	5,55E+00	1,15E+01	1,64E+01	2,20E+01
Sosyo Kültürel Unsurlar: Nüfus Yapısı						
0-14 yaş arası nüfus, toplam	Mak	2,02E+05	2,13E+06	2,84E+07	1,49E+06	1,81E+06
15-64 yaş arası nüfus, toplam	Mak	7,62E+05	4,71E+06	5,15E+07	3,56E+06	4,06E+06
65 yaş ve üstü nüfus, toplam	Mak	1,30E+05	8,30E+05	4,21E+06	3,44E+05	2,55E+05
Nüfus artışı (yıllık %)	Mak	1,26E+00	1,95E+00	1,98E+00	2,85E+00	1,26E+00
Nüfus, erkek	Mak	5,49E+05	3,80E+06	4,25E+07	2,72E+06	3,13E+06
Nüfus, kadın	Mak	5,45E+05	3,88E+06	4,16E+07	2,67E+06	3,00E+06
Nüfus, toplam	Mak	1,09E+06	7,67E+06	8,41E+07	5,39E+06	6,13E+06
Yaş bağımlılık oranı (çalışma çağındaki nüfusun yüzdesi)	Mak	4,38E+01	6,26E+01	6,35E+01	5,22E+01	5,12E+01
Yaş bağımlılık oranı, genç (çalışma çağındaki nüfusun yüzdesi)	Mak	2,68E+01	4,51E+01	5,53E+01	4,27E+01	4,49E+01
Yaş bağımlılık oranı, yaşlı (çalışma çağındaki nüfusun yüzdesi)	Mak	1,70E+01	1,75E+01	8,15E+00	9,57E+00	6,26E+00

Göstergeler	Min/ Max	Suriye	Tunus	Türkiye	Yunanistan	S
Askeri Unsurlar: Ekonomik						
Askeri harcamalar (cari ABD doları)	Mak	1,59E+09	6,63E+08	1,51E+10	6,34E+09	1,51E+10
Askeri harcamalar (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	4,84E+00	1,74E+00	2,51E+00	2,74E+00	5,95E+00
Silah ihracatı (SIPRI trend gösterge değerleri)	Mak	1,43E+07	0,00E+00	1,14E+08	1,44E+07	5,92E+08
Silah ithalatı (SIPRI trend gösterge değerleri)	Min	1,57E+08	4,37E+07	6,89E+08	5,72E+08	8,86E+08
Askeri Unsurlar: Kapasite						
Silahlı kuvvetler personeli (toplam işgücünün yüzdesi)	Mak	6,40E+00	1,30E+00	2,48E+00	3,18E+00	6,40E+00
Silahlı kuvvetler personeli, toplam	Mak	3,39E+05	4,76E+04	6,11E+05	1,57E+05	8,20E+05
Kara Kuvvetleri Personel Sayısı	Mak	1,30E+05	2,70E+04	2,60E+05	9,35E+04	3,10E+05

Göstergeler	Min/ Max	Suriye	Tunus	Türkiye	Yunanistan	S
Tank	Mak	3,74E+03	1,32E+02	2,38E+03	1,23E+03	3,74E+03
Zırhlı Personel Taşıyıcı	Mak	5,48E+03	4,25E+02	5,27E+03	2,13E+03	5,93E+03
Top	Mak	2,75E+03	2,76E+02	7,83E+03	3,52E+03	7,83E+03
Deniz Kuvvetleri Personel Sayısı	Mak	4,00E+03	4,80E+03	4,50E+04	1,60E+04	4,50E+04
Gemi (Fırkateyn)	Mak	0,00E+00	0,00E+00	1,60E+01	1,30E+01	1,60E+01
Denizaltı (Konvansiyonel Olarak Güçlendirilmiş Saldırı Denizaltısı)	Mak	0,00E+00	0,00E+00	1,20E+01	1,10E+01	1,20E+01
Gemi (Mayın Temizleme)	Mak	7,00E+00	0,00E+00	1,50E+01	3,00E+00	1,50E+01
Gemi (Amfibi)	Mak	3,00E+00	0,00E+00	3,50E+01	3,60E+01	3,60E+01
Gemi (Lojistik destek)	Mak	1,00E+00	7,00E+00	3,50E+01	2,50E+01	3,50E+01
Gemi (Silahlı Devriye)	Mak	3,10E+01	3,50E+01	4,50E+01	3,40E+01	6,30E+01
Hava Kuvvetleri Personel Sayısı	Mak	3,50E+04	4,00E+03	5,00E+04	2,16E+04	1,10E+05
Uçak (muharip)	Mak	2,26E+02	1,20E+01	2,06E+02	1,87E+02	3,38E+02
Uçak (nakliye)	Mak	5,00E+00	1,40E+01	8,00E+01	1,50E+01	8,00E+01
Helikopter (saldırı)	Mak	1,64E+02	1,01E+02	4,71E+02	2,70E+02	4,71E+02
Uçak&Helikopter (eğitim)	Mak	6,70E+01	2,90E+01	2,73E+02	1,44E+02	3,41E+02
İHA (3. Kategori)	Mak	0,00E+00	0,00E+00	4,50E+01	4,00E+00	4,50E+01
Bilimsel ve Teknolojik Unsurlar: BİT						
BİT hizmet ihracatı (BoP, cari ABD doları)	Mak	1,44E+08	2,08E+08	4,04E+08	7,26E+08	9,11E+09
BİT hizmet ihracatı (hizmet ihracatının yüzdesi, BoP)	Mak	4,32E+00	4,87E+00	1,16E+00	2,07E+00	3,41E+01
BİT mal ithalatı (% toplam mal ithalatı)	Min	1,87E+00	5,13E+00	5,52E+00	5,26E+00	9,70E+00
BİT malları ihracatı (toplam mal ihracatının yüzdesi)	Mak	7,47E-03	4,12E+00	2,48E+00	2,72E+00	1,08E+01
Güvenli İnternet sunucuları	Mak	1,70E+02	1,37E+03	1,69E+05	2,63E+04	1,69E+05
Güvenli İnternet sunucuları (1 milyon kişi başına)	Mak	9,77E+00	1,18E+02	2,05E+03	2,45E+03	6,32E+03
İnternet kullanan bireyler (nüfusun yüzdesi)	Mak	1,58E+01	3,09E+01	3,83E+01	4,54E+01	5,42E+01
Mobil hücresel abonelikler	Mak	9,30E+06	9,38E+06	5,78E+07	1,13E+07	5,78E+07
Mobil hücresel abonelikler (100 kişi başına)	Mak	5,00E+01	8,54E+01	7,72E+01	1,04E+02	1,20E+02
Sabit geniş bant abonelikleri	Mak	5,22E+05	4,72E+05	6,94E+06	2,32E+06	6,94E+06
Sabit geniş bant abonelikleri (100 kişi başına)	Mak	2,97E+00	4,20E+00	8,93E+00	2,17E+01	2,20E+01
Bilimsel ve teknik dergi makaleleri	Mak	1,94E+02	3,10E+03	2,33E+04	1,00E+04	2,33E+04
Coğrafi Unsurlar: Coğrafi Yapı						
Arazi alanı (km ²)	Mak	1,84E+05	1,55E+05	7,70E+05	1,29E+05	1,76E+06
Derinlikteki ortalama yağış (yılda mm)	Mak	2,52E+02	2,07E+02	5,93E+02	6,52E+02	6,61E+02
Ekilebilir arazi (arazi alanının yüzdesi)	Mak	2,54E+01	1,76E+01	2,84E+01	1,94E+01	2,84E+01
Ekilebilir arazi (hektar)	Mak	4,66E+06	2,74E+06	2,18E+07	2,49E+06	2,18E+07
Ekilebilir arazi (kişi başı hektar)	Mak	2,51E-01	2,61E-01	3,07E-01	2,28E-01	3,07E-01

Göstergeler	Min/ Max	Suriye	Tunus	Türkiye	Yunanistan	S
Kalıcı ekili alan (arazi alanının yüzdesi)	Mak	5,29E+00	1,45E+01	3,88E+00	8,72E+00	1,45E+01
Kişi başına düşen yenilenebilir iç tatlı su kaynakları (metreküp)	Mak	3,86E+02	3,96E+02	3,15E+03	5,30E+03	5,30E+03
Orman alanı (arazi alanının yüzdesi)	Mak	2,66E+00	4,42E+00	2,74E+01	2,97E+01	2,97E+01
Orman alanı (km ²)	Mak	4,88E+03	6,86E+03	2,11E+05	3,82E+04	2,11E+05
Tarım arazisi (arazi alanının yüzdesi)	Mak	7,55E+01	6,31E+01	5,12E+01	5,74E+01	7,55E+01
Tarım arazisi (km ²)	Mak	1,39E+05	9,80E+04	3,94E+05	7,40E+04	3,94E+05
Yenilenebilir iç tatlı su kaynakları, toplam (milyar metreküp)	Mak	7,13E+00	4,20E+00	2,27E+02	5,80E+01	2,27E+02
Yüzey alanı (km ²)	Mak	1,85E+05	1,64E+05	7,85E+05	1,32E+05	1,76E+06
Coğrafi Unsurlar: Doğal Kaynaklar						
Doğal gaz kiralrı (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	7,07E-01	3,53E-01	7,07E-03	4,64E-04	1,38E+00
Kömür kiralrı (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	0,00E+00	0,00E+00	6,91E-02	8,26E-02	8,26E-02
Maden kiralrı (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	4,59E-03	6,36E-01	1,12E-01	5,34E-02	6,36E-01
Orman kiralrı (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	5,07E-03	1,96E-01	7,01E-02	1,01E-02	2,12E-01
Petrol kiralrı (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	2,17E+01	3,29E+00	8,81E-02	1,17E-02	4,73E+01
Su stresi seviyesi: mevcut tatlı su kaynaklarının bir oranı olarak tatlı su çekilmesi	Min	1,30E+02	8,87E+01	3,56E+01	2,02E+01	7,54E+02
Toplam doğal kaynak kiralrı (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	2,24E+01	4,47E+00	3,46E-01	1,58E-01	4,85E+01
Yıllık tatlı su çekimi, endüstri (toplam tatlı su çekiminin yüzdesi)	Mak	3,62E+00	9,28E+00	5,12E+00	2,26E+00	2,95E+01
Yıllık tatlı su çekimi, tarım (toplam tatlı su çekiminin yüzdesi)	Mak	8,77E+01	7,98E+01	8,37E+01	8,56E+01	8,77E+01
Yıllık tatlı su çekimi, toplam (milyar metreküp)	Mak	1,46E+01	3,49E+00	4,80E+01	1,00E+01	6,77E+01
Ekonomik Unsurlar: Çevresel Kirlilik						
Diğer sera gazı emisyonları, HFC, PFC ve SF6 (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	-3,63E+03	9,64E+02	-3,72E+03	3,16E+03	4,93E+03
Düzeltilmiş tasarruflar: karbondioksit hasarı (mevcut ABD doları)	Min	1,20E+09	7,63E+08	8,90E+09	2,28E+09	8,90E+09
Elektrik ve ısı üretiminden kaynaklanan CO2 emisyonları, toplam (toplam yakıt yanmasının yüzdesi)	Min	4,75E+01	3,55E+01	4,04E+01	5,47E+01	6,76E+01
Enerji sektöründe azot oksit emisyonları (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	3,44E+02	2,34E+02	3,38E+03	7,51E+02	3,38E+03
Enerji sektöründe metan emisyonları (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	1,66E+04	1,88E+03	1,01E+04	1,59E+03	6,15E+04

Göstergeler	Min/ Max	Suriye	Tunus	Türkiye	Yunanistan	S
Gaz yakıt tüketiminden kaynaklanan CO2 emisyonları (kt)	Min	1,17E+04	8,96E+03	6,42E+04	6,35E+03	7,42E+04
İmalat sanayilerinden ve inşaatlardan kaynaklanan CO2 emisyonları (toplam yakıt yanmasının yüzdesi)	Min	1,28E+01	2,17E+01	2,17E+01	9,25E+00	2,17E+01
Katı yakıt tüketiminden kaynaklanan CO2 emisyonları (kt)	Min	8,63E+00	5,37E+01	1,10E+05	3,15E+04	1,10E+05
Sıvı yakıt tüketiminden kaynaklanan CO2 emisyonları (kt)	Min	3,38E+04	1,19E+04	7,85E+04	4,27E+04	9,02E+04
Tarımsal azot oksit emisyonları (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	3,70E+03	2,30E+03	2,30E+04	3,87E+03	2,30E+04
Tarımsal metan emisyonları (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	3,69E+03	2,27E+03	1,73E+04	4,53E+03	1,73E+04
Taşımacılıktan kaynaklanan CO2 emisyonları (toplam yakıt yanmasının yüzdesi)	Min	2,32E+01	2,46E+01	1,76E+01	2,35E+01	3,30E+01
Toplam azot oksit emisyonları (Arazi Kullanım Değişikliği ve Ormancılık hariç bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	4,35E+03	3,24E+03	2,94E+04	5,44E+03	2,94E+04
Toplam CO2 emisyonu (Bin metrik ton CO2, Arazi Kullanım Değişikliği ve Ormancılık hariç)	Min	4,41E+04	2,55E+04	2,94E+05	8,69E+04	2,94E+05
Toplam sera gazı emisyonları (Arazi Kullanım Değişikliği ve Ormancılık hariç bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	7,56E+04	3,58E+04	3,70E+05	1,08E+05	3,70E+05
Ekonomik Unsurlar: İnsan Kaynakları						
İstihdamın nüfusa oranı, 15+, toplam (%) (modellenen ILO tahmini)	Mak	4,12E+01	3,96E+01	4,38E+01	4,46E+01	5,81E+01
İş gücü, toplam	Mak	5,32E+06	3,73E+06	2,62E+07	4,92E+06	2,62E+07
İş gücüne katılım oranı, toplam (15-64 yaş arası toplam nüfusun yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Mak	4,74E+01	5,05E+01	5,26E+01	6,71E+01	7,18E+01
İşgücüne katılım oranı, toplam (%15+ yaş toplam nüfusun yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Mak	4,53E+01	4,65E+01	4,87E+01	5,28E+01	6,29E+01
İşsizlik, toplam (toplam işgücünün yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Min	9,06E+00	1,47E+01	1,02E+01	1,56E+01	1,89E+01
Hizmetlerde istihdam (toplam istihdamın yüzdesi) (modellenmiş ILO tahmini)	Mak	5,54E+01	4,99E+01	5,03E+01	6,78E+01	7,97E+01
Sanayide istihdam (toplam istihdamın yüzdesi) (modellenmiş ILO tahmini)	Mak	2,64E+01	3,28E+01	2,65E+01	1,92E+01	3,28E+01
Tarımda istihdam (toplam istihdamın yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Mak	1,82E+01	1,73E+01	2,31E+01	1,30E+01	2,81E+01
Ekonomik Unsurlar: Lojistik						
Benzin için pompa fiyatı (litre başına ABD Doları)	Min	6,83E-01	7,51E-01	1,74E+00	1,41E+00	1,74E+00
Demiryolları, taşınan mallar (milyon ton-km)	Mak	2,03E+03	1,67E+03	1,07E+04	4,62E+02	1,07E+04

Göstergeler	Min/ Max	Suriye	Tunus	Türkiye	Yunanistan	S
Demiryolları, taşınan yolcular (milyon yolcu-km)	Mak	7,36E+02	1,30E+03	6,33E+03	1,41E+03	4,63E+04
Demiryolu hatları (toplam güzergah-km)	Mak	1,98E+03	2,05E+03	9,36E+03	2,39E+03	9,36E+03
Dizel yakıt için pompa fiyatı (litre başına ABD Doları)	Min	2,98E-01	5,66E-01	1,48E+00	1,33E+00	1,48E+00
Hava taşımacılığı, dünya çapında kayıtlı taşıyıcı kalkışları	Mak	1,06E+04	3,06E+04	3,87E+05	1,27E+05	3,87E+05
Hava taşımacılığı, taşınan yolcular	Mak	7,81E+05	2,92E+06	5,14E+07	1,03E+07	5,14E+07
Hava taşımacılığı, yük (milyon ton-km)	Mak	9,57E+00	1,54E+01	1,90E+03	4,48E+01	1,90E+03
Konteyner limanı trafiği (TEU: 20 fit eşdeğer birim)	Mak	3,23E+05	4,26E+05	5,91E+06	2,63E+06	5,91E+06
Liner gönderi bağlantı endeksi (2004'teki maksimum değer = 100)	Mak	1,24E+01	9,35E+00	4,34E+01	3,86E+01	5,21E+01
Ekonomik Unsurlar: Makro Göstergeler						
Cari hesap dengesi (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	3,59E+00	-5,61E+00	-3,72E+00	-6,29E+00	1,17E+01
Doğrudan yabancı yatırım, net (BoP, cari ABD doları)	Mak	-8,03E+08	-1,12E+09	-8,59E+09	-1,04E+09	1,12E+09
GSMH (mevcut ABD doları)	Mak	2,56E+10	3,61E+10	6,52E+11	2,52E+11	6,52E+11
GSYİH (cari ABD doları)	Mak	2,64E+10	3,77E+10	6,60E+11	2,32E+11	6,60E+11
Hanehalkı nihai tüketim harcaması (cari ABD doları)	Mak	1,65E+10	2,48E+10	4,01E+11	1,57E+11	4,01E+11
İhracat hacmi endeksi (2000 = 100)	Mak	8,01E+01	1,37E+02	2,72E+02	1,36E+02	3,00E+02
İthalat hacmi endeksi (2000 = 100)	Min	1,54E+02	1,42E+02	1,95E+02	1,01E+02	1,95E+02
Kişi başına düzeltilmiş net milli gelir (cari ABD doları)	Mak	1,11E+03	2,83E+03	7,40E+03	1,92E+04	2,51E+04
Toplam rezervler (altın dahil, cari ABD doları)	Mak	1,01E+10	6,56E+09	7,87E+10	6,55E+09	7,87E+10
Tüketici fiyat endeksi (2010 = 100)	Min	8,23E+01	1,07E+02	1,13E+02	9,34E+01	1,25E+02
Ekonomik Unsurlar: Tarım&Hayvancılık Faaliyetleri						
Balıkçılık üretimini yakalayın (metrik ton)	Mak	6,61E+03	1,04E+05	4,61E+05	8,15E+04	4,61E+05
Su ürünleri üretimi (metrik ton)	Mak	6,14E+03	7,75E+03	1,68E+05	1,11E+05	8,35E+05
Tahıl üretimi (metrik ton)	Mak	4,27E+06	1,74E+06	3,35E+07	4,64E+06	3,35E+07
Enerji: Elektrik Üretim Kapasitesi						
Kurulu toplam elektrik gücü (milyon kW)	Mak	9,70E+00	5,84E+00	8,85E+01	1,96E+01	8,85E+01
Fosil yakıtlar elektrik kurulu gücü (milyon kW)	Mak	8,20E+00	5,49E+00	4,61E+01	1,05E+01	5,12E+01
Yenilenebilir elektrik kurulu gücü (milyon kW)	Mak	1,50E+00	3,73E-01	4,48E+01	9,15E+00	4,48E+01
Hidroelektrik kurulu gücü (milyon kW)	Mak	1,49E+00	6,60E-02	2,85E+01	2,71E+00	2,85E+01
Hidro olmayan yenilenebilir elektrik kurulu gücü (milyon kW)	Mak	1,00E-02	3,07E-01	1,63E+01	6,44E+00	1,63E+01

Göstergeler	Min/ Max	Suriye	Tunus	Türkiye	Yunanistan	S
Güneş enerjisi kurulu gücü (milyon kW)	Mak	2,00E-03	6,20E-02	6,00E+00	2,76E+00	6,00E+00
Rüzgar enerjisi kurulu gücü (milyon kW)	Mak	1,00E-03	2,45E-01	7,59E+00	3,55E+00	7,59E+00
Biyokütle ve atık elektrik kurulu gücü (milyon kW)	Mak	7,00E-03	0,00E+00	9,83E-01	1,25E-01	9,83E-01
Enerji: Kullanımı						
Alternatif ve nükleer enerji (toplam enerji kullanımının yüzdesi)	Mak	1,05E+00	2,69E-01	4,85E+00	2,89E+00	4,85E+00
Birincil enerjinin enerji yoğunluğu seviyesi (MJ/\$2011 SAGP GSYİH)	Min	7,16E+00	3,90E+00	3,57E+00	3,78E+00	7,16E+00
Elektriğe erişim (nüfusun yüzdesi)	Mak	9,09E+01	9,91E+01	1,00E+02	1,00E+02	1,00E+02
Elektriğe erişim, kentsel (kentsel nüfusun yüzdesi)	Mak	9,99E+01	9,99E+01	1,00E+02	1,00E+02	1,00E+02
Elektriğe erişim, kırsal (kırsal nüfusun yüzdesi)	Mak	8,06E+01	9,77E+01	1,00E+02	1,00E+02	1,00E+02
Elektrik güç tüketimi (kişi başı kWh)	Mak	1,38E+03	1,19E+03	2,23E+03	5,25E+03	6,72E+03
Enerji kullanımı (kişi başına kg petrol eşdeğeri)	Mak	9,44E+02	8,69E+02	1,37E+03	2,53E+03	2,96E+03
Fosil yakıt enerji tüketimi (toplamın yüzdesi)	Min	9,85E+01	8,72E+01	8,83E+01	9,15E+01	9,91E+01
Yenilenebilir enerji tüketimi (toplam nihai enerji tüketiminin yüzdesi)	Mak	1,72E+00	1,36E+01	1,41E+01	1,15E+01	1,41E+01
Enerji: Üretimi						
Doğal gaz kaynaklarından elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Min	4,71E+01	9,37E+01	4,43E+01	1,69E+01	9,37E+01
Elektrik güç iletimi ve dağıtım kayıpları (çıkıntının yüzdesi)	Min	2,07E+01	1,29E+01	1,56E+01	7,34E+00	2,98E+01
Enerji ithalatı, net (enerji kullanımının yüzdesi)	Min	-3,76E+01	2,02E+01	7,07E+01	6,45E+01	9,68E+01
Hidroelektrik hariç yenilenebilir kaynaklardan elektrik üretimi (kWh)	Mak	0,00E+00	1,41E+08	3,82E+09	3,27E+09	3,82E+09
Hidroelektrik hariç yenilenebilir kaynaklardan elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Mak	0,00E+00	8,18E-01	1,62E+00	5,81E+00	5,81E+00
Hidroelektrik kaynaklardan elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Mak	9,25E+00	5,95E-01	2,30E+01	7,96E+00	2,30E+01
Kömür kaynaklarından elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Min	0,00E+00	0,00E+00	2,75E+01	5,57E+01	6,50E+01
Petrol kaynaklarından elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Min	4,36E+01	4,32E+00	3,49E+00	1,35E+01	9,78E+01
Petrol, gaz ve kömür kaynaklarından elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Min	9,07E+01	9,80E+01	7,53E+01	8,61E+01	1,00E+02
Yanabilir yenilenebilir kaynaklar ve atık (toplam enerjinin yüzdesi)	Mak	3,11E-02	9,89E+00	5,28E+00	3,80E+00	9,89E+00
Yenilenebilir elektrik üretimi (toplam elektrik üretiminin yüzdesi)	Mak	9,25E+00	1,41E+00	2,46E+01	1,38E+01	2,46E+01
Sağlık: Çevresel Koşullar						
En azından temel içme suyu hizmetlerini kullanan kişiler (nüfusun yüzdesi)	Mak	9,29E+01	9,27E+01	9,53E+01	9,99E+01	1,00E+02

Göstergeler	Min/ Max	Suriye	Tunus	Türkiye	Yunanistan	S
En azından temel temizlik hizmetlerini kullananlar (nüfusun yüzdesi)	Mak	9,05E+01	8,68E+01	9,30E+01	9,85E+01	1,00E+02
PM2.5 kirliliği, DSÖ Ara Hedef-1 değerini aşan seviyelere maruz kalan nüfus (toplamın yüzdesi)	Min	6,75E+01	4,47E+01	8,75E+01	8,74E+02	1,00E+02
PM2.5 kirliliği, DSÖ Ara Hedef-2 değerini aşan seviyelere maruz kalan nüfus (toplamın yüzdesi)	Min	1,00E+02	1,00E+02	1,00E+02	5,57E+00	1,00E+02
PM2.5 kirliliği, DSÖ Ara Hedef-3 değerini aşan seviyelere maruz kalan nüfus (toplamın yüzdesi)	Min	1,00E+02	1,00E+02	1,00E+02	7,60E+01	1,00E+02
Sağlık: Sosyal Güvence						
Doktorlar (1.000 kişi başına)	Mak	1,37E+00	1,08E+00	1,61E+00	4,35E+00	4,35E+00
Hastane yatakları (1.000 kişi başına)	Mak	1,47E+00	1,98E+00	2,57E+00	4,57E+00	4,57E+00
Hemşire ve ebeler (1.000 kişi başına)	Mak	1,86E+00	2,44E+00	2,16E+00	3,49E+00	6,34E+00
Kişi başına cepten harcama (cari ABD doları)	Min	3,82E+01	8,78E+01	7,75E+01	6,25E+02	7,52E+02
Kişi başına yurt içi genel devlet sağlık harcaması (cari ABD doları)	Min	3,23E+01	1,20E+02	3,11E+02	1,13E+03	1,36E+03
Kişi başına yurt içi özel sağlık harcaması (cari ABD doları)	Min	3,82E+01	9,57E+01	1,03E+02	7,02E+02	9,02E+02
Korunmasız istihdam, toplam (toplam istihdamın yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Min	3,69E+01	2,30E+01	3,37E+01	2,86E+01	3,69E+01
UHC hizmet kapsamı endeksi	Mak	5,95E+01	7,00E+01	7,25E+01	7,45E+01	8,15E+01
Sosyo Kültürel Unsurlar: Cinsiyet Eşitliği						
Bir finans kurumunda veya mobil para hizmeti sağlayıcısında hesap sahipliği, kadın (15+ yaş nüfusun yüzdesi)	Mak	1,96E+01	2,45E+01	4,38E+01	8,23E+01	9,21E+01
İlköğretim, öğrenciler (% kadın)	Mak	4,77E+01	4,79E+01	4,82E+01	4,85E+01	4,88E+01
Kadın İş ve Hukuk Endeksi Skoru (1-100 arası ölçek)	Mak	3,34E+01	6,00E+01	7,48E+01	8,71E+01	8,71E+01
Kadınların erkek işgücüne katılım oranı (%) (modellenen ILO tahmini)	Mak	2,05E+01	3,52E+01	3,96E+01	6,89E+01	8,20E+01
Ortaöğretim, öğrenciler (% kadın)	Mak	4,78E+01	5,05E+01	4,56E+01	4,80E+01	5,18E+01
Ulusal parlamentolarda kadınların sahip olduğu sandalye oranı (%)	Mak	1,21E+01	2,38E+01	1,08E+01	1,61E+01	2,38E+01
Sosyo Kültürel Unsurlar: Eğitim						
İlköğretim, öğrenciler	Mak	2,39E+06	1,16E+06	6,23E+06	6,43E+05	1,02E+07
Orta öğretim, öğrenciler	Mak	2,19E+06	1,15E+06	8,17E+06	6,99E+05	8,21E+06
Öğrenci-öğretmen oranı, lise	Mak	9,84E+00	1,42E+01	1,78E+01	8,80E+00	1,78E+01
Sosyo Kültürel Unsurlar: Göç						
Ağ geçişi	Min	-1,88E+06	-8,84E+04	7,73E+05	-1,25E+05	7,73E+05
Menşe ülke veya bölgeye göre mülteci nüfusu	Min	2,09E+06	2,04E+03	1,24E+05	1,24E+02	2,09E+06
Sığınma ülkesine veya bölgesine göre mülteci nüfusu	Mak	8,18E+05	7,57E+02	1,06E+06	1,94E+04	1,06E+06

Göstergeler	Min/ Max	Suriye	Tunus	Türkiye	Yunanistan	S
Uluslararası göçmen stoku, toplam	Mak	1,06E+06	4,28E+04	1,73E+06	1,20E+06	1,93E+06
Ülke içinde yerinden olmuş kişiler, afetlerle bağlantılı yeni yerinden edilmiş kişiler (vaka sayısı)	Min	1,47E+04	2,41E+03	3,17E+04	4,17E+03	3,17E+04
Sosyo Kültürel Unsurlar: Kentleşme						
En büyük şehirdeki nüfus (kentsel nüfusun yüzdesi)	Min	2,48E+01	2,85E+01	2,35E+01	3,81E+01	4,78E+01
Kentsel nüfus	Mak	9,97E+06	7,12E+06	5,19E+07	8,32E+06	5,19E+07
Kırsal nüfus	Mak	8,60E+06	3,55E+06	2,12E+07	2,60E+06	4,80E+07
Nüfus yoğunluğu (km kare arazi başına kişi)	Mak	1,01E+02	6,87E+01	9,51E+01	8,47E+01	5,27E+02
Sosyo Kültürel Unsurlar: Nüfus Dinamikleri						
65 yaşına kadar hayatta kalma, erkek (kohortun yüzdesi)	Mak	7,05E+01	7,88E+01	7,63E+01	8,40E+01	8,72E+01
65 yaşına kadar hayatta kalma, kadın (kohortun yüzdesi)	Mak	8,57E+01	8,66E+01	8,64E+01	9,28E+01	9,28E+01
Anne ölüm oranı (100.000 canlı doğum için modellenmiş tahmin)	Min	2,73E+01	5,02E+01	2,78E+01	3,00E+00	6,11E+01
Doğumda beklenen yaşam süresi, toplam (yıl)	Mak	7,24E+01	7,50E+01	7,42E+01	8,01E+01	8,11E+01
Doğurganlık oranı, toplam (kadın başına doğum)	Mak	3,42E+00	2,13E+00	2,21E+00	1,36E+00	3,42E+00
Güvenli olmayan su, güvenli olmayan sanitasyon ve hijyen eksikliğine atfedilen ölüm oranı (100.000 nüfus başına)	Min	3,70E+00	1,00E+00	3,00E-01	1,00E-01	3,70E+00
İntihar ölüm oranı (100.000 nüfus başına)	Min	1,56E+00	3,47E+00	2,64E+00	4,07E+00	5,73E+00
Ölüm nedeni, bulaşıcı hastalıklar ve anne, doğum öncesi ve beslenme koşullarına göre (toplamin yüzdesi)	Min	1,09E+01	8,36E+00	7,54E+00	8,10E+00	1,35E+01
Ölüm nedeni, bulaşıcı olmayan hastalıklar (toplamin yüzdesi)	Min	6,76E+01	8,31E+01	8,70E+01	8,84E+01	9,01E+01
Ölüm nedeni, yaralanma nedeniyle (toplamin yüzdesi)	Min	2,15E+01	8,56E+00	5,49E+00	3,54E+00	2,15E+01
Ölüm oranı, 5 yaş altı (1.000 canlı doğumda)	Min	2,12E+01	2,04E+01	2,09E+01	4,51E+00	3,07E+01
Ölüm oranı, bebek (1.000 canlı doğumda)	Min	1,74E+01	1,74E+01	1,76E+01	3,96E+00	2,54E+01
Ölüm oranı, yenidoğan (1.000 canlı doğumda)	Min	1,07E+01	1,36E+01	1,05E+01	2,60E+00	1,63E+01
Ölüm oranı, ham (1.000 kişi başına)	Mak	4,48E+00	6,04E+00	5,78E+00	1,02E+01	1,02E+01
Trafik kazalarından kaynaklanan ölüm oranı (100.000 nüfus başına)	Min	2,19E+01	2,27E+01	8,10E+00	1,34E+01	2,27E+01
Sosyo Kültürel Unsurlar: Nüfus Yapısı						
0-14 yaş arası nüfus, toplam	Mak	6,76E+06	2,65E+06	1,97E+07	1,60E+06	2,84E+07
15-64 yaş arası nüfus, toplam	Mak	1,11E+07	7,21E+06	4,81E+07	7,21E+06	5,15E+07
65 yaş ve üstü nüfus, toplam	Mak	6,88E+05	8,12E+05	5,41E+06	2,11E+06	5,41E+06
Nüfus artışı (yıllık %)	Mak	4,23E-01	9,83E-01	1,44E+00	-2,05E-02	2,85E+00

Göstergeler	Min/ Max	Suriye	Tunus	Türkiye	Yunanistan	S
Nüfus, erkek	Mak	9,39E+06	5,32E+06	3,60E+07	5,38E+06	4,25E+07
Nüfus, kadın	Mak	9,18E+06	5,35E+06	3,72E+07	5,54E+06	4,16E+07
Nüfus, toplam	Mak	1,86E+07	1,07E+07	7,32E+07	1,09E+07	8,41E+07
Yaş bağımlılık oranı (çalışma çağındaki nüfusun yüzdesi)	Mak	6,74E+01	4,82E+01	5,25E+01	5,16E+01	6,74E+01
Yaş bağımlılık oranı, genç (çalışma çağındaki nüfusun yüzdesi)	Mak	6,12E+01	3,70E+01	4,14E+01	2,22E+01	6,12E+01
Yaş bağımlılık oranı, yaşlı (çalışma çağındaki nüfusun yüzdesi)	Mak	6,19E+00	1,12E+01	1,11E+01	2,93E+01	2,93E+01

Ek 2

ADIM 2: Normalize Edilmiş Karar Matrisinin Elde Edilmesi

Göstergeler	Min/ Max	GKRY	İsrail	Mısır	Lübnan	Libya
Askeri Unsurlar: Ekonomik						
Askeri harcamalar (cari ABD doları)	Mak	0,000	0,913	0,222	0,084	0,072
Askeri harcamalar (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	0,032	1,000	0,085	0,654	0,453
Silah ihracatı (SIPRI trend gösterge değerleri)	Mak	0,000	1,000	0,017	0,081	0,062
Silah ithalatı (SIPRI trend gösterge değerleri)	Min	1,000	0,467	0,000	0,996	0,992
Askeri Unsurlar: Kapasite						
Silahlı kuvvetler personeli (toplam işgücünün yüzdesi)	Mak	0,175	0,798	0,375	0,673	0,381
Silahlı kuvvetler personeli, toplam	Mak	0,000	0,209	1,000	0,084	0,059
Kara Kuvvetleri Personel Sayısı	Mak	0,000	0,376	1,000	0,141	0,026
Tank	Mak	0,001	0,099	0,651	0,056	0,019
Zırhlı Personel Taşıyıcı	Mak	0,000	0,189	1,000	0,202	0,755
Top	Mak	0,022	0,034	0,555	0,048	0,045
Deniz Kuvvetleri Personel Sayısı	Mak	0,000	0,211	0,411	0,040	0,062
Gemi (Fırkateyn)	Mak	0,000	0,000	0,500	0,000	0,375
Denizaltı (Konvansiyonel Olarak Güçlendirilmiş Saldırı Denizaltısı)	Mak	0,000	0,417	0,583	0,000	0,500
Gemi (Mayın Temizleme)	Mak	0,000	0,000	0,933	0,000	0,533
Gemi (Amfibi)	Mak	0,000	0,083	0,944	0,056	0,028
Gemi (Lojistik destek)	Mak	0,000	0,029	0,686	0,000	0,057
Gemi (Silahlı Devriye)	Mak	0,000	0,684	1,000	0,123	0,263
Hava Kuvvetleri Personel Sayısı	Mak	0,000	0,309	1,000	0,015	0,041
Uçak (muharip)	Mak	0,000	0,781	1,000	0,027	0,065
Uçak (nakliye)	Mak	0,013	0,188	0,738	0,000	0,075
Helikopter (saldırı)	Mak	0,000	0,248	0,634	0,075	0,024
Uçak&Helikopter (eğitim)	Mak	0,000	0,452	1,000	0,026	0,188
İHA (3. Kategori)	Mak	0,133	0,133	0,111	0,178	0,000
Bilimsel ve Teknolojik Unsurlar: BİT						
BİT hizmet ihracatı (BoP, cari ABD doları)	Mak	0,078	1,000	0,082	0,049	0,000
BİT hizmet ihracatı (hizmet ihracatının yüzdesi, BoP)	Mak	0,186	1,000	0,092	0,061	0,167
BİT mal ithalatı (% toplam mal ithalatı)	Min	0,565	0,000	0,716	0,845	0,625
BİT malları ihracatı (toplam mal ihracatının yüzdesi)	Mak	0,581	1,000	0,093	0,135	0,000
Güvenli İnternet sunucuları	Mak	0,043	0,226	0,010	0,003	0,013
Güvenli İnternet sunucuları (1 milyon kişi başına)	Mak	1,000	0,682	0,001	0,015	0,056

Göstergeler	Min/ Max	GKRY	İsrail	Mısır	Lübnan	Libya
İnternet kullanan bireyler (nüfusun yüzdesi)	Mak	0,984	1,000	0,357	0,611	0,000
Mobil hücresel abonelikler	Mak	0,000	0,139	0,993	0,030	0,082
Mobil hücresel abonelikler (100 kişi başına)	Mak	0,893	1,000	0,244	0,000	0,593
Sabit geniş bant abonelikleri	Mak	0,011	0,230	0,381	0,025	0,000
Sabit geniş bant abonelikleri (100 kişi başına)	Mak	0,918	1,000	0,064	0,149	0,000
Bilimsel ve teknik dergi makaleleri	Mak	0,021	0,470	0,277	0,032	0,000
Coğrafi Unsurlar: Coğrafi Yapı						
Arazi alanı (km ²)	Mak	0,000	0,007	0,563	0,001	1,000
Derinlikteki ortalama yağış (yılda mm)	Mak	0,746	0,648	0,000	1,000	0,059
Ekilebilir arazi (arazi alanının yüzdesi)	Mak	0,344	0,499	0,066	0,428	0,000
Ekilebilir arazi (hektar)	Mak	0,000	0,010	0,124	0,002	0,076
Ekilebilir arazi (kişi başı hektar)	Mak	0,229	0,061	0,031	0,000	0,942
Kalıcı ekili alan (arazi alanının yüzdesi)	Mak	0,241	0,260	0,043	0,903	0,000
Kişi başına düşen yenilenebilir iç tatlı su kaynakları (metreküp)	Mak	0,134	0,017	0,000	0,174	0,020
Orman alanı (arazi alanının yüzdesi)	Mak	0,629	0,235	0,000	0,458	0,002
Orman alanı (km ²)	Mak	0,006	0,005	0,000	0,004	0,008
Tarım arazisi (arazi alanının yüzdesi)	Mak	0,148	0,296	0,000	0,830	0,071
Tarım arazisi (km ²)	Mak	0,000	0,010	0,088	0,013	0,388
Yenilenebilir iç tatlı su kaynakları, toplam (milyar metreküp)	Mak	0,000	0,000	0,001	0,018	0,000
Yüzey alanı (km ²)	Mak	0,000	0,007	0,567	0,001	1,000
Coğrafi Unsurlar: Doğal Kaynaklar						
Doğal gaz kiralari (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	0,000	0,067	1,000	0,000	0,833
Kömür kiralari (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	0,000	0,000	0,002	0,000	0,000
Maden kiralari (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	0,026	0,109	0,313	0,000	0,000
Orman kiralari (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	0,004	0,000	1,000	0,006	0,320
Petrol kiralari (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	0,000	0,000	0,158	0,000	1,000
Su stresi seviyesi: mevcut tatlı su kaynaklarının bir oranı olarak tatlı su çekilmesi	Min	0,990	0,869	0,859	0,963	0,000
Toplam doğal kaynak kiralari (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	0,000	0,003	0,190	0,000	1,000
Yıllık tatlı su çekimi, endüstri (toplam tatlı su çekiminin yüzdesi)	Mak	0,037	0,123	0,075	1,000	0,066
Yıllık tatlı su çekimi, tarım (toplam tatlı su çekiminin yüzdesi)	Mak	0,463	0,158	0,908	0,000	0,879

Göstergeler	Min/ Max	GKRY	İsrail	Mısır	Lübnan	Libya
Yıllık tatlı su çekimi, toplam (milyar metreküp)	Mak	0,000	0,017	1,000	0,019	0,075
Ekonomik Unsurlar: Çevresel Kirlilik						
Diğer sera gazı emisyonları, HFC, PFC ve SF6 (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	0,547	0,000	0,979	0,278	0,800
Düzeltilmiş tasarruflar: karbondioksit hasarı (mevcut ABD doları)	Min	1,000	0,810	0,343	0,955	0,828
Elektrik ve ısı üretiminden kaynaklanan CO2 emisyonları, toplam (toplam yakıt yanmasının yüzdesi)	Min	0,551	0,000	0,764	0,326	0,390
Enerji sektöründe azot oksit emisyonları (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	0,994	0,954	0,870	1,000	0,857
Enerji sektöründe metan emisyonları (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	1,000	0,977	0,776	0,999	0,000
Gaz yakıt tüketiminden kaynaklanan CO2 emisyonları (kt)	Min	1,000	0,909	0,000	1,000	0,847
İmalat sanayilerinden ve inşaatın kaynaklanan CO2 emisyonları (toplam yakıt yanmasının yüzdesi)	Min	0,401	1,000	0,049	0,765	0,762
Katı yakıt tüketiminden kaynaklanan CO2 emisyonları (kt)	Min	0,999	0,744	0,977	0,995	1,000
Sıvı yakıt tüketiminden kaynaklanan CO2 emisyonları (kt)	Min	1,000	0,759	0,000	0,883	0,678
Tarımsal azot oksit emisyonları (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	1,000	0,972	0,360	0,990	0,958
Tarımsal metan emisyonları (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	1,000	0,981	0,078	0,998	0,928
Taşımacılıktan kaynaklanan CO2 emisyonları (toplam yakıt yanmasının yüzdesi)	Min	0,248	0,605	0,551	0,420	0,000
Toplam azot oksit emisyonları (Arazi Kullanım Değişikliği ve Ormancılık hariç bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	1,000	0,940	0,273	0,992	0,951
Toplam CO2 emisyonu (Bin metrik ton CO2, Arazi Kullanım Değişikliği ve Ormancılık hariç)	Min	1,000	0,799	0,379	0,953	0,852
Toplam sera gazı emisyonları (Arazi Kullanım Değişikliği ve Ormancılık hariç bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	1,000	0,792	0,297	0,954	0,698
Ekonomik Unsurlar: İnsan Kaynakları						
İstihdamın nüfusa oranı, 15+, toplam (%) (modellenen ILO tahmini)	Mak	1,000	0,976	0,165	0,246	0,000
İş gücü, toplam	Mak	0,000	0,114	1,000	0,049	0,059
İş gücüne katılım oranı, toplam (15-64 yaş arası toplam nüfusun yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Mak	1,000	0,965	0,118	0,113	0,136

Göstergeler	Min/ Max	GKRY	İsrail	Mısır	Lübnan	Libya
İşgücüne katılım oranı, toplam (%15+ yaş toplam nüfusun yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Mak	1,000	0,987	0,098	0,091	0,148
İşsizlik, toplam (toplam işgücünün yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Min	0,946	0,909	0,698	1,000	0,000
Hizmetlerde istihdam (toplam istihdamın yüzdesi) (modellenmiş ILO tahmini)	Mak	0,862	1,000	0,000	0,370	0,115
Sanayide istihdam (toplam istihdamın yüzdesi) (modellenmiş ILO tahmini)	Mak	0,124	0,000	0,326	0,442	0,552
Tarımda istihdam (toplam istihdamın yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Mak	0,096	0,000	1,000	0,506	0,747
Ekonomik Unsurlar: Lojistik						
Benzin için pompa fiyatı (litre başına ABD Doları)	Min	0,315	0,166	0,827	0,577	1,000
Demiryolları, taşınan mallar (milyon ton-km)	Mak	0,000	0,106	0,344	0,000	0,000
Demiryolları, taşınan yolcular (milyon yolcu-km)	Mak	0,000	0,042	1,000	0,000	0,000
Demiryolu hatları (toplam güzergah-km)	Mak	0,000	0,113	0,550	0,043	0,000
Dizel yakıt için pompa fiyatı (litre başına ABD Doları)	Min	0,255	0,066	0,966	0,649	1,000
Hava taşımacılığı, dünya çapında kayıtlı taşıyıcı kalkışları	Mak	0,005	0,096	0,171	0,019	0,010
Hava taşımacılığı, taşınan yolcular	Mak	0,011	0,088	0,141	0,019	0,011
Hava taşımacılığı, yük (milyon ton-km)	Mak	0,013	0,513	0,168	0,034	0,000
Konteyner limanı trafiği (TEU: 20 fit eşdeğer birim)	Mak	0,022	0,343	0,887	0,139	0,000
Liner gönderi bağlantı endeksi (2004'teki maksimum değer = 100)	Mak	0,167	0,462	1,000	0,480	0,044
Ekonomik Unsurlar: Makro Göstergeler						
Cari hesap dengesi (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	0,444	0,695	0,583	0,000	1,000
Doğrudan yabancı yatırım, net (BoP, cari ABD doları)	Mak	1,000	0,486	0,384	0,676	0,902
GSMH (mevcut ABD doları)	Mak	0,000	0,329	0,284	0,023	0,045
GSYİH (cari ABD doları)	Mak	0,000	0,343	0,285	0,022	0,041
Hanehalkı nihai tüketim harcaması (cari ABD doları)	Mak	0,000	0,304	0,383	0,046	0,000
İhracat hacmi endeksi (2000 = 100)	Mak	0,266	0,195	0,432	1,000	0,069
İthalat hacmi endeksi (2000 = 100)	Min	0,804	0,847	0,058	0,457	0,039
Kişi başına düzeltilmiş net milli gelir (cari ABD doları)	Mak	0,873	1,000	0,036	0,173	0,208
Toplam rezervler (altın dahil, cari ABD doları)	Mak	0,000	0,853	0,298	0,427	0,909

Göstergeler	Min/ Max	GKRY	İsrail	Mısır	Lübnan	Libya
Tüketici fiyat endeksi (2010 = 100)	Min	0,691	0,643	0,000	0,062	0,701
Ekonomik Unsurlar:						
Tarım&Hayvancılık Faaliyetleri						
Balıkçılık üretimini yakalayın (metrik ton)	Mak	0,050	0,000	0,817	0,000	0,076
Su ürünleri üretimi (metrik ton)	Mak	0,005	0,024	1,000	0,001	0,000
Tahıl üretimi (metrik ton)	Mak	0,000	0,006	0,655	0,003	0,005
Enerji: Elektrik Üretim Kapasitesi						
Kurulu toplam elektrik gücü (milyon kW)	Mak	0,000	0,184	0,626	0,022	0,101
Fosil yakıtlar elektrik kurulu gücü (milyon KW)	Mak	0,000	0,303	1,000	0,038	0,181
Yenilenebilir elektrik kurulu gücü (milyon KW)	Mak	0,007	0,034	0,133	0,007	0,000
Hidroelektrik kurulu gücü (milyon kW)	Mak	0,000	0,000	0,100	0,009	0,000
Hidro olmayan yenilenebilir elektrik kurulu gücü (milyon kW)	Mak	0,018	0,092	0,192	0,004	0,000
Güneş enerjisi kurulu gücü (milyon kW)	Mak	0,021	0,240	0,278	0,009	0,001
Rüzgar enerjisi kurulu gücü (milyon kW)	Mak	0,021	0,005	0,181	0,000	0,000
Biyokütle ve atık elektrik kurulu gücü (milyon kW)	Mak	0,013	0,023	0,080	0,009	0,000
Enerji: Kullanımı						
Alternatif ve nükleer enerji (toplam enerji kullanımının yüzdesi)	Mak	0,551	0,874	0,353	0,260	0,000
Birincil enerjinin enerji yoğunluğu seviyesi (MJ/\$2011 SAGP GSYİH)	Min	0,954	0,796	0,945	0,798	0,514
Elektriğe erişim (nüfusun yüzdesi)	Mak	1,000	1,000	0,949	0,993	0,000
Elektriğe erişim, kentsel (kentsel nüfusun yüzdesi)	Mak	1,000	1,000	0,000	0,598	0,983
Elektriğe erişim, kırsal (kırsal nüfusun yüzdesi)	Mak	1,000	1,000	0,973	0,993	0,000
Elektrik güç tüketimi (kişi başı kWh)	Mak	0,512	1,000	0,035	0,250	0,305
Enerji kullanımı (kişi başına kg petrol eşdeğeri)	Mak	0,622	0,973	0,000	0,181	1,000
Fosil yakıt enerji tüketimi (toplamın yüzdesi)	Min	0,249	0,223	0,246	0,349	0,000
Yenilenebilir enerji tüketimi (toplam nihai enerji tüketiminin yüzdesi)	Mak	0,394	0,339	0,337	0,309	0,079
Enerji: Üretimi						
Doğal gaz kaynaklarından elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Min	1,000	0,767	0,232	0,995	0,580
Elektrik güç iletimi ve dağıtım kayıpları (çıkıntının yüzdesi)	Min	0,952	1,000	0,695	0,653	0,000
Enerji ithalatı, net (enerji kullanımının yüzdesi)	Min	0,000	0,025	0,250	0,001	1,000
Hidroelektrik hariç yenilenebilir kaynaklardan elektrik üretimi (kWh)	Mak	0,026	0,060	0,251	0,000	0,000

Göstergeler	Min/ Max	GKRY	İsrail	Mısır	Lübnan	Libya
Hidroelektrik hariç yenilenebilir kaynaklardan elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Mak	0,378	0,064	0,116	0,000	0,000
Hidroelektrik kaynaklardan elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Mak	0,000	0,002	0,490	0,240	0,000
Kömür kaynaklarından elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Min	1,000	0,000	1,000	1,000	1,000
Petrol kaynaklarından elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Min	0,000	0,904	0,866	0,040	0,394
Petrol, gaz ve kömür kaynaklarından elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Min	0,089	0,027	0,484	0,224	0,000
Yanabilir yenilenebilir kaynaklar ve atık (toplam enerjinin yüzdesi)	Mak	0,086	0,001	0,242	0,233	0,085
Yenilenebilir elektrik üretimi (toplam elektrik üretiminin yüzdesi)	Mak	0,089	0,017	0,486	0,225	0,000
Sağlık: Çevresel Koşullar						
En azından temel içme suyu hizmetlerini kullanan kişiler (nüfusun yüzdesi)	Mak	0,984	1,000	0,877	0,000	0,320
En azından temel temizlik hizmetlerini kullananlar (nüfusun yüzdesi)	Mak	0,968	1,000	0,569	0,052	0,346
PM2.5 kirliliği, DSÖ Ara Hedef-1 değerini aşan seviyelere maruz kalan nüfus (toplamın yüzdesi)	Min	1,000	0,946	0,000	1,000	0,000
PM2.5 kirliliği, DSÖ Ara Hedef-2 değerini aşan seviyelere maruz kalan nüfus (toplamın yüzdesi)	Min	0,981	0,796	0,000	0,005	0,000
PM2.5 kirliliği, DSÖ Ara Hedef-3 değerini aşan seviyelere maruz kalan nüfus (toplamın yüzdesi)	Min	0,101	0,145	0,000	0,002	0,000
Sağlık: Sosyal Güvence						
Doktorlar (1.000 kişi başına)	Mak	0,310	0,794	0,152	0,371	0,238
Hastane yatakları (1.000 kişi başına)	Mak	0,752	0,608	0,068	0,556	0,726
Hemşire ve ebeler (1.000 kişi başına)	Mak	0,407	0,847	0,120	0,000	1,000
Kişi başına cepten harcama (cari ABD doları)	Min	0,000	0,306	0,963	0,753	0,922
Kişi başına yurt içi genel devlet sağlık harcaması (cari ABD doları)	Min	0,501	0,000	0,999	0,854	0,896
Kişi başına yurt içi özel sağlık harcaması (cari ABD doları)	Min	0,000	0,151	0,961	0,707	0,935
Korunmasız istihdam, toplam (toplam istihdamın yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Min	0,769	1,000	0,465	0,289	0,157
UHC hizmet kapsamı endeksi	Mak	0,773	1,000	0,318	0,568	0,159
Sosyo Kültürel Unsurlar: Cinsiyet Eşitliği						
Bir finans kurumunda veya mobil para hizmeti sağlayıcısında hesap sahipliği, kadın (15+ yaş nüfusun yüzdesi)	Mak	0,945	1,000	0,000	0,210	0,583

Göstergeler	Min/ Max	GKRY	İsrail	Mısır	Lübnan	Libya
İlköğretim, öğrenciler (% kadın)	Mak	0,874	1,000	0,104	0,546	0,603
Kadın İş ve Hukuk Endeksi Skoru (1-100 arası ölçek)	Mak	0,989	0,838	0,121	0,322	0,209
Kadınların erkek işgücüne katılım oranı (%) (modellenen ILO tahmini)	Mak	0,951	1,000	0,135	0,170	0,514
Ortaöğretim, öğrenciler (% kadın)	Mak	0,562	0,539	0,387	0,961	1,000
Ulusal parlamentolarda kadınların sahip olduğu sandalye oranı (%)	Mak	0,503	0,789	0,172	0,000	0,446
Sosyo Kültürel Unsurlar: Eğitim						
İlköğretim, öğrenciler	Mak	0,000	0,073	1,000	0,041	0,068
Orta öğretim, öğrenciler	Mak	0,000	0,081	1,000	0,039	0,086
Öğrenci-öğretmen oranı, lise	Mak	0,402	0,327	0,587	0,191	0,000
Sosyo Kültürel Unsurlar: Göç						
Ağ geçişi	Min	0,276	0,249	0,369	0,144	0,333
Menşe ülke veya bölgeye göre mülteci nüfusu	Min	1,000	1,000	0,994	0,994	0,998
Sığınma ülkesine veya bölgesine göre mülteci nüfusu	Mak	0,003	0,016	0,131	0,770	0,009
Uluslararası göçmen stoku, toplam	Mak	0,054	1,000	0,141	0,544	0,329
Ülke içinde yerinden olmuş kişiler, afetlerle bağlantılı yeni yerinden edilmiş kişiler (vaka sayısı)	Min	1,000	0,542	0,845	0,941	0,881
Sosyo Kültürel Unsurlar: Kentleşme						
En büyük şehirdeki nüfus (kentsel nüfusun yüzdesi)	Min	0,924	0,000	0,026	0,200	1,000
Kentsel nüfus	Mak	0,000	0,123	0,690	0,078	0,079
Kırsal nüfus	Mak	0,000	0,006	1,000	0,007	0,020
Nüfus yoğunluğu (km kare arazi başına kişi)	Mak	0,219	0,670	0,155	1,000	0,000
Sosyo Kültürel Unsurlar: Nüfus Dinamikleri						
65 yaşına kadar hayatta kalma, erkek (kohortun yüzdesi)	Mak	0,978	1,000	0,000	0,845	0,187
65 yaşına kadar hayatta kalma, kadın (kohortun yüzdesi)	Mak	0,995	0,974	0,000	0,743	0,260
Anne ölüm oranı (100.000 canlı doğum için modellenmiş tahmin)	Min	0,905	0,970	0,230	0,610	0,000
Doğumda beklenen yaşam süresi, toplam (yıl)	Mak	0,841	1,000	0,000	0,675	0,154
Doğurganlık oranı, toplam (kadın başına doğum)	Mak	0,050	0,790	0,914	0,349	0,544
Güvenli olmayan su, güvenli olmayan sanitasyon ve hijyen eksikliğine atfedilen ölüm oranı (100.000 nüfus başına)	Min	0,944	0,972	0,472	0,806	0,861
İntihar ölüm oranı (100.000 nüfus başına)	Min	0,462	0,000	0,614	0,701	0,138
Ölüm nedeni, bulaşıcı hastalıklar ve anne, doğum öncesi ve beslenme koşullarına göre (toplamin yüzdesi)	Min	1,000	0,508	0,000	0,691	0,156

Göstergeler	Min/ Max	GKRY	İsrail	Mısır	Lübnan	Libya
Ölüm nedeni, bulaşıcı olmayan hastalıklar (toplaman yüzdesi)	Min	0,000	0,171	0,385	0,188	0,827
Ölüm nedeni, yaralanma nedeniyle (toplaman yüzdesi)	Min	0,887	0,925	0,918	0,810	0,283
Ölüm oranı, 5 yaş altı (1.000 canlı doğumda)	Min	1,000	0,966	0,000	0,710	0,452
Ölüm oranı, bebek (1.000 canlı doğumda)	Min	1,000	0,971	0,000	0,695	0,430
Ölüm oranı, yenidoğan (1.000 canlı doğumda)	Min	1,000	0,979	0,000	0,669	0,415
Ölüm oranı, ham (1.000 kişi başına)	Mak	0,443	0,210	0,338	0,000	0,111
Trafik kazalarından kaynaklanan ölüm oranı (100.000 nüfus başına)	Min	0,810	1,000	0,656	0,367	0,043
Sosyo Kültürel Unsurlar: Nüfus Yapısı						
0-14 yaş arası nüfus, toplam	Mak	0,000	0,068	1,000	0,046	0,057
15-64 yaş arası nüfus, toplam	Mak	0,000	0,078	1,000	0,055	0,065
65 yaş ve üstü nüfus, toplam	Mak	0,000	0,132	0,772	0,040	0,024
Nüfus artışı (yıllık %)	Mak	0,446	0,684	0,696	1,000	0,445
Nüfus, erkek	Mak	0,000	0,077	1,000	0,052	0,062
Nüfus, kadın	Mak	0,000	0,081	1,000	0,052	0,060
Nüfus, toplam	Mak	0,000	0,079	1,000	0,052	0,061
Yaş bağımlılık oranı (çalışma çağındaki nüfusun yüzdesi)	Mak	0,000	0,797	0,835	0,358	0,313
Yaş bağımlılık oranı, genç (çalışma çağındaki nüfusun yüzdesi)	Mak	0,118	0,588	0,850	0,525	0,582
Yaş bağımlılık oranı, yaşlı (çalışma çağındaki nüfusun yüzdesi)	Mak	0,466	0,487	0,085	0,146	0,003

Göstergeler	Min/ Max	Suriye	Tunus	Türkiye	Yunanistan
Askeri Unsurlar: Ekonomik					
Askeri harcamalar (cari ABD doları)	Mak	0,082	0,019	1,000	0,404
Askeri harcamalar (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	0,738	0,000	0,184	0,239
Silah ihracatı (SIPRI trend gösterge değerleri)	Mak	0,024	0,000	0,192	0,024
Silah ithalatı (SIPRI trend gösterge değerleri)	Min	0,848	0,980	0,229	0,366
Askeri Unsurlar: Kapasite					
Silahlı kuvvetler personeli (toplam işgücünün yüzdesi)	Mak	1,000	0,000	0,231	0,368
Silahlı kuvvetler personeli, toplam	Mak	0,405	0,044	0,742	0,179
Kara Kuvvetleri Personel Sayısı	Mak	0,390	0,041	0,831	0,266
Tank	Mak	1,000	0,000	0,623	0,304
Zırhlı Personel Taşıyıcı	Mak	0,919	0,023	0,882	0,325
Top	Mak	0,327	0,000	1,000	0,429

Göstergeler	Min/ Max	Suriye	Tunus	Türkiye	Yunanistan
Deniz Kuvvetleri Personel Sayısı	Mak	0,089	0,107	1,000	0,356
Gemi (Fırkateyn)	Mak	0,000	0,000	1,000	0,813
Denizaltı (Konvansiyonel Olarak Güçlendirilmiş Saldırı Denizaltısı)	Mak	0,000	0,000	1,000	0,917
Gemi (Mayın Temizleme)	Mak	0,467	0,000	1,000	0,200
Gemi (Amfibi)	Mak	0,083	0,000	0,972	1,000
Gemi (Lojistik destek)	Mak	0,029	0,200	1,000	0,714
Gemi (Silahlı Devriye)	Mak	0,439	0,509	0,684	0,491
Hava Kuvvetleri Personel Sayısı	Mak	0,318	0,036	0,455	0,196
Uçak (muharip)	Mak	0,669	0,036	0,609	0,553
Uçak (nakliye)	Mak	0,063	0,175	1,000	0,188
Helikopter (saldırı)	Mak	0,327	0,189	1,000	0,559
Uçak&Helikopter (eğitim)	Mak	0,196	0,085	0,801	0,422
İHA (3. Kategori)	Mak	0,000	0,000	1,000	0,089
Bilimsel ve Teknolojik Unsurlar: BİT					
BİT hizmet ihracatı (BoP, cari ABD doları)	Mak	0,015	0,022	0,043	0,079
BİT hizmet ihracatı (hizmet ihracatının yüzdesi, BoP)	Mak	0,096	0,113	0,000	0,028
BİT mal ithalatı (% toplam mal ithalatı)	Min	1,000	0,583	0,533	0,567
BİT malları ihracatı (toplam mal ihracatının yüzdesi)	Mak	0,001	0,383	0,231	0,253
Güvenli İnternet sunucuları	Mak	0,000	0,007	1,000	0,154
Güvenli İnternet sunucuları (1 milyon kişi başına)	Mak	0,000	0,017	0,323	0,386
İnternet kullanan bireyler (nüfusun yüzdesi)	Mak	0,137	0,477	0,644	0,802
Mobil hücresel abonelikler	Mak	0,147	0,149	1,000	0,183
Mobil hücresel abonelikler (100 kişi başına)	Mak	0,057	0,536	0,426	0,794
Sabit geniş bant abonelikleri	Mak	0,062	0,055	1,000	0,325
Sabit geniş bant abonelikleri (100 kişi başına)	Mak	0,069	0,130	0,361	0,989
Bilimsel ve teknik dergi makaleleri	Mak	0,003	0,128	1,000	0,427
Coğrafi Unsurlar: Coğrafi Yapı					
Arazi alanı (km ²)	Mak	0,100	0,083	0,434	0,068
Derinlikteki ortalama yağış (yılda mm)	Mak	0,364	0,294	0,894	0,986
Ekilebilir arazi (arazi alanının yüzdesi)	Mak	0,891	0,608	1,000	0,670
Ekilebilir arazi (hektar)	Mak	0,210	0,122	1,000	0,110
Ekilebilir arazi (kişi başı hektar)	Mak	0,802	0,836	1,000	0,720
Kalıcı ekili alan (arazi alanının yüzdesi)	Mak	0,356	1,000	0,258	0,596
Kişi başına düşen yenilenebilir iç tatlı su kaynakları (metreküp)	Mak	0,071	0,073	0,592	1,000

Göstergeler	Min/ Max	Suriye	Tunus	Türkiye	Yunanistan
Orman alanı (arazi alanının yüzdesi)	Mak	0,088	0,147	0,925	1,000
Orman alanı (km ²)	Mak	0,020	0,030	1,000	0,179
Tarım arazisi (arazi alanının yüzdesi)	Mak	1,000	0,827	0,662	0,748
Tarım arazisi (km ²)	Mak	0,350	0,246	1,000	0,185
Yenilenebilir iç tatlı su kaynakları, toplam (milyar metreküp)	Mak	0,028	0,015	1,000	0,253
Yüzey alanı (km ²)	Mak	0,101	0,088	0,443	0,070
Coğrafi Unsurlar: Doğal Kaynaklar					
Doğal gaz kırıları (GSYİH'nin yüzdesi)	Mak	0,514	0,256	0,005	0,000
Kömür kırıları (GSYİH'nin yüzdesi)	Mak	0,000	0,000	0,837	1,000
Maden kırıları (GSYİH'nin yüzdesi)	Mak	0,007	1,000	0,175	0,084
Orman kırıları (GSYİH'nin yüzdesi)	Mak	0,023	0,921	0,330	0,046
Petrol kırıları (GSYİH'nin yüzdesi)	Mak	0,459	0,069	0,002	0,000
Su stresi seviyesi: mevcut tatlı su kaynaklarının bir oranı olarak tatlı su çekilmesi	Min	0,850	0,907	0,979	1,000
Toplam doğal kaynak kırıları (GSYİH'nin yüzdesi)	Mak	0,462	0,092	0,007	0,003
Yıllık tatlı su çekimi, endüstri (toplam tatlı su çekiminin yüzdesi)	Mak	0,050	0,258	0,105	0,000
Yıllık tatlı su çekimi, tarım (toplam tatlı su çekiminin yüzdesi)	Mak	1,000	0,795	0,895	0,947
Yıllık tatlı su çekimi, toplam (milyar metreküp)	Mak	0,213	0,049	0,708	0,145
Ekonomik Unsurlar: Çevresel Kirlilik					
Diğer sera gazı emisyonları, HFC, PFC ve SF6 (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	0,990	0,459	1,000	0,205
Düzeltilmiş tasarruflar: karbondioksit hasarı (mevcut ABD doları)	Min	0,886	0,936	0,000	0,762
Elektrik ve ısı üretiminden kaynaklanan CO2 emisyonları, toplam (toplam yakıt yanmasının yüzdesi)	Min	0,625	1,000	0,846	0,401
Enerji sektöründe azot oksit emisyonları (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	0,909	0,942	0,000	0,787
Enerji sektöründe metan emisyonları (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	0,730	0,970	0,835	0,975
Gaz yakıt tüketiminden kaynaklanan CO2 emisyonları (kt)	Min	0,843	0,879	0,135	0,914

Göstergeler	Min/ Max	Suriye	Tunus	Türkiye	Yunanistan
İmalat sanayilerinden ve inşaatın kaynaklanan CO2 emisyonları (toplam yakıt yanmasının yüzdesi)	Min	0,462	0,000	0,003	0,646
Katı yakıt tüketiminden kaynaklanan CO2 emisyonları (kt)	Min	1,000	1,000	0,000	0,714
Sıvı yakıt tüketiminden kaynaklanan CO2 emisyonları (kt)	Min	0,673	0,936	0,140	0,567
Tarımsal azot oksit emisyonları (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	0,848	0,910	0,000	0,841
Tarımsal metan emisyonları (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	0,795	0,878	0,000	0,746
Taşımacılıktan kaynaklanan CO2 emisyonları (toplam yakıt yanmasının yüzdesi)	Min	0,636	0,542	1,000	0,618
Toplam azot oksit emisyonları (Arazi Kullanım Değişikliği ve Ormancılık hariç bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	0,863	0,902	0,000	0,826
Toplam CO2 emisyonu (Bin metrik ton CO2, Arazi Kullanım Değişikliği ve Ormancılık hariç)	Min	0,872	0,937	0,000	0,723
Toplam sera gazı emisyonları (Arazi Kullanım Değişikliği ve Ormancılık hariç bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	0,815	0,925	0,000	0,725
Ekonomik Unsurlar: İnsan Kaynakları					
İstihdamın nüfusa oranı, 15+, toplam (%) (modellenen ILO tahmini)	Mak	0,122	0,039	0,255	0,298
İş gücü, toplam	Mak	0,186	0,123	0,998	0,170
İş gücüne katılım oranı, toplam (15-64 yaş arası toplam nüfusun yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Mak	0,000	0,129	0,212	0,807
İşgücüne katılım oranı, toplam (%15+ yaş toplam nüfusun yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Mak	0,000	0,064	0,194	0,424
İşsizlik, toplam (toplam işgücünün yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Min	0,836	0,355	0,741	0,278
Hizmetlerde istihdam (toplam istihdamın yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Mak	0,222	0,045	0,060	0,618
Sanayide istihdam (toplam istihdamın yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Mak	0,538	1,000	0,547	0,025
Tarımda istihdam (toplam istihdamın yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Mak	0,629	0,593	0,814	0,434
Ekonomik Unsurlar: Lojistik					
Benzin için pompa fiyatı (litre başına ABD Doları)	Min	0,659	0,616	0,000	0,206
Demiryolları, taşınan mallar (milyon ton-km)	Mak	0,189	0,155	1,000	0,043
Demiryolları, taşınan yolcular (milyon yolcu-km)	Mak	0,016	0,028	0,137	0,030

Göstergeler	Min/ Max	Suriye	Tunus	Türkiye	Yunanistan
Demiryolu hatları (toplam güzergah-km)	Mak	0,211	0,219	1,000	0,256
Dizel yakıt için pompa fiyatı (litre başına ABD Doları)	Min	0,860	0,665	0,000	0,111
Hava taşımacılığı, dünya çapında kayıtlı taşıyıcı kalkışları	Mak	0,000	0,053	1,000	0,309
Hava taşımacılığı, taşınan yolcular	Mak	0,000	0,042	1,000	0,188
Hava taşımacılığı, yük (milyon ton-km)	Mak	0,004	0,007	1,000	0,023
Konteyner limanı trafiği (TEU: 20 fit eşdeğer birim)	Mak	0,017	0,035	1,000	0,422
Liner gönderi bağlantı endeksi (2004'teki maksimum değer = 100)	Mak	0,072	0,000	0,798	0,684
Ekonomik Unsurlar: Makro Göstergeler					
Cari hesap dengesi (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	0,736	0,437	0,499	0,415
Doğrudan yabancı yatırım, net (BoP, cari ABD doları)	Mak	0,802	0,770	0,000	0,778
GSMH (mevcut ABD doları)	Mak	0,008	0,025	1,000	0,367
GSYİH (cari ABD doları)	Mak	0,008	0,026	1,000	0,331
Hanehalkı nihai tüketim harcaması (cari ABD doları)	Mak	0,007	0,029	1,000	0,370
İhracat hacmi endeksi (2000 = 100)	Mak	0,000	0,258	0,876	0,256
İthalat hacmi endeksi (2000 = 100)	Min	0,439	0,564	0,000	1,000
Kişi başına düzeltilmiş net milli gelir (cari ABD doları)	Mak	0,000	0,072	0,263	0,754
Toplam rezervler (altın dahil, cari ABD doları)	Mak	0,104	0,058	1,000	0,057
Tüketici fiyat endeksi (2010 = 100)	Min	1,000	0,431	0,279	0,739
Ekonomik Unsurlar: Tarım&Hayvancılık Faaliyetleri					
Balıkçılık üretimini yakalayın (metrik ton)	Mak	0,007	0,220	1,000	0,171
Su ürünleri üretimi (metrik ton)	Mak	0,007	0,009	0,201	0,132
Tahıl üretimi (metrik ton)	Mak	0,126	0,050	1,000	0,137
Enerji: Elektrik Üretim Kapasitesi					
Kurulu toplam elektrik gücü (milyon kW)	Mak	0,091	0,047	1,000	0,205
Fosil yakıtlar elektrik kurulu gücü (milyon KW)	Mak	0,134	0,080	0,897	0,181
Yenilenebilir elektrik kurulu gücü (milyon KW)	Mak	0,033	0,008	1,000	0,204
Hidroelektrik kurulu gücü (milyon kW)	Mak	0,052	0,002	1,000	0,095
Hidro olmayan yenilenebilir elektrik kurulu gücü (milyon kW)	Mak	0,000	0,019	1,000	0,396
Güneş enerjisi kurulu gücü (milyon kW)	Mak	0,000	0,010	1,000	0,461

Göstergeler	Min/ Max	Suriye	Tunus	Türkiye	Yunanistan
Rüzgar enerjisi kurulu gücü (milyon kW)	Mak	0,000	0,032	1,000	0,467
Biyokütle ve atık elektrik kurulu gücü (milyon kW)	Mak	0,007	0,000	1,000	0,127
Enerji:Kullanımı					
Alternatif ve nükleer enerji (toplam enerji kullanımının yüzdesi)	Mak	0,216	0,055	1,000	0,596
Birincil enerjinin enerji yoğunluğu seviyesi (MJ/\$2011 SAGP GSYİH)	Min	0,000	0,908	1,000	0,941
Elektriğe erişim (nüfusun yüzdesi)	Mak	0,474	0,948	1,000	1,000
Elektriğe erişim, kentsel (kentsel nüfusun yüzdesi)	Mak	0,619	0,557	1,000	1,000
Elektriğe erişim, kırsal (kırsal nüfusun yüzdesi)	Mak	0,585	0,951	1,000	1,000
Elektrik güç tüketimi (kişi başı kWh)	Mak	0,034	0,000	0,188	0,734
Enerji kullanımı (kişi başına kg petrol eşdeğeri)	Mak	0,067	0,032	0,266	0,798
Fosil yakıt enerji tüketimi (toplamın yüzdesi)	Min	0,052	1,000	0,909	0,646
Yenilenebilir enerji tüketimi (toplam nihai enerji tüketiminin yüzdesi)	Mak	0,000	0,955	1,000	0,785
Enerji:Üretimi					
Doğal gaz kaynaklarından elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Min	0,497	0,000	0,527	0,819
Elektrik güç iletimi ve dağıtım kayıpları (çıktının yüzdesi)	Min	0,340	0,629	0,529	0,837
Enerji ithalatı, net (enerji kullanımının yüzdesi)	Min	0,289	0,165	0,056	0,069
Hidroelektrik hariç yenilenebilir kaynaklardan elektrik üretimi (kWh)	Mak	0,000	0,037	1,000	0,856
Hidroelektrik hariç yenilenebilir kaynaklardan elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Mak	0,000	0,141	0,279	1,000
Hidroelektrik kaynaklardan elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Mak	0,403	0,026	1,000	0,347
Kömür kaynaklarından elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Min	1,000	1,000	0,576	0,143
Petrol kaynaklarından elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Min	0,575	0,991	1,000	0,894
Petrol, gaz ve kömür kaynaklarından elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Min	0,375	0,080	1,000	0,565
Yanabilir yenilenebilir kaynaklar ve atık (toplam enerjinin yüzdesi)	Mak	0,000	1,000	0,532	0,382
Yenilenebilir elektrik üretimi (toplam elektrik üretiminin yüzdesi)	Mak	0,376	0,057	1,000	0,560
Sağlık: Çevresel Koşullar					
En azından temel içme suyu hizmetlerini kullanan kişiler (nüfusun yüzdesi)	Mak	0,327	0,305	0,560	0,989

Göstergeler	Min/ Max	Suriye	Tunus	Türkiye	Yunanistan
En azından temel temizlik hizmetlerini kullananlar (nüfusun yüzdesi)	Mak	0,279	0,000	0,473	0,884
PM2.5 kirliliği, DSÖ Ara Hedef-1 değerini aşan seviyelere maruz kalan nüfus (toplamın yüzdesi)	Min	0,325	0,553	0,125	0,999
PM2.5 kirliliği, DSÖ Ara Hedef-2 değerini aşan seviyelere maruz kalan nüfus (toplamın yüzdesi)	Min	0,000	0,000	0,001	1,000
PM2.5 kirliliği, DSÖ Ara Hedef-3 değerini aşan seviyelere maruz kalan nüfus (toplamın yüzdesi)	Min	0,000	0,000	0,000	1,000
Sağlık: Sosyal Güvence					
Doktorlar (1.000 kişi başına)	Mak	0,091	0,000	0,164	1,000
Hastane yatakları (1.000 kişi başına)	Mak	0,000	0,166	0,357	1,000
Hemşire ve ebeler (1.000 kişi başına)	Mak	0,056	0,179	0,120	0,400
Kişi başına cepten harcama (cari ABD doları)	Min	1,000	0,931	0,945	0,178
Kişi başına yurt içi genel devlet sağlık harcaması (cari ABD doları)	Min	1,000	0,934	0,790	0,173
Kişi başına yurt içi özel sağlık harcaması (cari ABD doları)	Min	1,000	0,933	0,925	0,231
Korunmasız istihdam, toplam (toplam istihdamın yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Min	0,000	0,475	0,110	0,286
UHC hizmet kapsamı endeksi	Mak	0,000	0,477	0,591	0,682
Sosyo Kültürel Unsurlar: Cinsiyet Eşitliği					
Bir finans kurumunda veya mobil para hizmeti sağlayıcısında hesap sahipliği, kadın (15+ yaş nüfusun yüzdesi)	Mak	0,068	0,132	0,380	0,874
İlköğretim, öğrenciler (% kadın)	Mak	0,000	0,179	0,493	0,712
Kadın İş ve Hukuk Endeksi Skoru (1-100 arası ölçek)	Mak	0,000	0,495	0,771	1,000
Kadınların erkek işgücüne katılım oranı (%) (modellenen ILO tahmini)	Mak	0,000	0,239	0,310	0,787
Ortaöğretim, öğrenciler (% kadın)	Mak	0,358	0,795	0,000	0,384
Ulusal parlamentolarda kadınların sahip olduğu sandalye oranı (%)	Mak	0,423	1,000	0,361	0,624
Sosyo Kültürel Unsurlar: Eğitim					
İlköğretim, öğrenciler	Mak	0,231	0,109	0,611	0,058
Orta öğretim, öğrenciler	Mak	0,262	0,134	0,995	0,078
Öğrenci-öğretmen oranı, lise	Mak	0,384	0,721	1,000	0,304
Sosyo Kültürel Unsurlar: Göç					
Ağ geçişi	Min	1,000	0,324	0,000	0,338
Menşe ülke veya bölgeye göre mülteci nüfusu	Min	0,000	0,999	0,941	1,000
Sığınma ülkesine veya bölgesine göre mülteci nüfusu	Mak	0,769	0,000	1,000	0,017

Göstergeler	Min/ Max	Suriye	Tunus	Türkiye	Yunanistan
Uluslararası göçmen stoku, toplam	Mak	0,541	0,000	0,898	0,616
Ülke içinde yerinden olmuş kişiler, afetlerle bağlantılı yeni yerinden edilmiş kişiler (vaka sayısı)	Min	0,536	0,925	0,000	0,869
Sosyo Kültürel Unsurlar: Kentleşme					
En büyük şehirdeki nüfus (kentsel nüfusun yüzdesi)	Min	0,926	0,776	0,975	0,390
Kentsel nüfus	Mak	0,180	0,125	1,000	0,148
Kırsal nüfus	Mak	0,173	0,067	0,438	0,047
Nüfus yoğunluğu (km kare arazi başına kişi)	Mak	0,186	0,125	0,175	0,155
Sosyo Kültürel Unsurlar: Nüfus Dinamikleri					
65 yaşına kadar hayatta kalma, erkek (kohortun yüzdesi)	Mak	0,117	0,555	0,425	0,832
65 yaşına kadar hayatta kalma, kadın (kohortun yüzdesi)	Mak	0,500	0,565	0,548	1,000
Anne ölüm oranı (100.000 canlı doğum için modellenmiş tahmin)	Min	0,582	0,187	0,573	1,000
Doğumda beklenen yaşam süresi, toplam (yıl)	Mak	0,192	0,431	0,360	0,908
Doğurganlık oranı, toplam (kadın başına doğum)	Mak	1,000	0,374	0,412	0,000
Güvenli olmayan su, güvenli olmayan sanitasyon ve hijyen eksikliğine atfedilen ölüm oranı (100.000 nüfus başına)	Min	0,000	0,750	0,944	1,000
İntihar ölüm oranı (100.000 nüfus başına)	Min	1,000	0,543	0,742	0,399
Ölüm nedeni, bulaşıcı hastalıklar ve anne, doğum öncesi ve beslenme koşullarına göre (toplamin yüzdesi)	Min	0,281	0,560	0,649	0,588
Ölüm nedeni, bulaşıcı olmayan hastalıklar (toplamin yüzdesi)	Min	1,000	0,313	0,141	0,079
Ölüm nedeni, yaralanma nedeniyle (toplamin yüzdesi)	Min	0,000	0,720	0,891	1,000
Ölüm oranı, 5 yaş altı (1.000 canlı doğumda)	Min	0,355	0,387	0,366	0,980
Ölüm oranı, bebek (1.000 canlı doğumda)	Min	0,361	0,365	0,352	0,970
Ölüm oranı, yenidoğan (1.000 canlı doğumda)	Min	0,394	0,188	0,413	0,973
Ölüm oranı, ham (1.000 kişi başına)	Mak	0,056	0,314	0,270	1,000
Trafik kazalarından kaynaklanan ölüm oranı (100.000 nüfus başına)	Min	0,047	0,000	0,852	0,545
Sosyo Kültürel Unsurlar: Nüfus Yapısı					
0-14 yaş arası nüfus, toplam	Mak	0,233	0,087	0,692	0,050
15-64 yaş arası nüfus, toplam	Mak	0,204	0,127	0,932	0,127
65 yaş ve üstü nüfus, toplam	Mak	0,106	0,129	1,000	0,375
Nüfus artışı (yıllık %)	Mak	0,154	0,349	0,509	0,000

Göstergeler	Min/ Max	Suriye	Tunus	Türkiye	Yunanistan
Nüfus, erkek	Mak	0,211	0,114	0,847	0,115
Nüfus, kadın	Mak	0,210	0,117	0,891	0,122
Nüfus, toplam	Mak	0,211	0,115	0,869	0,118
Yaş bağımlılık oranı (çalışma çağındaki nüfusun yüzdesi)	Mak	1,000	0,188	0,371	0,330
Yaş bağımlılık oranı, genç (çalışma çağındaki nüfusun yüzdesi)	Mak	1,000	0,379	0,492	0,000
Yaş bağımlılık oranı, yaşlı (çalışma çağındaki nüfusun yüzdesi)	Mak	0,000	0,218	0,214	1,000

Ek 3

ADIM 3/1 : Kriterlere İlişkin Entropi Değerlerinin Bulunması

Göstergeler	Min/ Max	GKRY	İsrail	Mısır	Lübnan	Libya
Askeri Unsurlar: Ekonomik						
Askeri harcamalar (cari ABD doları)	Mak	0,000	0,326	0,079	0,030	0,026
Askeri harcamalar (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	0,010	0,295	0,025	0,193	0,134
Silah ihracatı (SIPRI trend gösterge değerleri)	Mak	0,000	0,714	0,012	0,058	0,044
Silah ithalatı (SIPRI trend gösterge değerleri)	Min	0,170	0,079	0,000	0,169	0,169
Askeri Unsurlar: Kapasite						
Silahlı kuvvetler personeli (toplam işgücünün yüzdesi)	Mak	0,044	0,199	0,094	0,168	0,095
Silahlı kuvvetler personeli, toplam	Mak	0,000	0,077	0,367	0,031	0,022
Kara Kuvvetleri Personel Sayısı	Mak	0,000	0,123	0,326	0,046	0,008
Tank	Mak	0,000	0,036	0,237	0,020	0,007
Zırhlı Personel Taşıyıcı	Mak	0,000	0,044	0,233	0,047	0,176
Top	Mak	0,009	0,014	0,226	0,020	0,018
Deniz Kuvvetleri Personel Sayısı	Mak	0,000	0,093	0,181	0,018	0,027
Gemi (Fırkateyn)	Mak	0,000	0,000	0,186	0,000	0,140
Denizaltı (Konvansiyonel Olarak Güçlendirilmiş Saldırı Denizaltısı)	Mak	0,000	0,122	0,171	0,000	0,146
Gemi (Mayın Temizleme)	Mak	0,000	0,000	0,298	0,000	0,170
Gemi (Amfibi)	Mak	0,000	0,026	0,298	0,018	0,009
Gemi (Lojistik destek)	Mak	0,000	0,011	0,253	0,000	0,021
Gemi (Silahlı Devriye)	Mak	0,000	0,163	0,238	0,029	0,063
Hava Kuvvetleri Personel Sayısı	Mak	0,000	0,130	0,422	0,006	0,017
Uçak (muharip)	Mak	0,000	0,209	0,267	0,007	0,017
Uçak (nakliye)	Mak	0,005	0,077	0,303	0,000	0,031
Helikopter (saldırı)	Mak	0,000	0,081	0,207	0,024	0,008
Uçak&Helikopter (eğitim)	Mak	0,000	0,142	0,315	0,008	0,059
İHA (3. Kategori)	Mak	0,081	0,081	0,068	0,108	0,000
Bilimsel ve Teknolojik Unsurlar: BİT						
BİT hizmet ihracatı (BoP, cari ABD doları)	Mak	0,057	0,731	0,060	0,036	0,000
BİT hizmet ihracatı (hizmet ihracatının yüzdesi, BoP)	Mak	0,107	0,574	0,053	0,035	0,096
BİT mal ithalatı (% toplam mal ithalatı)	Min	0,104	0,000	0,132	0,155	0,115
BİT malları ihracatı (toplam mal ihracatının yüzdesi)	Mak	0,217	0,374	0,035	0,050	0,000
Güvenli İnternet sunucuları	Mak	0,030	0,155	0,007	0,002	0,009
Güvenli İnternet sunucuları (1 milyon kişi başına)	Mak	0,403	0,275	0,001	0,006	0,023

Göstergeler	Min/ Max	GKRY	İsrail	Mısır	Lübnan	Libya
İnternet kullanan bireyler (nüfusun yüzdesi)	Mak	0,196	0,200	0,071	0,122	0,000
Mobil hücresel abonelikler	Mak	0,000	0,051	0,365	0,011	0,030
Mobil hücresel abonelikler (100 kişi başına)	Mak	0,197	0,220	0,054	0,000	0,131
Sabit geniş bant abonelikleri	Mak	0,005	0,110	0,182	0,012	0,000
Sabit geniş bant abonelikleri (100 kişi başına)	Mak	0,250	0,272	0,017	0,040	0,000
Bilimsel ve teknik dergi makaleleri	Mak	0,009	0,199	0,118	0,013	0,000
Coğrafi Unsurlar: Coğrafi Yapı						
Arazi alanı (km ²)	Mak	0,000	0,003	0,250	0,000	0,443
Derinlikteki ortalama yağış (yılda mm)	Mak	0,150	0,130	0,000	0,200	0,012
Ekilebilir arazi (arazi alanının yüzdesi)	Mak	0,076	0,111	0,015	0,095	0,000
Ekilebilir arazi (hektar)	Mak	0,000	0,006	0,075	0,001	0,046
Ekilebilir arazi (kişi başı hektar)	Mak	0,049	0,013	0,007	0,000	0,204
Kalıcı ekili alan (arazi alanının yüzdesi)	Mak	0,066	0,071	0,012	0,247	0,000
Kişi başına düşen yenilenebilir iç tatlı su kaynakları (metreküp)	Mak	0,064	0,008	0,000	0,084	0,009
Orman alanı (arazi alanının yüzdesi)	Mak	0,180	0,068	0,000	0,131	0,001
Orman alanı (km ²)	Mak	0,004	0,004	0,000	0,003	0,006
Tarım arazisi (arazi alanının yüzdesi)	Mak	0,032	0,065	0,000	0,181	0,016
Tarım arazisi (km ²)	Mak	0,000	0,005	0,039	0,006	0,170
Yenilenebilir iç tatlı su kaynakları, toplam (milyar metreküp)	Mak	0,000	0,000	0,001	0,014	0,000
Yüzey alanı (km ²)	Mak	0,000	0,003	0,249	0,000	0,439
Coğrafi Unsurlar: Doğal Kaynaklar						
Doğal gaz kiralari (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	0,000	0,025	0,374	0,000	0,311
Kömür kiralari (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	0,000	0,000	0,001	0,000	0,000
Maden kiralari (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	0,015	0,063	0,183	0,000	0,000
Orman kiralari (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	0,001	0,000	0,377	0,002	0,121
Petrol kiralari (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	0,000	0,000	0,093	0,000	0,592
Su stresi seviyesi: mevcut tatlı su kaynaklarının bir oranı olarak tatlı su çekilmesi	Min	0,133	0,117	0,116	0,130	0,000
Toplam doğal kaynak kiralari (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	0,000	0,002	0,108	0,000	0,569
Yıllık tatlı su çekimi, endüstri (toplam tatlı su çekiminin yüzdesi)	Mak	0,022	0,072	0,044	0,583	0,039
Yıllık tatlı su çekimi, tarım (toplam tatlı su çekiminin yüzdesi)	Mak	0,077	0,026	0,150	0,000	0,145

Göstergeler	Min/ Max	GKRY	İsrail	Mısır	Lübnan	Libya
Yıllık tatlı su çekimi, toplam (milyar metreküp)	Mak	0,000	0,008	0,449	0,008	0,034
Ekonomik Unsurlar: Çevresel Kirlilik						
Diğer sera gazı emisyonları, HFC, PFC ve SF6 (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	0,104	0,000	0,186	0,053	0,152
Düzeltilmiş tasarruflar: karbondioksit hasarı (mevcut ABD doları)	Min	0,153	0,124	0,053	0,147	0,127
Elektrik ve ısı üretiminden kaynaklanan CO2 emisyonları, toplam (toplam yakıt yanmasının yüzdesi)	Min	0,112	0,000	0,156	0,066	0,080
Enerji sektöründe azot oksit emisyonları (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	0,136	0,130	0,119	0,137	0,117
Enerji sektöründe metan emisyonları (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	0,138	0,135	0,107	0,138	0,000
Gaz yakıt tüketiminden kaynaklanan CO2 emisyonları (kt)	Min	0,153	0,139	0,000	0,153	0,130
İmalat sanayilerinden ve inşaatın kaynaklanan CO2 emisyonları (toplam yakıt yanmasının yüzdesi)	Min	0,098	0,245	0,012	0,187	0,186
Katı yakıt tüketiminden kaynaklanan CO2 emisyonları (kt)	Min	0,135	0,100	0,132	0,134	0,135
Sıvı yakıt tüketiminden kaynaklanan CO2 emisyonları (kt)	Min	0,177	0,135	0,000	0,157	0,120
Tarımsal azot oksit emisyonları (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	0,145	0,141	0,052	0,144	0,139
Tarımsal metan emisyonları (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	0,156	0,153	0,012	0,156	0,145
Taşımacılıktan kaynaklanan CO2 emisyonları (toplam yakıt yanmasının yüzdesi)	Min	0,054	0,131	0,119	0,091	0,000
Toplam azot oksit emisyonları (Arazi Kullanım Değişikliği ve Ormancılık hariç bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	0,148	0,139	0,040	0,147	0,141
Toplam CO2 emisyonu (Bin metrik ton CO2, Arazi Kullanım Değişikliği ve Ormancılık hariç)	Min	0,154	0,123	0,058	0,146	0,131
Toplam sera gazı emisyonları (Arazi Kullanım Değişikliği ve Ormancılık hariç bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	0,161	0,128	0,048	0,154	0,112
Ekonomik Unsurlar: İnsan Kaynakları						
İstihdamın nüfusa oranı, 15+, toplam (%) (modellenen ILO tahmini)	Mak	0,323	0,315	0,053	0,079	0,000
İş gücü, toplam	Mak	0,000	0,042	0,370	0,018	0,022
İş gücüne katılım oranı, toplam (15-64 yaş arası toplam nüfusun yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Mak	0,287	0,277	0,034	0,033	0,039

Göstergeler	Min/ Max	GKRY	İsrail	Mısır	Lübnan	Libya
İşgücüne katılım oranı, toplam (%15+ yaş toplam nüfusun yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Mak	0,333	0,328	0,033	0,030	0,049
İşsizlik, toplam (toplam işgücünün yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Min	0,164	0,158	0,121	0,174	0,000
Hizmetlerde istihdam (toplam istihdamın yüzdesi) (modellenmiş ILO tahmini)	Mak	0,262	0,304	0,000	0,112	0,035
Sanayide istihdam (toplam istihdamın yüzdesi) (modellenmiş ILO tahmini)	Mak	0,035	0,000	0,092	0,124	0,155
Tarımda istihdam (toplam istihdamın yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Mak	0,020	0,000	0,207	0,105	0,155
Ekonomik Unsurlar: Lojistik						
Benzin için pompa fiyatı (litre başına ABD Doları)	Min	0,072	0,038	0,189	0,132	0,229
Demiryolları, taşınan mallar (milyon ton-km)	Mak	0,000	0,058	0,187	0,000	0,000
Demiryolları, taşınan yolcular (milyon yolcu-km)	Mak	0,000	0,033	0,798	0,000	0,000
Demiryolu hatları (toplam güzergah-km)	Mak	0,000	0,047	0,230	0,018	0,000
Dizel yakıt için pompa fiyatı (litre başına ABD Doları)	Min	0,056	0,014	0,211	0,142	0,219
Hava taşımacılığı, dünya çapında kayıtlı taşıyıcı kalkışları	Mak	0,003	0,058	0,103	0,011	0,006
Hava taşımacılığı, taşınan yolcular	Mak	0,007	0,059	0,094	0,013	0,007
Hava taşımacılığı, yük (milyon ton-km)	Mak	0,007	0,291	0,095	0,020	0,000
Konteyner limanı trafiği (TEU: 20 fit eşdeğer birim)	Mak	0,008	0,120	0,310	0,048	0,000
Liner gönderi bağlantı endeksi (2004'teki maksimum değer = 100)	Mak	0,045	0,125	0,270	0,130	0,012
Ekonomik Unsurlar: Makro Göstergeler						
Cari hesap dengesi (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	0,092	0,145	0,121	0,000	0,208
Doğrudan yabancı yatırım, net (BoP, cari ABD doları)	Mak	0,173	0,084	0,066	0,117	0,156
GSMH (mevcut ABD doları)	Mak	0,000	0,158	0,136	0,011	0,022
GSYİH (cari ABD doları)	Mak	0,000	0,167	0,139	0,011	0,020
Hanehalkı nihai tüketim harcaması (cari ABD doları)	Mak	0,000	0,142	0,179	0,021	0,000
İhracat hacmi endeksi (2000 = 100)	Mak	0,079	0,058	0,129	0,298	0,021
İthalat hacmi endeksi (2000 = 100)	Min	0,191	0,201	0,014	0,109	0,009
Kişi başına düzeltilmiş net milli gelir (cari ABD doları)	Mak	0,258	0,296	0,011	0,051	0,062
Toplam rezervler (altın dahil, cari ABD doları)	Mak	0,000	0,230	0,081	0,115	0,245

Göstergeler	Min/ Max	GKRY	İsrail	Mısır	Lübnan	Libya
Tüketici fiyat endeksi (2010 = 100)	Min	0,152	0,141	0,000	0,014	0,154
Ekonomik Unsurlar:						
Tarım&Hayvancılık Faaliyetleri						
Balıkçılık üretimini yakalayın (metrik ton)	Mak	0,021	0,000	0,349	0,000	0,032
Su ürünleri üretimi (metrik ton)	Mak	0,003	0,018	0,725	0,001	0,000
Tahıl üretimi (metrik ton)	Mak	0,000	0,003	0,331	0,001	0,003
Enerji: Elektrik Üretim Kapasitesi						
Kurulu toplam elektrik gücü (milyon kW)	Mak	0,000	0,081	0,275	0,010	0,044
Fosil yakıtlar elektrik kurulu gücü (milyon KW)	Mak	0,000	0,108	0,355	0,014	0,064
Yenilenebilir elektrik kurulu gücü (milyon KW)	Mak	0,005	0,024	0,093	0,005	0,000
Hidroelektrik kurulu gücü (milyon kW)	Mak	0,000	0,000	0,079	0,007	0,000
Hidro olmayan yenilenebilir elektrik kurulu gücü (milyon kW)	Mak	0,011	0,053	0,112	0,002	0,000
Güneş enerjisi kurulu gücü (milyon kW)	Mak	0,010	0,119	0,138	0,004	0,000
Rüzgar enerjisi kurulu gücü (milyon kW)	Mak	0,012	0,003	0,106	0,000	0,000
Biyokütle ve atık elektrik kurulu gücü (milyon kW)	Mak	0,010	0,019	0,064	0,007	0,000
Enerji: Kullanımı						
Alternatif ve nükleer enerji (toplam enerji kullanımının yüzdesi)	Mak	0,141	0,224	0,090	0,067	0,000
Birincil enerjinin enerji yoğunluğu seviyesi (MJ/\$2011 SAGP GSYİH)	Min	0,139	0,116	0,138	0,116	0,075
Elektriğe erişim (nüfusun yüzdesi)	Mak	0,136	0,136	0,129	0,135	0,000
Elektriğe erişim, kentsel (kentsel nüfusun yüzdesi)	Mak	0,148	0,148	0,000	0,089	0,145
Elektriğe erişim, kırsal (kırsal nüfusun yüzdesi)	Mak	0,133	0,133	0,130	0,132	0,000
Elektrik güç tüketimi (kişi başı kWh)	Mak	0,167	0,327	0,011	0,082	0,100
Enerji kullanımı (kişi başına kg petrol eşdeğeri)	Mak	0,158	0,247	0,000	0,046	0,254
Fosil yakıt enerji tüketimi (toplamın yüzdesi)	Min	0,068	0,061	0,067	0,095	0,000
Yenilenebilir enerji tüketimi (toplam nihai enerji tüketiminin yüzdesi)	Mak	0,094	0,081	0,080	0,074	0,019
Enerji: Üretimi						
Doğal gaz kaynaklarından elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Min	0,185	0,142	0,043	0,184	0,107
Elektrik güç iletimi ve dağıtım kayıpları (çıkıntının yüzdesi)	Min	0,169	0,177	0,123	0,116	0,000
Enerji ithalatı, net (enerji kullanımının yüzdesi)	Min	0,000	0,014	0,135	0,001	0,539
Hidroelektrik hariç yenilenebilir kaynaklardan elektrik üretimi (kWh)	Mak	0,012	0,027	0,112	0,000	0,000

Göstergeler	Min/ Max	GKRY	İsrail	Mısır	Lübnan	Libya
Hidroelektrik hariç yenilenebilir kaynaklardan elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Mak	0,191	0,032	0,059	0,000	0,000
Hidroelektrik kaynaklardan elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Mak	0,000	0,001	0,196	0,096	0,000
Kömür kaynaklarından elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Min	0,149	0,000	0,149	0,149	0,149
Petrol kaynaklarından elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Min	0,000	0,160	0,153	0,007	0,070
Petrol, gaz ve kömür kaynaklarından elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Min	0,031	0,010	0,170	0,079	0,000
Yanabilir yenilenebilir kaynaklar ve atık (toplam enerjinin yüzdesi)	Mak	0,034	0,001	0,095	0,091	0,033
Yenilenebilir elektrik üretimi (toplam elektrik üretiminin yüzdesi)	Mak	0,032	0,006	0,173	0,080	0,000
Sağlık: Çevresel Koşullar						
En azından temel içme suyu hizmetlerini kullanan kişiler (nüfusun yüzdesi)	Mak	0,183	0,186	0,163	0,000	0,060
En azından temel temizlik hizmetlerini kullananlar (nüfusun yüzdesi)	Mak	0,212	0,219	0,124	0,011	0,076
PM2.5 kirliliği, DSÖ Ara Hedef-1 değerini aşan seviyelere maruz kalan nüfus (toplamın yüzdesi)	Min	0,202	0,191	0,000	0,202	0,000
PM2.5 kirliliği, DSÖ Ara Hedef-2 değerini aşan seviyelere maruz kalan nüfus (toplamın yüzdesi)	Min	0,352	0,286	0,000	0,002	0,000
PM2.5 kirliliği, DSÖ Ara Hedef-3 değerini aşan seviyelere maruz kalan nüfus (toplamın yüzdesi)	Min	0,081	0,116	0,000	0,001	0,000
Sağlık: Sosyal Güvence						
Doktorlar (1.000 kişi başına)	Mak	0,099	0,254	0,049	0,119	0,076
Hastane yatakları (1.000 kişi başına)	Mak	0,178	0,144	0,016	0,131	0,172
Hemşire ve ebeler (1.000 kişi başına)	Mak	0,130	0,271	0,038	0,000	0,320
Kişi başına cepten harcama (cari ABD doları)	Min	0,000	0,051	0,161	0,126	0,154
Kişi başına yurt içi genel devlet sağlık harcaması (cari ABD doları)	Min	0,081	0,000	0,162	0,139	0,146
Kişi başına yurt içi özel sağlık harcaması (cari ABD doları)	Min	0,000	0,026	0,164	0,121	0,160
Korunmasız istihdam, toplam (toplam istihdamın yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Min	0,217	0,282	0,131	0,081	0,044
UHC hizmet kapsamı endeksi	Mak	0,169	0,219	0,070	0,124	0,035
Sosyo Kültürel Unsurlar: Cinsiyet Eşitliği						
Bir finans kurumunda veya mobil para hizmeti sağlayıcısında hesap sahipliği, kadın (15+ yaş nüfusun yüzdesi)	Mak	0,225	0,239	0,000	0,050	0,139

Göstergeler	Min/ Max	GKRY	İsrail	Mısır	Lübnan	Libya
İlköğretim, öğrenciler (% kadın)	Mak	0,194	0,222	0,023	0,121	0,134
Kadın İş ve Hukuk Endeksi Skoru (1-100 arası ölçek)	Mak	0,209	0,177	0,026	0,068	0,044
Kadınların erkek işgücüne katılım oranı (%) (modellenen ILO tahmini)	Mak	0,232	0,244	0,033	0,041	0,125
Ortaöğretim, öğrenciler (% kadın)	Mak	0,113	0,108	0,078	0,193	0,201
Ulusal parlamentolarda kadınların sahip olduğu sandalye oranı (%)	Mak	0,117	0,183	0,040	0,000	0,103
Sosyo Kültürel Unsurlar: Eğitim						
İlköğretim, öğrenciler	Mak	0,000	0,033	0,457	0,019	0,031
Orta öğretim, öğrenciler	Mak	0,000	0,030	0,374	0,015	0,032
Öğrenci-öğretmen oranı, lise	Mak	0,103	0,084	0,150	0,049	0,000
Sosyo Kültürel Unsurlar: Göç						
Ağ geçişi	Min	0,091	0,082	0,122	0,047	0,110
Menşe ülke veya bölgeye göre mülteci nüfusu	Min	0,126	0,126	0,125	0,125	0,126
Sığınma ülkesine veya bölgesine göre mülteci nüfusu	Mak	0,001	0,006	0,048	0,284	0,003
Uluslararası göçmen stoku, toplam	Mak	0,013	0,243	0,034	0,132	0,080
Ülke içinde yerinden olmuş kişiler, afetlerle bağlantılı yeni yerinden edilmiş kişiler (vaka sayısı)	Min	0,153	0,083	0,129	0,144	0,135
Sosyo Kültürel Unsurlar: Kentleşme						
En büyük şehirdeki nüfus (kentsel nüfusun yüzdesi)	Min	0,177	0,000	0,005	0,038	0,192
Kentsel nüfus	Mak	0,000	0,051	0,285	0,032	0,033
Kırsal nüfus	Mak	0,000	0,003	0,569	0,004	0,012
Nüfus yoğunluğu (km kare arazi başına kişi)	Mak	0,082	0,250	0,058	0,372	0,000
Sosyo Kültürel Unsurlar: Nüfus Dinamikleri						
65 yaşına kadar hayatta kalma, erkek (kohortun yüzdesi)	Mak	0,198	0,202	0,000	0,171	0,038
65 yaşına kadar hayatta kalma, kadın (kohortun yüzdesi)	Mak	0,178	0,174	0,000	0,133	0,047
Anne ölüm oranı (100.000 canlı doğum için modellenmiş tahmin)	Min	0,179	0,192	0,045	0,121	0,000
Doğumda beklenen yaşam süresi, toplam (yıl)	Mak	0,184	0,219	0,000	0,148	0,034
Doğurganlık oranı, toplam (kadın başına doğum)	Mak	0,011	0,178	0,206	0,079	0,123
Güvenli olmayan su, güvenli olmayan sanitasyon ve hijyen eksikliğine atfedilen ölüm oranı (100.000 nüfus başına)	Min	0,140	0,144	0,070	0,119	0,128
İntihar ölüm oranı (100.000 nüfus başına)	Min	0,100	0,000	0,133	0,153	0,030
Ölüm nedeni, bulaşıcı hastalıklar ve anne, doğum öncesi ve beslenme koşullarına göre (toplamin yüzdesi)	Min	0,226	0,114	0,000	0,156	0,035

Göstergeler	Min/ Max	GKRY	İsrail	Mısır	Lübnan	Libya
Ölüm nedeni, bulaşıcı olmayan hastalıklar (toplamın yüzdesi)	Min	0,000	0,055	0,124	0,060	0,266
Ölüm nedeni, yaralanma nedeniyle (toplamın yüzdesi)	Min	0,138	0,144	0,143	0,126	0,044
Ölüm oranı, 5 yaş altı (1.000 canlı doğumda)	Min	0,192	0,185	0,000	0,136	0,087
Ölüm oranı, bebek (1.000 canlı doğumda)	Min	0,194	0,189	0,000	0,135	0,084
Ölüm oranı, yenidoğan (1.000 canlı doğumda)	Min	0,199	0,195	0,000	0,133	0,082
Ölüm oranı, ham (1.000 kişi başına)	Mak	0,162	0,077	0,123	0,000	0,040
Trafik kazalarından kaynaklanan ölüm oranı (100.000 nüfus başına)	Min	0,188	0,232	0,152	0,085	0,010
Sosyo Kültürel Unsurlar: Nüfus Yapısı						
0-14 yaş arası nüfus, toplam	Mak	0,000	0,031	0,448	0,020	0,026
15-64 yaş arası nüfus, toplam	Mak	0,000	0,030	0,386	0,021	0,025
65 yaş ve üstü nüfus, toplam	Mak	0,000	0,051	0,299	0,016	0,009
Nüfus artışı (yıllık %)	Mak	0,104	0,160	0,162	0,233	0,104
Nüfus, erkek	Mak	0,000	0,031	0,404	0,021	0,025
Nüfus, kadın	Mak	0,000	0,032	0,395	0,020	0,024
Nüfus, toplam	Mak	0,000	0,032	0,399	0,021	0,024
Yaş bağımlılık oranı (çalışma çağındaki nüfusun yüzdesi)	Mak	0,000	0,190	0,199	0,085	0,075
Yaş bağımlılık oranı, genç (çalışma çağındaki nüfusun yüzdesi)	Mak	0,026	0,130	0,187	0,116	0,128
Yaş bağımlılık oranı, yaşlı (çalışma çağındaki nüfusun yüzdesi)	Mak	0,178	0,186	0,032	0,056	0,001

Göstergeler	Min/ Max	Suriye	Tunus	Türkiye	Yunanistan
Askeri Unsurlar: Ekonomik					
Askeri harcamalar (cari ABD doları)	Mak	0,029	0,007	0,358	0,144
Askeri harcamalar (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	0,218	0,000	0,054	0,071
Silah ihracatı (SIPRI trend gösterge değerleri)	Mak	0,017	0,000	0,137	0,017
Silah ithalatı (SIPRI trend gösterge değerleri)	Min	0,144	0,167	0,039	0,062
Askeri Unsurlar: Kapasite					
Silahlı kuvvetler personeli (toplam işgücünün yüzdesi)	Mak	0,250	0,000	0,058	0,092
Silahlı kuvvetler personeli, toplam	Mak	0,149	0,016	0,273	0,066
Kara Kuvvetleri Personel Sayısı	Mak	0,127	0,013	0,271	0,087
Tank	Mak	0,363	0,000	0,226	0,110
Zırhlı Personel Taşıyıcı	Mak	0,214	0,005	0,205	0,076
Top	Mak	0,133	0,000	0,407	0,174

Göstergeler	Min/ Max	Suriye	Tunus	Türkiye	Yunanistan
Deniz Kuvvetleri Personel Sayısı	Mak	0,039	0,047	0,439	0,156
Gemi (Fırkateyn)	Mak	0,000	0,000	0,372	0,302
Denizaltı (Konvansiyonel Olarak Güçlendirilmiş Saldırı Denizaltısı)	Mak	0,000	0,000	0,293	0,268
Gemi (Mayın Temizleme)	Mak	0,149	0,000	0,319	0,064
Gemi (Amfibi)	Mak	0,026	0,000	0,307	0,316
Gemi (Lojistik destek)	Mak	0,011	0,074	0,368	0,263
Gemi (Silahlı Devriye)	Mak	0,105	0,121	0,163	0,117
Hava Kuvvetleri Personel Sayısı	Mak	0,134	0,015	0,192	0,083
Uçak (muharip)	Mak	0,179	0,009	0,163	0,148
Uçak (nakliye)	Mak	0,026	0,072	0,410	0,077
Helikopter (saldırı)	Mak	0,107	0,062	0,327	0,183
Uçak&Helikopter (eğitim)	Mak	0,062	0,027	0,253	0,133
İHA (3. Kategori)	Mak	0,000	0,000	0,608	0,054
Bilimsel ve Teknolojik Unsurlar: BİT					
BİT hizmet ihracatı (BoP, cari ABD doları)	Mak	0,011	0,016	0,032	0,057
BİT hizmet ihracatı (hizmet ihracatının yüzdesi, BoP)	Mak	0,055	0,065	0,000	0,016
BİT mal ithalatı (% toplam mal ithalatı)	Min	0,184	0,107	0,098	0,104
BİT malları ihracatı (toplam mal ihracatının yüzdesi)	Mak	0,000	0,143	0,086	0,095
Güvenli İnternet sunucuları	Mak	0,000	0,005	0,686	0,106
Güvenli İnternet sunucuları (1 milyon kişi başına)	Mak	0,000	0,007	0,130	0,156
İnternet kullanan bireyler (nüfusun yüzdesi)	Mak	0,027	0,095	0,128	0,160
Mobil hücresel abonelikler	Mak	0,054	0,055	0,367	0,067
Mobil hücresel abonelikler (100 kişi başına)	Mak	0,013	0,118	0,094	0,175
Sabit geniş bant abonelikleri	Mak	0,030	0,026	0,479	0,156
Sabit geniş bant abonelikleri (100 kişi başına)	Mak	0,019	0,035	0,098	0,269
Bilimsel ve teknik dergi makaleleri	Mak	0,001	0,054	0,424	0,181
Coğrafi Unsurlar: Coğrafi Yapı					
Arazi alanı (km ²)	Mak	0,044	0,037	0,192	0,030
Derinlikteki ortalama yağış (yılda mm)	Mak	0,073	0,059	0,179	0,198
Ekilebilir arazi (arazi alanının yüzdesi)	Mak	0,198	0,135	0,222	0,149
Ekilebilir arazi (hektar)	Mak	0,127	0,074	0,605	0,067
Ekilebilir arazi (kişi başı hektar)	Mak	0,174	0,181	0,216	0,156
Kalıcı ekili alan (arazi alanının yüzdesi)	Mak	0,097	0,273	0,070	0,163
Kişi başına düşen yenilenebilir iç tatlı su kaynakları (metreküp)	Mak	0,034	0,035	0,285	0,481

Göstergeler	Min/ Max	Suriye	Tunus	Türkiye	Yunanistan
Orman alanı (arazi alanının yüzdesi)	Mak	0,025	0,042	0,265	0,287
Orman alanı (km ²)	Mak	0,016	0,024	0,799	0,143
Tarım arazisi (arazi alanının yüzdesi)	Mak	0,218	0,181	0,144	0,163
Tarım arazisi (km ²)	Mak	0,153	0,108	0,438	0,081
Yenilenebilir iç tatlı su kaynakları, toplam (milyar metreküp)	Mak	0,022	0,012	0,759	0,192
Yüzey alanı (km ²)	Mak	0,044	0,039	0,195	0,031
Coğrafi Unsurlar: Doğal Kaynaklar					
Doğal gaz kiralari (GSYİH'nin yüzdesi)	Mak	0,192	0,096	0,002	0,000
Kömür kiralari (GSYİH'nin yüzdesi)	Mak	0,000	0,000	0,455	0,544
Maden kiralari (GSYİH'nin yüzdesi)	Mak	0,004	0,583	0,102	0,049
Orman kiralari (GSYİH'nin yüzdesi)	Mak	0,009	0,348	0,124	0,018
Petrol kiralari (GSYİH'nin yüzdesi)	Mak	0,272	0,041	0,001	0,000
Su stresi seviyesi: mevcut tatlı su kaynaklarının bir oranı olarak tatlı su çekilmesi	Min	0,115	0,122	0,132	0,135
Toplam doğal kaynak kiralari (GSYİH'nin yüzdesi)	Mak	0,263	0,052	0,004	0,002
Yıllık tatlı su çekimi, endüstri (toplam tatlı su çekiminin yüzdesi)	Mak	0,029	0,150	0,061	0,000
Yıllık tatlı su çekimi, tarım (toplam tatlı su çekiminin yüzdesi)	Mak	0,165	0,132	0,148	0,157
Yıllık tatlı su çekimi, toplam (milyar metreküp)	Mak	0,096	0,022	0,318	0,065
Ekonomik Unsurlar: Çevresel Kirlilik					
Diğer sera gazı emisyonları, HFC, PFC ve SF6 (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	0,188	0,087	0,190	0,039
Düzeltilmiş tasarruflar: karbondioksit hasarı (mevcut ABD doları)	Min	0,136	0,144	0,000	0,117
Elektrik ve ısı üretiminden kaynaklanan CO2 emisyonları, toplam (toplam yakıt yanmasının yüzdesi)	Min	0,128	0,204	0,172	0,082
Enerji sektöründe azot oksit emisyonları (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	0,124	0,129	0,000	0,108
Enerji sektöründe metan emisyonları (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	0,101	0,134	0,115	0,134
Gaz yakıt tüketiminden kaynaklanan CO2 emisyonları (kt)	Min	0,129	0,135	0,021	0,140

Göstergeler	Min/ Max	Suriye	Tunus	Türkiye	Yunanistan
İmalat sanayilerinden ve inşaatın kaynaklanan CO2 emisyonları (toplam yakıt yanmasının yüzdesi)	Min	0,113	0,000	0,001	0,158
Katı yakıt tüketiminden kaynaklanan CO2 emisyonları (kt)	Min	0,135	0,135	0,000	0,096
Sıvı yakıt tüketiminden kaynaklanan CO2 emisyonları (kt)	Min	0,119	0,166	0,025	0,101
Tarımsal azot oksit emisyonları (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	0,123	0,132	0,000	0,122
Tarımsal metan emisyonları (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	0,124	0,137	0,000	0,117
Taşımacılıktan kaynaklanan CO2 emisyonları (toplam yakıt yanmasının yüzdesi)	Min	0,138	0,117	0,217	0,134
Toplam azot oksit emisyonları (Arazi Kullanım Değişikliği ve Ormancılık hariç bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	0,128	0,134	0,000	0,122
Toplam CO2 emisyonu (Bin metrik ton CO2, Arazi Kullanım Değişikliği ve Ormancılık hariç)	Min	0,134	0,144	0,000	0,111
Toplam sera gazı emisyonları (Arazi Kullanım Değişikliği ve Ormancılık hariç bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	0,131	0,149	0,000	0,117
Ekonomik Unsurlar: İnsan Kaynakları					
İstihdamın nüfusa oranı, 15+, toplam (%) (modellenen ILO tahmini)	Mak	0,039	0,013	0,082	0,096
İş gücü, toplam	Mak	0,069	0,046	0,370	0,063
İş gücüne katılım oranı, toplam (15-64 yaş arası toplam nüfusun yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Mak	0,000	0,037	0,061	0,232
İşgücüne katılım oranı, toplam (%15+ yaş toplam nüfusun yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Mak	0,000	0,021	0,064	0,141
İşsizlik, toplam (toplam işgücünün yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Min	0,145	0,062	0,129	0,048
Hizmetlerde istihdam (toplam istihdamın yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Mak	0,067	0,014	0,018	0,188
Sanayide istihdam (toplam istihdamın yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Mak	0,151	0,281	0,154	0,007
Tarımda istihdam (toplam istihdamın yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Mak	0,131	0,123	0,169	0,090
Ekonomik Unsurlar: Lojistik					
Benzin için pompa fiyatı (litre başına ABD Doları)	Min	0,151	0,141	0,000	0,047
Demiryolları, taşınan mallar (milyon ton-km)	Mak	0,103	0,085	0,544	0,023
Demiryolları, taşınan yolcular (milyon yolcu-km)	Mak	0,013	0,022	0,109	0,024

Göstergeler	Min/ Max	Suriye	Tunus	Türkiye	Yunanistan
Demiryolu hatları (toplam güzergah-km)	Mak	0,088	0,092	0,418	0,107
Dizel yakıt için pompa fiyatı (litre başına ABD Doları)	Min	0,188	0,145	0,000	0,024
Hava taşımacılığı, dünya çapında kayıtlı taşıyıcı kalkışları	Mak	0,000	0,032	0,601	0,186
Hava taşımacılığı, taşınan yolcular	Mak	0,000	0,028	0,667	0,125
Hava taşımacılığı, yük (milyon ton-km)	Mak	0,002	0,004	0,567	0,013
Konteyner limanı trafiği (TEU: 20 fit eşdeğer birim)	Mak	0,006	0,012	0,349	0,147
Liner gönderi bağlantı endeksi (2004'teki maksimum değer = 100)	Mak	0,020	0,000	0,215	0,185
Ekonomik Unsurlar: Makro Göstergeler					
Cari hesap dengesi (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	0,153	0,091	0,104	0,086
Doğrudan yabancı yatırım, net (BoP, cari ABD doları)	Mak	0,138	0,133	0,000	0,134
GSMH (mevcut ABD doları)	Mak	0,004	0,012	0,481	0,176
GSYİH (cari ABD doları)	Mak	0,004	0,013	0,486	0,161
Hanehalkı nihai tüketim harcaması (cari ABD doları)	Mak	0,003	0,013	0,467	0,173
İhracat hacmi endeksi (2000 = 100)	Mak	0,000	0,077	0,261	0,076
İthalat hacmi endeksi (2000 = 100)	Min	0,104	0,134	0,000	0,238
Kişi başına düzeltilmiş net milli gelir (cari ABD doları)	Mak	0,000	0,021	0,078	0,223
Toplam rezervler (altın dahil, cari ABD doları)	Mak	0,028	0,016	0,270	0,016
Tüketici fiyat endeksi (2010 = 100)	Min	0,220	0,095	0,061	0,163
Ekonomik Unsurlar: Tarım&Hayvancılık Faaliyetleri					
Balıkçılık üretimini yakalayın (metrik ton)	Mak	0,003	0,094	0,427	0,073
Su ürünleri üretimi (metrik ton)	Mak	0,005	0,007	0,146	0,096
Tahıl üretimi (metrik ton)	Mak	0,063	0,025	0,505	0,069
Enerji: Elektrik Üretim Kapasitesi					
Kurulu toplam elektrik gücü (milyon kW)	Mak	0,040	0,020	0,440	0,090
Fosil yakıtlar elektrik kurulu gücü (milyon KW)	Mak	0,048	0,028	0,319	0,064
Yenilenebilir elektrik kurulu gücü (milyon KW)	Mak	0,023	0,006	0,701	0,143
Hidroelektrik kurulu gücü (milyon kW)	Mak	0,042	0,002	0,794	0,076
Hidro olmayan yenilenebilir elektrik kurulu gücü (milyon kW)	Mak	0,000	0,011	0,581	0,230
Güneş enerjisi kurulu gücü (milyon kW)	Mak	0,000	0,005	0,495	0,228

Göstergeler	Min/ Max	Suriye	Tunus	Türkiye	Yunanistan
Rüzgar enerjisi kurulu gücü (milyon kW)	Mak	0,000	0,019	0,586	0,274
Biyokütle ve atık elektrik kurulu gücü (milyon kW)	Mak	0,006	0,000	0,794	0,101
Enerji: Kullanımı					
Alternatif ve nükleer enerji (toplam enerji kullanımının yüzdesi)	Mak	0,055	0,014	0,256	0,153
Birincil enerjinin enerji yoğunluğu seviyesi (MJ/\$2011 SAGP GSYİH)	Min	0,000	0,133	0,146	0,137
Elektriğe erişim (nüfusun yüzdesi)	Mak	0,064	0,129	0,136	0,136
Elektriğe erişim, kentsel (kentsel nüfusun yüzdesi)	Mak	0,092	0,082	0,148	0,148
Elektriğe erişim, kırsal (kırsal nüfusun yüzdesi)	Mak	0,078	0,127	0,133	0,133
Elektrik güç tüketimi (kişi başı kWh)	Mak	0,011	0,000	0,061	0,240
Enerji kullanımı (kişi başına kg petrol eşdeğeri)	Mak	0,017	0,008	0,067	0,203
Fosil yakıt enerji tüketimi (toplamın yüzdesi)	Min	0,014	0,272	0,247	0,176
Yenilenebilir enerji tüketimi (toplam nihai enerji tüketiminin yüzdesi)	Mak	0,000	0,227	0,238	0,187
Enerji: Üretimi					
Doğal gaz kaynaklarından elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Min	0,092	0,000	0,097	0,151
Elektrik güç iletimi ve dağıtım kayıpları (çıktının yüzdesi)	Min	0,060	0,112	0,094	0,149
Enerji ithalatı, net (enerji kullanımının yüzdesi)	Min	0,156	0,089	0,030	0,037
Hidroelektrik hariç yenilenebilir kaynaklardan elektrik üretimi (kWh)	Mak	0,000	0,017	0,448	0,384
Hidroelektrik hariç yenilenebilir kaynaklardan elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Mak	0,000	0,071	0,141	0,506
Hidroelektrik kaynaklardan elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Mak	0,161	0,010	0,399	0,138
Kömür kaynaklarından elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Min	0,149	0,149	0,086	0,021
Petrol kaynaklarından elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Min	0,101	0,175	0,177	0,158
Petrol, gaz ve kömür kaynaklarından elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Min	0,132	0,028	0,352	0,199
Yanabilir yenilenebilir kaynaklar ve atık (toplam enerjinin yüzdesi)	Mak	0,000	0,390	0,208	0,149
Yenilenebilir elektrik üretimi (toplam elektrik üretiminin yüzdesi)	Mak	0,134	0,020	0,356	0,199
Sağlık: Çevresel Koşullar					
En azından temel içme suyu hizmetlerini kullanan kişiler (nüfusun yüzdesi)	Mak	0,061	0,057	0,104	0,184

Göstergeler	Min/ Max	Suriye	Tunus	Türkiye	Yunanistan
En azından temel temizlik hizmetlerini kullananlar (nüfusun yüzdesi)	Mak	0,061	0,000	0,103	0,193
PM2.5 kirliliği, DSÖ Ara Hedef-1 değerini aşan seviyelere maruz kalan nüfus (toplamın yüzdesi)	Min	0,066	0,112	0,025	0,202
PM2.5 kirliliği, DSÖ Ara Hedef-2 değerini aşan seviyelere maruz kalan nüfus (toplamın yüzdesi)	Min	0,000	0,000	0,000	0,359
PM2.5 kirliliği, DSÖ Ara Hedef-3 değerini aşan seviyelere maruz kalan nüfus (toplamın yüzdesi)	Min	0,000	0,000	0,000	0,802
Sağlık: Sosyal Güvence					
Doktorlar (1.000 kişi başına)	Mak	0,029	0,000	0,052	0,321
Hastane yatakları (1.000 kişi başına)	Mak	0,000	0,039	0,084	0,236
Hemşire ve ebeler (1.000 kişi başına)	Mak	0,018	0,057	0,038	0,128
Kişi başına cepten harcama (cari ABD doları)	Min	0,167	0,155	0,158	0,030
Kişi başına yurt içi genel devlet sağlık harcaması (cari ABD doları)	Min	0,163	0,152	0,128	0,028
Kişi başına yurt içi özel sağlık harcaması (cari ABD doları)	Min	0,171	0,160	0,158	0,040
Korunmasız istihdam, toplam (toplam istihdamın yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Min	0,000	0,134	0,031	0,080
UHC hizmet kapsamı endeksi	Mak	0,000	0,104	0,129	0,149
Sosyo Kültürel Unsurlar: Cinsiyet Eşitliği					
Bir finans kurumunda veya mobil para hizmeti sağlayıcısında hesap sahipliği, kadın (15+ yaş nüfusun yüzdesi)	Mak	0,016	0,031	0,091	0,209
İlköğretim, öğrenciler (% kadın)	Mak	0,000	0,040	0,109	0,158
Kadın İş ve Hukuk Endeksi Skoru (1-100 arası ölçek)	Mak	0,000	0,104	0,162	0,211
Kadınların erkek işgücüne katılım oranı (%) (modellenen ILO tahmini)	Mak	0,000	0,058	0,076	0,192
Ortaöğretim, öğrenciler (% kadın)	Mak	0,072	0,159	0,000	0,077
Ulusal parlamentolarda kadınların sahip olduğu sandalye oranı (%)	Mak	0,098	0,232	0,084	0,145
Sosyo Kültürel Unsurlar: Eğitim					
İlköğretim, öğrenciler	Mak	0,105	0,050	0,279	0,026
Orta öğretim, öğrenciler	Mak	0,098	0,050	0,372	0,029
Öğrenci-öğretmen oranı, lise	Mak	0,098	0,184	0,255	0,078
Sosyo Kültürel Unsurlar: Göç					
Ağ geçişi	Min	0,330	0,107	0,000	0,111
Menşe ülke veya bölgeye göre mülteci nüfusu	Min	0,000	0,126	0,119	0,126
Sığınma ülkesine veya bölgesine göre mülteci nüfusu	Mak	0,283	0,000	0,368	0,006

Göstergeler	Min/ Max	Suriye	Tunus	Türkiye	Yunanistan
Uluslararası göçmen stoku, toplam	Mak	0,131	0,000	0,218	0,150
Ülke içinde yerinden olmuş kişiler, afetlerle bağlantılı yeni yerinden edilmiş kişiler (vaka sayısı)	Min	0,082	0,141	0,000	0,133
Sosyo Kültürel Unsurlar: Kentleşme					
En büyük şehirdeki nüfus (kentsel nüfusun yüzdesi)	Min	0,177	0,149	0,187	0,075
Kentsel nüfus	Mak	0,074	0,051	0,413	0,061
Kırsal nüfus	Mak	0,098	0,038	0,249	0,027
Nüfus yoğunluğu (km kare arazi başına kişi)	Mak	0,069	0,046	0,065	0,058
Sosyo Kültürel Unsurlar: Nüfus Dinamikleri					
65 yaşına kadar hayatta kalma, erkek (kohortun yüzdesi)	Mak	0,024	0,112	0,086	0,168
65 yaşına kadar hayatta kalma, kadın (kohortun yüzdesi)	Mak	0,089	0,101	0,098	0,179
Anne ölüm oranı (100.000 canlı doğum için modellenmiş tahmin)	Min	0,115	0,037	0,113	0,198
Doğumda beklenen yaşam süresi, toplam (yıl)	Mak	0,042	0,095	0,079	0,199
Doğurganlık oranı, toplam (kadın başına doğum)	Mak	0,226	0,084	0,093	0,000
Güvenli olmayan su, güvenli olmayan sanitasyon ve hijyen eksikliğine atfedilen ölüm oranı (100.000 nüfus başına)	Min	0,000	0,111	0,140	0,148
İntihar ölüm oranı (100.000 nüfus başına)	Min	0,217	0,118	0,161	0,087
Ölüm nedeni, bulaşıcı hastalıklar ve anne, doğum öncesi ve beslenme koşullarına göre (toplamin yüzdesi)	Min	0,063	0,126	0,146	0,133
Ölüm nedeni, bulaşıcı olmayan hastalıklar (toplamin yüzdesi)	Min	0,322	0,101	0,045	0,025
Ölüm nedeni, yaralanma nedeniyle (toplamin yüzdesi)	Min	0,000	0,112	0,138	0,155
Ölüm oranı, 5 yaş altı (1.000 canlı doğumda)	Min	0,068	0,074	0,070	0,188
Ölüm oranı, bebek (1.000 canlı doğumda)	Min	0,070	0,071	0,068	0,189
Ölüm oranı, yenidoğan (1.000 canlı doğumda)	Min	0,078	0,037	0,082	0,193
Ölüm oranı, ham (1.000 kişi başına)	Mak	0,021	0,114	0,098	0,365
Trafik kazalarından kaynaklanan ölüm oranı (100.000 nüfus başına)	Min	0,011	0,000	0,197	0,126
Sosyo Kültürel Unsurlar: Nüfus Yapısı					
0-14 yaş arası nüfus, toplam	Mak	0,104	0,039	0,310	0,022
15-64 yaş arası nüfus, toplam	Mak	0,079	0,049	0,360	0,049
65 yaş ve üstü nüfus, toplam	Mak	0,041	0,050	0,388	0,145
Nüfus artışı (yıllık %)	Mak	0,036	0,082	0,119	0,000

Göstergeler	Min/ Max	Suriye	Tunus	Türkiye	Yunanistan
Nüfus, erkek	Mak	0,085	0,046	0,342	0,047
Nüfus, kadın	Mak	0,083	0,046	0,352	0,048
Nüfus, toplam	Mak	0,084	0,046	0,347	0,047
Yaş bağımlılık oranı (çalışma çağındaki nüfusun yüzdesi)	Mak	0,239	0,045	0,089	0,079
Yaş bağımlılık oranı, genç (çalışma çağındaki nüfusun yüzdesi)	Mak	0,221	0,084	0,109	0,000
Yaş bağımlılık oranı, yaşlı (çalışma çağındaki nüfusun yüzdesi)	Mak	0,000	0,083	0,082	0,382

Ek 4

ADIM 3/2 : Kriterlere İlişkin Entropi Değerlerinin Bulunması

Göstergeler	Min/ Max	GKRY	İsrail	Mısır	Lübnan	Libya
Askeri Unsurlar: Ekonomik						
Askeri harcamalar (cari ABD doları)	Mak	0,000	-1,120	-2,533	-3,502	-3,657
Askeri harcamalar (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	-4,653	-1,219	-3,687	-1,645	-2,012
Silah ihracatı (SIPRI trend gösterge değerleri)	Mak	0,000	-0,337	-4,418	-2,850	-3,121
Silah ithalatı (SIPRI trend gösterge değerleri)	Min	-1,771	-2,532	0,000	-1,775	-1,780
Askeri Unsurlar: Kapasite						
Silahlı kuvvetler personeli (toplam işgücünün yüzdesi)	Mak	-3,131	-1,612	-2,367	-1,782	-2,352
Silahlı kuvvetler personeli, toplam	Mak	0,000	-2,568	-1,001	-3,472	-3,834
Kara Kuvvetleri Personel Sayısı	Mak	0,000	-2,100	-1,122	-3,081	-4,768
Tank	Mak	-8,510	-3,323	-1,442	-3,895	-4,984
Zırhlı Personel Taşıyıcı	Mak	0,000	-3,124	-1,457	-3,057	-1,739
Top	Mak	-4,706	-4,293	-1,489	-3,930	-4,004
Deniz Kuvvetleri Personel Sayısı	Mak	0,000	-2,378	-1,711	-4,041	-3,599
Gemi (Fırkateyn)	Mak	0,000	0,000	-1,682	0,000	-1,969
Denizaltı (Konvansiyonel Olarak Güçlendirilmiş Saldırı Denizaltısı)	Mak	0,000	-2,104	-1,768	0,000	-1,922
Gemi (Mayın Temizleme)	Mak	0,000	0,000	-1,211	0,000	-1,771
Gemi (Amfibi)	Mak	0,000	-3,638	-1,210	-4,043	-4,736
Gemi (Lojistik destek)	Mak	0,000	-4,554	-1,376	0,000	-3,861
Gemi (Silahlı Devriye)	Mak	0,000	-1,813	-1,433	-3,531	-2,768
Hava Kuvvetleri Personel Sayısı	Mak	0,000	-2,037	-0,863	-5,093	-4,059
Uçak (muharip)	Mak	0,000	-1,566	-1,319	-4,945	-4,051
Uçak (nakliye)	Mak	-5,273	-2,565	-1,195	0,000	-3,481
Helikopter (saldırı)	Mak	0,000	-2,512	-1,573	-3,713	-4,841
Uçak&Helikopter (eğitim)	Mak	0,000	-1,949	-1,154	-4,788	-2,827
İHA (3. Kategori)	Mak	-2,512	-2,512	-2,695	-2,225	0,000
Bilimsel ve Teknolojik Unsurlar: BİT						
BİT hizmet ihracatı (BoP, cari ABD doları)	Mak	-2,864	-0,313	-2,820	-3,319	0,000
BİT hizmet ihracatı (hizmet ihracatının yüzdesi, BoP)	Mak	-2,235	-0,556	-2,943	-3,360	-2,343
BİT mal ithalatı (% toplam mal ithalatı)	Min	-2,263	0,000	-2,027	-1,862	-2,162
BİT malları ihracatı (toplam mal ihracatının yüzdesi)	Mak	-1,528	-0,984	-3,364	-2,988	0,000
Güvenli İnternet sunucuları	Mak	-3,513	-1,865	-5,031	-6,139	-4,688
Güvenli İnternet sunucuları (1 milyon kişi başına)	Mak	-0,909	-1,291	-7,520	-5,090	-3,791

Göstergeler	Min/ Max	GKRY	İsrail	Mısır	Lübnan	Libya
İnternet kullanan bireyler (nüfusun yüzdesi)	Mak	-1,628	-1,612	-2,641	-2,104	0,000
Mobil hücresel abonelikler	Mak	0,000	-2,977	-1,009	-4,492	-3,500
Mobil hücresel abonelikler (100 kişi başına)	Mak	-1,627	-1,514	-2,924	0,000	-2,036
Sabit geniş bant abonelikleri	Mak	-5,270	-2,205	-1,702	-4,439	0,000
Sabit geniş bant abonelikleri (100 kişi başına)	Mak	-1,388	-1,303	-4,050	-3,208	0,000
Bilimsel ve teknik dergi makaleleri	Mak	-4,734	-1,613	-2,140	-4,314	0,000
Coğrafi Unsurlar: Coğrafi Yapı						
Arazi alanı (km ²)	Mak	0,000	-5,764	-1,388	-8,292	-0,814
Derinlikteki ortalama yağış (yılda mm)	Mak	-1,900	-2,041	0,000	-1,608	-4,439
Ekilebilir arazi (arazi alanının yüzdesi)	Mak	-2,572	-2,200	-4,222	-2,354	0,000
Ekilebilir arazi (hektar)	Mak	0,000	-5,091	-2,591	-6,968	-3,080
Ekilebilir arazi (kişi başı hektar)	Mak	-3,006	-4,331	-5,002	0,000	-1,590
Kalıcı ekili alan (arazi alanının yüzdesi)	Mak	-2,720	-2,642	-4,434	-1,399	0,000
Kişi başına düşen yenilenebilir iç tatlı su kaynakları (metreküp)	Mak	-2,744	-4,832	0,000	-2,482	-4,669
Orman alanı (arazi alanının yüzdesi)	Mak	-1,712	-2,695	0,000	-2,030	-7,347
Orman alanı (km ²)	Mak	-5,426	-5,621	0,000	-5,765	-5,101
Tarım arazisi (arazi alanının yüzdesi)	Mak	-3,435	-2,738	0,000	-1,708	-4,163
Tarım arazisi (km ²)	Mak	0,000	-5,392	-3,252	-5,157	-1,771
Yenilenebilir iç tatlı su kaynakları, toplam (milyar metreküp)	Mak	-8,223	-8,693	-6,901	-4,286	0,000
Yüzey alanı (km ²)	Mak	0,000	-5,739	-1,391	-8,108	-0,823
Coğrafi Unsurlar: Doğal Kaynaklar						
Doğal gaz kiralari (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	0,000	-3,684	-0,985	0,000	-1,167
Kömür kiralari (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	0,000	0,000	-6,877	0,000	0,000
Maden kiralari (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	-4,173	-2,759	-1,700	0,000	0,000
Orman kiralari (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	-6,533	0,000	-0,975	-6,015	-2,115
Petrol kiralari (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	0,000	-10,633	-2,372	0,000	-0,524
Su stresi seviyesi: mevcut tatlı su kaynaklarının bir oranı olarak tatlı su çekilmesi	Min	-2,014	-2,144	-2,155	-2,042	0,000
Toplam doğal kaynak kiralari (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	-8,566	-6,266	-2,223	0,000	-0,565
Yıllık tatlı su çekimi, endüstri (toplam tatlı su çekiminin yüzdesi)	Mak	-3,833	-2,638	-3,128	-0,539	-3,250
Yıllık tatlı su çekimi, tarım (toplam tatlı su çekiminin yüzdesi)	Mak	-2,569	-3,647	-1,896	0,000	-1,928

Göstergeler	Min/ Max	GKRY	İsrail	Mısır	Lübnan	Libya
Yıllık tatlı su çekimi, toplam (milyar metreküp)	Mak	0,000	-4,878	-0,800	-4,777	-3,388
Ekonomik Unsurlar: Çevresel Kirlilik						
Diğer sera gazı emisyonları, HFC, PFC ve SF6 (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	-2,263	0,000	-1,681	-2,941	-1,883
Düzeltilmiş tasarruflar: karbondioksit hasarı (mevcut ABD doları)	Min	-1,875	-2,086	-2,946	-1,921	-2,063
Elektrik ve ısı üretiminden kaynaklanan CO2 emisyonları, toplam (toplam yakıt yanmasının yüzdesi)	Min	-2,186	0,000	-1,859	-2,711	-2,531
Enerji sektöründe azot oksit emisyonları (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	-1,996	-2,037	-2,129	-1,990	-2,144
Enerji sektöründe metan emisyonları (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	-1,983	-2,006	-2,236	-1,983	0,000
Gaz yakıt tüketiminden kaynaklanan CO2 emisyonları (kt)	Min	-1,876	-1,972	0,000	-1,876	-2,042
İmalat sanayilerinden ve inşaatın kaynaklanan CO2 emisyonları (toplam yakıt yanmasının yüzdesi)	Min	-2,322	-1,408	-4,430	-1,675	-1,680
Katı yakıt tüketiminden kaynaklanan CO2 emisyonları (kt)	Min	-2,006	-2,301	-2,029	-2,010	-2,005
Sıvı yakıt tüketiminden kaynaklanan CO2 emisyonları (kt)	Min	-1,729	-2,005	0,000	-1,853	-2,118
Tarımsal azot oksit emisyonları (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	-1,928	-1,957	-2,951	-1,938	-1,972
Tarımsal metan emisyonları (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	-1,857	-1,877	-4,408	-1,859	-1,931
Taşımacılıktan kaynaklanan CO2 emisyonları (toplam yakıt yanmasının yüzdesi)	Min	-2,925	-2,033	-2,126	-2,397	0,000
Toplam azot oksit emisyonları (Arazi Kullanım Değişikliği ve Ormancılık hariç bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	-1,909	-1,971	-3,209	-1,917	-1,959
Toplam CO2 emisyonu (Bin metrik ton CO2, Arazi Kullanım Değişikliği ve Ormancılık hariç)	Min	-1,874	-2,098	-2,843	-1,923	-2,034
Toplam sera gazı emisyonları (Arazi Kullanım Değişikliği ve Ormancılık hariç bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	-1,825	-2,059	-3,038	-1,873	-2,185
Ekonomik Unsurlar: İnsan Kaynakları						
İstihdamın nüfusa oranı, 15+, toplam (%) (modellenen ILO tahmini)	Mak	-1,131	-1,156	-2,935	-2,534	0,000
İş gücü, toplam	Mak	0,000	-3,166	-0,993	-4,000	-3,823
İş gücüne katılım oranı, toplam (15-64 yaş arası toplam nüfusun yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Mak	-1,247	-1,282	-3,384	-3,426	-3,244

Göstergeler	Min/ Max	GKRY	İsrail	Mısır	Lübnan	Libya
İşgücüne katılım oranı, toplam (%15+ yaş toplam nüfusun yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Mak	-1,101	-1,114	-3,419	-3,497	-3,013
İşsizlik, toplam (toplam işgücünün yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Min	-1,807	-1,847	-2,111	-1,751	0,000
Hizmetlerde istihdam (toplam istihdamın yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Mak	-1,340	-1,192	0,000	-2,186	-3,355
Sanayide istihdam (toplam istihdamın yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Mak	-3,356	0,000	-2,388	-2,085	-1,862
Tarımda istihdam (toplam istihdamın yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Mak	-3,915	0,000	-1,573	-2,254	-1,864
Ekonomik Unsurlar: Lojistik						
Benzin için pompa fiyatı (litre başına ABD Doları)	Min	-2,628	-3,269	-1,664	-2,024	-1,474
Demiryolları, taşınan mallar (milyon ton-km)	Mak	0,000	-2,852	-1,676	0,000	0,000
Demiryolları, taşınan yolcular (milyon yolcu-km)	Mak	0,000	-3,406	-0,225	0,000	0,000
Demiryolu hatları (toplam güzergah-km)	Mak	0,000	-3,049	-1,471	-4,022	0,000
Dizel yakıt için pompa fiyatı (litre başına ABD Doları)	Min	-2,886	-4,241	-1,555	-1,952	-1,520
Hava taşımacılığı, dünya çapında kayıtlı taşıyıcı kalkışları	Mak	-5,742	-2,853	-2,275	-4,485	-5,112
Hava taşımacılığı, taşınan yolcular	Mak	-4,958	-2,835	-2,366	-4,360	-4,948
Hava taşımacılığı, yük (milyon ton-km)	Mak	-4,901	-1,234	-2,350	-3,935	0,000
Konteyner limanı trafiği (TEU: 20 fit eşdeğer birim)	Mak	-4,854	-2,122	-1,172	-3,029	0,000
Liner gönderi bağlantı endeksi (2004'teki maksimum değer = 100)	Mak	-3,099	-2,083	-1,310	-2,044	-4,440
Ekonomik Unsurlar: Makro Göstergeler						
Cari hesap dengesi (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	-2,381	-1,934	-2,111	0,000	-1,570
Doğrudan yabancı yatırım, net (BoP, cari ABD doları)	Mak	-1,757	-2,480	-2,716	-2,149	-1,860
GSMH (mevcut ABD doları)	Mak	0,000	-1,843	-1,993	-4,516	-3,836
GSYİH (cari ABD doları)	Mak	0,000	-1,791	-1,977	-4,529	-3,915
Hanehalkı nihai tüketim harcaması (cari ABD doları)	Mak	0,000	-1,950	-1,720	-3,841	-9,437
İhracat hacmi endeksi (2000 = 100)	Mak	-2,532	-2,843	-2,050	-1,209	-3,886
İthalat hacmi endeksi (2000 = 100)	Min	-1,655	-1,603	-4,292	-2,220	-4,688
Kişi başına düzeltilmiş net milli gelir (cari ABD doları)	Mak	-1,353	-1,218	-4,552	-2,971	-2,786
Toplam rezervler (altın dahil, cari ABD doları)	Mak	0,000	-1,469	-2,519	-2,162	-1,405

Göstergeler	Min/ Max	GKRY	İsrail	Mısır	Lübnan	Libya
Tüketici fiyat endeksi (2010 = 100)	Min	-1,883	-1,956	0,000	-4,300	-1,869
Ekonomik Unsurlar:						
Tarım&Hayvancılık Faaliyetleri						
Balıkçılık üretimini yakalayın (metrik ton)	Mak	-3,845	0,000	-1,053	-8,984	-3,431
Su ürünleri üretimi (metrik ton)	Mak	-5,719	-4,038	-0,322	-7,238	0,000
Tahıl üretimi (metrik ton)	Mak	0,000	-5,780	-1,107	-6,572	-5,924
Enerji: Elektrik Üretim Kapasitesi						
Kurulu toplam elektrik gücü (milyon kW)	Mak	0,000	-2,516	-1,291	-4,630	-3,120
Fosil yakıtlar elektrik kurulu gücü (milyon KW)	Mak	0,000	-2,228	-1,035	-4,303	-2,744
Yenilenebilir elektrik kurulu gücü (milyon KW)	Mak	-5,378	-3,751	-2,370	-5,307	0,000
Hidroelektrik kurulu gücü (milyon kW)	Mak	0,000	-8,291	-2,533	-4,955	0,000
Hidro olmayan yenilenebilir elektrik kurulu gücü (milyon kW)	Mak	-4,552	-2,931	-2,193	-6,089	0,000
Güneş enerjisi kurulu gücü (milyon kW)	Mak	-4,557	-2,131	-1,983	-5,405	-8,302
Rüzgar enerjisi kurulu gücü (milyon kW)	Mak	-4,407	-5,914	-2,243	-8,371	0,000
Biyokütle ve atık elektrik kurulu gücü (milyon kW)	Mak	-4,579	-3,986	-2,752	-4,925	0,000
Enerji: Kullanımı						
Alternatif ve nükleer enerji (toplam enerji kullanımının yüzdesi)	Mak	-1,959	-1,497	-2,405	-2,710	0,000
Birincil enerjinin enerji yoğunluğu seviyesi (MJ/\$2011 SAGP GSYİH)	Min	-1,972	-2,153	-1,982	-2,151	-2,590
Elektriğe erişim (nüfusun yüzdesi)	Mak	-1,997	-1,997	-2,049	-2,004	0,000
Elektriğe erişim, kentsel (kentsel nüfusun yüzdesi)	Mak	-1,911	-1,911	0,000	-2,425	-1,928
Elektriğe erişim, kırsal (kırsal nüfusun yüzdesi)	Mak	-2,015	-2,015	-2,043	-2,022	0,000
Elektrik güç tüketimi (kişi başı kWh)	Mak	-1,787	-1,118	-4,479	-2,502	-2,304
Enerji kullanımı (kişi başına kg petrol eşdeğeri)	Mak	-1,845	-1,398	0,000	-3,079	-1,371
Fosil yakıt enerji tüketimi (toplamın yüzdesi)	Min	-2,693	-2,800	-2,703	-2,354	0,000
Yenilenebilir enerji tüketimi (toplam nihai enerji tüketiminin yüzdesi)	Mak	-2,366	-2,515	-2,522	-2,610	-3,970
Enerji: Üretimi						
Doğal gaz kaynaklarından elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Min	-1,690	-1,954	-3,149	-1,695	-2,234
Elektrik güç iletimi ve dağıtım kayıpları (çıkıntının yüzdesi)	Min	-1,778	-1,729	-2,093	-2,155	0,000
Enerji ithalatı, net (enerji kullanımının yüzdesi)	Min	0,000	-4,290	-2,006	-7,292	-0,618
Hidroelektrik hariç yenilenebilir kaynaklardan elektrik üretimi (kWh)	Mak	-4,443	-3,614	-2,186	0,000	0,000

Göstergeler	Min/ Max	GKRY	İsrail	Mısır	Lübnan	Libya
Hidroelektrik hariç yenilenebilir kaynaklardan elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Mak	-1,655	-3,428	-2,838	0,000	0,000
Hidroelektrik kaynaklardan elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Mak	0,000	-7,169	-1,632	-2,345	0,000
Kömür kaynaklarından elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Min	-1,905	0,000	-1,905	-1,905	-1,905
Petrol kaynaklarından elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Min	0,000	-1,835	-1,878	-4,944	-2,666
Petrol, gaz ve kömür kaynaklarından elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Min	-3,464	-4,649	-1,771	-2,542	0,000
Yanabilir yenilenebilir kaynaklar ve atık (toplam enerjinin yüzdesi)	Mak	-3,390	-7,592	-2,359	-2,397	-3,411
Yenilenebilir elektrik üretimi (toplam elektrik üretiminin yüzdesi)	Mak	-3,449	-5,110	-1,756	-2,527	0,000
Sağlık: Çevresel Koşullar						
En azından temel içme suyu hizmetlerini kullanan kişiler (nüfusun yüzdesi)	Mak	-1,696	-1,680	-1,811	0,000	-2,818
En azından temel temizlik hizmetlerini kullananlar (nüfusun yüzdesi)	Mak	-1,552	-1,520	-2,084	-4,480	-2,580
PM2.5 kirliliği, DSÖ Ara Hedef-1 değerini aşan seviyelere maruz kalan nüfus (toplamın yüzdesi)	Min	-1,599	-1,655	-12,045	-1,599	0,000
PM2.5 kirliliği, DSÖ Ara Hedef-2 değerini aşan seviyelere maruz kalan nüfus (toplamın yüzdesi)	Min	-1,043	-1,251	-12,015	-6,272	0,000
PM2.5 kirliliği, DSÖ Ara Hedef-3 değerini aşan seviyelere maruz kalan nüfus (toplamın yüzdesi)	Min	-2,518	-2,151	0,000	-6,647	0,000
Sağlık: Sosyal Güvence						
Doktorlar (1.000 kişi başına)	Mak	-2,309	-1,369	-3,020	-2,128	-2,575
Hastane yatakları (1.000 kişi başına)	Mak	-1,728	-1,940	-4,126	-2,030	-1,763
Hemşire ve ebeler (1.000 kişi başına)	Mak	-2,039	-1,307	-3,261	0,000	-1,140
Kişi başına cepten harcama (cari ABD doları)	Min	0,000	-2,977	-1,829	-2,075	-1,873
Kişi başına yurt içi genel devlet sağlık harcaması (cari ABD doları)	Min	-2,507	0,000	-1,817	-1,973	-1,926
Kişi başına yurt içi özel sağlık harcaması (cari ABD doları)	Min	0,000	-3,656	-1,805	-2,112	-1,832
Korunmasız istihdam, toplam (toplam istihdamın yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Min	-1,530	-1,267	-2,033	-2,508	-3,121
UHC hizmet kapsamı endeksi	Mak	-1,777	-1,519	-2,664	-2,084	-3,357
Sosyo Kültürel Unsurlar: Cinsiyet Eşitliği						
Bir finans kurumunda veya mobil para hizmeti sağlayıcısında hesap sahipliği, kadın (15+ yaş nüfusun yüzdesi)	Mak	-1,490	-1,433	0,000	-2,996	-1,973

Göstergeler	Min/ Max	GKRY	İsrail	Mısır	Lübnan	Libya
İlköğretim, öğrenciler (% kadın)	Mak	-1,642	-1,507	-3,766	-2,112	-2,012
Kadın İş ve Hukuk Endeksi Skoru (1-100 arası ölçek)	Mak	-1,568	-1,734	-3,666	-2,691	-3,123
Kadınların erkek işgücüne katılım oranı (%) (modellenen ILO tahmini)	Mak	-1,463	-1,412	-3,412	-3,187	-2,078
Ortaöğretim, öğrenciler (% kadın)	Mak	-2,183	-2,225	-2,555	-1,646	-1,607
Ulusal parlamentolarda kadınların sahip olduğu sandalye oranı (%)	Mak	-2,149	-1,701	-3,222	0,000	-2,270
Sosyo Kültürel Unsurlar: Eğitim						
İlköğretim, öğrenciler	Mak	0,000	-3,406	-0,784	-3,973	-3,473
Orta öğretim, öğrenciler	Mak	0,000	-3,501	-0,984	-4,220	-3,435
Öğrenci-öğretmen oranı, lise	Mak	-2,276	-2,482	-1,897	-3,021	0,000
Sosyo Kültürel Unsurlar: Göç						
Ağ geçişi	Min	-2,398	-2,500	-2,106	-3,050	-2,208
Menşe ülke veya bölgeye göre mülteci nüfusu	Min	-2,070	-2,070	-2,076	-2,076	-2,073
Sığınma ülkesine veya bölgesine göre mülteci nüfusu	Mak	-6,700	-5,128	-3,031	-1,260	-5,704
Uluslararası göçmen stoku, toplam	Mak	-4,327	-1,417	-3,374	-2,026	-2,529
Ülke içinde yerinden olmuş kişiler, afetlerle bağlantılı yeni yerinden edilmiş kişiler (vaka sayısı)	Min	-1,878	-2,490	-2,046	-1,939	-2,005
Sosyo Kültürel Unsurlar: Kentleşme						
En büyük şehirdeki nüfus (kentsel nüfusun yüzdesi)	Min	-1,731	0,000	-5,301	-3,260	-1,652
Kentsel nüfus	Mak	0,000	-2,979	-1,256	-3,439	-3,419
Kırsal nüfus	Mak	0,000	-5,750	-0,564	-5,577	-4,454
Nüfus yoğunluğu (km kare arazi başına kişi)	Mak	-2,504	-1,388	-2,854	-0,988	0,000
Sosyo Kültürel Unsurlar: Nüfus Dinamikleri						
65 yaşına kadar hayatta kalma, erkek (kohortun yüzdesi)	Mak	-1,619	-1,597	0,000	-1,766	-3,274
65 yaşına kadar hayatta kalma, kadın (kohortun yüzdesi)	Mak	-1,725	-1,747	0,000	-2,017	-3,066
Anne ölüm oranı (100.000 canlı doğum için modellenmiş tahmin)	Min	-1,720	-1,651	-3,092	-2,116	0,000
Doğumda beklenen yaşam süresi, toplam (yıl)	Mak	-1,691	-1,517	0,000	-1,911	-3,388
Doğurganlık oranı, toplam (kadın başına doğum)	Mak	-4,488	-1,725	-1,579	-2,541	-2,098
Güvenli olmayan su, güvenli olmayan sanitasyon ve hijyen eksikliğine atfedilen ölüm oranı (100.000 nüfus başına)	Min	-1,967	-1,938	-2,660	-2,126	-2,059
İntihar ölüm oranı (100.000 nüfus başına)	Min	-2,299	0,000	-2,014	-1,881	-3,507
Ölüm nedeni, bulaşıcı hastalıklar ve anne, doğum öncesi ve beslenme koşullarına göre (toplamanın yüzdesi)	Min	-1,489	-2,167	0,000	-1,858	-3,348

Göstergeler	Min/ Max	GKRY	İsrail	Mısır	Lübnan	Libya
Ölüm nedeni, bulaşıcı olmayan hastalıklar (toplamın yüzdesi)	Min	0,000	-2,898	-2,087	-2,806	-1,323
Ölüm nedeni, yaralanma nedeniyle (toplamın yüzdesi)	Min	-1,982	-1,939	-1,947	-2,072	-3,125
Ölüm oranı, 5 yaş altı (1.000 canlı doğumda)	Min	-1,652	-1,687	0,000	-1,995	-2,445
Ölüm oranı, bebek (1.000 canlı doğumda)	Min	-1,638	-1,667	0,000	-2,002	-2,481
Ölüm oranı, yenidoğan (1.000 canlı doğumda)	Min	-1,616	-1,637	0,000	-2,018	-2,496
Ölüm oranı, ham (1.000 kişi başına)	Mak	-1,823	-2,569	-2,093	0,000	-3,208
Trafik kazalarından kaynaklanan ölüm oranı (100.000 nüfus başına)	Min	-1,673	-1,463	-1,885	-2,466	-4,615
Sosyo Kültürel Unsurlar: Nüfus Yapısı						
0-14 yaş arası nüfus, toplam	Mak	0,000	-3,486	-0,803	-3,888	-3,665
15-64 yaş arası nüfus, toplam	Mak	0,000	-3,504	-0,951	-3,850	-3,683
65 yaş ve üstü nüfus, toplam	Mak	0,000	-2,969	-1,206	-4,156	-4,695
Nüfus artışı (yıllık %)	Mak	-2,261	-1,835	-1,817	-1,455	-2,265
Nüfus, erkek	Mak	0,000	-3,465	-0,907	-3,866	-3,694
Nüfus, kadın	Mak	0,000	-3,441	-0,929	-3,891	-3,747
Nüfus, toplam	Mak	0,000	-3,453	-0,918	-3,879	-3,720
Yaş bağımlılık oranı (çalışma çağındaki nüfusun yüzdesi)	Mak	0,000	-1,660	-1,614	-2,460	-2,596
Yaş bağımlılık oranı, genç (çalışma çağındaki nüfusun yüzdesi)	Mak	-3,653	-2,043	-1,674	-2,156	-2,052
Yaş bağımlılık oranı, yaşlı (çalışma çağındaki nüfusun yüzdesi)	Mak	-1,725	-1,683	-3,431	-2,888	-6,898

Göstergeler	Min/ Max	Suriye	Tunus	Türkiye	Yunanistan
Askeri Unsurlar: Ekonomik					
Askeri harcamalar (cari ABD doları)	Mak	-3,528	-4,976	-1,028	-1,935
Askeri harcamalar (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	-1,523	0,000	-2,912	-2,651
Silah ihracatı (SIPRI trend gösterge değerleri)	Mak	-4,058	0,000	-1,985	-4,055
Silah ithalatı (SIPRI trend gösterge değerleri)	Min	-1,936	-1,791	-3,245	-2,777
Askeri Unsurlar: Kapasite					
Silahlı kuvvetler personeli (toplam işgücünün yüzdesi)	Mak	-1,386	0,000	-2,851	-2,386
Silahlı kuvvetler personeli, toplam	Mak	-1,906	-4,128	-1,300	-2,722
Kara Kuvvetleri Personel Sayısı	Mak	-2,064	-4,324	-1,307	-2,446
Tank	Mak	-1,012	0,000	-1,486	-2,204
Zırhlı Personel Taşıyıcı	Mak	-1,542	-5,227	-1,583	-2,580
Top	Mak	-2,018	0,000	-0,900	-1,746

Göstergeler	Min/ Max	Suriye	Tunus	Türkiye	Yunanistan
Deniz Kuvvetleri Personel Sayısı	Mak	-3,243	-3,060	-0,822	-1,856
Gemi (Fırkateyn)	Mak	0,000	0,000	-0,989	-1,196
Denizaltı (Konvansiyonel Olarak Güçlendirilmiş Saldırı Denizaltısı)	Mak	0,000	0,000	-1,229	-1,316
Gemi (Mayın Temizleme)	Mak	-1,904	0,000	-1,142	-2,752
Gemi (Amfibi)	Mak	-3,638	0,000	-1,181	-1,153
Gemi (Lojistik destek)	Mak	-4,554	-2,608	-0,999	-1,335
Gemi (Silahlı Devriye)	Mak	-2,258	-2,109	-1,813	-2,144
Hava Kuvvetleri Personel Sayısı	Mak	-2,008	-4,177	-1,651	-2,491
Uçak (muharip)	Mak	-1,722	-4,657	-1,814	-1,911
Uçak (nakliye)	Mak	-3,664	-2,634	-0,891	-2,565
Helikopter (saldırı)	Mak	-2,235	-2,785	-1,117	-1,698
Uçak&Helikopter (eğitim)	Mak	-2,781	-3,618	-1,376	-2,016
İHA (3. Kategori)	Mak	0,000	0,000	-0,497	-2,918
Bilimsel ve Teknolojik Unsurlar: BİT					
BİT hizmet ihracatı (BoP, cari ABD doları)	Mak	-4,533	-4,141	-3,453	-2,856
BİT hizmet ihracatı (hizmet ihracatının yüzdesi, BoP)	Mak	-2,898	-2,737	0,000	-4,139
BİT mal ithalatı (% toplam mal ithalatı)	Min	-1,693	-2,232	-2,322	-2,260
BİT malları ihracatı (toplam mal ihracatının yüzdesi)	Mak	-8,374	-1,944	-2,451	-2,359
Güvenli İnternet sunucuları	Mak	0,000	-5,322	-0,376	-2,244
Güvenli İnternet sunucuları (1 milyon kişi başına)	Mak	0,000	-4,971	-2,038	-1,860
İnternet kullanan bireyler (nüfusun yüzdesi)	Mak	-3,600	-2,352	-2,052	-1,833
Mobil hücresel abonelikler	Mak	-2,918	-2,908	-1,002	-2,700
Mobil hücresel abonelikler (100 kişi başına)	Mak	-4,375	-2,137	-2,367	-1,744
Sabit geniş bant abonelikleri	Mak	-3,520	-3,645	-0,736	-1,860
Sabit geniş bant abonelikleri (100 kişi başına)	Mak	-3,976	-3,346	-2,321	-1,314
Bilimsel ve teknik dergi makaleleri	Mak	-6,820	-2,913	-0,858	-1,708
Coğrafi Unsurlar: Coğrafi Yapı					
Arazi alanı (km ²)	Mak	-3,120	-3,297	-1,648	-3,497
Derinlikteki ortalama yağış (yılda mm)	Mak	-2,619	-2,833	-1,720	-1,622
Ekilebilir arazi (arazi alanının yüzdesi)	Mak	-1,621	-2,004	-1,505	-1,906
Ekilebilir arazi (hektar)	Mak	-2,064	-2,610	-0,503	-2,708
Ekilebilir arazi (kişi başı hektar)	Mak	-1,751	-1,710	-1,530	-1,859
Kalıcı ekili alan (arazi alanının yüzdesi)	Mak	-2,330	-1,297	-2,652	-1,814
Kişi başına düşen yenilenebilir iç tatlı su kaynakları (metreküp)	Mak	-3,383	-3,354	-1,256	-0,732

Göstergeler	Min/ Max	Suriye	Tunus	Türkiye	Yunanistan
Orman alanı (arazi alanının yüzdesi)	Mak	-3,681	-3,163	-1,326	-1,248
Orman alanı (km ²)	Mak	-4,112	-3,734	-0,224	-1,945
Tarım arazisi (arazi alanının yüzdesi)	Mak	-1,522	-1,712	-1,935	-1,813
Tarım arazisi (km ²)	Mak	-1,875	-2,226	-0,825	-2,512
Yenilenebilir iç tatlı su kaynakları, toplam (milyar metreküp)	Mak	-3,836	-4,446	-0,275	-1,649
Yüzey alanı (km ²)	Mak	-3,120	-3,251	-1,636	-3,481
Coğrafi Unsurlar: Doğal Kaynaklar					
Doğal gaz kiralari (GSYİH'nin yüzdesi)	Mak	-1,649	-2,346	-6,256	-8,978
Kömür kiralari (GSYİH'nin yüzdesi)	Mak	0,000	0,000	-0,787	-0,609
Maden kiralari (GSYİH'nin yüzdesi)	Mak	-5,469	-0,539	-2,280	-3,016
Orman kiralari (GSYİH'nin yüzdesi)	Mak	-4,763	-1,057	-2,084	-4,045
Petrol kiralari (GSYİH'nin yüzdesi)	Mak	-1,302	-3,190	-6,809	-8,831
Su stresi seviyesi: mevcut tatlı su kaynaklarının bir oranı olarak tatlı su çekilmesi	Min	-2,166	-2,102	-2,025	-2,004
Toplam doğal kaynak kiralari (GSYİH'nin yüzdesi)	Mak	-1,336	-2,949	-5,512	-6,300
Yıllık tatlı su çekimi, endüstri (toplam tatlı su çekiminin yüzdesi)	Mak	-3,533	-1,895	-2,791	0,000
Yıllık tatlı su çekimi, tarım (toplam tatlı su çekiminin yüzdesi)	Mak	-1,799	-2,028	-1,910	-1,854
Yıllık tatlı su çekimi, toplam (milyar metreküp)	Mak	-2,345	-3,821	-1,146	-2,729
Ekonomik Unsurlar: Çevresel Kirlilik					
Diğer sera gazı emisyonları, HFC, PFC ve SF6 (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	-1,670	-2,439	-1,660	-3,245
Düzeltilmiş tasarruflar: karbondioksit hasarı (mevcut ABD doları)	Min	-1,996	-1,941	0,000	-2,147
Elektrik ve ısı üretiminden kaynaklanan CO2 emisyonları, toplam (toplam yakıt yanmasının yüzdesi)	Min	-2,059	-1,590	-1,758	-2,503
Enerji sektöründe azot oksit emisyonları (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	-2,085	-2,049	0,000	-2,229
Enerji sektöründe metan emisyonları (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	-2,297	-2,013	-2,163	-2,009
Gaz yakıt tüketiminden kaynaklanan CO2 emisyonları (kt)	Min	-2,047	-2,005	-3,878	-1,965

Göstergeler	Min/ Max	Suriye	Tunus	Türkiye	Yunanistan
İmalat sanayilerinden ve inşaatın kaynaklanan CO2 emisyonları (toplam yakıt yanmasının yüzdesi)	Min	-2,181	0,000	-7,168	-1,845
Katı yakıt tüketiminden kaynaklanan CO2 emisyonları (kt)	Min	-2,005	-2,006	0,000	-2,342
Sıvı yakıt tüketiminden kaynaklanan CO2 emisyonları (kt)	Min	-2,125	-1,796	-3,695	-2,296
Tarımsal azot oksit emisyonları (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	-2,093	-2,023	0,000	-2,102
Tarımsal metan emisyonları (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	-2,086	-1,987	0,000	-2,150
Taşımacılıktan kaynaklanan CO2 emisyonları (toplam yakıt yanmasının yüzdesi)	Min	-1,983	-2,143	-1,530	-2,012
Toplam azot oksit emisyonları (Arazi Kullanım Değişikliği ve Ormancılık hariç bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	-2,056	-2,013	0,000	-2,100
Toplam CO2 emisyonu (Bin metrik ton CO2, Arazi Kullanım Değişikliği ve Ormancılık hariç)	Min	-2,011	-1,939	0,000	-2,199
Toplam sera gazı emisyonları (Arazi Kullanım Değişikliği ve Ormancılık hariç bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	-2,030	-1,903	0,000	-2,147
Ekonomik Unsurlar: İnsan Kaynakları					
İstihdamın nüfusa oranı, 15+, toplam (%) (modellenen ILO tahmini)	Mak	-3,237	-4,382	-2,496	-2,344
İş gücü, toplam	Mak	-2,677	-3,085	-0,995	-2,766
İş gücüne katılım oranı, toplam (15-64 yaş arası toplam nüfusun yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Mak	0,000	-3,293	-2,800	-1,462
İşgücüne katılım oranı, toplam (%15+ yaş toplam nüfusun yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Mak	0,000	-3,844	-2,742	-1,958
İşsizlik, toplam (toplam işgücünün yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Min	-1,931	-2,788	-2,051	-3,033
Hizmetlerde istihdam (toplam istihdamın yüzdesi) (modellenmiş ILO tahmini)	Mak	-2,699	-4,283	-4,011	-1,672
Sanayide istihdam (toplam istihdamın yüzdesi) (modellenmiş ILO tahmini)	Mak	-1,887	-1,268	-1,871	-4,973
Tarımda istihdam (toplam istihdamın yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Mak	-2,036	-2,095	-1,778	-2,408
Ekonomik Unsurlar: Lojistik					
Benzin için pompa fiyatı (litre başına ABD Doları)	Min	-1,891	-1,958	0,000	-3,052
Demiryolları, taşınan mallar (milyon ton-km)	Mak	-2,275	-2,471	-0,608	-3,755
Demiryolları, taşınan yolcular (milyon yolcu-km)	Mak	-4,367	-3,800	-2,215	-3,716

Göstergeler	Min/ Max	Suriye	Tunus	Türkiye	Yunanistan
Demiryolu hatları (toplam güzergah-km)	Mak	-2,427	-2,389	-0,872	-2,236
Dizel yakıt için pompa fiyatı (litre başına ABD Doları)	Min	-1,671	-1,928	0,000	-3,719
Hava taşımacılığı, dünya çapında kayıtlı taşıyıcı kalkışları	Mak	0,000	-3,441	-0,509	-1,683
Hava taşımacılığı, taşınan yolcular	Mak	0,000	-3,569	-0,405	-2,077
Hava taşımacılığı, yük (milyon ton-km)	Mak	-6,039	-5,488	-0,567	-4,350
Konteyner limanı trafiği (TEU: 20 fit eşdeğer birim)	Mak	-5,147	-4,412	-1,053	-1,916
Liner gönderi bağlantı endeksi (2004'teki maksimum değer = 100)	Mak	-3,935	0,000	-1,536	-1,690
Ekonomik Unsurlar: Makro Göstergeler					
Cari hesap dengesi (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	-1,877	-2,398	-2,266	-2,450
Doğrudan yabancı yatırım, net (BoP, cari ABD doları)	Mak	-1,978	-2,019	0,000	-2,009
GSMH (mevcut ABD doları)	Mak	-5,542	-4,431	-0,732	-1,736
GSYİH (cari ABD doları)	Mak	-5,502	-4,372	-0,721	-1,827
Hanehalkı nihai tüketim harcaması (cari ABD doları)	Mak	-5,683	-4,309	-0,761	-1,755
İhracat hacmi endeksi (2000 = 100)	Mak	0,000	-2,565	-1,342	-2,572
İthalat hacmi endeksi (2000 = 100)	Min	-2,260	-2,009	0,000	-1,437
Kişi başına düzeltilmiş net milli gelir (cari ABD doları)	Mak	0,000	-3,852	-2,554	-1,500
Toplam rezervler (altın dahil, cari ABD doları)	Mak	-3,572	-4,165	-1,310	-4,166
Tüketici fiyat endeksi (2010 = 100)	Min	-1,515	-2,357	-2,791	-1,816
Ekonomik Unsurlar: Tarım&Hayvancılık Faaliyetleri					
Balıkçılık üretimini yakalayın (metrik ton)	Mak	-5,820	-2,364	-0,851	-2,618
Su ürünleri üretimi (metrik ton)	Mak	-5,251	-5,015	-1,925	-2,345
Tahıl üretimi (metrik ton)	Mak	-2,758	-3,678	-0,684	-2,674
Enerji: Elektrik Üretim Kapasitesi					
Kurulu toplam elektrik gücü (milyon kW)	Mak	-3,218	-3,889	-0,822	-2,406
Fosil yakıtlar elektrik kurulu gücü (milyon KW)	Mak	-3,041	-3,563	-1,144	-2,744
Yenilenebilir elektrik kurulu gücü (milyon KW)	Mak	-3,754	-5,156	-0,355	-1,944
Hidroelektrik kurulu gücü (milyon kW)	Mak	-3,181	-6,298	-0,230	-2,583
Hidro olmayan yenilenebilir elektrik kurulu gücü (milyon kW)	Mak	-8,629	-4,528	-0,543	-1,469
Güneş enerjisi kurulu gücü (milyon kW)	Mak	0,000	-5,307	-0,703	-1,478

Göstergeler	Min/ Max	Suriye	Tunus	Türkiye	Yunanistan
Rüzgar enerjisi kurulu gücü (milyon kW)	Mak	-9,469	-3,968	-0,535	-1,295
Biyokütle ve atık elektrik kurulu gücü (milyon kW)	Mak	-5,176	0,000	-0,231	-2,294
Enerji: Kullanımı					
Alternatif ve nükleer enerji (toplam enerji kullanımının yüzdesi)	Mak	-2,895	-4,255	-1,362	-1,879
Birincil enerjinin enerji yoğunluğu seviyesi (MJ/\$2011 SAGP GSYİH)	Min	0,000	-2,021	-1,925	-1,986
Elektriğe erişim (nüfusun yüzdesi)	Mak	-2,743	-2,050	-1,997	-1,997
Elektriğe erişim, kentsel (kentsel nüfusun yüzdesi)	Mak	-2,390	-2,496	-1,911	-1,911
Elektriğe erişim, kırsal (kırsal nüfusun yüzdesi)	Mak	-2,551	-2,065	-2,015	-2,015
Elektrik güç tüketimi (kişi başı kWh)	Mak	-4,505	0,000	-2,791	-1,427
Enerji kullanımı (kişi başına kg petrol eşdeğeri)	Mak	-4,081	-4,814	-2,697	-1,596
Fosil yakıt enerji tüketimi (toplamın yüzdesi)	Min	-4,250	-1,301	-1,397	-1,739
Yenilenebilir enerji tüketimi (toplam nihai enerji tüketiminin yüzdesi)	Mak	0,000	-1,481	-1,434	-1,677
Enerji: Üretimi					
Doğal gaz kaynaklarından elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Min	-2,389	0,000	-2,330	-1,889
Elektrik güç iletimi ve dağıtım kayıpları (çıktının yüzdesi)	Min	-2,807	-2,193	-2,366	-1,907
Enerji ithalatı, net (enerji kullanımının yüzdesi)	Min	-1,859	-2,421	-3,501	-3,286
Hidroelektrik hariç yenilenebilir kaynaklardan elektrik üretimi (kWh)	Mak	0,000	-4,101	-0,802	-0,957
Hidroelektrik hariç yenilenebilir kaynaklardan elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Mak	0,000	-2,642	-1,959	-0,682
Hidroelektrik kaynaklardan elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Mak	-1,829	-4,573	-0,920	-1,979
Kömür kaynaklarından elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Min	-1,905	-1,905	-2,456	-3,853
Petrol kaynaklarından elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Min	-2,288	-1,743	-1,734	-1,846
Petrol, gaz ve kömür kaynaklarından elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Min	-2,025	-3,572	-1,046	-1,616
Yanabilir yenilenebilir kaynaklar ve atık (toplam enerjinin yüzdesi)	Mak	0,000	-0,941	-1,571	-1,903
Yenilenebilir elektrik üretimi (toplam elektrik üretiminin yüzdesi)	Mak	-2,011	-3,890	-1,033	-1,613
Sağlık: Çevresel Koşullar					
En azından temel içme suyu hizmetlerini kullanan kişiler (nüfusun yüzdesi)	Mak	-2,796	-2,866	-2,259	-1,690

Göstergeler	Min/ Max	Suriye	Tunus	Türkiye	Yunanistan
En azından temel temizlik hizmetlerini kullananlar (nüfusun yüzdesi)	Mak	-2,797	0,000	-2,269	-1,643
PM2.5 kirliliği, DSÖ Ara Hedef-1 değerini aşan seviyelere maruz kalan nüfus (toplamın yüzdesi)	Min	-2,721	-2,192	-3,682	-1,600
PM2.5 kirliliği, DSÖ Ara Hedef-2 değerini aşan seviyelere maruz kalan nüfus (toplamın yüzdesi)	Min	-8,746	0,000	-8,577	-1,024
PM2.5 kirliliği, DSÖ Ara Hedef-3 değerini aşan seviyelere maruz kalan nüfus (toplamın yüzdesi)	Min	0,000	0,000	-11,742	-0,221
Sağlık: Sosyal Güvence					
Doktorlar (1.000 kişi başına)	Mak	-3,539	0,000	-2,948	-1,138
Hastane yatakları (1.000 kişi başına)	Mak	0,000	-3,240	-2,474	-1,443
Hemşire ve ebeler (1.000 kişi başına)	Mak	-4,021	-2,863	-3,263	-2,057
Kişi başına cepten harcama (cari ABD doları)	Min	-1,791	-1,863	-1,848	-3,516
Kişi başına yurt içi genel devlet sağlık harcaması (cari ABD doları)	Min	-1,816	-1,884	-2,052	-3,568
Kişi başına yurt içi özel sağlık harcaması (cari ABD doları)	Min	-1,765	-1,834	-1,844	-3,229
Korunmasız istihdam, toplam (toplam istihdamın yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Min	0,000	-2,012	-3,478	-2,520
UHC hizmet kapsamı endeksi	Mak	0,000	-2,259	-2,045	-1,902
Sosyo Kültürel Unsurlar: Cinsiyet Eşitliği					
Bir finans kurumunda veya mobil para hizmeti sağlayıcısında hesap sahipliği, kadın (15+ yaş nüfusun yüzdesi)	Mak	-4,117	-3,459	-2,401	-1,567
İlköğretim, öğrenciler (% kadın)	Mak	0,000	-3,227	-2,213	-1,846
Kadın İş ve Hukuk Endeksi Skoru (1-100 arası ölçek)	Mak	0,000	-2,261	-1,818	-1,557
Kadınların erkek işgücüne katılım oranı (%) (modellenen ILO tahmini)	Mak	0,000	-2,845	-2,583	-1,652
Ortaöğretim, öğrenciler (% kadın)	Mak	-2,635	-1,836	0,000	-2,563
Ulusal parlamentolarda kadınların sahip olduğu sandalye oranı (%)	Mak	-2,323	-1,463	-2,481	-1,934
Sosyo Kültürel Unsurlar: Eğitim					
İlköğretim, öğrenciler	Mak	-2,250	-3,004	-1,277	-3,633
Orta öğretim, öğrenciler	Mak	-2,324	-2,994	-0,989	-3,533
Öğrenci-öğretmen oranı, lise	Mak	-2,322	-1,693	-1,365	-2,556
Sosyo Kültürel Unsurlar: Göç					
Ağ geçişi	Min	-1,110	-2,236	0,000	-2,194
Menşe ülke veya bölgeye göre mülteci nüfusu	Min	0,000	-2,071	-2,131	-2,070
Sığınma ülkesine veya bölgesine göre mülteci nüfusu	Mak	-1,262	0,000	-0,999	-5,045

Göstergeler	Min/ Max	Suriye	Tunus	Türkiye	Yunanistan
Uluslararası göçmen stoku, toplam	Mak	-2,031	0,000	-1,525	-1,900
Ülke içinde yerinden olmuş kişiler, afetlerle bağlantılı yeni yerinden edilmiş kişiler (vaka sayısı)	Min	-2,502	-1,956	0,000	-2,018
Sosyo Kültürel Unsurlar: Kentleşme					
En büyük şehirdeki nüfus (kentsel nüfusun yüzdesi)	Min	-1,729	-1,906	-1,678	-2,593
Kentsel nüfus	Mak	-2,598	-2,968	-0,885	-2,795
Kırsal nüfus	Mak	-2,319	-3,266	-1,389	-3,621
Nüfus yoğunluğu (km kare arazi başına kişi)	Mak	-2,668	-3,071	-2,731	-2,851
Sosyo Kültürel Unsurlar: Nüfus Dinamikleri					
65 yaşına kadar hayatta kalma, erkek (kohortun yüzdesi)	Mak	-3,746	-2,185	-2,452	-1,781
65 yaşına kadar hayatta kalma, kadın (kohortun yüzdesi)	Mak	-2,414	-2,292	-2,321	-1,720
Anne ölüm oranı (100.000 canlı doğum için modellenmiş tahmin)	Min	-2,162	-3,299	-2,177	-1,621
Doğumda beklenen yaşam süresi, toplam (yıl)	Mak	-3,167	-2,359	-2,539	-1,614
Doğurganlık oranı, toplam (kadın başına doğum)	Mak	-1,489	-2,472	-2,375	0,000
Güvenli olmayan su, güvenli olmayan sanitasyon ve hijyen eksikliğine atfedilen ölüm oranı (100.000 nüfus başına)	Min	0,000	-2,197	-1,967	-1,910
İntihar ölüm oranı (100.000 nüfus başına)	Min	-1,526	-2,136	-1,824	-2,444
Ölüm nedeni, bulaşıcı hastalıklar ve anne, doğum öncesi ve beslenme koşullarına göre (toplamin yüzdesi)	Min	-2,757	-2,069	-1,922	-2,020
Ölüm nedeni, bulaşıcı olmayan hastalıklar (toplamin yüzdesi)	Min	-1,132	-2,293	-3,093	-3,675
Ölüm nedeni, yaralanma nedeniyle (toplamin yüzdesi)	Min	0,000	-2,190	-1,977	-1,861
Ölüm oranı, 5 yaş altı (1.000 canlı doğumda)	Min	-2,687	-2,600	-2,656	-1,672
Ölüm oranı, bebek (1.000 canlı doğumda)	Min	-2,656	-2,646	-2,681	-1,668
Ölüm oranı, yenidoğan (1.000 canlı doğumda)	Min	-2,546	-3,289	-2,500	-1,643
Ölüm oranı, ham (1.000 kişi başına)	Mak	-3,885	-2,168	-2,318	-1,009
Trafik kazalarından kaynaklanan ölüm oranı (100.000 nüfus başına)	Min	-4,512	0,000	-1,624	-2,070
Sosyo Kültürel Unsurlar: Nüfus Yapısı					
0-14 yaş arası nüfus, toplam	Mak	-2,261	-3,246	-1,171	-3,805
15-64 yaş arası nüfus, toplam	Mak	-2,540	-3,014	-1,021	-3,014
65 yaş ve üstü nüfus, toplam	Mak	-3,195	-2,994	-0,947	-1,928
Nüfus artışı (yıllık %)	Mak	-3,325	-2,507	-2,130	0,000

Göstergeler	Min/ Max	Suriye	Tunus	Türkiye	Yunanistan
Nüfus, erkek	Mak	-2,464	-3,080	-1,074	-3,067
Nüfus, kadın	Mak	-2,489	-3,075	-1,045	-3,037
Nüfus, toplam	Mak	-2,476	-3,077	-1,059	-3,052
Yaş bağımlılık oranı (çalışma çağındaki nüfusun yüzdesi)	Mak	-1,433	-3,104	-2,424	-2,542
Yaş bağımlılık oranı, genç (çalışma çağındaki nüfusun yüzdesi)	Mak	-1,511	-2,481	-2,220	0,000
Yaş bağımlılık oranı, yaşlı (çalışma çağındaki nüfusun yüzdesi)	Mak	0,000	-2,487	-2,504	-0,962

Ek 5

ADIM 3/4 : Kriterlere İlişkin Entropi Değerlerinin Bulunması

Göstergeler	Min/ Max	e	d	w
Askeri Unsurlar: Ekonomik				0,025
Askeri harcamalar (cari ABD doları)	Mak	0,706	0,294	0,007
Askeri harcamalar (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	0,802	0,198	0,004
Silah ihracatı (SIPRI trend gösterge değerleri)	Mak	0,459	0,541	0,012
Silah ithalatı (SIPRI trend gösterge değerleri)	Min	0,902	0,098	0,002
Askeri Unsurlar: Kapasite				0,113
Silahlı kuvvetler personeli (toplam işgücünün yüzdesi)	Mak	0,881	0,119	0,003
Silahlı kuvvetler personeli, toplam	Mak	0,746	0,254	0,006
Kara Kuvvetleri Personel Sayısı	Mak	0,769	0,231	0,005
Tank	Mak	0,693	0,307	0,007
Zırhlı Personel Taşıyıcı	Mak	0,821	0,179	0,004
Top	Mak	0,695	0,305	0,007
Deniz Kuvvetleri Personel Sayısı	Mak	0,738	0,262	0,006
Gemi (Fırkateyn)	Mak	0,599	0,401	0,009
Denizaltı (Konvansiyonel Olarak Güçlendirilmiş Saldırı Denizaltısı)	Mak	0,706	0,294	0,006
Gemi (Mayın Temizleme)	Mak	0,676	0,324	0,007
Gemi (Amfibi)	Mak	0,633	0,367	0,008
Gemi (Lojistik destek)	Mak	0,654	0,346	0,008
Gemi (Silahlı Devriye)	Mak	0,889	0,111	0,002
Hava Kuvvetleri Personel Sayısı	Mak	0,723	0,277	0,006
Uçak (muharip)	Mak	0,781	0,219	0,005
Uçak (nakliye)	Mak	0,700	0,300	0,007
Helikopter (saldırı)	Mak	0,795	0,205	0,005
Uçak&Helikopter (eğitim)	Mak	0,789	0,211	0,005
İHA (3. Kategori)	Mak	0,587	0,413	0,009
Bilimsel ve Teknolojik Unsurlar: BİT				0,076
BİT hizmet ihracatı (BoP, cari ABD doları)	Mak	0,486	0,514	0,011
BİT hizmet ihracatı (hizmet ihracatının yüzdesi, BoP)	Mak	0,663	0,337	0,007
BİT mal ithalatı (% toplam mal ithalatı)	Min	0,935	0,065	0,001
BİT malları ihracatı (toplam mal ihracatının yüzdesi)	Mak	0,765	0,235	0,005
Güvenli İnternet sunucuları	Mak	0,457	0,543	0,012
Güvenli İnternet sunucuları (1 milyon kişi başına)	Mak	0,652	0,348	0,008

Göstergeler	Min/ Max	e	d	w
İnternet kullanan bireyler (nüfusun yüzdesi)	Mak	0,894	0,106	0,002
Mobil hücresel abonelikler	Mak	0,701	0,299	0,007
Mobil hücresel abonelikler (100 kişi başına)	Mak	0,869	0,131	0,003
Sabit geniş bant abonelikleri	Mak	0,671	0,329	0,007
Sabit geniş bant abonelikleri (100 kişi başına)	Mak	0,762	0,238	0,005
Bilimsel ve teknik dergi makaleleri	Mak	0,688	0,312	0,007
Coğrafi Unsurlar: Coğrafi Yapı				0,090
Arazi alanı (km ²)	Mak	0,642	0,358	0,008
Derinlikteki ortalama yağış (yılda mm)	Mak	0,869	0,131	0,003
Ekilebilir arazi (arazi alanının yüzdesi)	Mak	0,880	0,120	0,003
Ekilebilir arazi (hektar)	Mak	0,597	0,403	0,009
Ekilebilir arazi (kişi başı hektar)	Mak	0,818	0,182	0,004
Kalıcı ekili alan (arazi alanının yüzdesi)	Mak	0,833	0,167	0,004
Kişi başına düşen yenilenebilir iç tatlı su kaynakları (metreküp)	Mak	0,641	0,359	0,008
Orman alanı (arazi alanının yüzdesi)	Mak	0,773	0,227	0,005
Orman alanı (km ²)	Mak	0,322	0,678	0,015
Tarım arazisi (arazi alanının yüzdesi)	Mak	0,855	0,145	0,003
Tarım arazisi (km ²)	Mak	0,717	0,283	0,006
Yenilenebilir iç tatlı su kaynakları, toplam (milyar metreküp)	Mak	0,333	0,667	0,015
Yüzey alanı (km ²)	Mak	0,645	0,355	0,008
Coğrafi Unsurlar: Doğal Kaynaklar				0,083
Doğal gaz kiralari (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	0,627	0,373	0,008
Kömür kiralari (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	0,317	0,683	0,015
Maden kiralari (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	0,577	0,423	0,009
Orman kiralari (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	0,630	0,370	0,008
Petrol kiralari (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	0,467	0,533	0,012
Su stresi seviyesi: mevcut tatlı su kaynaklarının bir oranı olarak tatlı su çekilmesi	Min	0,945	0,055	0,001
Toplam doğal kaynak kiralari (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	0,507	0,493	0,011
Yıllık tatlı su çekimi, endüstri (toplam tatlı su çekiminin yüzdesi)	Mak	0,641	0,359	0,008
Yıllık tatlı su çekimi, tarım (toplam tatlı su çekiminin yüzdesi)	Mak	0,908	0,092	0,002

Göstergeler	Min/ Max	e	d	w
Yıllık tatlı su çekimi, toplam (milyar metreküp)	Mak	0,638	0,362	0,008
Ekonomik Unsurlar: Çevresel Kirlilik				0,028
Diğer sera gazı emisyonları, HFC, PFC ve SF6 (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	0,892	0,108	0,002
Düzeltilmiş tasarruflar: karbondioksit hasarı (mevcut ABD doları)	Min	0,931	0,069	0,002
Elektrik ve ısı üretiminden kaynaklanan CO2 emisyonları, toplam (toplam yakıt yanmasının yüzdesi)	Min	0,916	0,084	0,002
Enerji sektöründe azot oksit emisyonları (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	0,945	0,055	0,001
Enerji sektöründe metan emisyonları (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	0,943	0,057	0,001
Gaz yakıt tüketiminden kaynaklanan CO2 emisyonları (kt)	Min	0,912	0,088	0,002
İmalat sanayilerinden ve inşaatın kaynaklanan CO2 emisyonları (toplam yakıt yanmasının yüzdesi)	Min	0,817	0,183	0,004
Katı yakıt tüketiminden kaynaklanan CO2 emisyonları (kt)	Min	0,943	0,057	0,001
Sıvı yakıt tüketiminden kaynaklanan CO2 emisyonları (kt)	Min	0,909	0,091	0,002
Tarımsal azot oksit emisyonları (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	0,932	0,068	0,002
Tarımsal metan emisyonları (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	0,902	0,098	0,002
Taşımacılıktan kaynaklanan CO2 emisyonları (toplam yakıt yanmasının yüzdesi)	Min	0,919	0,081	0,002
Toplam azot oksit emisyonları (Arazi Kullanım Değişikliği ve Ormancılık hariç bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	0,926	0,074	0,002
Toplam CO2 emisyonu (Bin metrik ton CO2, Arazi Kullanım Değişikliği ve Ormancılık hariç)	Min	0,933	0,067	0,001
Toplam sera gazı emisyonları (Arazi Kullanım Değişikliği ve Ormancılık hariç bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	0,927	0,073	0,002
Ekonomik Unsurlar: İnsan Kaynakları				0,035
İstihdamın nüfusa oranı, 15+, toplam (%) (modellenen ILO tahmini)	Mak	0,773	0,227	0,005
İş gücü, toplam	Mak	0,694	0,306	0,007
İş gücüne katılım oranı, toplam (15-64 yaş arası toplam nüfusun yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Mak	0,773	0,227	0,005

Göstergeler	Min/ Max	e	d	w
İşgücüne katılım oranı, toplam (%15+ yaş toplam nüfusun yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Mak	0,743	0,257	0,006
İşsizlik, toplam (toplam işgücünün yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Min	0,914	0,086	0,002
Hizmetlerde istihdam (toplam istihdamın yüzdesi) (modellenmiş ILO tahmini)	Mak	0,775	0,225	0,005
Sanayide istihdam (toplam istihdamın yüzdesi) (modellenmiş ILO tahmini)	Mak	0,842	0,158	0,003
Tarımda istihdam (toplam istihdamın yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Mak	0,897	0,103	0,002
Ekonomik Unsurlar: Lojistik				0,077
Benzin için pompa fiyatı (litre başına ABD Doları)	Min	0,883	0,117	0,003
Demiryolları, taşınan mallar (milyon ton-km)	Mak	0,610	0,390	0,009
Demiryolları, taşınan yolcular (milyon yolcu-km)	Mak	0,348	0,652	0,014
Demiryolu hatları (toplam güzergah-km)	Mak	0,724	0,276	0,006
Dizel yakıt için pompa fiyatı (litre başına ABD Doları)	Min	0,840	0,160	0,004
Hava taşımacılığı, dünya çapında kayıtlı taşıyıcı kalkışları	Mak	0,558	0,442	0,010
Hava taşımacılığı, taşınan yolcular	Mak	0,521	0,479	0,011
Hava taşımacılığı, yük (milyon ton-km)	Mak	0,506	0,494	0,011
Konteyner limanı trafiği (TEU: 20 fit eşdeğer birim)	Mak	0,698	0,302	0,007
Liner gönderi bağlantı endeksi (2004'teki maksimum değer = 100)	Mak	0,814	0,186	0,004
Ekonomik Unsurlar: Makro Göstergeler				0,047
Cari hesap dengesi (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	0,926	0,074	0,002
Doğrudan yabancı yatırım, net (BoP, cari ABD doları)	Mak	0,929	0,071	0,002
GSMH (mevcut ABD doları)	Mak	0,650	0,350	0,008
GSYİH (cari ABD doları)	Mak	0,647	0,353	0,008
Hanehalkı nihai tüketim harcaması (cari ABD doları)	Mak	0,639	0,361	0,008
İhracat hacmi endeksi (2000 = 100)	Mak	0,826	0,174	0,004
İthalat hacmi endeksi (2000 = 100)	Min	0,832	0,168	0,004
Kişi başına düzeltilmiş net milli gelir (cari ABD doları)	Mak	0,772	0,228	0,005
Toplam rezervler (altın dahil, cari ABD doları)	Mak	0,782	0,218	0,005

Göstergeler	Min/ Max	e	d	w
Tüketici fiyat endeksi (2010 = 100)	Min	0,880	0,120	0,003
Ekonomik Unsurlar:				0,032
Tarım&Hayvancılık Faaliyetleri				
Balıkçılık üretimini yakalayın (metrik ton)	Mak	0,617	0,383	0,008
Su ürünleri üretimi (metrik ton)	Mak	0,407	0,593	0,013
Tahıl üretimi (metrik ton)	Mak	0,549	0,451	0,010
Enerji: Elektrik Üretim Kapasitesi				0,084
Kurulu toplam elektrik gücü (milyon kW)	Mak	0,695	0,305	0,007
Fosil yakıtlar elektrik kurulu gücü (milyon KW)	Mak	0,742	0,258	0,006
Yenilenebilir elektrik kurulu gücü (milyon KW)	Mak	0,458	0,542	0,012
Hidroelektrik kurulu gücü (milyon kW)	Mak	0,346	0,654	0,014
Hidro olmayan yenilenebilir elektrik kurulu gücü (milyon kW)	Mak	0,531	0,469	0,010
Güneş enerjisi kurulu gücü (milyon kW)	Mak	0,597	0,403	0,009
Rüzgar enerjisi kurulu gücü (milyon kW)	Mak	0,479	0,521	0,012
Biyokütle ve atık elektrik kurulu gücü (milyon kW)	Mak	0,353	0,647	0,014
Enerji: Kullanımı				0,025
Alternatif ve nükleer enerji (toplam enerji kullanımının yüzdesi)	Mak	0,849	0,151	0,003
Birincil enerjinin enerji yoğunluğu seviyesi (MJ/\$2011 SAGP GSYİH)	Min	0,939	0,061	0,001
Elektriğe erişim (nüfusun yüzdesi)	Mak	0,937	0,063	0,001
Elektriğe erişim, kentsel (kentsel nüfusun yüzdesi)	Mak	0,933	0,067	0,001
Elektriğe erişim, kırsal (kırsal nüfusun yüzdesi)	Mak	0,941	0,059	0,001
Elektrik güç tüketimi (kişi başı kWh)	Mak	0,780	0,220	0,005
Enerji kullanımı (kişi başına kg petrol eşdeğeri)	Mak	0,792	0,208	0,005
Fosil yakıt enerji tüketimi (toplamın yüzdesi)	Min	0,830	0,170	0,004
Yenilenebilir enerji tüketimi (toplam nihai enerji tüketiminin yüzdesi)	Mak	0,859	0,141	0,003
Enerji: Üretimi				0,057
Doğal gaz kaynaklarından elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Min	0,913	0,087	0,002
Elektrik güç iletimi ve dağıtım kayıpları (çıktının yüzdesi)	Min	0,926	0,074	0,002
Enerji ithalatı, net (enerji kullanımının yüzdesi)	Min	0,637	0,363	0,008
Hidroelektrik hariç yenilenebilir kaynaklardan elektrik üretimi (kWh)	Mak	0,542	0,458	0,010

Göstergeler	Min/ Max	e	d	w
Hidroelektrik hariç yenilenebilir kaynaklardan elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Mak	0,638	0,362	0,008
Hidroelektrik kaynaklardan elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Mak	0,697	0,303	0,007
Kömür kaynaklarından elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Min	0,907	0,093	0,002
Petrol kaynaklarından elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Min	0,881	0,119	0,003
Petrol, gaz ve kömür kaynaklarından elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Min	0,779	0,221	0,005
Yanabilir yenilenebilir kaynaklar ve atık (toplam enerjinin yüzdesi)	Mak	0,751	0,249	0,006
Yenilenebilir elektrik üretimi (toplam elektrik üretiminin yüzdesi)	Mak	0,766	0,234	0,005
Sağlık: Çevresel Koşullar				0,036
En azından temel içme suyu hizmetlerini kullanan kişiler (nüfusun yüzdesi)	Mak	0,897	0,103	0,002
En azından temel temizlik hizmetlerini kullananlar (nüfusun yüzdesi)	Mak	0,860	0,140	0,003
PM2.5 kirliliği, DSÖ Ara Hedef-1 değerini aşan seviyelere maruz kalan nüfus (toplamın yüzdesi)	Min	0,820	0,180	0,004
PM2.5 kirliliği, DSÖ Ara Hedef-2 değerini aşan seviyelere maruz kalan nüfus (toplamın yüzdesi)	Min	0,504	0,496	0,011
PM2.5 kirliliği, DSÖ Ara Hedef-3 değerini aşan seviyelere maruz kalan nüfus (toplamın yüzdesi)	Min	0,291	0,709	0,016
Sağlık: Sosyal Güvence				0,024
Doktorlar (1.000 kişi başına)	Mak	0,818	0,182	0,004
Hastane yatakları (1.000 kişi başına)	Mak	0,864	0,136	0,003
Hemşire ve ebeler (1.000 kişi başına)	Mak	0,788	0,212	0,005
Kişi başına cepten harcama (cari ABD doları)	Min	0,900	0,100	0,002
Kişi başına yurt içi genel devlet sağlık harcaması (cari ABD doları)	Min	0,910	0,090	0,002
Kişi başına yurt içi özel sağlık harcaması (cari ABD doları)	Min	0,890	0,110	0,002
Korunmasız istihdam, toplam (toplam istihdamın yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Min	0,854	0,146	0,003
UHC hizmet kapsamı endeksi	Mak	0,901	0,099	0,002
Sosyo Kültürel Unsurlar: Cinsiyet Eşitliği				0,017
Bir finans kurumunda veya mobil para hizmeti sağlayıcısında hesap sahipliği, kadın (15+ yaş nüfusun yüzdesi)	Mak	0,829	0,171	0,004

Göstergeler	Min/ Max	e	d	w
İlköğretim, öğrenciler (% kadın)	Mak	0,876	0,124	0,003
Kadın İş ve Hukuk Endeksi Skoru (1-100 arası ölçek)	Mak	0,867	0,133	0,003
Kadınların erkek işgücüne katılım oranı (%) (modellenen ILO tahmini)	Mak	0,848	0,152	0,003
Ortaöğretim, öğrenciler (% kadın)	Mak	0,912	0,088	0,002
Ulusal parlamentolarda kadınların sahip olduğu sandalye oranı (%)	Mak	0,900	0,100	0,002
Sosyo Kültürel Unsurlar: Eğitim				0,017
İlköğretim, öğrenciler	Mak	0,679	0,321	0,007
Orta öğretim, öğrenciler	Mak	0,680	0,320	0,007
Öğrenci-öğretmen oranı, lise	Mak	0,892	0,108	0,002
Sosyo Kültürel Unsurlar: Göç				0,018
Ağ geçişi	Min	0,872	0,128	0,003
Menşe ülke veya bölgeye göre mülteci nüfusu	Min	0,946	0,054	0,001
Sığınma ülkesine veya bölgesine göre mülteci nüfusu	Mak	0,600	0,400	0,009
Uluslararası göçmen stoku, toplam	Mak	0,850	0,150	0,003
Ülke içinde yerinden olmuş kişiler, afetlerle bağlantılı yeni yerinden edilmiş kişiler (vaka sayısı)	Min	0,936	0,064	0,001
Sosyo Kültürel Unsurlar: Kentleşme				0,024
En büyük şehirdeki nüfus (kentsel nüfusun yüzdesi)	Min	0,852	0,148	0,003
Kentsel nüfus	Mak	0,734	0,266	0,006
Kırsal nüfus	Mak	0,550	0,450	0,010
Nüfus yoğunluğu (km kare arazi başına kişi)	Mak	0,798	0,202	0,004
Sosyo Kültürel Unsurlar: Nüfus Dinamikleri				0,039
65 yaşına kadar hayatta kalma, erkek (kohortun yüzdesi)	Mak	0,872	0,128	0,003
65 yaşına kadar hayatta kalma, kadın (kohortun yüzdesi)	Mak	0,913	0,087	0,002
Anne ölüm oranı (100.000 canlı doğum için modellenmiş tahmin)	Min	0,891	0,109	0,002
Doğumda beklenen yaşam süresi, toplam (yıl)	Mak	0,874	0,126	0,003
Doğurganlık oranı, toplam (kadın başına doğum)	Mak	0,868	0,132	0,003
Güvenli olmayan su, güvenli olmayan sanitasyon ve hijyen eksikliğine atfedilen ölüm oranı (100.000 nüfus başına)	Min	0,937	0,063	0,001
İntihar ölüm oranı (100.000 nüfus başına)	Min	0,902	0,098	0,002
Ölüm nedeni, bulaşıcı hastalıklar ve anne, doğum öncesi ve beslenme koşullarına göre (toplamanın yüzdesi)	Min	0,900	0,100	0,002

Göstergeler	Min/ Max	e	d	w
Ölüm nedeni, bulaşıcı olmayan hastalıklar (toplamın yüzdesi)	Min	0,806	0,194	0,004
Ölüm nedeni, yaralanma nedeniyle (toplamın yüzdesi)	Min	0,927	0,073	0,002
Ölüm oranı, 5 yaş altı (1.000 canlı doğumda)	Min	0,905	0,095	0,002
Ölüm oranı, bebek (1.000 canlı doğumda)	Min	0,903	0,097	0,002
Ölüm oranı, yenidoğan (1.000 canlı doğumda)	Min	0,892	0,108	0,002
Ölüm oranı, ham (1.000 kişi başına)	Mak	0,821	0,179	0,004
Trafik kazalarından kaynaklanan ölüm oranı (100.000 nüfus başına)	Min	0,830	0,170	0,004
Sosyo Kültürel Unsurlar: Nüfus Yapısı				0,054
0-14 yaş arası nüfus, toplam	Mak	0,660	0,340	0,008
15-64 yaş arası nüfus, toplam	Mak	0,688	0,312	0,007
65 yaş ve üstü nüfus, toplam	Mak	0,706	0,294	0,007
Nüfus artışı (yıllık %)	Mak	0,899	0,101	0,002
Nüfus, erkek	Mak	0,686	0,314	0,007
Nüfus, kadın	Mak	0,686	0,314	0,007
Nüfus, toplam	Mak	0,686	0,314	0,007
Yaş bağımlılık oranı (çalışma çağındaki nüfusun yüzdesi)	Mak	0,881	0,119	0,003
Yaş bağımlılık oranı, genç (çalışma çağındaki nüfusun yüzdesi)	Mak	0,896	0,104	0,002
Yaş bağımlılık oranı, yaşlı (çalışma çağındaki nüfusun yüzdesi)	Mak	0,764	0,236	0,005

Ek 6

ADIM 4: ARAS (1/Karar Matrisinin Elde Edilmesi)

Göstergeler	Min/ Max	GKRY	İsrail	Mısır	Lübnan	Libya
Askeri Unsurlar: Ekonomik						
Askeri harcamalar (cari ABD doları)	Mak	2,64E-09	7,22E-11	2,73E-10	6,16E-10	6,92E-10
Askeri harcamalar (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	5,34E-01	1,68E-01	4,77E-01	2,23E-01	2,74E-01
Silah ihracatı (SIPRI trend gösterge değerleri)	Mak	0,00E+00	1,69E-09	1,00E-07	2,08E-08	2,73E-08
Silah ithalatı (SIPRI trend gösterge değerleri)	Min	3,74E-08	2,06E-09	1,13E-09	3,33E-08	2,95E-08
Askeri Unsurlar: Kapasite						
Silahlı kuvvetler personeli (toplam işgücünün yüzdesi)	Mak	4,57E-01	1,86E-01	3,11E-01	2,11E-01	3,09E-01
Silahlı kuvvetler personeli, toplam	Mak	8,23E-05	5,53E-06	1,22E-06	1,24E-05	1,68E-05
Kara Kuvvetleri Personel Sayısı	Mak	6,67E-05	7,94E-06	3,23E-06	1,77E-05	4,41E-05
Tank	Mak	7,46E-03	2,04E-03	4,03E-04	2,99E-03	5,00E-03
Zırhlı Personel Taşıyıcı	Mak	3,39E-03	7,35E-04	1,69E-04	6,97E-04	2,20E-04
Top	Mak	2,25E-03	1,89E-03	2,24E-04	1,56E-03	1,63E-03
Deniz Kuvvetleri Personel Sayısı	Mak	0,00E+00	1,05E-04	5,41E-05	5,56E-04	3,57E-04
Gemi (Fırkateyn)	Mak	0,00E+00	0,00E+00	1,25E-01	0,00E+00	1,67E-01
Denizaltı (Konvansiyonel Olarak Güçlendirilmiş Saldırı Denizaltısı)	Mak	0,00E+00	2,00E-01	1,43E-01	0,00E+00	1,67E-01
Gemi (Mayın Temizleme)	Mak	0,00E+00	0,00E+00	7,14E-02	0,00E+00	1,25E-01
Gemi (Amfibi)	Mak	0,00E+00	3,33E-01	2,94E-02	5,00E-01	1,00E+00
Gemi (Lojistik destek)	Mak	0,00E+00	1,00E+00	4,17E-02	0,00E+00	5,00E-01
Gemi (Silahlı Devriye)	Mak	1,67E-01	2,22E-02	1,59E-02	7,69E-02	4,76E-02
Hava Kuvvetleri Personel Sayısı	Mak	0,00E+00	2,94E-05	9,09E-06	6,25E-04	2,22E-04
Uçak (muharip)	Mak	0,00E+00	3,79E-03	2,96E-03	1,11E-01	4,55E-02
Uçak (nakliye)	Mak	1,00E+00	6,67E-02	1,69E-02	0,00E+00	1,67E-01
Helikopter (saldırı)	Mak	6,67E-02	7,81E-03	3,29E-03	2,04E-02	3,85E-02
Uçak&Helikopter (eğitim)	Mak	0,00E+00	6,49E-03	2,93E-03	1,11E-01	1,56E-02
İHA (3. Kategori)	Mak	1,67E-01	1,67E-01	2,00E-01	1,25E-01	0,00E+00
Bilimsel ve Teknolojik Unsurlar: BİT						
BİT hizmet ihracatı (BoP, cari ABD doları)	Mak	1,39E-09	1,10E-10	1,33E-09	2,17E-09	9,51E-08
BİT hizmet ihracatı (hizmet ihracatının yüzdesi, BoP)	Mak	1,37E-01	2,93E-02	2,39E-01	3,17E-01	1,50E-01
BİT mal ithalatı (% toplam mal ithalatı)	Min	1,90E-01	1,03E-01	2,44E-01	3,24E-01	2,08E-01
BİT malları ihracatı (toplam mal ihracatının yüzdesi)	Mak	1,60E-01	9,30E-02	1,00E+00	6,89E-01	1,20E+03
Güvenli İnternet sunucuları	Mak	1,33E-04	2,61E-05	5,63E-04	1,43E-03	4,11E-04
Güvenli İnternet sunucuları (1 milyon kişi başına)	Mak	1,58E-04	2,32E-04	5,48E-02	9,42E-03	2,75E-03

Göstergeler	Min/ Max	GKRY	İsrail	Mısır	Lübnan	Libya
İnternet kullanan bireyler (nüfusun yüzdesi)	Mak	1,87E-02	1,85E-02	3,91E-02	2,71E-02	1,03E-01
Mobil hücresel abonelikler	Mak	1,09E-06	1,13E-07	1,74E-08	3,77E-07	1,79E-07
Mobil hücresel abonelikler (100 kişi başına)	Mak	8,95E-03	8,36E-03	1,57E-02	2,18E-02	1,12E-02
Sabit geniş bant abonelikleri	Mak	5,78E-06	5,97E-07	3,70E-07	3,73E-06	1,01E-05
Sabit geniş bant abonelikleri (100 kişi başına)	Mak	4,92E-02	4,55E-02	3,49E-01	2,18E-01	6,43E-01
Bilimsel ve teknik dergi makaleleri	Mak	1,62E-03	9,06E-05	1,52E-04	1,15E-03	7,43E-03
Coğrafi Unsurlar: Coğrafi Yapı						
Arazi alanı (km ²)	Mak	1,08E-04	4,62E-05	1,00E-06	9,78E-05	5,68E-07
Derinlikteki ortalama yağış (yılda mm)	Mak	2,01E-03	2,30E-03	5,52E-02	1,51E-03	1,79E-02
Ekilebilir arazi (arazi alanının yüzdesi)	Mak	9,60E-02	6,82E-02	3,56E-01	7,86E-02	1,01E+00
Ekilebilir arazi (hektar)	Mak	1,04E-05	3,15E-06	3,58E-07	7,69E-06	5,72E-07
Ekilebilir arazi (kişi başı hektar)	Mak	1,11E+01	2,34E+01	2,91E+01	3,91E+01	3,44E+00
Kalıcı ekili alan (arazi alanının yüzdesi)	Mak	2,75E-01	2,55E-01	1,23E+00	7,62E-02	5,27E+00
Kişi başına düşen yenilenebilir iç tatlı su kaynakları (metreküp)	Mak	1,39E-03	1,00E-02	8,21E-02	1,07E-03	8,67E-03
Orman alanı (arazi alanının yüzdesi)	Mak	5,36E-02	1,42E-01	1,76E+01	7,35E-02	8,11E+00
Orman alanı (km ²)	Mak	5,80E-04	6,58E-04	1,77E-03	7,19E-04	4,61E-04
Tarım arazisi (arazi alanının yüzdesi)	Mak	7,02E-02	4,01E-02	2,77E-01	1,58E-02	1,14E-01
Tarım arazisi (km ²)	Mak	7,60E-04	1,85E-04	2,78E-05	1,54E-04	6,50E-06
Yenilenebilir iç tatlı su kaynakları, toplam (milyar metreküp)	Mak	1,28E+00	1,33E+00	1,00E+00	2,08E-01	1,43E+00
Yüzey alanı (km ²)	Mak	1,08E-04	4,53E-05	9,99E-07	9,57E-05	5,68E-07
Coğrafi Unsurlar: Doğal Kaynaklar						
Doğal gaz kiralari (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	0,00E+00	1,08E+01	7,27E-01	0,00E+00	8,72E-01
Kömür kiralari (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	0,00E+00	0,00E+00	6,39E+03	0,00E+00	0,00E+00
Maden kiralari (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	5,95E+01	1,45E+01	5,02E+00	0,00E+00	0,00E+00
Orman kiralari (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	9,13E+02	3,59E+03	4,71E+00	6,06E+02	1,47E+01
Petrol kiralari (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	0,00E+00	5,20E+02	1,34E-01	0,00E+00	2,12E-02
Su stresi seviyesi: mevcut tatlı su kaynaklarının bir oranı olarak tatlı su çekilmesi	Min	3,63E-02	8,61E-03	8,11E-03	2,10E-02	1,33E-03
Toplam doğal kaynak kiralari (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	5,59E+01	6,11E+00	1,08E-01	6,06E+02	2,06E-02
Yıllık tatlı su çekimi, endüstri (toplam tatlı su çekiminin yüzdesi)	Mak	3,06E-01	1,79E-01	2,32E-01	3,39E-02	2,46E-01
Yıllık tatlı su çekimi, tarım (toplam tatlı su çekiminin yüzdesi)	Mak	1,49E-02	1,80E-02	1,19E-02	2,03E-02	1,20E-02

Göstergeler	Min/ Max	GKRY	İsrail	Mısır	Lübnan	Libya
Yıllık tatlı su çekimi, toplam (milyar metreküp)	Mak	4,96E+00	7,43E-01	1,48E-02	6,82E-01	1,90E-01
Ekonomik Unsurlar: Çevresel Kirlilik						
Diğer sera gazı emisyonları, HFC, PFC ve SF6 (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	4,93E-03	2,03E-04	-2,83E-04	3,95E-04	-5,03E-04
Düzeltilmiş tasarruflar: karbondioksit hasarı (mevcut ABD doları)	Min	4,92E-09	5,38E-10	1,69E-10	1,68E-09	5,89E-10
Elektrik ve ısı üretiminden kaynaklanan CO2 emisyonları, toplam (toplam yakıt yanmasının yüzdesi)	Min	2,00E-02	1,48E-02	2,32E-02	1,75E-02	1,82E-02
Enerji sektöründe azot oksit emisyonları (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	1,64E-02	5,12E-03	2,10E-03	2,47E-02	1,93E-03
Enerji sektöründe metan emisyonları (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	5,00E-02	7,10E-04	7,26E-05	1,94E-02	1,63E-05
Gaz yakıt tüketiminden kaynaklanan CO2 emisyonları (kt)	Min	0,00E+00	1,48E-04	1,35E-05	2,93E-02	8,79E-05
İmalat sanayilerinden ve inşaatın kaynaklanan CO2 emisyonları (toplam yakıt yanmasının yüzdesi)	Min	7,15E-02	4,15E-01	4,81E-02	1,44E-01	1,43E-01
Katı yakıt tüketiminden kaynaklanan CO2 emisyonları (kt)	Min	1,21E-02	3,54E-05	3,94E-04	1,84E-03	4,64E+00
Sıvı yakıt tüketiminden kaynaklanan CO2 emisyonları (kt)	Min	1,55E-04	3,75E-05	1,11E-05	6,16E-05	2,99E-05
Tarımsal azot oksit emisyonları (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	4,06E-03	1,13E-03	6,75E-05	2,14E-03	8,27E-04
Tarımsal metan emisyonları (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	5,51E-03	1,95E-03	6,26E-05	4,59E-03	7,11E-04
Taşımacılıktan kaynaklanan CO2 emisyonları (toplam yakıt yanmasının yüzdesi)	Min	3,43E-02	4,23E-02	4,08E-02	3,77E-02	3,03E-02
Toplam azot oksit emisyonları (Arazi Kullanım Değişikliği ve Ormancılık hariç bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	2,64E-03	4,71E-04	4,65E-05	1,65E-03	5,56E-04
Toplam CO2 emisyonu (Bin metrik ton CO2, Arazi Kullanım Değişikliği ve Ormancılık hariç)	Min	1,35E-04	1,54E-05	5,40E-06	4,76E-05	2,00E-05
Toplam sera gazı emisyonları (Arazi Kullanım Değişikliği ve Ormancılık hariç bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	1,15E-04	1,19E-05	3,81E-06	3,93E-05	8,48E-06
Ekonomik Unsurlar: İnsan Kaynakları						
İstihdamın nüfusa oranı, 15+, toplam (%) (modellenen ILO tahmini)	Mak	1,72E-02	1,74E-02	2,38E-02	2,29E-02	2,57E-02
İş gücü, toplam	Mak	1,78E-06	2,87E-07	3,81E-08	5,47E-07	4,82E-07
İş gücüne katılım oranı, toplam (15-64 yaş arası toplam nüfusun yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Mak	1,39E-02	1,41E-02	1,99E-02	1,99E-02	1,97E-02

Göstergeler	Min/ Max	GKRY	İsrail	Mısır	Lübnan	Libya
İşgücüne katılım oranı, toplam (%15+ yaş toplam nüfusun yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Mak	1,59E-02	1,59E-02	2,13E-02	2,13E-02	2,09E-02
İşsizlik, toplam (toplam işgücünün yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Min	1,29E-01	1,22E-01	9,36E-02	1,40E-01	5,29E-02
Hizmetlerde istihdam (toplam istihdamın yüzdesi) (modellenmiş ILO tahmini)	Mak	1,33E-02	1,25E-02	2,06E-02	1,67E-02	1,92E-02
Sanayide istihdam (toplam istihdamın yüzdesi) (modellenmiş ILO tahmini)	Mak	4,85E-02	5,30E-02	4,27E-02	3,99E-02	3,76E-02
Tarımda istihdam (toplam istihdamın yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Mak	2,49E-01	6,91E-01	3,56E-02	6,70E-02	4,68E-02
Ekonomik Unsurlar: Lojistik						
Benzin için pompa fiyatı (litre başına ABD Doları)	Min	8,12E-01	6,80E-01	2,41E+00	1,23E+00	7,27E+00
Demiryolları, taşınan mallar (milyon ton-km)	Mak	0,00E+00	8,78E-04	2,71E-04	0,00E+00	0,00E+00
Demiryolları, taşınan yolcular (milyon yolcu-km)	Mak	0,00E+00	5,20E-04	2,16E-05	0,00E+00	0,00E+00
Demiryolu hatları (toplam güzergah-km)	Mak	0,00E+00	9,42E-04	1,94E-04	2,49E-03	0,00E+00
Dizel yakıt için pompa fiyatı (litre başına ABD Doları)	Min	8,87E-01	7,21E-01	6,57E+00	1,70E+00	9,52E+00
Hava taşımacılığı, dünya çapında kayıtlı taşıyıcı kalkışları	Mak	7,95E-05	2,14E-05	1,34E-05	5,67E-05	6,98E-05
Hava taşımacılığı, taşınan yolcular	Mak	7,61E-07	1,91E-07	1,27E-07	5,71E-07	7,58E-07
Hava taşımacılığı, yük (milyon ton-km)	Mak	3,77E-02	1,02E-03	3,12E-03	1,49E-02	6,30E-01
Konteyner limanı trafiği (TEU: 20 fit eşdeğer birim)	Mak	2,82E-06	4,59E-07	1,90E-07	9,84E-07	4,38E-06
Liner gönderi bağlantı endeksi (2004'teki maksimum değer = 100)	Mak	6,06E-02	3,44E-02	1,92E-02	3,35E-02	8,92E-02
Ekonomik Unsurlar: Makro Göstergeler						
Cari hesap dengesi (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	-1,86E-01	4,28E-01	-8,85E-01	-5,25E-02	8,54E-02
Doğrudan yabancı yatırım, net (BoP, cari ABD doları)	Mak	8,95E-10	-2,58E-10	-2,06E-10	-4,93E-10	5,99E-09
GSMH (mevcut ABD doları)	Mak	4,89E-11	4,38E-12	5,01E-12	2,87E-11	2,05E-11
GSYİH (cari ABD doları)	Mak	4,74E-11	4,17E-12	4,93E-12	2,84E-11	2,12E-11
Hanehalkı nihai tüketim harcaması (cari ABD doları)	Mak	7,31E-11	7,60E-12	6,17E-12	3,18E-11	7,28E-11
İhracat hacmi endeksi (2000 = 100)	Mak	7,21E-03	8,13E-03	5,72E-03	3,34E-03	1,05E-02
İthalat hacmi endeksi (2000 = 100)	Min	8,37E-03	8,66E-03	5,27E-03	6,57E-03	5,22E-03
Kişi başına düzeltilmiş net milli gelir (cari ABD doları)	Mak	4,54E-05	3,99E-05	5,10E-04	1,90E-04	1,64E-04
Toplam rezervler (altın dahil, cari ABD doları)	Mak	4,65E-10	1,48E-11	4,00E-11	2,87E-11	1,39E-11

Göstergeler	Min/ Max	GKRY	İsrail	Mısır	Lübnan	Libya
Tüketici fiyat endeksi (2010 = 100)	Min	1,05E-02	1,03E-02	8,01E-03	8,18E-03	1,05E-02
Ekonomik Unsurlar:						
Tarım&Hayvancılık Faaliyetleri						
Balıkçılık üretimini yakalayın (metrik ton)	Mak	3,80E-05	2,91E-04	2,65E-06	2,80E-04	2,63E-05
Su ürünleri üretimi (metrik ton)	Mak	2,57E-04	4,90E-05	1,20E-06	1,07E-03	9,53E-03
Tahıl üretimi (metrik ton)	Mak	1,45E-05	3,65E-06	4,55E-08	6,18E-06	4,06E-06
Enerji: Elektrik Üretim Kapasitesi						
Kurulu toplam elektrik gücü (milyon kW)	Mak	5,54E-01	5,64E-02	1,78E-02	2,68E-01	9,51E-02
Fosil yakıtlar elektrik kurulu gücü (milyon KW)	Mak	6,59E-01	6,03E-02	1,95E-02	2,93E-01	9,51E-02
Yenilenebilir elektrik kurulu gücü (milyon KW)	Mak	3,34E+00	6,64E-01	1,67E-01	3,11E+00	2,00E+02
Hidroelektrik kurulu gücü (milyon kW)	Mak	0,00E+00	1,11E+02	3,51E-01	3,95E+00	0,00E+00
Hidro olmayan yenilenebilir elektrik kurulu gücü (milyon kW)	Mak	3,34E+00	6,68E-01	3,20E-01	1,46E+01	2,00E+02
Güneş enerjisi kurulu gücü (milyon kW)	Mak	7,75E+00	6,95E-01	6,00E-01	1,77E+01	2,00E+02
Rüzgar enerjisi kurulu gücü (milyon kW)	Mak	6,33E+00	2,86E+01	7,27E-01	3,33E+02	0,00E+00
Biyokütle ve atık elektrik kurulu gücü (milyon kW)	Mak	7,86E+01	4,35E+01	1,27E+01	1,11E+02	0,00E+00
Enerji: Kullanımı						
Alternatif ve nükleer enerji (toplam enerji kullanımının yüzdesi)	Mak	3,74E-01	2,36E-01	5,84E-01	7,93E-01	0,00E+00
Birincil enerjinin enerji yoğunluğu seviyesi (MJ/\$2011 SAGP GSYİH)	Min	2,68E-01	2,32E-01	2,65E-01	2,33E-01	1,88E-01
Elektriğe erişim (nüfusun yüzdesi)	Mak	1,00E-02	1,00E-02	1,01E-02	1,00E-02	1,21E-02
Elektriğe erişim, kentsel (kentsel nüfusun yüzdesi)	Mak	1,00E-02	1,00E-02	1,00E-02	1,00E-02	1,00E-02
Elektriğe erişim, kırsal (kırsal nüfusun yüzdesi)	Mak	1,00E-02	1,00E-02	1,01E-02	1,00E-02	1,88E-02
Elektrik güç tüketimi (kişi başı kWh)	Mak	2,49E-04	1,49E-04	7,22E-04	3,88E-04	3,47E-04
Enerji kullanımı (kişi başına kg petrol eşdeğeri)	Mak	4,66E-04	3,44E-04	1,25E-03	8,39E-04	3,38E-04
Fosil yakıt enerji tüketimi (toplamın yüzdesi)	Min	1,04E-02	1,04E-02	1,04E-02	1,05E-02	1,01E-02
Yenilenebilir enerji tüketimi (toplam nihai enerji tüketiminin yüzdesi)	Mak	1,51E-01	1,69E-01	1,69E-01	1,80E-01	3,70E-01
Enerji: Üretimi						
Doğal gaz kaynaklarından elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Min	0,00E+00	4,59E-02	1,39E-02	2,08E+00	2,54E-02
Elektrik güç iletimi ve dağıtım kayıpları (çıkıntının yüzdesi)	Min	2,36E-01	3,39E-01	8,97E-02	8,15E-02	3,35E-02
Enerji ithalatı, net (enerji kullanımının yüzdesi)	Min	1,03E-02	1,18E-02	-5,20E-02	1,04E-02	-2,72E-03
Hidroelektrik hariç yenilenebilir kaynaklardan elektrik üretimi (kWh)	Mak	9,99E-09	4,36E-09	1,05E-09	0,00E+00	0,00E+00

Göstergeler	Min/ Max	GKRY	İsrail	Mısır	Lübnan	Libya
Hidroelektrik hariç yenilenebilir kaynaklardan elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Mak	4,56E-01	2,68E+00	1,49E+00	0,00E+00	0,00E+00
Hidroelektrik kaynaklardan elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Mak	0,00E+00	2,25E+01	8,88E-02	1,81E-01	0,00E+00
Kömür kaynaklarından elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Min	0,00E+00	1,54E-02	0,00E+00	0,00E+00	0,00E+00
Petrol kaynaklarından elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Min	1,02E-02	7,95E-02	6,20E-02	1,06E-02	1,65E-02
Petrol, gaz ve kömür kaynaklarından elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Min	1,02E-02	1,01E-02	1,14E-02	1,06E-02	1,00E-02
Yanabilir yenilenebilir kaynaklar ve atık (toplam enerjinin yüzdesi)	Mak	1,13E+00	2,28E+01	4,14E-01	4,29E-01	1,16E+00
Yenilenebilir elektrik üretimi (toplam elektrik üretiminin yüzdesi)	Mak	4,56E-01	2,40E+00	8,38E-02	1,81E-01	0,00E+00
Sağlık: Çevresel Koşullar						
En azından temel içme suyu hizmetlerini kullanan kişiler (nüfusun yüzdesi)	Mak	1,00E-02	1,00E-02	1,01E-02	1,12E-02	1,08E-02
En azından temel temizlik hizmetlerini kullananlar (nüfusun yüzdesi)	Mak	1,00E-02	1,00E-02	1,06E-02	1,14E-02	1,09E-02
PM2.5 kirliliği, DSÖ Ara Hedef-1 değerini aşan seviyelere maruz kalan nüfus (toplamın yüzdesi)	Min	0,00E+00	1,84E-01	1,00E-02	7,34E+10	1,00E-02
PM2.5 kirliliği, DSÖ Ara Hedef-2 değerini aşan seviyelere maruz kalan nüfus (toplamın yüzdesi)	Min	1,36E-01	4,03E-02	1,00E-02	1,00E-02	1,00E-02
PM2.5 kirliliği, DSÖ Ara Hedef-3 değerini aşan seviyelere maruz kalan nüfus (toplamın yüzdesi)	Min	1,02E-02	1,04E-02	1,00E-02	1,00E-02	1,00E-02
Sağlık: Sosyal Güvence						
Doktorlar (1.000 kişi başına)	Mak	4,78E-01	2,72E-01	6,35E-01	4,36E-01	5,39E-01
Hastane yatakları (1.000 kişi başına)	Mak	2,63E-01	2,98E-01	5,96E-01	3,13E-01	2,69E-01
Hemşire ve ebeler (1.000 kişi başına)	Mak	2,84E-01	1,78E-01	4,62E-01	6,27E-01	1,58E-01
Kişi başına cepten harcama (cari ABD doları)	Min	1,33E-03	1,87E-03	1,55E-02	4,67E-03	1,06E-02
Kişi başına yurt içi genel devlet sağlık harcaması (cari ABD doları)	Min	1,44E-03	7,36E-04	2,94E-02	4,44E-03	5,86E-03
Kişi başına yurt içi özel sağlık harcaması (cari ABD doları)	Min	1,11E-03	1,30E-03	1,39E-02	3,43E-03	1,06E-02
Korunmasız istihdam, toplam (toplam istihdamın yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Min	6,93E-02	1,31E-01	4,29E-02	3,51E-02	3,09E-02
UHC hizmet kapsamı endeksi	Mak	1,31E-02	1,23E-02	1,50E-02	1,39E-02	1,59E-02
Sosyo Kültürel Unsurlar: Cinsiyet Eşitliği						
Bir finans kurumunda veya mobil para hizmeti sağlayıcısında hesap sahipliği, kadın (15+ yaş nüfusun yüzdesi)	Mak	1,14E-02	1,09E-02	7,01E-02	3,27E-02	1,68E-02

Göstergeler	Min/ Max	GKRY	İsrail	Mısır	Lübnan	Libya
İlköğretim, öğrenciler (% kadın)	Mak	2,06E-02	2,05E-02	2,09E-02	2,07E-02	2,07E-02
Kadın İş ve Hukuk Endeksi Skoru (1-100 arası ölçek)	Mak	1,16E-02	1,28E-02	2,50E-02	1,97E-02	2,24E-02
Kadınların erkek işgücüne katılım oranı (%) (modellenen ILO tahmini)	Mak	1,27E-02	1,22E-02	3,47E-02	3,23E-02	1,92E-02
Ortaöğretim, öğrenciler (% kadın)	Mak	2,04E-02	2,04E-02	2,08E-02	1,94E-02	1,93E-02
Ulusal parlamentolarda kadınların sahip olduğu sandalye oranı (%)	Mak	7,30E-02	5,13E-02	1,44E-01	2,89E-01	7,98E-02
Sosyo Kültürel Unsurlar: Eğitim						
İlköğretim, öğrenciler	Mak	1,73E-05	1,26E-06	9,83E-08	2,11E-06	1,34E-06
Orta öğretim, öğrenciler	Mak	1,62E-05	1,39E-06	1,22E-07	2,62E-06	1,31E-06
Öğrenci-öğretmen oranı, lise	Mak	9,93E-02	1,10E-01	8,02E-02	1,36E-01	2,05E-01
Sosyo Kültürel Unsurlar: Göç						
Ağ geçişi	Min	2,44E-05	8,97E-06	-4,82E-06	2,56E-06	-8,91E-06
Menşe ülke veya bölgeye göre mülteci nüfusu	Min	1,04E-01	1,20E-03	8,31E-05	8,46E-05	1,94E-04
Sığınma ülkesine veya bölgesine göre mülteci nüfusu	Mak	2,32E-04	5,60E-05	7,14E-06	1,22E-06	9,63E-05
Uluslararası göçmen stoku, toplam	Mak	6,88E-06	5,19E-07	3,24E-06	9,37E-07	1,51E-06
Ülke içinde yerinden olmuş kişiler, afetlerle bağlantılı yeni yerinden edilmiş kişiler (vaka sayısı)	Min	4,17E-02	6,88E-05	2,03E-04	5,25E-04	2,63E-04
Sosyo Kültürel Unsurlar: Kentleşme						
En büyük şehirdeki nüfus (kentsel nüfusun yüzdesi)	Min	4,03E-02	2,09E-02	2,12E-02	2,33E-02	4,37E-02
Kentsel nüfus	Mak	1,35E-06	1,42E-07	2,77E-08	2,12E-07	2,08E-07
Kırsal nüfus	Mak	2,82E-06	1,61E-06	2,08E-08	1,49E-06	7,52E-07
Nüfus yoğunluğu (km kare arazi başına kişi)	Mak	8,45E-03	2,82E-03	1,18E-02	1,90E-03	2,87E-01
Sosyo Kültürel Unsurlar: Nüfus Dinamikleri						
65 yaşına kadar hayatta kalma, erkek (kohortun yüzdesi)	Mak	1,15E-02	1,15E-02	1,46E-02	1,19E-02	1,39E-02
65 yaşına kadar hayatta kalma, kadın (kohortun yüzdesi)	Mak	1,08E-02	1,08E-02	1,27E-02	1,12E-02	1,21E-02
Anne ölüm oranı (100.000 canlı doğum için modellenmiş tahmin)	Min	1,18E-01	2,12E-01	2,10E-02	3,90E-02	1,64E-02
Doğumda beklenen yaşam süresi, toplam (yıl)	Mak	1,26E-02	1,23E-02	1,42E-02	1,29E-02	1,39E-02
Doğurganlık oranı, toplam (kadın başına doğum)	Mak	6,86E-01	3,35E-01	3,08E-01	4,82E-01	4,04E-01
Güvenli olmayan su, güvenli olmayan sanitasyon ve hijyen eksikliğine atfedilen ölüm oranı (100.000 nüfus başına)	Min	3,33E+00	5,00E+00	5,00E-01	1,25E+00	1,67E+00
İntihar ölüm oranı (100.000 nüfus başına)	Min	2,63E-01	1,75E-01	3,15E-01	3,57E-01	1,94E-01
Ölüm nedeni, bulaşıcı hastalıklar ve anne, doğum öncesi ve beslenme koşullarına göre (toplamanın yüzdesi)	Min	2,33E-01	1,13E-01	7,39E-02	1,40E-01	8,27E-02

Göstergeler	Min/ Max	GKRY	İsrail	Mısır	Lübnan	Libya
Ölüm nedeni, bulaşıcı olmayan hastalıklar (toplamın yüzdesi)	Min	1,11E-02	1,16E-02	1,23E-02	1,16E-02	1,40E-02
Ölüm nedeni, yaralanma nedeniyle (toplamın yüzdesi)	Min	1,80E-01	2,05E-01	2,00E-01	1,44E-01	6,10E-02
Ölüm oranı, 5 yaş altı (1.000 canlı doğumda)	Min	2,52E-01	2,05E-01	3,25E-02	8,52E-02	5,37E-02
Ölüm oranı, bebek (1.000 canlı doğumda)	Min	3,03E-01	2,53E-01	3,93E-02	9,94E-02	6,29E-02
Ölüm oranı, yenidoğan (1.000 canlı doğumda)	Min	4,49E-01	3,97E-01	6,14E-02	1,45E-01	9,57E-02
Ölüm oranı, ham (1.000 kişi başına)	Mak	1,46E-01	1,85E-01	1,61E-01	2,42E-01	2,08E-01
Trafik kazalarından kaynaklanan ölüm oranı (100.000 nüfus başına)	Min	1,14E-01	1,80E-01	8,72E-02	6,09E-02	4,55E-02
Sosyo Kültürel Unsurlar: Nüfus Yapısı						
0-14 yaş arası nüfus, toplam	Mak	4,95E-06	4,70E-07	3,52E-08	6,71E-07	5,52E-07
15-64 yaş arası nüfus, toplam	Mak	1,31E-06	2,12E-07	1,94E-08	2,81E-07	2,46E-07
65 yaş ve üstü nüfus, toplam	Mak	7,67E-06	1,21E-06	2,38E-07	2,91E-06	3,92E-06
Nüfus artışı (yıllık %)	Mak	7,92E-01	5,14E-01	5,05E-01	3,50E-01	7,95E-01
Nüfus, erkek	Mak	1,82E-06	2,63E-07	2,36E-08	3,67E-07	3,19E-07
Nüfus, kadın	Mak	1,84E-06	2,58E-07	2,40E-08	3,75E-07	3,33E-07
Nüfus, toplam	Mak	9,14E-07	1,30E-07	1,19E-08	1,85E-07	1,63E-07
Yaş bağımlılık oranı (çalışma çağındaki nüfusun yüzdesi)	Mak	2,28E-02	1,60E-02	1,58E-02	1,91E-02	1,95E-02
Yaş bağımlılık oranı, genç (çalışma çağındaki nüfusun yüzdesi)	Mak	3,73E-02	2,22E-02	1,81E-02	2,34E-02	2,23E-02
Yaş bağımlılık oranı, yaşlı (çalışma çağındaki nüfusun yüzdesi)	Mak	5,89E-02	5,73E-02	1,23E-01	1,05E-01	1,60E-01

Göstergeler	Min/ Max	Suriye	Tunus	Türkiye	Yunanistan	S
Askeri Unsurlar: Ekonomik						
Askeri harcamalar (cari ABD doları)	Mak	6,29E-10	1,51E-09	6,60E-11	1,58E-10	6,60E-11
Askeri harcamalar (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	2,06E-01	5,75E-01	3,98E-01	3,64E-01	1,68E-01
Silah ihracatı (SIPRI trend gösterge değerleri)	Mak	6,98E-08	0,00E+00	8,78E-09	6,96E-08	1,69E-09
Silah ithalatı (SIPRI trend gösterge değerleri)	Min	6,37E-09	2,29E-08	1,45E-09	1,75E-09	1,13E-09
Askeri Unsurlar: Kapasite						
Silahlı kuvvetler personeli (toplam işgücünün yüzdesi)	Mak	1,56E-01	7,70E-01	4,04E-01	3,15E-01	1,56E-01
Silahlı kuvvetler personeli, toplam	Mak	2,95E-06	2,10E-05	1,64E-06	6,38E-06	1,22E-06
Kara Kuvvetleri Personel Sayısı	Mak	7,69E-06	3,70E-05	3,84E-06	1,07E-05	3,23E-06
Tank	Mak	2,67E-04	7,58E-03	4,21E-04	8,14E-04	2,67E-04
Zırhlı Personel Taşıyıcı	Mak	1,83E-04	2,35E-03	1,90E-04	4,69E-04	1,69E-04
Top	Mak	3,64E-04	3,62E-03	1,28E-04	2,84E-04	1,28E-04

Göstergeler	Min/ Max	Suriye	Tunus	Türkiye	Yunanistan	S
Deniz Kuvvetleri Personel Sayısı	Mak	2,50E-04	2,08E-04	2,22E-05	6,25E-05	2,22E-05
Gemi (Fırkateyn)	Mak	0,00E+00	0,00E+00	6,25E-02	7,69E-02	6,25E-02
Denizaltı (Konvansiyonel Olarak Güçlendirilmiş Saldırı Denizaltısı)	Mak	0,00E+00	0,00E+00	8,33E-02	9,09E-02	8,33E-02
Gemi (Mayın Temizleme)	Mak	1,43E-01	0,00E+00	6,67E-02	3,33E-01	6,67E-02
Gemi (Amfibi)	Mak	3,33E-01	0,00E+00	2,86E-02	2,78E-02	2,78E-02
Gemi (Lojistik destek)	Mak	1,00E+00	1,43E-01	2,86E-02	4,00E-02	2,86E-02
Gemi (Silahlı Devriye)	Mak	3,23E-02	2,86E-02	2,22E-02	2,94E-02	1,59E-02
Hava Kuvvetleri Personel Sayısı	Mak	2,86E-05	2,50E-04	2,00E-05	4,63E-05	9,09E-06
Uçak (muharip)	Mak	4,42E-03	8,33E-02	4,85E-03	5,35E-03	2,96E-03
Uçak (nakliye)	Mak	2,00E-01	7,14E-02	1,25E-02	6,67E-02	1,25E-02
Helikopter (saldırı)	Mak	6,10E-03	9,90E-03	2,12E-03	3,70E-03	2,12E-03
Uçak&Helikopter (eğitim)	Mak	1,49E-02	3,45E-02	3,66E-03	6,94E-03	2,93E-03
İHA (3. Kategori)	Mak	0,00E+00	0,00E+00	2,22E-02	2,50E-01	2,22E-02
Bilimsel ve Teknolojik Unsurlar: BİT						
BİT hizmet ihracatı (BoP, cari ABD doları)	Mak	6,93E-09	4,80E-09	2,47E-09	1,38E-09	1,10E-10
BİT hizmet ihracatı (hizmet ihracatının yüzdesi, BoP)	Mak	2,31E-01	2,05E-01	8,64E-01	4,83E-01	2,93E-02
BİT mal ithalatı (% toplam mal ithalatı)	Min	5,35E-01	1,95E-01	1,81E-01	1,90E-01	1,03E-01
BİT malları ihracatı (toplam mal ihracatının yüzdesi)	Mak	1,34E+02	2,43E-01	4,03E-01	3,68E-01	9,30E-02
Güvenli İnternet sunucuları	Mak	5,89E-03	7,30E-04	5,91E-06	3,81E-05	5,91E-06
Güvenli İnternet sunucuları (1 milyon kişi başına)	Mak	1,02E-01	8,45E-03	4,88E-04	4,09E-04	1,58E-04
İnternet kullanan bireyler (nüfusun yüzdesi)	Mak	6,33E-02	3,23E-02	2,61E-02	2,20E-02	1,85E-02
Mobil hücresel abonelikler	Mak	1,08E-07	1,07E-07	1,73E-08	8,82E-08	1,73E-08
Mobil hücresel abonelikler (100 kişi başına)	Mak	2,00E-02	1,17E-02	1,29E-02	9,57E-03	8,36E-03
Sabit geniş bant abonelikleri	Mak	1,92E-06	2,12E-06	1,44E-07	4,31E-07	1,44E-07
Sabit geniş bant abonelikleri (100 kişi başına)	Mak	3,37E-01	2,38E-01	1,12E-01	4,60E-02	4,55E-02
Bilimsel ve teknik dergi makaleleri	Mak	5,15E-03	3,22E-04	4,29E-05	9,96E-05	4,29E-05
Coğrafi Unsurlar: Coğrafi Yapı						
Arazi alanı (km ²)	Mak	5,45E-06	6,44E-06	1,30E-06	7,76E-06	5,68E-07
Derinlikteki ortalama yağış (yılda mm)	Mak	3,97E-03	4,83E-03	1,69E-03	1,53E-03	1,51E-03
Ekilebilir arazi (arazi alanının yüzdesi)	Mak	3,94E-02	5,67E-02	3,52E-02	5,17E-02	3,52E-02
Ekilebilir arazi (hektar)	Mak	2,14E-07	3,65E-07	4,58E-08	4,01E-07	4,58E-08
Ekilebilir arazi (kişi başı hektar)	Mak	3,98E+00	3,84E+00	3,26E+00	4,39E+00	3,26E+00
Kalıcı ekili alan (arazi alanının yüzdesi)	Mak	1,89E-01	6,90E-02	2,58E-01	1,15E-01	6,90E-02
Kişi başına düşen yenilenebilir iç tatlı su kaynakları (metreküp)	Mak	2,59E-03	2,52E-03	3,18E-04	1,89E-04	1,89E-04

Göstergeler	Min/ Max	Suriye	Tunus	Türkiye	Yunanistan	S
Orman alanı (arazi alanının yüzdesi)	Mak	3,76E-01	2,26E-01	3,65E-02	3,37E-02	3,37E-02
Orman alanı (km ²)	Mak	2,05E-04	1,46E-04	4,74E-06	2,62E-05	4,74E-06
Tarım arazisi (arazi alanının yüzdesi)	Mak	1,32E-02	1,58E-02	1,95E-02	1,74E-02	1,32E-02
Tarım arazisi (km ²)	Mak	7,21E-06	1,02E-05	2,54E-06	1,35E-05	2,54E-06
Yenilenebilir iç tatlı su kaynakları, toplam (milyar metreküp)	Mak	1,40E-01	2,38E-01	4,41E-03	1,72E-02	4,41E-03
Yüzey alanı (km ²)	Mak	5,40E-06	6,11E-06	1,27E-06	7,58E-06	5,68E-07
Coğrafi Unsurlar: Doğal Kaynaklar						
Doğal gaz kiralari (GSYİH'nin yüzdesi)	Mak	1,41E+00	2,84E+00	1,41E+02	2,15E+03	7,27E-01
Kömür kiralari (GSYİH'nin yüzdesi)	Mak	0,00E+00	0,00E+00	1,45E+01	1,21E+01	1,21E+01
Maden kiralari (GSYİH'nin yüzdesi)	Mak	2,18E+02	1,57E+00	8,97E+00	1,87E+01	1,57E+00
Orman kiralari (GSYİH'nin yüzdesi)	Mak	1,97E+02	5,11E+00	1,43E+01	9,89E+01	4,71E+00
Petrol kiralari (GSYİH'nin yüzdesi)	Mak	4,61E-02	3,04E-01	1,14E+01	8,57E+01	2,12E-02
Su stresi seviyesi: mevcut tatlı su kaynaklarının bir oranı olarak tatlı su çekilmesi	Min	7,69E-03	1,13E-02	2,81E-02	4,94E-02	1,33E-03
Toplam doğal kaynak kiralari (GSYİH'nin yüzdesi)	Mak	4,46E-02	2,24E-01	2,89E+00	6,32E+00	2,06E-02
Yıllık tatlı su çekimi, endüstri (toplam tatlı su çekiminin yüzdesi)	Mak	2,76E-01	1,08E-01	1,95E-01	4,43E-01	3,39E-02
Yıllık tatlı su çekimi, tarım (toplam tatlı su çekiminin yüzdesi)	Mak	1,14E-02	1,25E-02	1,20E-02	1,17E-02	1,14E-02
Yıllık tatlı su çekimi, toplam (milyar metreküp)	Mak	6,85E-02	2,86E-01	2,08E-02	9,99E-02	1,48E-02
Ekonomik Unsurlar: Çevresel Kirlilik						
Diğer sera gazı emisyonları, HFC, PFC ve SF6 (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	-2,75E-04	1,04E-03	-2,69E-04	3,16E-04	2,03E-04
Düzeltilmiş tasarruflar: karbondioksit hasarı (mevcut ABD doları)	Min	8,35E-10	1,31E-09	1,12E-10	4,39E-10	1,12E-10
Elektrik ve ısı üretiminden kaynaklanan CO2 emisyonları, toplam (toplam yakıt yanmasının yüzdesi)	Min	2,10E-02	2,82E-02	2,47E-02	1,83E-02	1,48E-02
Enerji sektöründe azot oksit emisyonları (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	2,91E-03	4,27E-03	2,96E-04	1,33E-03	2,96E-04
Enerji sektöründe metan emisyonları (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	6,02E-05	5,32E-04	9,87E-05	6,30E-04	1,63E-05
Gaz yakıt tüketiminden kaynaklanan CO2 emisyonları (kt)	Min	8,56E-05	1,12E-04	1,56E-05	1,57E-04	1,35E-05

Göstergeler	Min/ Max	Suriye	Tunus	Türkiye	Yunanistan	S
İmalat sanayilerinden ve inşaatın kaynaklanan CO2 emisyonları (toplam yakıt yanmasının yüzdesi)	Min	7,80E-02	4,60E-02	4,61E-02	1,08E-01	4,60E-02
Katı yakıt tüketiminden kaynaklanan CO2 emisyonları (kt)	Min	1,16E-01	1,86E-02	9,06E-06	3,17E-05	9,06E-06
Sıvı yakıt tüketiminden kaynaklanan CO2 emisyonları (kt)	Min	2,96E-05	8,43E-05	1,27E-05	2,34E-05	1,11E-05
Tarımsal azot oksit emisyonları (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	2,71E-04	4,35E-04	4,35E-05	2,58E-04	4,35E-05
Tarımsal metan emisyonları (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	2,71E-04	4,40E-04	5,78E-05	2,21E-04	5,78E-05
Taşımacılıktan kaynaklanan CO2 emisyonları (toplam yakıt yanmasının yüzdesi)	Min	4,31E-02	4,06E-02	5,70E-02	4,26E-02	3,03E-02
Toplam azot oksit emisyonları (Arazi Kullanım Değişikliği ve Ormancılık hariç bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	2,30E-04	3,09E-04	3,40E-05	1,84E-04	3,40E-05
Toplam CO2 emisyonu (Bin metrik ton CO2, Arazi Kullanım Değişikliği ve Ormancılık hariç)	Min	2,27E-05	3,92E-05	3,40E-06	1,15E-05	3,40E-06
Toplam sera gazı emisyonları (Arazi Kullanım Değişikliği ve Ormancılık hariç bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	1,32E-05	2,79E-05	2,70E-06	9,26E-06	2,70E-06
Ekonomik Unsurlar: İnsan Kaynakları						
İstihdamın nüfusa oranı, 15+, toplam (%) (modellenen ILO tahmini)	Mak	2,43E-02	2,53E-02	2,29E-02	2,24E-02	1,72E-02
İş gücü, toplam	Mak	1,88E-07	2,68E-07	3,82E-08	2,03E-07	3,81E-08
İş gücüne katılım oranı, toplam (15-64 yaş arası toplam nüfusun yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Mak	2,11E-02	1,98E-02	1,90E-02	1,49E-02	1,39E-02
İşgücüne katılım oranı, toplam (%15+ yaş toplam nüfusun yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Mak	2,21E-02	2,15E-02	2,05E-02	1,89E-02	1,59E-02
İşsizlik, toplam (toplam işgücünün yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Min	1,10E-01	6,79E-02	9,83E-02	6,39E-02	5,29E-02
Hizmetlerde istihdam (toplam istihdamın yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Mak	1,81E-02	2,00E-02	1,99E-02	1,48E-02	1,25E-02
Sanayide istihdam (toplam istihdamın yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Mak	3,79E-02	3,04E-02	3,77E-02	5,21E-02	3,04E-02
Tarımda istihdam (toplam istihdamın yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Mak	5,49E-02	5,79E-02	4,32E-02	7,69E-02	3,56E-02
Ekonomik Unsurlar: Lojistik						
Benzin için pompa fiyatı (litre başına ABD Doları)	Min	1,47E+00	1,33E+00	5,76E-01	7,11E-01	5,76E-01
Demiryolları, taşınan mallar (milyon ton-km)	Mak	4,93E-04	6,00E-04	9,31E-05	2,17E-03	9,31E-05
Demiryolları, taşınan yolcular (milyon yolcu-km)	Mak	1,36E-03	7,71E-04	1,58E-04	7,09E-04	2,16E-05

Göstergeler	Min/ Max	Suriye	Tunus	Türkiye	Yunanistan	S
Demiryolu hatları (toplam güzergah-km)	Mak	5,06E-04	4,87E-04	1,07E-04	4,18E-04	1,07E-04
Dizel yakıt için pompa fiyatı (litre başına ABD Doları)	Min	3,36E+00	1,77E+00	6,77E-01	7,54E-01	6,77E-01
Hava taşımacılığı, dünya çapında kayıtlı taşıyıcı kalkışları	Mak	9,47E-05	3,27E-05	2,58E-06	7,88E-06	2,58E-06
Hava taşımacılığı, taşınan yolcular	Mak	1,28E-06	3,43E-07	1,95E-08	9,72E-08	1,95E-08
Hava taşımacılığı, yük (milyon ton-km)	Mak	1,05E-01	6,48E-02	5,26E-04	2,23E-02	5,26E-04
Konteyner limanı trafiği (TEU: 20 fit eşdeğer birim)	Mak	3,10E-06	2,35E-06	1,69E-07	3,81E-07	1,69E-07
Liner gönderi bağlantı endeksi (2004'teki maksimum değer = 100)	Mak	8,04E-02	1,07E-01	2,30E-02	2,59E-02	1,92E-02
Ekonomik Unsurlar: Makro Göstergeler						
Cari hesap dengesi (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	2,79E-01	-1,78E-01	-2,69E-01	-1,59E-01	8,54E-02
Doğrudan yabancı yatırım, net (BoP, cari ABD doları)	Mak	-1,25E-09	-8,96E-10	-1,16E-10	-9,60E-10	8,95E-10
GSMH (mevcut ABD doları)	Mak	3,91E-11	2,77E-11	1,53E-12	3,97E-12	1,53E-12
GSYİH (cari ABD doları)	Mak	3,78E-11	2,65E-11	1,52E-12	4,31E-12	1,52E-12
Hanehalkı nihai tüketim harcaması (cari ABD doları)	Mak	6,06E-11	4,03E-11	2,49E-12	6,37E-12	2,49E-12
İhracat hacmi endeksi (2000 = 100)	Mak	1,25E-02	7,31E-03	3,67E-03	7,34E-03	3,34E-03
İthalat hacmi endeksi (2000 = 100)	Min	6,50E-03	7,04E-03	5,12E-03	9,90E-03	5,12E-03
Kişi başına düzeltilmiş net milli gelir (cari ABD doları)	Mak	9,04E-04	3,54E-04	1,35E-04	5,21E-05	3,99E-05
Toplam rezervler (altın dahil, cari ABD doları)	Mak	9,88E-11	1,52E-10	1,27E-11	1,53E-10	1,27E-11
Tüketici fiyat endeksi (2010 = 100)	Min	1,22E-02	9,39E-03	8,85E-03	1,07E-02	8,01E-03
Ekonomik Unsurlar: Tarım&Hayvancılık Faaliyetleri						
Balıkçılık üretimini yakalayın (metrik ton)	Mak	1,51E-04	9,61E-06	2,17E-06	1,23E-05	2,17E-06
Su ürünleri üretimi (metrik ton)	Mak	1,63E-04	1,29E-04	5,94E-06	9,05E-06	1,20E-06
Tahıl üretimi (metrik ton)	Mak	2,34E-07	5,73E-07	2,98E-08	2,16E-07	2,98E-08
Enerji: Elektrik Üretim Kapasitesi						
Kurulu toplam elektrik gücü (milyon kW)	Mak	1,03E-01	1,71E-01	1,13E-02	5,11E-02	1,13E-02
Fosil yakıtlar elektrik kurulu gücü (milyon KW)	Mak	1,22E-01	1,82E-01	2,17E-02	9,51E-02	1,95E-02
Yenilenebilir elektrik kurulu gücü (milyon KW)	Mak	6,67E-01	2,68E+00	2,23E-02	1,09E-01	2,23E-02
Hidroelektrik kurulu gücü (milyon kW)	Mak	6,71E-01	1,52E+01	3,51E-02	3,69E-01	3,51E-02
Hidro olmayan yenilenebilir elektrik kurulu gücü (milyon kW)	Mak	1,00E+02	3,26E+00	6,15E-02	1,55E-01	6,15E-02
Güneş enerjisi kurulu gücü (milyon kW)	Mak	5,00E+02	1,61E+01	1,67E-01	3,62E-01	1,67E-01

Göstergeler	Min/ Max	Suriye	Tunus	Türkiye	Yunanistan	S
Rüzgar enerjisi kurulu gücü (milyon kW)	Mak	1,00E+03	4,08E+00	1,32E-01	2,82E-01	1,32E-01
Biyokütle ve atık elektrik kurulu gücü (milyon kW)	Mak	1,43E+02	0,00E+00	1,02E+00	8,00E+00	1,02E+00
Enerji:Kullanımı						
Alternatif ve nükleer enerji (toplam enerji kullanımının yüzdesi)	Mak	9,55E-01	3,72E+00	2,06E-01	3,46E-01	2,06E-01
Birincil enerjinin enerji yoğunluğu seviyesi (MJ/\$2011 SAGP GSYİH)	Min	1,40E-01	2,56E-01	2,80E-01	2,64E-01	1,40E-01
Elektriğe erişim (nüfusun yüzdesi)	Mak	1,10E-02	1,01E-02	1,00E-02	1,00E-02	1,00E-02
Elektriğe erişim, kentsel (kentsel nüfusun yüzdesi)	Mak	1,00E-02	1,00E-02	1,00E-02	1,00E-02	1,00E-02
Elektriğe erişim, kırsal (kırsal nüfusun yüzdesi)	Mak	1,24E-02	1,02E-02	1,00E-02	1,00E-02	1,00E-02
Elektrik güç tüketimi (kişi başı kWh)	Mak	7,25E-04	8,39E-04	4,49E-04	1,91E-04	1,49E-04
Enerji kullanımı (kişi başına kg petrol eşdeğeri)	Mak	1,06E-03	1,15E-03	7,28E-04	3,96E-04	3,38E-04
Fosil yakıt enerji tüketimi (toplamın yüzdesi)	Min	1,02E-02	1,15E-02	1,13E-02	1,09E-02	1,01E-02
Yenilenebilir enerji tüketimi (toplam nihai enerji tüketiminin yüzdesi)	Mak	5,82E-01	7,36E-02	7,07E-02	8,72E-02	7,07E-02
Enerji:Üretimi						
Doğal gaz kaynaklarından elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Min	2,12E-02	1,07E-02	2,26E-02	5,91E-02	1,07E-02
Elektrik güç iletimi ve dağıtım kayıpları (çıktının yüzdesi)	Min	4,83E-02	7,73E-02	6,40E-02	1,36E-01	3,35E-02
Enerji ithalatı, net (enerji kullanımının yüzdesi)	Min	-2,66E-02	4,96E-02	1,41E-02	1,55E-02	1,03E-02
Hidroelektrik hariç yenilenebilir kaynaklardan elektrik üretimi (kWh)	Mak	0,00E+00	7,10E-09	2,62E-10	3,06E-10	2,62E-10
Hidroelektrik hariç yenilenebilir kaynaklardan elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Mak	0,00E+00	1,22E+00	6,18E-01	1,72E-01	1,72E-01
Hidroelektrik kaynaklardan elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Mak	1,08E-01	1,68E+00	4,35E-02	1,26E-01	4,35E-02
Kömür kaynaklarından elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Min	0,00E+00	0,00E+00	3,63E-02	1,80E-02	1,54E-02
Petrol kaynaklarından elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Min	2,29E-02	2,32E-01	2,86E-01	7,43E-02	1,02E-02
Petrol, gaz ve kömür kaynaklarından elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Min	1,10E-02	1,02E-02	1,33E-02	1,16E-02	1,00E-02
Yanabilir yenilenebilir kaynaklar ve atık (toplam enerjinin yüzdesi)	Mak	3,22E+01	1,01E-01	1,90E-01	2,63E-01	1,01E-01
Yenilenebilir elektrik üretimi (toplam elektrik üretiminin yüzdesi)	Mak	1,08E-01	7,08E-01	4,07E-02	7,26E-02	4,07E-02
Sağlık: Çevresel Koşullar						
En azından temel içme suyu hizmetlerini kullanan kişiler (nüfusun yüzdesi)	Mak	1,08E-02	1,08E-02	1,05E-02	1,00E-02	1,00E-02

Göstergeler	Min/ Max	Suriye	Tunus	Türkiye	Yunanistan	S
En azından temel temizlik hizmetlerini kullananlar (nüfusun yüzdesi)	Mak	1,10E-02	1,15E-02	1,07E-02	1,02E-02	1,00E-02
PM2.5 kirliliği, DSÖ Ara Hedef-1 değerini aşan seviyelere maruz kalan nüfus (toplamın yüzdesi)	Min	1,48E-02	2,24E-02	1,14E-02	1,14E+01	1,00E-02
PM2.5 kirliliği, DSÖ Ara Hedef-2 değerini aşan seviyelere maruz kalan nüfus (toplamın yüzdesi)	Min	1,00E-02	1,00E-02	1,00E-02	1,80E-01	1,00E-02
PM2.5 kirliliği, DSÖ Ara Hedef-3 değerini aşan seviyelere maruz kalan nüfus (toplamın yüzdesi)	Min	1,00E-02	1,00E-02	1,00E-02	1,32E-02	1,00E-02
Sağlık: Sosyal Güvence						
Doktorlar (1.000 kişi başına)	Mak	7,29E-01	9,30E-01	6,20E-01	2,30E-01	2,30E-01
Hastane yatakları (1.000 kişi başına)	Mak	6,82E-01	5,05E-01	3,89E-01	2,19E-01	2,19E-01
Hemşire ve ebeler (1.000 kişi başına)	Mak	5,37E-01	4,09E-01	4,62E-01	2,86E-01	1,58E-01
Kişi başına cepten harcama (cari ABD doları)	Min	2,61E-02	1,14E-02	1,29E-02	1,60E-03	1,33E-03
Kişi başına yurt içi genel devlet sağlık harcaması (cari ABD doları)	Min	3,10E-02	8,36E-03	3,22E-03	8,86E-04	7,36E-04
Kişi başına yurt içi özel sağlık harcaması (cari ABD doları)	Min	2,61E-02	1,05E-02	9,69E-03	1,43E-03	1,11E-03
Korunmasız istihdam, toplam (toplam istihdamın yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Min	2,71E-02	4,34E-02	2,97E-02	3,50E-02	2,71E-02
UHC hizmet kapsamı endeksi	Mak	1,68E-02	1,43E-02	1,38E-02	1,34E-02	1,23E-02
Sosyo Kültürel Unsurlar: Cinsiyet Eşitliği						
Bir finans kurumunda veya mobil para hizmeti sağlayıcısında hesap sahipliği, kadın (15+ yaş nüfusun yüzdesi)	Mak	5,11E-02	4,08E-02	2,28E-02	1,22E-02	1,09E-02
İlköğretim, öğrenciler (% kadın)	Mak	2,10E-02	2,09E-02	2,07E-02	2,06E-02	2,05E-02
Kadın İş ve Hukuk Endeksi Skoru (1-100 arası ölçek)	Mak	2,99E-02	1,67E-02	1,34E-02	1,15E-02	1,15E-02
Kadınların erkek işgücüne katılım oranı (%) (modellenen ILO tahmini)	Mak	4,87E-02	2,84E-02	2,53E-02	1,45E-02	1,22E-02
Ortaöğretim, öğrenciler (% kadın)	Mak	2,09E-02	1,98E-02	2,19E-02	2,09E-02	1,93E-02
Ulusal parlamentolarda kadınların sahip olduğu sandalye oranı (%)	Mak	8,29E-02	4,21E-02	9,26E-02	6,19E-02	4,21E-02
Sosyo Kültürel Unsurlar: Eğitim						
İlköğretim, öğrenciler	Mak	4,18E-07	8,66E-07	1,60E-07	1,55E-06	9,83E-08
Orta öğretim, öğrenciler	Mak	4,56E-07	8,67E-07	1,22E-07	1,43E-06	1,22E-07
Öğrenci-öğretmen oranı, lise	Mak	1,02E-01	7,05E-02	5,62E-02	1,14E-01	5,62E-02
Sosyo Kültürel Unsurlar: Göç						
Ağ geçişi	Min	-5,31E-07	-1,13E-05	1,29E-06	-8,02E-06	1,29E-06
Menşe ülke veya bölgeye göre mülteci nüfusu	Min	4,78E-07	4,90E-04	8,06E-06	8,04E-03	4,78E-07
Sığınma ülkesine veya bölgesine göre mülteci nüfusu	Mak	1,22E-06	1,32E-03	9,40E-07	5,17E-05	9,40E-07

Göstergeler	Min/ Max	Suriye	Tunus	Türkiye	Yunanistan	S
Uluslararası göçmen stoku, toplam	Mak	9,42E-07	2,33E-05	5,77E-07	8,31E-07	5,19E-07
Ülke içinde yerinden olmuş kişiler, afetlerle bağlantılı yeni yerinden edilmiş kişiler (vaka sayısı)	Min	6,79E-05	4,15E-04	3,16E-05	2,40E-04	3,16E-05
Sosyo Kültürel Unsurlar: Kentleşme						
En büyük şehirdeki nüfus (kentsel nüfusun yüzdesi)	Min	4,04E-02	3,51E-02	4,25E-02	2,62E-02	2,09E-02
Kentsel nüfus	Mak	1,00E-07	1,40E-07	1,93E-08	1,20E-07	1,93E-08
Kırsal nüfus	Mak	1,16E-07	2,82E-07	4,71E-08	3,85E-07	2,08E-08
Nüfus yoğunluğu (km kare arazi başına kişi)	Mak	9,89E-03	1,46E-02	1,05E-02	1,18E-02	1,90E-03
Sosyo Kültürel Unsurlar: Nüfus Dinamikleri						
65 yaşına kadar hayatta kalma, erkek (kohortun yüzdesi)	Mak	1,42E-02	1,27E-02	1,31E-02	1,19E-02	1,15E-02
65 yaşına kadar hayatta kalma, kadın (kohortun yüzdesi)	Mak	1,17E-02	1,15E-02	1,16E-02	1,08E-02	1,08E-02
Anne ölüm oranı (100.000 canlı doğum için modellenmiş tahmin)	Min	3,67E-02	1,99E-02	3,60E-02	3,33E-01	1,64E-02
Doğumda beklenen yaşam süresi, toplam (yıl)	Mak	1,38E-02	1,33E-02	1,35E-02	1,25E-02	1,23E-02
Doğurganlık oranı, toplam (kadın başına doğum)	Mak	2,92E-01	4,70E-01	4,53E-01	7,38E-01	2,92E-01
Güvenli olmayan su, güvenli olmayan sanitasyon ve hijyen eksikliğine atfedilen ölüm oranı (100.000 nüfus başına)	Min	2,70E-01	1,00E+00	3,33E+00	1,00E+01	2,70E-01
İntihar ölüm oranı (100.000 nüfus başına)	Min	6,41E-01	2,89E-01	3,80E-01	2,46E-01	1,75E-01
Ölüm nedeni, bulaşıcı hastalıklar ve anne, doğum öncesi ve beslenme koşullarına göre (toplamin yüzdesi)	Min	9,15E-02	1,20E-01	1,33E-01	1,23E-01	7,39E-02
Ölüm nedeni, bulaşıcı olmayan hastalıklar (toplamin yüzdesi)	Min	1,48E-02	1,20E-02	1,15E-02	1,13E-02	1,11E-02
Ölüm nedeni, yaralanma nedeniyle (toplamin yüzdesi)	Min	4,66E-02	1,17E-01	1,82E-01	2,83E-01	4,66E-02
Ölüm oranı, 5 yaş altı (1.000 canlı doğumda)	Min	4,71E-02	4,91E-02	4,78E-02	2,22E-01	3,25E-02
Ölüm oranı, bebek (1.000 canlı doğumda)	Min	5,74E-02	5,76E-02	5,67E-02	2,53E-01	3,93E-02
Ölüm oranı, yenidoğan (1.000 canlı doğumda)	Min	9,32E-02	7,33E-02	9,55E-02	3,85E-01	6,14E-02
Ölüm oranı, ham (1.000 kişi başına)	Mak	2,23E-01	1,65E-01	1,73E-01	9,79E-02	9,79E-02
Trafik kazalarından kaynaklanan ölüm oranı (100.000 nüfus başına)	Min	4,56E-02	4,40E-02	1,23E-01	7,48E-02	4,40E-02
Sosyo Kültürel Unsurlar: Nüfus Yapısı						
0-14 yaş arası nüfus, toplam	Mak	1,48E-07	3,77E-07	5,07E-08	6,24E-07	3,52E-08
15-64 yaş arası nüfus, toplam	Mak	9,00E-08	1,39E-07	2,08E-08	1,39E-07	1,94E-08
65 yaş ve üstü nüfus, toplam	Mak	1,45E-06	1,23E-06	1,85E-07	4,74E-07	1,85E-07
Nüfus artışı (yıllık %)	Mak	2,37E+00	1,02E+00	6,93E-01	-4,89E+01	3,50E-01

Göstergeler	Min/ Max	Suriye	Tunus	Türkiye	Yunanistan	S
Nüfus, erkek	Mak	1,07E-07	1,88E-07	2,78E-08	1,86E-07	2,36E-08
Nüfus, kadın	Mak	1,09E-07	1,87E-07	2,69E-08	1,81E-07	2,40E-08
Nüfus, toplam	Mak	5,39E-08	9,37E-08	1,37E-08	9,16E-08	1,19E-08
Yaş bağımlılık oranı (çalışma çağındaki nüfusun yüzdesi)	Mak	1,48E-02	2,07E-02	1,90E-02	1,94E-02	1,48E-02
Yaş bağımlılık oranı, genç (çalışma çağındaki nüfusun yüzdesi)	Mak	1,63E-02	2,70E-02	2,42E-02	4,50E-02	1,63E-02
Yaş bağımlılık oranı, yaşlı (çalışma çağındaki nüfusun yüzdesi)	Mak	1,61E-01	8,90E-02	8,97E-02	3,41E-02	3,41E-02

Ek 7

ADIM 5: ARAS Normalize Edilmiş Karar Matrisinin Elde Edilmesi

Göstergeler	Min/ Max	GKRY	İsrail	Mısır	Lübnan	Libya
Askeri Unsurlar: Ekonomik						
Askeri harcamalar (cari ABD doları)	Mak	0,006	0,232	0,061	0,027	0,024
Askeri harcamalar (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	0,052	0,166	0,058	0,125	0,102
Silah ihracatı (SIPRI trend gösterge değerleri)	Mak	0,000	0,417	0,007	0,034	0,026
Silah ithalatı (SIPRI trend gösterge değerleri)	Min	0,273	0,015	0,008	0,243	0,215
Askeri Unsurlar: Kapasite						
Silahlı kuvvetler personeli (toplam işgücünün yüzdesi)	Mak	0,057	0,139	0,083	0,123	0,084
Silahlı kuvvetler personeli, toplam	Mak	0,004	0,058	0,262	0,026	0,019
Kara Kuvvetleri Personel Sayısı	Mak	0,011	0,093	0,229	0,042	0,017
Tank	Mak	0,009	0,033	0,167	0,022	0,013
Zırhlı Personel Taşıyıcı	Mak	0,009	0,041	0,181	0,044	0,139
Top	Mak	0,015	0,018	0,155	0,022	0,021
Deniz Kuvvetleri Personel Sayısı	Mak	0,000	0,064	0,126	0,012	0,019
Gemi (Fırkateyn)	Mak	0,000	0,000	0,136	0,000	0,102
Denizaltı (Konvansiyonel Olarak Güçlendirilmiş Saldırı Denizaltısı)	Mak	0,000	0,094	0,132	0,000	0,113
Gemi (Mayın Temizleme)	Mak	0,000	0,000	0,226	0,000	0,129
Gemi (Amfibi)	Mak	0,000	0,020	0,227	0,013	0,007
Gemi (Lojistik destek)	Mak	0,000	0,008	0,185	0,000	0,015
Gemi (Silahlı Devriye)	Mak	0,017	0,126	0,177	0,037	0,059
Hava Kuvvetleri Personel Sayısı	Mak	0,000	0,092	0,297	0,004	0,012
Uçak (muharip)	Mak	0,000	0,165	0,211	0,006	0,014
Uçak (nakliye)	Mak	0,004	0,055	0,215	0,000	0,022
Helikopter (saldırı)	Mak	0,008	0,064	0,152	0,025	0,013
Uçak&Helikopter (eğitim)	Mak	0,000	0,108	0,240	0,006	0,045
İHA (3. Kategori)	Mak	0,050	0,050	0,042	0,067	0,000
Bilimsel ve Teknolojik Unsurlar: BİT						
BİT hizmet ihracatı (BoP, cari ABD doları)	Mak	0,033	0,421	0,035	0,021	0,000
BİT hizmet ihracatı (hizmet ihracatının yüzdesi, BoP)	Mak	0,072	0,335	0,041	0,031	0,065
BİT mal ithalatı (% toplam mal ithalatı)	Min	0,083	0,045	0,107	0,143	0,092
BİT malları ihracatı (toplam mal ihracatının yüzdesi)	Mak	0,158	0,272	0,025	0,037	0,000
Güvenli İnternet sunucuları	Mak	0,018	0,092	0,004	0,002	0,006
Güvenli İnternet sunucuları (1 milyon kişi başına)	Mak	0,286	0,196	0,001	0,005	0,016

Göstergeler	Min/ Max	GKRY	İsrail	Mısır	Lübnan	Libya
İnternet kullanan bireyler (nüfusun yüzdesi)	Mak	0,147	0,149	0,070	0,101	0,027
Mobil hücresel abonelikler	Mak	0,004	0,040	0,260	0,012	0,025
Mobil hücresel abonelikler (100 kişi başına)	Mak	0,129	0,138	0,074	0,053	0,103
Sabit geniş bant abonelikleri	Mak	0,008	0,076	0,122	0,012	0,004
Sabit geniş bant abonelikleri (100 kişi başına)	Mak	0,183	0,198	0,026	0,041	0,014
Bilimsel ve teknik dergi makaleleri	Mak	0,008	0,139	0,083	0,011	0,002
Coğrafi Unsurlar: Coğrafi Yapı						
Arazi alanı (km ²)	Mak	0,002	0,004	0,172	0,002	0,304
Derinlikteki ortalama yağış (yılda mm)	Mak	0,123	0,108	0,004	0,164	0,014
Ekilebilir arazi (arazi alanının yüzdesi)	Mak	0,065	0,091	0,017	0,079	0,006
Ekilebilir arazi (hektar)	Mak	0,002	0,005	0,048	0,002	0,030
Ekilebilir arazi (kişi başı hektar)	Mak	0,049	0,023	0,019	0,014	0,158
Kalıcı ekili alan (arazi alanının yüzdesi)	Mak	0,053	0,057	0,012	0,191	0,003
Kişi başına düşen yenilenebilir iç tatlı su kaynakları (metreküp)	Mak	0,044	0,006	0,001	0,057	0,007
Orman alanı (arazi alanının yüzdesi)	Mak	0,140	0,053	0,000	0,102	0,001
Orman alanı (km ²)	Mak	0,004	0,003	0,001	0,003	0,005
Tarım arazisi (arazi alanının yüzdesi)	Mak	0,033	0,057	0,008	0,145	0,020
Tarım arazisi (km ²)	Mak	0,001	0,004	0,028	0,005	0,118
Yenilenebilir iç tatlı su kaynakları, toplam (milyar metreküp)	Mak	0,001	0,001	0,002	0,009	0,001
Yüzey alanı (km ²)	Mak	0,002	0,004	0,172	0,002	0,302
Coğrafi Unsurlar: Doğal Kaynaklar						
Doğal gaz kiralari (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	0,000	0,018	0,272	0,000	0,227
Kömür kiralari (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	0,000	0,000	0,001	0,000	0,000
Maden kiralari (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	0,010	0,040	0,115	0,000	0,000
Orman kiralari (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	0,001	0,000	0,273	0,002	0,088
Petrol kiralari (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	0,000	0,000	0,059	0,000	0,372
Su stresi seviyesi: mevcut tatlı su kaynaklarının bir oranı olarak tatlı su çekilmesi	Min	0,210	0,050	0,047	0,121	0,008
Toplam doğal kaynak kiralari (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	0,000	0,001	0,069	0,000	0,362
Yıllık tatlı su çekimi, endüstri (toplam tatlı su çekiminin yüzdesi)	Mak	0,034	0,058	0,045	0,306	0,042
Yıllık tatlı su çekimi, tarım (toplam tatlı su çekiminin yüzdesi)	Mak	0,088	0,073	0,110	0,065	0,109

Göstergeler	Min/ Max	GKRY	İsrail	Mısır	Lübnan	Libya
Yıllık tatlı su çekimi, toplam (milyar metreküp)	Mak	0,001	0,006	0,308	0,007	0,024
Ekonomik Unsurlar: Çevresel Kirlilik						
Diğer sera gazı emisyonları, HFC, PFC ve SF6 (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	0,857	0,035	-0,049	0,069	-0,087
Düzeltilmiş tasarruflar: karbondioksit hasarı (mevcut ABD doları)	Min	0,459	0,050	0,016	0,157	0,055
Elektrik ve ısı üretiminden kaynaklanan CO2 emisyonları, toplam (toplam yakıt yanmasının yüzdesi)	Min	0,100	0,074	0,116	0,087	0,090
Enerji sektöründe azot oksit emisyonları (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	0,276	0,086	0,035	0,416	0,033
Enerji sektöründe metan emisyonları (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	0,699	0,010	0,001	0,271	0,000
Gaz yakıt tüketiminden kaynaklanan CO2 emisyonları (kt)	Min	0,000	0,005	0,000	0,979	0,003
İmalat sanayilerinden ve inşaatın kaynaklanan CO2 emisyonları (toplam yakıt yanmasının yüzdesi)	Min	0,062	0,362	0,042	0,126	0,125
Katı yakıt tüketiminden kaynaklanan CO2 emisyonları (kt)	Min	0,003	0,000	0,000	0,000	0,969
Sıvı yakıt tüketiminden kaynaklanan CO2 emisyonları (kt)	Min	0,339	0,082	0,024	0,135	0,066
Tarımsal azot oksit emisyonları (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	0,438	0,121	0,007	0,231	0,089
Tarımsal metan emisyonları (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	0,397	0,140	0,005	0,331	0,051
Taşımacılıktan kaynaklanan CO2 emisyonları (toplam yakıt yanmasının yüzdesi)	Min	0,086	0,106	0,102	0,095	0,076
Toplam azot oksit emisyonları (Arazi Kullanım Değişikliği ve Ormancılık hariç bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	0,428	0,077	0,008	0,268	0,090
Toplam CO2 emisyonu (Bin metrik ton CO2, Arazi Kullanım Değişikliği ve Ormancılık hariç)	Min	0,444	0,051	0,018	0,157	0,066
Toplam sera gazı emisyonları (Arazi Kullanım Değişikliği ve Ormancılık hariç bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	0,491	0,051	0,016	0,168	0,036
Ekonomik Unsurlar: İnsan Kaynakları						
İstihdamın nüfusa oranı, 15+, toplam (%) (modellenen ILO tahmini)	Mak	0,124	0,123	0,090	0,093	0,083
İş gücü, toplam	Mak	0,006	0,035	0,261	0,018	0,021
İş gücüne katılım oranı, toplam (15-64 yaş arası toplam nüfusun yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Mak	0,123	0,122	0,086	0,086	0,087

Göstergeler	Min/ Max	GKRY	İsrail	Mısır	Lübnan	Libya
İşgücüne katılım oranı, toplam (%15+ yaş toplam nüfusun yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Mak	0,120	0,120	0,090	0,090	0,091
İşsizlik, toplam (toplam işgücünün yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Min	0,138	0,131	0,101	0,151	0,057
Hizmetlerde istihdam (toplam istihdamın yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Mak	0,122	0,129	0,078	0,097	0,084
Sanayide istihdam (toplam istihdamın yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Mak	0,082	0,075	0,093	0,099	0,105
Tarımda istihdam (toplam istihdamın yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Mak	0,024	0,009	0,166	0,088	0,126
Ekonomik Unsurlar: Lojistik						
Benzin için pompa fiyatı (litre başına ABD Doları)	Min	0,048	0,040	0,141	0,072	0,426
Demiryolları, taşınan mallar (milyon ton-km)	Mak	0,000	0,037	0,121	0,000	0,000
Demiryolları, taşınan yolcular (milyon yolcu-km)	Mak	0,000	0,018	0,444	0,000	0,000
Demiryolu hatları (toplam güzergah-km)	Mak	0,000	0,033	0,162	0,013	0,000
Dizel yakıt için pompa fiyatı (litre başına ABD Doları)	Min	0,033	0,027	0,247	0,064	0,357
Hava taşımacılığı, dünya çapında kayıtlı taşıyıcı kalkışları	Mak	0,011	0,042	0,068	0,016	0,013
Hava taşımacılığı, taşınan yolcular	Mak	0,010	0,039	0,059	0,013	0,010
Hava taşımacılığı, yük (milyon ton-km)	Mak	0,005	0,185	0,061	0,013	0,000
Konteyner limanı trafiği (TEU: 20 fit eşdeğer birim)	Mak	0,015	0,090	0,217	0,042	0,009
Liner gönderi bağlantı endeksi (2004'teki maksimum değer = 100)	Mak	0,056	0,099	0,177	0,101	0,038
Ekonomik Unsurlar: Makro Göstergeler						
Cari hesap dengesi (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	0,455	-0,197	0,095	1,609	-0,989
Doğrudan yabancı yatırım, net (BoP, cari ABD doları)	Mak	-0,056	0,195	0,244	0,102	-0,008
GSMH (mevcut ABD doları)	Mak	0,010	0,106	0,093	0,016	0,023
GSYİH (cari ABD doları)	Mak	0,010	0,111	0,094	0,016	0,022
Hanehalkı nihai tüketim harcaması (cari ABD doları)	Mak	0,010	0,097	0,120	0,023	0,010
İhracat hacmi endeksi (2000 = 100)	Mak	0,079	0,070	0,100	0,171	0,054
İthalat hacmi endeksi (2000 = 100)	Min	0,124	0,128	0,078	0,097	0,077
Kişi başına düzeltilmiş net milli gelir (cari ABD doları)	Mak	0,190	0,216	0,017	0,045	0,053
Toplam rezervler (altın dahil, cari ABD doları)	Mak	0,006	0,177	0,065	0,091	0,188

Göstergeler	Min/ Max	GKRY	İsrail	Mısır	Lübnan	Libya
Tüketici fiyat endeksi (2010 = 100)	Min	0,109	0,106	0,083	0,085	0,109
Ekonomik Unsurlar:						
Tarım&Hayvancılık Faaliyetleri						
Balıkçılık üretimini yakalayın (metrik ton)	Mak	0,017	0,002	0,241	0,002	0,024
Su ürünleri üretimi (metrik ton)	Mak	0,002	0,010	0,420	0,000	0,000
Tahıl üretimi (metrik ton)	Mak	0,001	0,003	0,219	0,002	0,002
Enerji: Elektrik Üretim Kapasitesi						
Kurulu toplam elektrik gücü (milyon kW)	Mak	0,006	0,059	0,186	0,012	0,035
Fosil yakıtlar elektrik kurulu gücü (milyon KW)	Mak	0,007	0,081	0,250	0,017	0,051
Yenilenebilir elektrik kurulu gücü (milyon KW)	Mak	0,003	0,014	0,055	0,003	0,000
Hidroelektrik kurulu gücü (milyon kW)	Mak	0,000	0,000	0,044	0,004	0,000
Hidro olmayan yenilenebilir elektrik kurulu gücü (milyon kW)	Mak	0,007	0,034	0,071	0,002	0,000
Güneş enerjisi kurulu gücü (milyon kW)	Mak	0,007	0,079	0,092	0,003	0,000
Rüzgar enerjisi kurulu gücü (milyon kW)	Mak	0,008	0,002	0,067	0,000	0,000
Biyokütle ve atık elektrik kurulu gücü (milyon kW)	Mak	0,006	0,010	0,036	0,004	0,000
Enerji: Kullanımı						
Alternatif ve nükleer enerji (toplam enerji kullanımının yüzdesi)	Mak	0,112	0,178	0,072	0,053	0,000
Birincil enerjinin enerji yoğunluğu seviyesi (MJ/\$2011 SAGP GSYİH)	Min	0,118	0,103	0,117	0,103	0,083
Elektriğe erişim (nüfusun yüzdesi)	Mak	0,103	0,103	0,102	0,103	0,085
Elektriğe erişim, kentsel (kentsel nüfusun yüzdesi)	Mak	0,100	0,100	0,100	0,100	0,100
Elektriğe erişim, kırsal (kırsal nüfusun yüzdesi)	Mak	0,108	0,108	0,106	0,107	0,057
Elektrik güç tüketimi (kişi başı kWh)	Mak	0,117	0,196	0,040	0,075	0,084
Enerji kullanımı (kişi başına kg petrol eşdeğeri)	Mak	0,115	0,155	0,043	0,064	0,159
Fosil yakıt enerji tüketimi (toplamın yüzdesi)	Min	0,098	0,098	0,098	0,100	0,095
Yenilenebilir enerji tüketimi (toplam nihai enerji tüketiminin yüzdesi)	Mak	0,081	0,073	0,072	0,068	0,033
Enerji: Üretimi						
Doğal gaz kaynaklarından elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Min	0,000	0,020	0,006	0,909	0,011
Elektrik güç iletimi ve dağıtım kayıpları (çıktının yüzdesi)	Min	0,207	0,297	0,079	0,072	0,029
Enerji ithalatı, net (enerji kullanımının yüzdesi)	Min	0,253	0,288	-1,272	0,255	-0,067
Hidroelektrik hariç yenilenebilir kaynaklardan elektrik üretimi (kWh)	Mak	0,008	0,019	0,078	0,000	0,000

Göstergeler	Min/ Max	GKRY	İsrail	Mısır	Lübnan	Libya
Hidroelektrik hariç yenilenebilir kaynaklardan elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Mak	0,127	0,022	0,039	0,000	0,000
Hidroelektrik kaynaklardan elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Mak	0,000	0,001	0,140	0,069	0,000
Kömür kaynaklarından elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Min	0,000	0,181	0,000	0,000	0,000
Petrol kaynaklarından elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Min	0,013	0,099	0,077	0,013	0,021
Petrol, gaz ve kömür kaynaklarından elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Min	0,094	0,093	0,105	0,098	0,092
Yanabilir yenilenebilir kaynaklar ve atık (toplam enerjinin yüzdesi)	Mak	0,025	0,001	0,068	0,066	0,024
Yenilenebilir elektrik üretimi (toplam elektrik üretiminin yüzdesi)	Mak	0,023	0,004	0,127	0,059	0,000
Sağlık: Çevresel Koşullar						
En azından temel içme suyu hizmetlerini kullanan kişiler (nüfusun yüzdesi)	Mak	0,104	0,104	0,103	0,093	0,097
En azından temel temizlik hizmetlerini kullananlar (nüfusun yüzdesi)	Mak	0,106	0,106	0,100	0,093	0,097
PM2.5 kirliliği, DSÖ Ara Hedef-1 değerini aşan seviyelere maruz kalan nüfus (toplamın yüzdesi)	Min	0,000	0,000	0,000	1,000	0,000
PM2.5 kirliliği, DSÖ Ara Hedef-2 değerini aşan seviyelere maruz kalan nüfus (toplamın yüzdesi)	Min	0,320	0,095	0,023	0,024	0,023
PM2.5 kirliliği, DSÖ Ara Hedef-3 değerini aşan seviyelere maruz kalan nüfus (toplamın yüzdesi)	Min	0,099	0,100	0,096	0,096	0,096
Sağlık: Sosyal Güvence						
Doktorlar (1.000 kişi başına)	Mak	0,086	0,152	0,065	0,095	0,076
Hastane yatakları (1.000 kişi başına)	Mak	0,123	0,109	0,054	0,103	0,120
Hemşire ve ebeler (1.000 kişi başına)	Mak	0,099	0,158	0,061	0,045	0,178
Kişi başına cepten harcama (cari ABD doları)	Min	0,015	0,021	0,178	0,053	0,122
Kişi başına yurt içi genel devlet sağlık harcaması (cari ABD doları)	Min	0,017	0,009	0,342	0,052	0,068
Kişi başına yurt içi özel sağlık harcaması (cari ABD doları)	Min	0,014	0,016	0,176	0,043	0,134
Korunmasız istihdam, toplam (toplam istihdamın yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Min	0,147	0,277	0,091	0,075	0,066
UHC hizmet kapsamı endeksi	Mak	0,107	0,114	0,093	0,100	0,088
Sosyo Kültürel Unsurlar: Cinsiyet Eşitliği						
Bir finans kurumunda veya mobil para hizmeti sağlayıcısında hesap sahipliği, kadın (15+ yaş nüfusun yüzdesi)	Mak	0,161	0,168	0,026	0,056	0,109

Göstergeler	Min/ Max	GKRY	İsrail	Mısır	Lübnan	Libya
İlköğretim, öğrenciler (% kadın)	Mak	0,101	0,101	0,099	0,100	0,100
Kadın İş ve Hukuk Endeksi Skoru (1-100 arası ölçek)	Mak	0,135	0,122	0,062	0,079	0,069
Kadınların erkek işgücüne katılım oranı (%) (modellenen ILO tahmini)	Mak	0,152	0,158	0,056	0,060	0,100
Ortaöğretim, öğrenciler (% kadın)	Mak	0,100	0,099	0,097	0,105	0,105
Ulusal parlamentolarda kadınların sahip olduğu sandalye oranı (%)	Mak	0,096	0,137	0,049	0,024	0,088
Sosyo Kültürel Unsurlar: Eğitim						
İlköğretim, öğrenciler	Mak	0,002	0,024	0,310	0,014	0,023
Orta öğretim, öğrenciler	Mak	0,002	0,024	0,269	0,013	0,025
Öğrenci-öğretmen oranı, lise	Mak	0,090	0,081	0,111	0,065	0,043
Sosyo Kültürel Unsurlar: Göç						
Ağ geçişi	Min	4,929	1,809	-0,973	0,515	-1,797
Menşe ülke veya bölgeye göre mülteci nüfusu	Min	0,911	0,011	0,001	0,001	0,002
Sığınma ülkesine veya bölgesine göre mülteci nüfusu	Mak	0,001	0,005	0,035	0,207	0,003
Uluslararası göçmen stoku, toplam	Mak	0,014	0,191	0,031	0,106	0,066
Ülke içinde yerinden olmuş kişiler, afetlerle bağlantılı yeni yerinden edilmiş kişiler (vaka sayısı)	Min	0,958	0,002	0,005	0,012	0,006
Sosyo Kültürel Unsurlar: Kentleşme						
En büyük şehirdeki nüfus (kentsel nüfusun yüzdesi)	Min	0,128	0,066	0,067	0,074	0,139
Kentsel nüfus	Mak	0,004	0,039	0,197	0,026	0,026
Kırsal nüfus	Mak	0,003	0,005	0,356	0,005	0,010
Nüfus yoğunluğu (km kare arazi başına kişi)	Mak	0,060	0,180	0,043	0,268	0,002
Sosyo Kültürel Unsurlar: Nüfus Dinamikleri						
65 yaşına kadar hayatta kalma, erkek (kohortun yüzdesi)	Mak	0,109	0,110	0,086	0,106	0,090
65 yaşına kadar hayatta kalma, kadın (kohortun yüzdesi)	Mak	0,105	0,105	0,089	0,101	0,094
Anne ölüm oranı (100.000 canlı doğum için modellenmiş tahmin)	Min	0,139	0,250	0,025	0,046	0,019
Doğumda beklenen yaşam süresi, toplam (yıl)	Mak	0,104	0,106	0,092	0,102	0,094
Doğurganlık oranı, toplam (kadın başına doğum)	Mak	0,059	0,121	0,131	0,084	0,100
Güvenli olmayan su, güvenli olmayan sanitasyon ve hijyen eksikliğine atfedilen ölüm oranı (100.000 nüfus başına)	Min	0,125	0,188	0,019	0,047	0,063
İntihar ölüm oranı (100.000 nüfus başına)	Min	0,087	0,058	0,104	0,118	0,064
Ölüm nedeni, bulaşıcı hastalıklar ve anne, doğum öncesi ve beslenme koşullarına göre (toplamin yüzdesi)	Min	0,197	0,096	0,062	0,118	0,070

Göstergeler	Min/ Max	GKRY	İsrail	Mısır	Lübnan	Libya
Ölüm nedeni, bulaşıcı olmayan hastalıklar (toplamin yüzdesi)	Min	0,091	0,096	0,101	0,096	0,115
Ölüm nedeni, yaralanma nedeniyle (toplamin yüzdesi)	Min	0,123	0,140	0,136	0,098	0,042
Ölüm oranı, 5 yaş altı (1.000 canlı doğumda)	Min	0,245	0,199	0,032	0,083	0,052
Ölüm oranı, bebek (1.000 canlı doğumda)	Min	0,248	0,208	0,032	0,081	0,051
Ölüm oranı, yenidoğan (1.000 canlı doğumda)	Min	0,242	0,214	0,033	0,078	0,052
Ölüm oranı, ham (1.000 kişi başına)	Mak	0,107	0,084	0,097	0,065	0,075
Trafik kazalarından kaynaklanan ölüm oranı (100.000 nüfus başına)	Min	0,139	0,220	0,106	0,074	0,055
Sosyo Kültürel Unsurlar: Nüfus Yapısı						
0-14 yaş arası nüfus, toplam	Mak	0,002	0,023	0,305	0,016	0,019
15-64 yaş arası nüfus, toplam	Mak	0,004	0,025	0,272	0,019	0,021
65 yaş ve üstü nüfus, toplam	Mak	0,006	0,041	0,208	0,017	0,013
Nüfus artışı (yıllık %)	Mak	0,084	0,130	0,132	0,190	0,084
Nüfus, erkek	Mak	0,004	0,025	0,281	0,018	0,021
Nüfus, kadın	Mak	0,004	0,026	0,276	0,018	0,020
Nüfus, toplam	Mak	0,004	0,025	0,279	0,018	0,020
Yaş bağımlılık oranı (çalışma çağındaki nüfusun yüzdesi)	Mak	0,078	0,112	0,113	0,093	0,091
Yaş bağımlılık oranı, genç (çalışma çağındaki nüfusun yüzdesi)	Mak	0,061	0,103	0,126	0,097	0,103
Yaş bağımlılık oranı, yaşlı (çalışma çağındaki nüfusun yüzdesi)	Mak	0,117	0,120	0,056	0,066	0,043

Göstergeler	Min/ Max	Suriye	Tunus	Türkiye	Yunanistan	S
Askeri Unsurlar: Ekonomik						
Askeri harcamalar (cari ABD doları)	Mak	0,027	0,011	0,253	0,106	0,253
Askeri harcamalar (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	0,135	0,049	0,070	0,077	0,166
Silah ihracatı (SIPRI trend gösterge değerleri)	Mak	0,010	0,000	0,080	0,010	0,417
Silah ithalatı (SIPRI trend gösterge değerleri)	Min	0,046	0,167	0,011	0,013	0,008
Askeri Unsurlar: Kapasite						
Silahlı kuvvetler personeli (toplam işgücünün yüzdesi)	Mak	0,166	0,034	0,064	0,082	0,166
Silahlı kuvvetler personeli, toplam	Mak	0,108	0,015	0,195	0,050	0,262
Kara Kuvvetleri Personel Sayısı	Mak	0,096	0,020	0,193	0,069	0,229
Tank	Mak	0,252	0,009	0,160	0,083	0,252
Zırhlı Personel Taşıyıcı	Mak	0,167	0,013	0,161	0,065	0,181
Top	Mak	0,095	0,010	0,271	0,122	0,271

Göstergeler	Min/ Max	Suriye	Tunus	Türkiye	Yunanistan	S
Deniz Kuvvetleri Personel Sayısı	Mak	0,027	0,033	0,305	0,109	0,305
Gemi (Fırkateyn)	Mak	0,000	0,000	0,271	0,220	0,271
Denizaltı (Konvansiyonel Olarak Güçlendirilmiş Saldırı Denizaltısı)	Mak	0,000	0,000	0,226	0,208	0,226
Gemi (Mayın Temizleme)	Mak	0,113	0,000	0,242	0,048	0,242
Gemi (Amfibi)	Mak	0,020	0,000	0,233	0,240	0,240
Gemi (Lojistik destek)	Mak	0,008	0,054	0,269	0,192	0,269
Gemi (Silahlı Devriye)	Mak	0,087	0,098	0,126	0,096	0,177
Hava Kuvvetleri Personel Sayısı	Mak	0,094	0,011	0,135	0,058	0,297
Uçak (muharip)	Mak	0,141	0,007	0,129	0,117	0,211
Uçak (nakliye)	Mak	0,018	0,051	0,291	0,055	0,291
Helikopter (saldırı)	Mak	0,082	0,051	0,236	0,135	0,236
Uçak&Helikopter (eğitim)	Mak	0,047	0,020	0,192	0,101	0,240
İHA (3. Kategori)	Mak	0,000	0,000	0,378	0,034	0,378
Bilimsel ve Teknolojik Unsurlar: BİT						
BİT hizmet ihracatı (BoP, cari ABD doları)	Mak	0,007	0,010	0,019	0,034	0,421
BİT hizmet ihracatı (hizmet ihracatının yüzdesi, BoP)	Mak	0,042	0,048	0,011	0,020	0,335
BİT mal ithalatı (% toplam mal ithalatı)	Min	0,235	0,086	0,080	0,084	0,045
BİT malları ihracatı (toplam mal ihracatının yüzdesi)	Mak	0,000	0,104	0,063	0,069	0,272
Güvenli İnternet sunucuları	Mak	0,000	0,003	0,406	0,063	0,406
Güvenli İnternet sunucuları (1 milyon kişi başına)	Mak	0,000	0,005	0,093	0,111	0,286
İnternet kullanan bireyler (nüfusun yüzdesi)	Mak	0,043	0,085	0,105	0,124	0,149
Mobil hücresel abonelikler	Mak	0,042	0,042	0,262	0,051	0,262
Mobil hücresel abonelikler (100 kişi başına)	Mak	0,058	0,098	0,089	0,120	0,138
Sabit geniş bant abonelikleri	Mak	0,024	0,021	0,314	0,105	0,314
Sabit geniş bant abonelikleri (100 kişi başına)	Mak	0,027	0,038	0,080	0,196	0,198
Bilimsel ve teknik dergi makaleleri	Mak	0,002	0,039	0,294	0,127	0,294
Coğrafi Unsurlar: Coğrafi Yapı						
Arazi alanı (km ²)	Mak	0,032	0,027	0,133	0,022	0,304
Derinlikteki ortalama yağış (yılda mm)	Mak	0,062	0,051	0,147	0,162	0,164
Ekilebilir arazi (arazi alanının yüzdesi)	Mak	0,158	0,110	0,177	0,120	0,177
Ekilebilir arazi (hektar)	Mak	0,079	0,047	0,372	0,043	0,372
Ekilebilir arazi (kişi başı hektar)	Mak	0,137	0,142	0,167	0,124	0,167
Kalıcı ekili alan (arazi alanının yüzdesi)	Mak	0,077	0,212	0,057	0,127	0,212
Kişi başına düşen yenilenebilir iç tatlı su kaynakları (metreküp)	Mak	0,023	0,024	0,192	0,323	0,323

Göstergeler	Min/ Max	Suriye	Tunus	Türkiye	Yunanistan	S
Orman alanı (arazi alanının yüzdesi)	Mak	0,020	0,033	0,206	0,223	0,223
Orman alanı (km ²)	Mak	0,010	0,014	0,440	0,080	0,440
Tarım arazisi (arazi alanının yüzdesi)	Mak	0,173	0,144	0,117	0,131	0,173
Tarım arazisi (km ²)	Mak	0,107	0,075	0,303	0,057	0,303
Yenilenebilir iç tatlı su kaynakları, toplam (milyar metreküp)	Mak	0,013	0,008	0,427	0,109	0,427
Yüzey alanı (km ²)	Mak	0,032	0,028	0,135	0,023	0,302
Coğrafi Unsurlar: Doğal Kaynaklar						
Doğal gaz kırıları (GSYİH'nin yüzdesi)	Mak	0,140	0,070	0,001	0,000	0,272
Kömür kırıları (GSYİH'nin yüzdesi)	Mak	0,000	0,000	0,295	0,352	0,352
Maden kırıları (GSYİH'nin yüzdesi)	Mak	0,003	0,368	0,065	0,031	0,368
Orman kırıları (GSYİH'nin yüzdesi)	Mak	0,007	0,252	0,090	0,013	0,273
Petrol kırıları (GSYİH'nin yüzdesi)	Mak	0,171	0,026	0,001	0,000	0,372
Su stresi seviyesi: mevcut tatlı su kaynaklarının bir oranı olarak tatlı su çekilmesi	Min	0,044	0,065	0,162	0,285	0,008
Toplam doğal kaynak kırıları (GSYİH'nin yüzdesi)	Mak	0,168	0,033	0,003	0,001	0,362
Yıllık tatlı su çekimi, endüstri (toplam tatlı su çekiminin yüzdesi)	Mak	0,038	0,096	0,053	0,023	0,306
Yıllık tatlı su çekimi, tarım (toplam tatlı su çekiminin yüzdesi)	Mak	0,115	0,105	0,110	0,112	0,115
Yıllık tatlı su çekimi, toplam (milyar metreküp)	Mak	0,066	0,016	0,218	0,046	0,308
Ekonomik Unsurlar: Çevresel Kirlilik						
Diğer sera gazı emisyonları, HFC, PFC ve SF6 (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	-0,048	0,180	-0,047	0,055	0,035
Düzeltilmiş tasarruflar: karbondioksit hasarı (mevcut ABD doları)	Min	0,078	0,122	0,010	0,041	0,010
Elektrik ve ısı üretiminden kaynaklanan CO2 emisyonları, toplam (toplam yakıt yanmasının yüzdesi)	Min	0,105	0,140	0,123	0,091	0,074
Enerji sektöründe azot oksit emisyonları (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	0,049	0,072	0,005	0,022	0,005
Enerji sektöründe metan emisyonları (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	0,001	0,007	0,001	0,009	0,000
Gaz yakıt tüketiminden kaynaklanan CO2 emisyonları (kt)	Min	0,003	0,004	0,001	0,005	0,000

Göstergeler	Min/ Max	Suriye	Tunus	Türkiye	Yunanistan	S
İmalat sanayilerinden ve inşaatın kaynaklanan CO2 emisyonları (toplam yakıt yanmasının yüzdesi)	Min	0,068	0,040	0,040	0,094	0,040
Katı yakıt tüketiminden kaynaklanan CO2 emisyonları (kt)	Min	0,024	0,004	0,000	0,000	0,000
Sıvı yakıt tüketiminden kaynaklanan CO2 emisyonları (kt)	Min	0,065	0,185	0,028	0,051	0,024
Tarımsal azot oksit emisyonları (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	0,029	0,047	0,005	0,028	0,005
Tarımsal metan emisyonları (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	0,020	0,032	0,004	0,016	0,004
Taşımacılıktan kaynaklanan CO2 emisyonları (toplam yakıt yanmasının yüzdesi)	Min	0,108	0,102	0,143	0,107	0,076
Toplam azot oksit emisyonları (Arazi Kullanım Değişikliği ve Ormancılık hariç bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	0,037	0,050	0,006	0,030	0,006
Toplam CO2 emisyonu (Bin metrik ton CO2, Arazi Kullanım Değişikliği ve Ormancılık hariç)	Min	0,075	0,129	0,011	0,038	0,011
Toplam sera gazı emisyonları (Arazi Kullanım Değişikliği ve Ormancılık hariç bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	0,056	0,119	0,012	0,039	0,012
Ekonomik Unsurlar: İnsan Kaynakları						
İstihdamın nüfusa oranı, 15+, toplam (%) (modellenen ILO tahmini)	Mak	0,088	0,085	0,094	0,095	0,124
İş gücü, toplam	Mak	0,053	0,037	0,260	0,049	0,261
İş gücüne katılım oranı, toplam (15-64 yaş arası toplam nüfusun yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Mak	0,081	0,087	0,090	0,115	0,123
İşgücüne katılım oranı, toplam (%15+ yaş toplam nüfusun yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Mak	0,087	0,089	0,093	0,101	0,120
İşsizlik, toplam (toplam işgücünün yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Min	0,119	0,073	0,106	0,069	0,057
Hizmetlerde istihdam (toplam istihdamın yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Mak	0,090	0,081	0,081	0,110	0,129
Sanayide istihdam (toplam istihdamın yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Mak	0,105	0,130	0,105	0,076	0,130
Tarımda istihdam (toplam istihdamın yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Mak	0,107	0,102	0,136	0,077	0,166
Ekonomik Unsurlar: Lojistik						
Benzin için pompa fiyatı (litre başına ABD Doları)	Min	0,086	0,078	0,034	0,042	0,034
Demiryolları, taşınan mallar (milyon ton-km)	Mak	0,067	0,055	0,352	0,015	0,352
Demiryolları, taşınan yolcular (milyon yolcu-km)	Mak	0,007	0,012	0,061	0,014	0,444

Göstergeler	Min/ Max	Suriye	Tunus	Türkiye	Yunanistan	S
Demiryolu hatları (toplam güzergah-km)	Mak	0,062	0,065	0,295	0,075	0,295
Dizel yakıt için pompa fiyatı (litre başına ABD Doları)	Min	0,126	0,066	0,025	0,028	0,025
Hava taşımacılığı, dünya çapında kayıtlı taşıyıcı kalkışları	Mak	0,010	0,028	0,349	0,114	0,349
Hava taşımacılığı, taşınan yolcular	Mak	0,006	0,022	0,383	0,077	0,383
Hava taşımacılığı, yük (milyon ton-km)	Mak	0,002	0,003	0,361	0,009	0,361
Konteyner limanı trafiği (TEU: 20 fit eşdeğer birim)	Mak	0,013	0,018	0,244	0,108	0,244
Liner gönderi bağlantı endeksi (2004'teki maksimum değer = 100)	Mak	0,042	0,032	0,147	0,131	0,177
Ekonomik Unsurlar: Makro Göstergeler						
Cari hesap dengesi (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	-0,303	0,474	0,314	0,531	-0,989
Doğrudan yabancı yatırım, net (BoP, cari ABD doları)	Mak	0,040	0,056	0,431	0,052	-0,056
GSMH (mevcut ABD doları)	Mak	0,012	0,017	0,303	0,117	0,303
GSYİH (cari ABD doları)	Mak	0,012	0,017	0,305	0,107	0,305
Hanehalkı nihai tüketim harcaması (cari ABD doları)	Mak	0,012	0,018	0,296	0,116	0,296
İhracat hacmi endeksi (2000 = 100)	Mak	0,046	0,078	0,155	0,078	0,171
İthalat hacmi endeksi (2000 = 100)	Min	0,096	0,104	0,076	0,146	0,076
Kişi başına düzeltilmiş net milli gelir (cari ABD doları)	Mak	0,010	0,024	0,064	0,165	0,216
Toplam rezervler (altın dahil, cari ABD doları)	Mak	0,027	0,017	0,206	0,017	0,206
Tüketici fiyat endeksi (2010 = 100)	Min	0,126	0,097	0,092	0,111	0,083
Ekonomik Unsurlar: Tarım&Hayvancılık Faaliyetleri						
Balıkçılık üretimini yakalayın (metrik ton)	Mak	0,004	0,067	0,295	0,052	0,295
Su ürünleri üretimi (metrik ton)	Mak	0,003	0,004	0,085	0,056	0,420
Tahıl üretimi (metrik ton)	Mak	0,043	0,017	0,334	0,046	0,334
Enerji: Elektrik Üretim Kapasitesi						
Kurulu toplam elektrik gücü (milyon kW)	Mak	0,032	0,019	0,293	0,065	0,293
Fosil yakıtlar elektrik kurulu gücü (milyon KW)	Mak	0,040	0,027	0,225	0,051	0,250
Yenilenebilir elektrik kurulu gücü (milyon KW)	Mak	0,014	0,003	0,412	0,084	0,412
Hidroelektrik kurulu gücü (milyon kW)	Mak	0,023	0,001	0,443	0,042	0,443
Hidro olmayan yenilenebilir elektrik kurulu gücü (milyon kW)	Mak	0,000	0,007	0,367	0,145	0,367
Güneş enerjisi kurulu gücü (milyon kW)	Mak	0,000	0,003	0,331	0,153	0,331

Göstergeler	Min/ Max	Suriye	Tunus	Türkiye	Yunanistan	S
Rüzgar enerjisi kurulu gücü (milyon kW)	Mak	0,000	0,012	0,369	0,173	0,369
Biyokütle ve atık elektrik kurulu gücü (milyon kW)	Mak	0,003	0,000	0,442	0,056	0,442
Enerji:Kullanımı						
Alternatif ve nükleer enerji (toplam enerji kullanımının yüzdesi)	Mak	0,044	0,011	0,204	0,122	0,204
Birincil enerjinin enerji yoğunluğu seviyesi (MJ/\$2011 SAGP GSYİH)	Min	0,062	0,113	0,124	0,117	0,062
Elektriğe erişim (nüfusun yüzdesi)	Mak	0,094	0,102	0,103	0,103	0,103
Elektriğe erişim, kentsel (kentsel nüfusun yüzdesi)	Mak	0,100	0,100	0,100	0,100	0,100
Elektriğe erişim, kırsal (kırsal nüfusun yüzdesi)	Mak	0,087	0,105	0,108	0,108	0,108
Elektrik güç tüketimi (kişi başı kWh)	Mak	0,040	0,035	0,065	0,153	0,196
Enerji kullanımı (kişi başına kg petrol eşdeğeri)	Mak	0,051	0,047	0,074	0,135	0,159
Fosil yakıt enerji tüketimi (toplamın yüzdesi)	Min	0,096	0,108	0,107	0,103	0,095
Yenilenebilir enerji tüketimi (toplam nihai enerji tüketiminin yüzdesi)	Mak	0,021	0,166	0,173	0,140	0,173
Enerji:Üretimi						
Doğal gaz kaynaklarından elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Min	0,009	0,005	0,010	0,026	0,005
Elektrik güç iletimi ve dağıtım kayıpları (çıktının yüzdesi)	Min	0,042	0,068	0,056	0,120	0,029
Enerji ithalatı, net (enerji kullanımının yüzdesi)	Min	-0,650	1,214	0,346	0,379	0,253
Hidroelektrik hariç yenilenebilir kaynaklardan elektrik üretimi (kWh)	Mak	0,000	0,011	0,310	0,265	0,310
Hidroelektrik hariç yenilenebilir kaynaklardan elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Mak	0,000	0,047	0,094	0,336	0,336
Hidroelektrik kaynaklardan elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Mak	0,115	0,007	0,285	0,099	0,285
Kömür kaynaklarından elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Min	0,000	0,000	0,427	0,211	0,181
Petrol kaynaklarından elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Min	0,029	0,288	0,356	0,092	0,013
Petrol, gaz ve kömür kaynaklarından elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Min	0,102	0,094	0,122	0,107	0,092
Yanabilir yenilenebilir kaynaklar ve atık (toplam enerjinin yüzdesi)	Mak	0,001	0,279	0,149	0,107	0,279
Yenilenebilir elektrik üretimi (toplam elektrik üretiminin yüzdesi)	Mak	0,099	0,015	0,262	0,147	0,262
Sağlık: Çevresel Koşullar						
En azından temel içme suyu hizmetlerini kullanan kişiler (nüfusun yüzdesi)	Mak	0,097	0,096	0,099	0,104	0,104

Göstergeler	Min/ Max	Suriye	Tunus	Türkiye	Yunanistan	S
En azından temel temizlik hizmetlerini kullananlar (nüfusun yüzdesi)	Mak	0,096	0,092	0,099	0,105	0,106
PM2.5 kirliliği, DSÖ Ara Hedef-1 değerini aşan seviyelere maruz kalan nüfus (toplamın yüzdesi)	Min	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
PM2.5 kirliliği, DSÖ Ara Hedef-2 değerini aşan seviyelere maruz kalan nüfus (toplamın yüzdesi)	Min	0,023	0,023	0,023	0,421	0,023
PM2.5 kirliliği, DSÖ Ara Hedef-3 değerini aşan seviyelere maruz kalan nüfus (toplamın yüzdesi)	Min	0,096	0,096	0,096	0,127	0,096
Sağlık: Sosyal Güvence						
Doktorlar (1.000 kişi başına)	Mak	0,057	0,044	0,066	0,179	0,179
Hastane yatakları (1.000 kişi başına)	Mak	0,047	0,064	0,083	0,148	0,148
Hemşire ve ebeler (1.000 kişi başına)	Mak	0,052	0,069	0,061	0,098	0,178
Kişi başına cepten harcama (cari ABD doları)	Min	0,299	0,130	0,148	0,018	0,015
Kişi başına yurt içi genel devlet sağlık harcaması (cari ABD doları)	Min	0,360	0,097	0,037	0,010	0,009
Kişi başına yurt içi özel sağlık harcaması (cari ABD doları)	Min	0,330	0,132	0,122	0,018	0,014
Korunmasız istihdam, toplam (toplam istihdamın yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Min	0,057	0,092	0,063	0,074	0,057
UHC hizmet kapsamı endeksi	Mak	0,083	0,098	0,101	0,104	0,114
Sosyo Kültürel Unsurlar: Cinsiyet Eşitliği						
Bir finans kurumunda veya mobil para hizmeti sağlayıcısında hesap sahipliği, kadın (15+ yaş nüfusun yüzdesi)	Mak	0,036	0,045	0,080	0,151	0,168
İlköğretim, öğrenciler (% kadın)	Mak	0,099	0,099	0,100	0,100	0,101
Kadın İş ve Hukuk Endeksi Skoru (1-100 arası ölçek)	Mak	0,052	0,093	0,116	0,136	0,136
Kadınların erkek işgücüne katılım oranı (%) (modellenen ILO tahmini)	Mak	0,040	0,068	0,076	0,133	0,158
Ortaöğretim, öğrenciler (% kadın)	Mak	0,097	0,102	0,092	0,097	0,105
Ulusal parlamentolarda kadınların sahip olduğu sandalye oranı (%)	Mak	0,085	0,167	0,076	0,113	0,167
Sosyo Kültürel Unsurlar: Eğitim						
İlköğretim, öğrenciler	Mak	0,073	0,035	0,190	0,020	0,310
Orta öğretim, öğrenciler	Mak	0,072	0,038	0,267	0,023	0,269
Öğrenci-öğretmen oranı, lise	Mak	0,088	0,126	0,159	0,078	0,159
Sosyo Kültürel Unsurlar: Göç						
Ağ geçişi	Min	-0,107	-2,281	0,261	-1,617	0,261
Menşe ülke veya bölgeye göre mülteci nüfusu	Min	0,000	0,004	0,000	0,071	0,000
Sığınma ülkesine veya bölgesine göre mülteci nüfusu	Mak	0,207	0,000	0,269	0,005	0,269

Göstergeler	Min/ Max	Suriye	Tunus	Türkiye	Yunanistan	S
Uluslararası göçmen stoku, toplam	Mak	0,105	0,004	0,172	0,119	0,191
Ülke içinde yerinden olmuş kişiler, afetlerle bağlantılı yeni yerinden edilmiş kişiler (vaka sayısı)	Min	0,002	0,010	0,001	0,006	0,001
Sosyo Kültürel Unsurlar: Kentleşme						
En büyük şehirdeki nüfus (kentsel nüfusun yüzdesi)	Min	0,128	0,112	0,135	0,083	0,066
Kentsel nüfus	Mak	0,055	0,039	0,284	0,046	0,284
Kırsal nüfus	Mak	0,064	0,026	0,157	0,019	0,356
Nüfus yoğunluğu (km kare arazi başına kişi)	Mak	0,051	0,035	0,048	0,043	0,268
Sosyo Kültürel Unsurlar: Nüfus Dinamikleri						
65 yaşına kadar hayatta kalma, erkek (kohortun yüzdesi)	Mak	0,089	0,099	0,096	0,106	0,110
65 yaşına kadar hayatta kalma, kadın (kohortun yüzdesi)	Mak	0,097	0,098	0,098	0,105	0,105
Anne ölüm oranı (100.000 canlı doğum için modellenmiş tahmin)	Min	0,043	0,023	0,042	0,393	0,019
Doğumda beklenen yaşam süresi, toplam (yıl)	Mak	0,095	0,098	0,097	0,105	0,106
Doğurganlık oranı, toplam (kadın başına doğum)	Mak	0,138	0,086	0,089	0,055	0,138
Güvenli olmayan su, güvenli olmayan sanitasyon ve hijyen eksikliğine atfedilen ölüm oranı (100.000 nüfus başına)	Min	0,010	0,038	0,125	0,376	0,010
İntihar ölüm oranı (100.000 nüfus başına)	Min	0,211	0,095	0,125	0,081	0,058
Ölüm nedeni, bulaşıcı hastalıklar ve anne, doğum öncesi ve beslenme koşullarına göre (toplamin yüzdesi)	Min	0,077	0,101	0,112	0,104	0,062
Ölüm nedeni, bulaşıcı olmayan hastalıklar (toplamin yüzdesi)	Min	0,122	0,099	0,095	0,093	0,091
Ölüm nedeni, yaralanma nedeniyle (toplamin yüzdesi)	Min	0,032	0,080	0,124	0,193	0,032
Ölüm oranı, 5 yaş altı (1.000 canlı doğumda)	Min	0,046	0,048	0,047	0,216	0,032
Ölüm oranı, bebek (1.000 canlı doğumda)	Min	0,047	0,047	0,046	0,207	0,032
Ölüm oranı, yenidoğan (1.000 canlı doğumda)	Min	0,050	0,039	0,051	0,207	0,033
Ölüm oranı, ham (1.000 kişi başına)	Mak	0,070	0,094	0,090	0,159	0,159
Trafik kazalarından kaynaklanan ölüm oranı (100.000 nüfus başına)	Min	0,056	0,054	0,151	0,091	0,054
Sosyo Kültürel Unsurlar: Nüfus Yapısı						
0-14 yaş arası nüfus, toplam	Mak	0,073	0,028	0,212	0,017	0,305
15-64 yaş arası nüfus, toplam	Mak	0,059	0,038	0,253	0,038	0,272
65 yaş ve üstü nüfus, toplam	Mak	0,034	0,040	0,268	0,104	0,268
Nüfus artışı (yıllık %)	Mak	0,028	0,066	0,096	-0,001	0,190

Göstergeler	Min/ Max	Suriye	Tunus	Türkiye	Yunanistan	S
Nüfus, erkek	Mak	0,062	0,035	0,238	0,036	0,281
Nüfus, kadın	Mak	0,061	0,036	0,247	0,037	0,276
Nüfus, toplam	Mak	0,062	0,035	0,242	0,036	0,279
Yaş bağımlılık oranı (çalışma çağındaki nüfusun yüzdesi)	Mak	0,120	0,086	0,094	0,092	0,120
Yaş bağımlılık oranı, genç (çalışma çağındaki nüfusun yüzdesi)	Mak	0,140	0,084	0,095	0,051	0,140
Yaş bağımlılık oranı, yaşlı (çalışma çağındaki nüfusun yüzdesi)	Mak	0,043	0,077	0,077	0,201	0,201

Ek 8

ADIM 6: ARAS Ağırlıklı Normalize Edilmiş Karar Matrisinin Elde Edilmesi

Göstergeler	Min/ Max	GKRY	İsrail	Mısır	Lübnan	Libya
		0,068	0,082	0,104	0,056	0,045
Askeri Unsurlar: Ekonomik		0,001	0,007	0,001	0,002	0,001
Askeri harcamalar (cari ABD doları)	Mak	0,000	0,002	0,000	0,000	0,000
Askeri harcamalar (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	0,000	0,001	0,000	0,001	0,000
Silah ihracatı (SIPRI trend gösterge değerleri)	Mak	0,000	0,005	0,000	0,000	0,000
Silah ithalatı (SIPRI trend gösterge değerleri)	Min	0,001	0,000	0,000	0,001	0,000
Askeri Unsurlar: Kapasite		0,001	0,006	0,020	0,002	0,005
Silahlı kuvvetler personeli (toplam işgücünün yüzdesi)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Silahlı kuvvetler personeli, toplam	Mak	0,000	0,000	0,001	0,000	0,000
Kara Kuvvetleri Personel Sayısı	Mak	0,000	0,000	0,001	0,000	0,000
Tank	Mak	0,000	0,000	0,001	0,000	0,000
Zırhlı Personel Taşıyıcı	Mak	0,000	0,000	0,001	0,000	0,001
Top	Mak	0,000	0,000	0,001	0,000	0,000
Deniz Kuvvetleri Personel Sayısı	Mak	0,000	0,000	0,001	0,000	0,000
Gemi (Fırkateyn)	Mak	0,000	0,000	0,001	0,000	0,001
Denizaltı (Konvansiyonel Olarak Güçlendirilmiş Saldırı Denizaltısı)	Mak	0,000	0,001	0,001	0,000	0,001
Gemi (Mayın Temizleme)	Mak	0,000	0,000	0,002	0,000	0,001
Gemi (Amfibi)	Mak	0,000	0,000	0,002	0,000	0,000
Gemi (Lojistik destek)	Mak	0,000	0,000	0,001	0,000	0,000
Gemi (Silahlı Devriye)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Hava Kuvvetleri Personel Sayısı	Mak	0,000	0,001	0,002	0,000	0,000
Uçak (muharip)	Mak	0,000	0,001	0,001	0,000	0,000
Uçak (nakliye)	Mak	0,000	0,000	0,001	0,000	0,000
Helikopter (saldırı)	Mak	0,000	0,000	0,001	0,000	0,000
Uçak&Helikopter (eğitim)	Mak	0,000	0,001	0,001	0,000	0,000
İHA (3. Kategori)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,001	0,000
Bilimsel ve Teknolojik Unsurlar: BİT		0,006	0,015	0,005	0,002	0,001
BİT hizmet ihracatı (BoP, cari ABD doları)	Mak	0,000	0,005	0,000	0,000	0,000
BİT hizmet ihracatı (hizmet ihracatının yüzdesi, BoP)	Mak	0,001	0,002	0,000	0,000	0,000
BİT mal ithalatı (% toplam mal ithalatı)	Min	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
BİT malları ihracatı (toplam mal ihracatının yüzdesi)	Mak	0,001	0,001	0,000	0,000	0,000
Güvenli İnternet sunucuları	Mak	0,000	0,001	0,000	0,000	0,000
Güvenli İnternet sunucuları (1 milyon kişi başına)	Mak	0,002	0,002	0,000	0,000	0,000

Göstergeler	Min/ Max	GKRY	İsrail	Mısır	Lübnan	Libya
İnternet kullanan bireyler (nüfusun yüzdesi)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Mobil hücresel abonelikler	Mak	0,000	0,000	0,002	0,000	0,000
Mobil hücresel abonelikler (100 kişi başına)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Sabit geniş bant abonelikleri	Mak	0,000	0,001	0,001	0,000	0,000
Sabit geniş bant abonelikleri (100 kişi başına)	Mak	0,001	0,001	0,000	0,000	0,000
Bilimsel ve teknik dergi makaleleri	Mak	0,000	0,001	0,001	0,000	0,000
Coğrafi Unsurlar: Coğrafi Yapı		0,002	0,002	0,004	0,003	0,007
Arazi alanı (km ²)	Mak	0,000	0,000	0,001	0,000	0,002
Derinlikteki ortalama yağış (yılda mm)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Ekilebilir arazi (arazi alanının yüzdesi)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Ekilebilir arazi (hektar)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Ekilebilir arazi (kişi başı hektar)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,001
Kalıcı ekili alan (arazi alanının yüzdesi)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,001	0,000
Kişi başına düşen yenilenebilir iç tatlı su kaynakları (metreküp)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Orman alanı (arazi alanının yüzdesi)	Mak	0,001	0,000	0,000	0,001	0,000
Orman alanı (km ²)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Tarım arazisi (arazi alanının yüzdesi)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Tarım arazisi (km ²)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,001
Yenilenebilir iç tatlı su kaynakları, toplam (milyar metreküp)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Yüzey alanı (km ²)	Mak	0,000	0,000	0,001	0,000	0,002
Coğrafi Unsurlar: Doğal Kaynaklar		0,001	0,001	0,010	0,003	0,012
Doğal gaz kiralari (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	0,000	0,000	0,002	0,000	0,002
Kömür kiralari (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Maden kiralari (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	0,000	0,000	0,001	0,000	0,000
Orman kiralari (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	0,000	0,000	0,002	0,000	0,001
Petrol kiralari (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	0,000	0,000	0,001	0,000	0,004
Su stresi seviyesi: mevcut tatlı su kaynaklarının bir oranı olarak tatlı su çekilmesi	Min	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Toplam doğal kaynak kiralari (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	0,000	0,000	0,001	0,000	0,004
Yıllık tatlı su çekimi, endüstri (toplam tatlı su çekiminin yüzdesi)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,002	0,000
Yıllık tatlı su çekimi, tarım (toplam tatlı su çekiminin yüzdesi)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000

Göstergeler	Min/ Max	GKRY	İsrail	Mısır	Lübnan	Libya
Yıllık tatlı su çekimi, toplam (milyar metreküp)	Mak	0,000	0,000	0,002	0,000	0,000
Ekonomik Unsurlar: Çevresel Kirlilik		0,009	0,003	0,001	0,006	0,003
Diğer sera gazı emisyonları, HFC, PFC ve SF6 (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	0,002	0,000	0,000	0,000	0,000
Düzeltilmiş tasarruflar: karbondioksit hasarı (mevcut ABD doları)	Min	0,001	0,000	0,000	0,000	0,000
Elektrik ve ısı üretiminden kaynaklanan CO2 emisyonları, toplam (toplam yakıt yanmasının yüzdesi)	Min	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Enerji sektöründe azot oksit emisyonları (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	0,000	0,000	0,000	0,001	0,000
Enerji sektöründe metan emisyonları (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	0,001	0,000	0,000	0,000	0,000
Gaz yakıt tüketiminden kaynaklanan CO2 emisyonları (kt)	Min	0,000	0,000	0,000	0,002	0,000
İmalat sanayilerinden ve inşaatın kaynaklanan CO2 emisyonları (toplam yakıt yanmasının yüzdesi)	Min	0,000	0,001	0,000	0,001	0,001
Katı yakıt tüketiminden kaynaklanan CO2 emisyonları (kt)	Min	0,000	0,000	0,000	0,000	0,001
Sıvı yakıt tüketiminden kaynaklanan CO2 emisyonları (kt)	Min	0,001	0,000	0,000	0,000	0,000
Tarımsal azot oksit emisyonları (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	0,001	0,000	0,000	0,000	0,000
Tarımsal metan emisyonları (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	0,001	0,000	0,000	0,001	0,000
Taşımacılıktan kaynaklanan CO2 emisyonları (toplam yakıt yanmasının yüzdesi)	Min	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Toplam azot oksit emisyonları (Arazi Kullanım Değişikliği ve Ormancılık hariç bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	0,001	0,000	0,000	0,000	0,000
Toplam CO2 emisyonu (Bin metrik ton CO2, Arazi Kullanım Değişikliği ve Ormancılık hariç)	Min	0,001	0,000	0,000	0,000	0,000
Toplam sera gazı emisyonları (Arazi Kullanım Değişikliği ve Ormancılık hariç bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	0,001	0,000	0,000	0,000	0,000
Ekonomik Unsurlar: İnsan Kaynakları		0,003	0,003	0,004	0,003	0,003
İstihdamın nüfusa oranı, 15+, toplam (%) (modellenen ILO tahmini)	Mak	0,001	0,001	0,000	0,000	0,000
İş gücü, toplam	Mak	0,000	0,000	0,002	0,000	0,000
İş gücüne katılım oranı, toplam (15-64 yaş arası toplam nüfusun yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Mak	0,001	0,001	0,000	0,000	0,000

Göstergeler	Min/ Max	GKRY	İsrail	Mısır	Lübnan	Libya
İşgücüne katılım oranı, toplam (%15+ yaş toplam nüfusun yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Mak	0,001	0,001	0,001	0,001	0,001
İşsizlik, toplam (toplam işgücünün yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Min	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Hizmetlerde istihdam (toplam istihdamın yüzdesi) (modellenmiş ILO tahmini)	Mak	0,001	0,001	0,000	0,000	0,000
Sanayide istihdam (toplam istihdamın yüzdesi) (modellenmiş ILO tahmini)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Tarımda istihdam (toplam istihdamın yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Ekonomik Unsurlar: Lojistik		0,001	0,005	0,014	0,002	0,003
Benzin için pompa fiyatı (litre başına ABD Doları)	Min	0,000	0,000	0,000	0,000	0,001
Demiryolları, taşınan mallar (milyon ton-km)	Mak	0,000	0,000	0,001	0,000	0,000
Demiryolları, taşınan yolcular (milyon yolcu-km)	Mak	0,000	0,000	0,006	0,000	0,000
Demiryolu hatları (toplam güzergah-km)	Mak	0,000	0,000	0,001	0,000	0,000
Dizel yakıt için pompa fiyatı (litre başına ABD Doları)	Min	0,000	0,000	0,001	0,000	0,001
Hava taşımacılığı, dünya çapında kayıtlı taşıyıcı kalkışları	Mak	0,000	0,000	0,001	0,000	0,000
Hava taşımacılığı, taşınan yolcular	Mak	0,000	0,000	0,001	0,000	0,000
Hava taşımacılığı, yük (milyon ton-km)	Mak	0,000	0,002	0,001	0,000	0,000
Konteyner limanı trafiği (TEU: 20 fit eşdeğer birim)	Mak	0,000	0,001	0,001	0,000	0,000
Liner gönderi bağlantı endeksi (2004'teki maksimum değer = 100)	Mak	0,000	0,000	0,001	0,000	0,000
Ekonomik Unsurlar: Makro Göstergeler		0,003	0,005	0,004	0,005	0,001
Cari hesap dengesi (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	0,001	0,000	0,000	0,003	-0,002
Doğrudan yabancı yatırım, net (BoP, cari ABD doları)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
GSMH (mevcut ABD doları)	Mak	0,000	0,001	0,001	0,000	0,000
GSYİH (cari ABD doları)	Mak	0,000	0,001	0,001	0,000	0,000
Hanehalkı nihai tüketim harcaması (cari ABD doları)	Mak	0,000	0,001	0,001	0,000	0,000
İhracat hacmi endeksi (2000 = 100)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,001	0,000
İthalat hacmi endeksi (2000 = 100)	Min	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Kişi başına düzeltilmiş net milli gelir (cari ABD doları)	Mak	0,001	0,001	0,000	0,000	0,000
Toplam rezervler (altın dahil, cari ABD doları)	Mak	0,000	0,001	0,000	0,000	0,001

Göstergeler	Min/ Max	GKRY	İsrail	Mısır	Lübnan	Libya
Tüketici fiyat endeksi (2010 = 100)	Min	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Ekonomik Unsurlar: Tarım&Hayvancılık Faaliyetleri		0,000	0,000	0,010	0,000	0,000
Balıkçılık üretimini yakalayın (metrik ton)	Mak	0,000	0,000	0,002	0,000	0,000
Su ürünleri üretimi (metrik ton)	Mak	0,000	0,000	0,006	0,000	0,000
Tahıl üretimi (metrik ton)	Mak	0,000	0,000	0,002	0,000	0,000
Enerji: Elektrik Üretim Kapasitesi		0,000	0,002	0,007	0,000	0,001
Kurulu toplam elektrik gücü (milyon kW)	Mak	0,000	0,000	0,001	0,000	0,000
Fosil yakıtlar elektrik kurulu gücü (milyon KW)	Mak	0,000	0,000	0,001	0,000	0,000
Yenilenebilir elektrik kurulu gücü (milyon KW)	Mak	0,000	0,000	0,001	0,000	0,000
Hidroelektrik kurulu gücü (milyon kW)	Mak	0,000	0,000	0,001	0,000	0,000
Hidro olmayan yenilenebilir elektrik kurulu gücü (milyon kW)	Mak	0,000	0,000	0,001	0,000	0,000
Güneş enerjisi kurulu gücü (milyon kW)	Mak	0,000	0,001	0,001	0,000	0,000
Rüzgar enerjisi kurulu gücü (milyon kW)	Mak	0,000	0,000	0,001	0,000	0,000
Biyokütle ve atık elektrik kurulu gücü (milyon kW)	Mak	0,000	0,000	0,001	0,000	0,000
Enerji: Kullanımı		0,003	0,003	0,002	0,002	0,002
Alternatif ve nükleer enerji (toplam enerji kullanımının yüzdesi)	Mak	0,000	0,001	0,000	0,000	0,000
Birincil enerjinin enerji yoğunluğu seviyesi (MJ/\$2011 SAGP GSYİH)	Min	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Elektriğe erişim (nüfusun yüzdesi)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Elektriğe erişim, kentsel (kentsel nüfusun yüzdesi)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Elektriğe erişim, kırsal (kırsal nüfusun yüzdesi)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Elektrik güç tüketimi (kişi başı kWh)	Mak	0,001	0,001	0,000	0,000	0,000
Enerji kullanımı (kişi başına kg petrol eşdeğeri)	Mak	0,001	0,001	0,000	0,000	0,001
Fosil yakıt enerji tüketimi (toplamın yüzdesi)	Min	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Yenilenebilir enerji tüketimi (toplam nihai enerji tüketiminin yüzdesi)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Enerji: Üretimi		0,004	0,004	-0,006	0,006	0,000
Doğal gaz kaynaklarından elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Min	0,000	0,000	0,000	0,002	0,000
Elektrik güç iletimi ve dağıtım kayıpları (çıkıntının yüzdesi)	Min	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Enerji ithalatı, net (enerji kullanımının yüzdesi)	Min	0,002	0,002	-0,010	0,002	-0,001
Hidroelektrik hariç yenilenebilir kaynaklardan elektrik üretimi (kWh)	Mak	0,000	0,000	0,001	0,000	0,000

Göstergeler	Min/ Max	GKRY	İsrail	Mısır	Lübnan	Libya
Hidroelektrik hariç yenilenebilir kaynaklardan elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Mak	0,001	0,000	0,000	0,000	0,000
Hidroelektrik kaynaklardan elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Mak	0,000	0,000	0,001	0,000	0,000
Kömür kaynaklarından elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Min	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Petrol kaynaklarından elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Min	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Petrol, gaz ve kömür kaynaklarından elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Min	0,000	0,000	0,001	0,000	0,000
Yanabilir yenilenebilir kaynaklar ve atık (toplam enerjinin yüzdesi)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Yenilenebilir elektrik üretimi (toplam elektrik üretiminin yüzdesi)	Mak	0,000	0,000	0,001	0,000	0,000
Sağlık: Çevresel Koşullar		0,006	0,003	0,002	0,006	0,002
En azından temel içme suyu hizmetlerini kullanan kişiler (nüfusun yüzdesi)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
En azından temel temizlik hizmetlerini kullananlar (nüfusun yüzdesi)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
PM2.5 kirliliği, DSÖ Ara Hedef-1 değerini aşan seviyelere maruz kalan nüfus (toplamın yüzdesi)	Min	0,000	0,000	0,000	0,004	0,000
PM2.5 kirliliği, DSÖ Ara Hedef-2 değerini aşan seviyelere maruz kalan nüfus (toplamın yüzdesi)	Min	0,004	0,001	0,000	0,000	0,000
PM2.5 kirliliği, DSÖ Ara Hedef-3 değerini aşan seviyelere maruz kalan nüfus (toplamın yüzdesi)	Min	0,002	0,002	0,002	0,002	0,002
Sağlık: Sosyal Güvence		0,002	0,003	0,003	0,002	0,003
Doktorlar (1.000 kişi başına)	Mak	0,000	0,001	0,000	0,000	0,000
Hastane yatakları (1.000 kişi başına)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Hemşire ve ebeler (1.000 kişi başına)	Mak	0,000	0,001	0,000	0,000	0,001
Kişi başına cepten harcama (cari ABD doları)	Min	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Kişi başına yurt içi genel devlet sağlık harcaması (cari ABD doları)	Min	0,000	0,000	0,001	0,000	0,000
Kişi başına yurt içi özel sağlık harcaması (cari ABD doları)	Min	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Korunmasız istihdam, toplam (toplam istihdamın yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Min	0,000	0,001	0,000	0,000	0,000
UHC hizmet kapsamı endeksi	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Sosyo Kültürel Unsurlar: Cinsiyet Eşitliği		0,002	0,002	0,001	0,001	0,002
Bir finans kurumunda veya mobil para hizmeti sağlayıcısında hesap sahipliği, kadın (15+ yaş nüfusun yüzdesi)	Mak	0,001	0,001	0,000	0,000	0,000

Göstergeler	Min/ Max	GKRY	İsrail	Mısır	Lübnan	Libya
İlköğretim, öğrenciler (% kadın)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Kadın İş ve Hukuk Endeksi Skoru (1-100 arası ölçek)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Kadınların erkek işgücüne katılım oranı (%) (modellenen ILO tahmini)	Mak	0,001	0,001	0,000	0,000	0,000
Ortaöğretim, öğrenciler (% kadın)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Ulusal parlamentolarda kadınların sahip olduğu sandalye oranı (%)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Sosyo Kültürel Unsurlar: Eğitim		0,000	0,001	0,004	0,000	0,000
İlköğretim, öğrenciler	Mak	0,000	0,000	0,002	0,000	0,000
Orta öğretim, öğrenciler	Mak	0,000	0,000	0,002	0,000	0,000
Öğrenci-öğretmen oranı, lise	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Sosyo Kültürel Unsurlar: Göç		0,016	0,006	-0,002	0,004	-0,005
Ağ geçişi	Min	0,014	0,005	-0,003	0,001	-0,005
Menşe ülke veya bölgeye göre mülteci nüfusu	Min	0,001	0,000	0,000	0,000	0,000
Sığınma ülkesine veya bölgesine göre mülteci nüfusu	Mak	0,000	0,000	0,000	0,002	0,000
Uluslararası göçmen stoku, toplam	Mak	0,000	0,001	0,000	0,000	0,000
Ülke içinde yerinden olmuş kişiler, afetlerle bağlantılı yeni yerinden edilmiş kişiler (vaka sayısı)	Min	0,001	0,000	0,000	0,000	0,000
Sosyo Kültürel Unsurlar: Kentleşme		0,001	0,001	0,005	0,002	0,001
En büyük şehirdeki nüfus (kentsel nüfusun yüzdesi)	Min	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Kentsel nüfus	Mak	0,000	0,000	0,001	0,000	0,000
Kırsal nüfus	Mak	0,000	0,000	0,004	0,000	0,000
Nüfus yoğunluğu (km kare arazi başına kişi)	Mak	0,000	0,001	0,000	0,001	0,000
Sosyo Kültürel Unsurlar: Nüfus Dinamikleri		0,005	0,006	0,003	0,003	0,003
65 yaşına kadar hayatta kalma, erkek (kohortun yüzdesi)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
65 yaşına kadar hayatta kalma, kadın (kohortun yüzdesi)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Anne ölüm oranı (100.000 canlı doğum için modellenmiş tahmin)	Min	0,000	0,001	0,000	0,000	0,000
Doğumda beklenen yaşam süresi, toplam (yıl)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Doğurganlık oranı, toplam (kadın başına doğum)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Güvenli olmayan su, güvenli olmayan sanitasyon ve hijyen eksikliğine atfedilen ölüm oranı (100.000 nüfus başına)	Min	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
İntihar ölüm oranı (100.000 nüfus başına)	Min	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Ölüm nedeni, bulaşıcı hastalıklar ve anne, doğum öncesi ve beslenme koşullarına göre (toplamanın yüzdesi)	Min	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000

Göstergeler	Min/ Max	GKRY	İsrail	Mısır	Lübnan	Libya
Ölüm nedeni, bulaşıcı olmayan hastalıklar (toplaman yüzdesi)	Min	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Ölüm nedeni, yaralanma nedeniyle (toplaman yüzdesi)	Min	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Ölüm oranı, 5 yaş altı (1.000 canlı doğumda)	Min	0,001	0,000	0,000	0,000	0,000
Ölüm oranı, bebek (1.000 canlı doğumda)	Min	0,001	0,000	0,000	0,000	0,000
Ölüm oranı, yenidoğan (1.000 canlı doğumda)	Min	0,001	0,001	0,000	0,000	0,000
Ölüm oranı, ham (1.000 kişi başına)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Trafik kazalarından kaynaklanan ölüm oranı (100.000 nüfus başına)	Min	0,001	0,001	0,000	0,000	0,000
Sosyo Kültürel Unsurlar: Nüfus Yapısı		0,001	0,003	0,013	0,002	0,002
0-14 yaş arası nüfus, toplam	Mak	0,000	0,000	0,002	0,000	0,000
15-64 yaş arası nüfus, toplam	Mak	0,000	0,000	0,002	0,000	0,000
65 yaş ve üstü nüfus, toplam	Mak	0,000	0,000	0,001	0,000	0,000
Nüfus artışı (yıllık %)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Nüfus, erkek	Mak	0,000	0,000	0,002	0,000	0,000
Nüfus, kadın	Mak	0,000	0,000	0,002	0,000	0,000
Nüfus, toplam	Mak	0,000	0,000	0,002	0,000	0,000
Yaş bağımlılık oranı (çalışma çağındaki nüfusun yüzdesi)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Yaş bağımlılık oranı, genç (çalışma çağındaki nüfusun yüzdesi)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Yaş bağımlılık oranı, yaşlı (çalışma çağındaki nüfusun yüzdesi)	Mak	0,001	0,001	0,000	0,000	0,000

Göstergeler	Min/ Max	Suriye	Tunus	Türkiye	Yunanistan	S
		0,046	0,051	0,198	0,094	0,256
Askeri Unsurlar: Ekonomik		0,001	0,001	0,003	0,001	0,007
Askeri harcamalar (cari ABD doları)	Mak	0,000	0,000	0,002	0,001	0,002
Askeri harcamalar (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	0,001	0,000	0,000	0,000	0,001
Silah ihracatı (SIPRI trend gösterge değerleri)	Mak	0,000	0,000	0,001	0,000	0,005
Silah ithalatı (SIPRI trend gösterge değerleri)	Min	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Askeri Unsurlar: Kapasite		0,008	0,002	0,026	0,013	0,030
Silahlı kuvvetler personeli (toplam işgücünün yüzdesi)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Silahlı kuvvetler personeli, toplam	Mak	0,001	0,000	0,001	0,000	0,001
Kara Kuvvetleri Personel Sayısı	Mak	0,000	0,000	0,001	0,000	0,001
Tank	Mak	0,002	0,000	0,001	0,001	0,002
Zırhlı Personel Taşıyıcı	Mak	0,001	0,000	0,001	0,000	0,001
Top	Mak	0,001	0,000	0,002	0,001	0,002

Göstergeler	Min/ Max	Suriye	Tunus	Türkiye	Yunanistan	S
Deniz Kuvvetleri Personel Sayısı	Mak	0,000	0,000	0,002	0,001	0,002
Gemi (Fırkateyn)	Mak	0,000	0,000	0,002	0,002	0,002
Denizaltı (Konvansiyonel Olarak Güçlendirilmiş Saldırı Denizaltısı)	Mak	0,000	0,000	0,001	0,001	0,001
Gemi (Mayın Temizleme)	Mak	0,001	0,000	0,002	0,000	0,002
Gemi (Amfibi)	Mak	0,000	0,000	0,002	0,002	0,002
Gemi (Lojistik destek)	Mak	0,000	0,000	0,002	0,001	0,002
Gemi (Silahlı Devriye)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Hava Kuvvetleri Personel Sayısı	Mak	0,001	0,000	0,001	0,000	0,002
Uçak (muharip)	Mak	0,001	0,000	0,001	0,001	0,001
Uçak (nakliye)	Mak	0,000	0,000	0,002	0,000	0,002
Helikopter (saldırı)	Mak	0,000	0,000	0,001	0,001	0,001
Uçak&Helikopter (eğitim)	Mak	0,000	0,000	0,001	0,000	0,001
İHA (3. Kategori)	Mak	0,000	0,000	0,003	0,000	0,003
Bilimsel ve Teknolojik Unsurlar: BİT		0,002	0,003	0,013	0,006	0,024
BİT hizmet ihracatı (BoP, cari ABD doları)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,005
BİT hizmet ihracatı (hizmet ihracatının yüzdesi, BoP)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,002
BİT mal ithalatı (% toplam mal ithalatı)	Min	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
BİT malları ihracatı (toplam mal ihracatının yüzdesi)	Mak	0,000	0,001	0,000	0,000	0,001
Güvenli İnternet sunucuları	Mak	0,000	0,000	0,005	0,001	0,005
Güvenli İnternet sunucuları (1 milyon kişi başına)	Mak	0,000	0,000	0,001	0,001	0,002
İnternet kullanan bireyler (nüfusun yüzdesi)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Mobil hücresel abonelikler	Mak	0,000	0,000	0,002	0,000	0,002
Mobil hücresel abonelikler (100 kişi başına)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Sabit geniş bant abonelikleri	Mak	0,000	0,000	0,002	0,001	0,002
Sabit geniş bant abonelikleri (100 kişi başına)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,001	0,001
Bilimsel ve teknik dergi makaleleri	Mak	0,000	0,000	0,002	0,001	0,002
Coğrafi Unsurlar: Coğrafi Yapı		0,005	0,004	0,025	0,010	0,030
Arazi alanı (km ²)	Mak	0,000	0,000	0,001	0,000	0,002
Derinlikteki ortalama yağış (yılda mm)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Ekilebilir arazi (arazi alanının yüzdesi)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Ekilebilir arazi (hektar)	Mak	0,001	0,000	0,003	0,000	0,003
Ekilebilir arazi (kişi başı hektar)	Mak	0,001	0,001	0,001	0,000	0,001
Kalıcı ekili alan (arazi alanının yüzdesi)	Mak	0,000	0,001	0,000	0,000	0,001
Kişi başına düşen yenilenebilir iç tatlı su kaynakları (metreküp)	Mak	0,000	0,000	0,002	0,003	0,003

Göstergeler	Min/ Max	Suriye	Tunus	Türkiye	Yunanistan	S
Orman alanı (arazi alanının yüzdesi)	Mak	0,000	0,000	0,001	0,001	0,001
Orman alanı (km ²)	Mak	0,000	0,000	0,007	0,001	0,007
Tarım arazisi (arazi alanının yüzdesi)	Mak	0,001	0,000	0,000	0,000	0,001
Tarım arazisi (km ²)	Mak	0,001	0,000	0,002	0,000	0,002
Yenilenebilir iç tatlı su kaynakları, toplam (milyar metreküp)	Mak	0,000	0,000	0,006	0,002	0,006
Yüzey alanı (km ²)	Mak	0,000	0,000	0,001	0,000	0,002
Coğrafi Unsurlar: Doğal Kaynaklar		0,006	0,008	0,008	0,007	0,027
Doğal gaz kırıları (GSYİH'nin yüzdesi)	Mak	0,001	0,001	0,000	0,000	0,002
Kömür kırıları (GSYİH'nin yüzdesi)	Mak	0,000	0,000	0,004	0,005	0,005
Maden kırıları (GSYİH'nin yüzdesi)	Mak	0,000	0,003	0,001	0,000	0,003
Orman kırıları (GSYİH'nin yüzdesi)	Mak	0,000	0,002	0,001	0,000	0,002
Petrol kırıları (GSYİH'nin yüzdesi)	Mak	0,002	0,000	0,000	0,000	0,004
Su stresi seviyesi: mevcut tatlı su kaynaklarının bir oranı olarak tatlı su çekilmesi	Min	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Toplam doğal kaynak kırıları (GSYİH'nin yüzdesi)	Mak	0,002	0,000	0,000	0,000	0,004
Yıllık tatlı su çekimi, endüstri (toplam tatlı su çekiminin yüzdesi)	Mak	0,000	0,001	0,000	0,000	0,002
Yıllık tatlı su çekimi, tarım (toplam tatlı su çekiminin yüzdesi)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Yıllık tatlı su çekimi, toplam (milyar metreküp)	Mak	0,001	0,000	0,002	0,000	0,002
Ekonomik Unsurlar: Çevresel Kirlilik		0,001	0,002	0,001	0,001	0,001
Diğer sera gazı emisyonları, HFC, PFC ve SF6 (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Düzeltilmiş tasarruflar: karbondioksit hasarı (mevcut ABD doları)	Min	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Elektrik ve ısı üretiminden kaynaklanan CO2 emisyonları, toplam (toplam yakıt yanmasının yüzdesi)	Min	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Enerji sektöründe azot oksit emisyonları (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Enerji sektöründe metan emisyonları (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Gaz yakıt tüketiminden kaynaklanan CO2 emisyonları (kt)	Min	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000

Göstergeler	Min/ Max	Suriye	Tunus	Türkiye	Yunanistan	S
İmalat sanayilerinden ve inşaatın kaynaklanan CO2 emisyonları (toplam yakıt yanmasının yüzdesi)	Min	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Katı yakıt tüketiminden kaynaklanan CO2 emisyonları (kt)	Min	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Sıvı yakıt tüketiminden kaynaklanan CO2 emisyonları (kt)	Min	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Tarımsal azot oksit emisyonları (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Tarımsal metan emisyonları (bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Taşımacılıktan kaynaklanan CO2 emisyonları (toplam yakıt yanmasının yüzdesi)	Min	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Toplam azot oksit emisyonları (Arazi Kullanım Değişikliği ve Ormancılık hariç bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Toplam CO2 emisyonu (Bin metrik ton CO2, Arazi Kullanım Değişikliği ve Ormancılık hariç)	Min	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Toplam sera gazı emisyonları (Arazi Kullanım Değişikliği ve Ormancılık hariç bin metrik ton CO2 eşdeğeri)	Min	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Ekonomik Unsurlar: İnsan Kaynakları		0,003	0,003	0,004	0,003	0,005
İstihdamın nüfusa oranı, 15+, toplam (%) (modellenen ILO tahmini)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,001
İş gücü, toplam	Mak	0,000	0,000	0,002	0,000	0,002
İş gücüne katılım oranı, toplam (15-64 yaş arası toplam nüfusun yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,001	0,001
İşgücüne katılım oranı, toplam (%15+ yaş toplam nüfusun yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Mak	0,000	0,001	0,001	0,001	0,001
İşsizlik, toplam (toplam işgücünün yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Min	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Hizmetlerde istihdam (toplam istihdamın yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,001	0,001
Sanayide istihdam (toplam istihdamın yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Tarımda istihdam (toplam istihdamın yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Ekonomik Unsurlar: Lojistik		0,002	0,002	0,020	0,004	0,025
Benzin için pompa fiyatı (litre başına ABD Doları)	Min	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Demiryolları, taşınan mallar (milyon ton-km)	Mak	0,001	0,000	0,003	0,000	0,003
Demiryolları, taşınan yolcular (milyon yolcu-km)	Mak	0,000	0,000	0,001	0,000	0,006

Göstergeler	Min/ Max	Suriye	Tunus	Türkiye	Yunanistan	S
Demiryolu hatları (toplam güzergah-km)	Mak	0,000	0,000	0,002	0,000	0,002
Dizel yakıt için pompa fiyatı (litre başına ABD Doları)	Min	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Hava taşımacılığı, dünya çapında kayıtlı taşıyıcı kalkışları	Mak	0,000	0,000	0,003	0,001	0,003
Hava taşımacılığı, taşınan yolcular	Mak	0,000	0,000	0,004	0,001	0,004
Hava taşımacılığı, yük (milyon ton-km)	Mak	0,000	0,000	0,004	0,000	0,004
Konteyner limanı trafiği (TEU: 20 fit eşdeğer birim)	Mak	0,000	0,000	0,002	0,001	0,002
Liner gönderi bağlantı endeksi (2004'teki maksimum değer = 100)	Mak	0,000	0,000	0,001	0,001	0,001
Ekonomik Unsurlar: Makro Göstergeler		0,001	0,002	0,011	0,006	0,009
Cari hesap dengesi (GSYİH'nın yüzdesi)	Mak	0,000	0,001	0,001	0,001	-0,002
Doğrudan yabancı yatırım, net (BoP, cari ABD doları)	Mak	0,000	0,000	0,001	0,000	0,000
GSMH (mevcut ABD doları)	Mak	0,000	0,000	0,002	0,001	0,002
GSYİH (cari ABD doları)	Mak	0,000	0,000	0,002	0,001	0,002
Hanehalkı nihai tüketim harcaması (cari ABD doları)	Mak	0,000	0,000	0,002	0,001	0,002
İhracat hacmi endeksi (2000 = 100)	Mak	0,000	0,000	0,001	0,000	0,001
İthalat hacmi endeksi (2000 = 100)	Min	0,000	0,000	0,000	0,001	0,000
Kişi başına düzeltilmiş net milli gelir (cari ABD doları)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,001	0,001
Toplam rezervler (altın dahil, cari ABD doları)	Mak	0,000	0,000	0,001	0,000	0,001
Tüketici fiyat endeksi (2010 = 100)	Min	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Ekonomik Unsurlar: Tarım&Hayvancılık Faaliyetleri		0,001	0,001	0,007	0,002	0,011
Balıkçılık üretimini yakalayın (metrik ton)	Mak	0,000	0,001	0,002	0,000	0,002
Su ürünleri üretimi (metrik ton)	Mak	0,000	0,000	0,001	0,001	0,006
Tahıl üretimi (metrik ton)	Mak	0,000	0,000	0,003	0,000	0,003
Enerji: Elektrik Üretim Kapasitesi		0,001	0,001	0,032	0,008	0,032
Kurulu toplam elektrik gücü (milyon kW)	Mak	0,000	0,000	0,002	0,000	0,002
Fosil yakıtlar elektrik kurulu gücü (milyon KW)	Mak	0,000	0,000	0,001	0,000	0,001
Yenilenebilir elektrik kurulu gücü (milyon KW)	Mak	0,000	0,000	0,005	0,001	0,005
Hidroelektrik kurulu gücü (milyon kW)	Mak	0,000	0,000	0,006	0,001	0,006
Hidro olmayan yenilenebilir elektrik kurulu gücü (milyon kW)	Mak	0,000	0,000	0,004	0,002	0,004
Güneş enerjisi kurulu gücü (milyon kW)	Mak	0,000	0,000	0,003	0,001	0,003

Göstergeler	Min/ Max	Suriye	Tunus	Türkiye	Yunanistan	S
Rüzgar enerjisi kurulu gücü (milyon kW)	Mak	0,000	0,000	0,004	0,002	0,004
Biyokütle ve atık elektrik kurulu gücü (milyon kW)	Mak	0,000	0,000	0,006	0,001	0,006
Enerji:Kullanımı		0,001	0,002	0,003	0,003	0,004
Alternatif ve nükleer enerji (toplam enerji kullanımının yüzdesi)	Mak	0,000	0,000	0,001	0,000	0,001
Birincil enerjinin enerji yoğunluğu seviyesi (MJ/\$2011 SAGP GSYİH)	Min	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Elektriğe erişim (nüfusun yüzdesi)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Elektriğe erişim, kentsel (kentsel nüfusun yüzdesi)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Elektriğe erişim, kırsal (kırsal nüfusun yüzdesi)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Elektrik güç tüketimi (kişi başı kWh)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,001	0,001
Enerji kullanımı (kişi başına kg petrol eşdeğeri)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,001	0,001
Fosil yakıt enerji tüketimi (toplamın yüzdesi)	Min	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Yenilenebilir enerji tüketimi (toplam nihai enerji tüketiminin yüzdesi)	Mak	0,000	0,001	0,001	0,000	0,001
Enerji:Üretimi		-0,003	0,013	0,013	0,012	0,014
Doğal gaz kaynaklarından elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Min	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Elektrik güç iletimi ve dağıtım kayıpları (çıktının yüzdesi)	Min	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Enerji ithalatı, net (enerji kullanımının yüzdesi)	Min	-0,005	0,010	0,003	0,003	0,002
Hidroelektrik hariç yenilenebilir kaynaklardan elektrik üretimi (kWh)	Mak	0,000	0,000	0,003	0,003	0,003
Hidroelektrik hariç yenilenebilir kaynaklardan elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Mak	0,000	0,000	0,001	0,003	0,003
Hidroelektrik kaynaklardan elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Mak	0,001	0,000	0,002	0,001	0,002
Kömür kaynaklarından elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Min	0,000	0,000	0,001	0,000	0,000
Petrol kaynaklarından elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Min	0,000	0,001	0,001	0,000	0,000
Petrol, gaz ve kömür kaynaklarından elektrik üretimi (toplamın yüzdesi)	Min	0,000	0,000	0,001	0,001	0,000
Yanabilir yenilenebilir kaynaklar ve atık (toplam enerjinin yüzdesi)	Mak	0,000	0,002	0,001	0,001	0,002
Yenilenebilir elektrik üretimi (toplam elektrik üretiminin yüzdesi)	Mak	0,001	0,000	0,001	0,001	0,001
Sağlık: Çevresel Koşullar		0,002	0,002	0,002	0,007	0,002
En azından temel içme suyu hizmetlerini kullanan kişiler (nüfusun yüzdesi)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000

Göstergeler	Min/ Max	Suriye	Tunus	Türkiye	Yunanistan	S
En azından temel temizlik hizmetlerini kullananlar (nüfusun yüzdesi)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
PM2.5 kirliliği, DSÖ Ara Hedef-1 değerini aşan seviyelere maruz kalan nüfus (toplamın yüzdesi)	Min	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
PM2.5 kirliliği, DSÖ Ara Hedef-2 değerini aşan seviyelere maruz kalan nüfus (toplamın yüzdesi)	Min	0,000	0,000	0,000	0,005	0,000
PM2.5 kirliliği, DSÖ Ara Hedef-3 değerini aşan seviyelere maruz kalan nüfus (toplamın yüzdesi)	Min	0,002	0,002	0,002	0,002	0,002
Sağlık: Sosyal Güvence		0,003	0,002	0,002	0,002	0,003
Doktorlar (1.000 kişi başına)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,001	0,001
Hastane yatakları (1.000 kişi başına)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Hemşire ve ebeler (1.000 kişi başına)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,001
Kişi başına cepten harcama (cari ABD doları)	Min	0,001	0,000	0,000	0,000	0,000
Kişi başına yurt içi genel devlet sağlık harcaması (cari ABD doları)	Min	0,001	0,000	0,000	0,000	0,000
Kişi başına yurt içi özel sağlık harcaması (cari ABD doları)	Min	0,001	0,000	0,000	0,000	0,000
Korunmasız istihdam, toplam (toplam istihdamın yüzdesi) (modellenen ILO tahmini)	Min	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
UHC hizmet kapsamı endeksi	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Sosyo Kültürel Unsurlar: Cinsiyet Eşitliği		0,001	0,002	0,002	0,002	0,002
Bir finans kurumunda veya mobil para hizmeti sağlayıcısında hesap sahipliği, kadın (15+ yaş nüfusun yüzdesi)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,001	0,001
İlköğretim, öğrenciler (% kadın)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Kadın İş ve Hukuk Endeksi Skoru (1-100 arası ölçek)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Kadınların erkek işgücüne katılım oranı (%) (modellenen ILO tahmini)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,001
Ortaöğretim, öğrenciler (% kadın)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Ulusal parlamentolarda kadınların sahip olduğu sandalye oranı (%)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Sosyo Kültürel Unsurlar: Eğitim		0,001	0,001	0,004	0,000	0,004
İlköğretim, öğrenciler	Mak	0,001	0,000	0,001	0,000	0,002
Orta öğretim, öğrenciler	Mak	0,001	0,000	0,002	0,000	0,002
Öğrenci-öğretmen oranı, lise	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Sosyo Kültürel Unsurlar: Göç		0,002	-0,006	0,004	-0,004	0,004
Ağ geçişi	Min	0,000	-0,006	0,001	-0,005	0,001
Menşe ülke veya bölgeye göre mülteci nüfusu	Min	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Sığınma ülkesine veya bölgesine göre mülteci nüfusu	Mak	0,002	0,000	0,002	0,000	0,002

Göstergeler	Min/ Max	Suriye	Tunus	Türkiye	Yunanistan	S
Uluslararası göçmen stoku, toplam	Mak	0,000	0,000	0,001	0,000	0,001
Ülke içinde yerinden olmuş kişiler, afetlerle bağlantılı yeni yerinden edilmiş kişiler (vaka sayısı)	Min	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Sosyo Kültürel Unsurlar: Kentleşme		0,002	0,001	0,004	0,001	0,007
En büyük şehirdeki nüfus (kentsel nüfusun yüzdesi)	Min	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Kentsel nüfus	Mak	0,000	0,000	0,002	0,000	0,002
Kırsal nüfus	Mak	0,001	0,000	0,002	0,000	0,004
Nüfus yoğunluğu (km kare arazi başına kişi)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,001
Sosyo Kültürel Unsurlar: Nüfus Dinamikleri		0,003	0,003	0,004	0,006	0,003
65 yaşına kadar hayatta kalma, erkek (kohortun yüzdesi)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
65 yaşına kadar hayatta kalma, kadın (kohortun yüzdesi)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Anne ölüm oranı (100.000 canlı doğum için modellenmiş tahmin)	Min	0,000	0,000	0,000	0,001	0,000
Doğumda beklenen yaşam süresi, toplam (yıl)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Doğurganlık oranı, toplam (kadın başına doğum)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Güvenli olmayan su, güvenli olmayan sanitasyon ve hijyen eksikliğine atfedilen ölüm oranı (100.000 nüfus başına)	Min	0,000	0,000	0,000	0,001	0,000
İntihar ölüm oranı (100.000 nüfus başına)	Min	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Ölüm nedeni, bulaşıcı hastalıklar ve anne, doğum öncesi ve beslenme koşullarına göre (toplamin yüzdesi)	Min	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Ölüm nedeni, bulaşıcı olmayan hastalıklar (toplamin yüzdesi)	Min	0,001	0,000	0,000	0,000	0,000
Ölüm nedeni, yaralanma nedeniyle (toplamin yüzdesi)	Min	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Ölüm oranı, 5 yaş altı (1.000 canlı doğumda)	Min	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Ölüm oranı, bebek (1.000 canlı doğumda)	Min	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Ölüm oranı, yenidoğan (1.000 canlı doğumda)	Min	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Ölüm oranı, ham (1.000 kişi başına)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,001	0,001
Trafik kazalarından kaynaklanan ölüm oranı (100.000 nüfus başına)	Min	0,000	0,000	0,001	0,000	0,000
Sosyo Kültürel Unsurlar: Nüfus Yapısı		0,003	0,002	0,011	0,003	0,014
0-14 yaş arası nüfus, toplam	Mak	0,001	0,000	0,002	0,000	0,002
15-64 yaş arası nüfus, toplam	Mak	0,000	0,000	0,002	0,000	0,002
65 yaş ve üstü nüfus, toplam	Mak	0,000	0,000	0,002	0,001	0,002
Nüfus artışı (yıllık %)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000

Göstergeler	Min/ Max	Suriye	Tunus	Türkiye	Yunanistan	S
Nüfus, erkek	Mak	0,000	0,000	0,002	0,000	0,002
Nüfus, kadın	Mak	0,000	0,000	0,002	0,000	0,002
Nüfus, toplam	Mak	0,000	0,000	0,002	0,000	0,002
Yaş bağımlılık oranı (çalışma çağındaki nüfusun yüzdesi)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Yaş bağımlılık oranı, genç (çalışma çağındaki nüfusun yüzdesi)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Yaş bağımlılık oranı, yaşlı (çalışma çağındaki nüfusun yüzdesi)	Mak	0,000	0,000	0,000	0,001	0,001

